

Universitätsbibliothek Wuppertal

Ivstiniani Avgvsti Historia

Procopius <Caesariensis>

Lugduni, 1594

Agathiæ Smyrnæi De bello Gothorum

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-147](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-147)

AGATHIÆ SMYR-
NÆI DE BELLO GO-
THORVM. ET ALIIS
Peregrinis historiis,
Libri V.

PER CHRISTOPHORVM

Personam Romanum, priorem sanctæ
Balbinæ, à Græco in Lati-
num traducti.

* * *

PROOEMIUM.

BREVIARIUM.

I *Agathie præfatio in laudem historiae, quam philosophia civili exæquat. Prima Agathie studia: cause item cur ad historiam scribendam animum adiecerit.*

2 *Initium Agathiane historiae que Procopianam (cuius subijcitur epitome) persequitur.*

3 *Tota Gothorum rege in acie caso, pacis condi-*

tionibus repudiatis Gothi ad novos motus se accingunt.

4 *Ad Francos, quorum laudati mores luculenter describuntur, subsidij obtinendi gratia, Gothica legatio.*

5 *Qualis tunc fuerit regni Francie status, & Theodiberti regis in Iustiniani imperatorem ardua consilia.*

AA.j.

6 Prolixa oratione Gothi Francorum auxiliū aduersus Græcos implorant, & impetrant.

7 Leutharis & Bultinus, genere Alemanni, Francorum nomine cum Gothis fœdus ferunt. Ideo de Alemanorum origine & moribus narratio subiicitur.

8 Franci sub Leuthari & Bultino contra Narsetem Gothis militant. Cumarum obsidio. Aliyerni Gothi bellica fortitudo.

9 Narsetus Strategema, varia sed irrita Cumarum oppugnatio. Vrbium variarum deditio.

10 Lucenses promissorum oblitos callido commento Narses exagitat, & ad deditioem allicit.

11 Exercitus à Nar-

sete in Aemiliam missus res gestæ, ductu præsertim Fulcaris Erulorum præfecti, cuius virtus & mors egregia describitur.

12 Narsetus insignes virtutes, & militaris concilio aduersus Locenses obsessus.

13 Eiusdem consilium ut rem in tuto locaret. Stephani legati oratio & industria. Luca oppugnatio atque deditio.

14 De bello persequendo Narsetus rationes. Huic se dedit Aliyernus Gothus, & Francus deinde insultat, à quibus proditionis insimulatur.

15 Francorum copie Ariminensem agrum populantur, spectante Narsete, qui cum equitatu hostes adoritur, & ingenti clade afficit.

Præfatio in laudem hystorie.

PERAEPRECIVM in bello victoriæ sunt, trophæa, vrbiumq; exædificationes, & ornamenta, cuncta denique, quæ vel magnitudine præsentent, vel digna sint laude. hæc ferme & istiusmodi cætera adeptis iam & gloriam afferunt, & voluptatem: mortuos verò, & ad vitam aliam abeunt-

tes,

res, haudquaquam sequi facile volunt, quin potius obliuio mox interueniens, occultando auertit veros rerum gestarum euentus, & vbi e vita excefferint, qui eas nouerunt, abscedit simul, & fugit vna obliterateda cognitio, sic fit, vt nuda recordatio quædam & simplex, inutilis sit, & plane inconstans, ita vt nequeat profus in longum extendi tempus. Ipse vero haudquaquam existimauerim vllos hominum, aut pro patria subiisse pericula, aut alios suscepisse labores, quum essent non nescij, quod si vel maximas gesserint, deperituram secum vna quandoque & gloriam esse, defluxuramque breui, vt quæ eorum duntaxat vitæ curriculo dimensa sit, nisi quis (vt apparet,) prouidentia quadam diuinæ naturæ obfirmante fragilitatem, quæ historiæ insunt, quæue ex ea sperantur, superinduxerit bona. Non enim coronæ ob gratiam, quæ ex oleastro, vel apio constet, Olympionicæ athletæ in palæstris exuebantur: nec bello boni decertatores exuuiatum de causa assequendarum, & futuri mox lucri auiditate, in prompta sese & aperta discrimina ingerunt: sed ob firmiorem immortalémque gloriam, qua frui haud sanè aliter queunt, nisi accedat historia, quæ ipsos faciat immortales: non vt Zamolxidis instituta, & Getica desipientia faciunt, sed modo quoquam diuino & immortalis, & quo solo mortalia ista viuere perpetuo possunt. Non igitur facile fuerit omnia explicare, aut enumerare, quot bonis historia humanam expleat vitam; & summam vt dicam, civili philosophia haud longè inferiorem hanc duxerim, ni fortè plus aliquid conferat. Siquidem hæc ipsa historia haud secus ac domina, nec nutuabunda quidem, nec adulatrix, iubet plerumque & plane constituit, quibus nam sit inherendum, quæue sint fugiendæ; & perinde necessit atè persuadendo immiscet, in animos se dum

Fama perennis in hominibus desiderium.

Historia ciuilis philosophia par.

insinuat, virtutemque collocat, ubi plurimum allucibili v-
 titur oratione, vel exemplorum varietate, veluti condi-
 mentis, quæ narratur, excollit; ea dicendo confirmans, in
 quibus homines rectiore consilio usi, vel æquitate proba-
 tiores sint redditi, vel forte pro cuiusquam sententia, siue
 fortuna duce & hac aduersante falsi quandoque à recto
 decoroque aberrauerint. nam mortalium animis est illud
 precipue instum, ut ad virtutem inclinent, & ultra hanc
 appetant. Ipse igitur hæc iam pridem animaduerten-
 s, & admiranda esse maximum in modum rati-
 tus, collaudandos existimaui, vt in omnes benefi-
 cos, qui tale aliquid scribendo elaborarunt, sed mi-
 hi haudquaquam antehac visum, id vt laboris ag-
 grederer, vel à principio attentarem. fueram nan-
 que vel in primæua illa mea ætacula heroicis mo-
 dulationib. apprime deditus, & poëticæ artis sua-
 uitudinibus delectabar, atque adeo, vt in hexame-
 tro breuia poëmata quædã ediderim, quæ Daphni-
 ca nuncupantur, amatoris fabulis variata nonnul-
 lis, & eiusmodi plena deceptiuntulis. Et sanè tū
 primum dignum id laude videbatur, & nihil ingra-
 tum, si ea, quæ apud quosdam recēs conscripta es-
 sent, nec in apertum à nonnullis vt missitantibus
 ederentur, in vnum, vt cunquæ liceret, colligerem;
 & singula quæque ordine suo distincta perscriberem;
 & id quidem mihi sedulo factitatum. Hic igitur
 nostra ætate, vbi magna vnde quaque terrarum
 bella ex insperato contigerit erupisse, excirique
 sedibus suis barbarorum nationes non paucas, &
 rerum gestarum fidem vix capientium, absurdio-
 res constet fuisse euentus, temerariosque, & di-
 uersos fortunæ casus, generationes prætereæ ad
 internecionem attritas, & vrbes captas, traductos-
 que aliò incolas, atque adeo, vt commota omnia
 par sit ea facta, quæ vt ingentia sunt & miranda, ita
 & posteris

Agathia
 prima stu-
 dia.

Agathia
 Daphnica.

Causse, cur
 ad historiã
 scribendam
 animũ ad-
 iecerit.

Historiarũ
 argumenta.

& posteris profutura, in explicata relinquere, ac silentio præterire.

2. QUOCIRCA non indecens fore existimai, utcumque illa periclitando perscribere, ne omni vita in fabulis & superuacaneo quodâ labore consumeretur. & quâuis haud prius me ad historiam conscribendam contulerim, quàm Iustinus ipse, & iunior, Iustiniano suo iam fato perfuncto imperiû gubernaret; recurrâ tamen ad tempora ipsa superiora, ita ut quæ alius nemo scribendo elaborauit, proprium opus facturû sim: tamen si pleraque Iustiniani tempore gesta, quæ Procopius Cæsariensis rhetor diligenter conscripsit, prætereunda nunc videantur, ut per eum sufficienter iam explicata: quæ verò deinceps sunt subsequuta, pro virib. mihi narranda desumpsi. Cæterum Procopius ab Arcadij morte exorsus historiam est, qui Isidorigi Persarum regi & imperij procuracione, & * Theodori filij curam reliquit; & ab his insuper, quæ Urbano Perozôque acciderent. Narrat præterea, quem admodû * Cauades Imperator creatus regno priuatus sit, quod statim recuperauit. Vique & Amidam Anastasius Romanorum rex ceperit, & post hunc item Iustinus Imperator & senior, eadem in re ut plurimum insudarit. Post hæc Persarum prælia explicat, & quæ Iustinianus Imperator aduersus Cauadem Cosroemque reges circa Syriam Armeniamque, & * per Pelasgorum confinia gesserit, utque Vandalorum Gelimer, id loco est nomen, * Carchedonque vrbs, & Afrorum regio omnis per Bonifacium Gesericumque præfectos post defectionem multis post annis Iustiniano in seruitutem concesserint, quum alias quondam sub Romanorum fuissent imperio, deletisque Vandalis, quæ nã gens illa siue intulerit, siue perpeffa sit mala, quum in Libya & multis in locis contra Ro-

*Initium hie
storia Agathinæ.*

*Procopiana
se continetur
turum pro
mittit.*

*Epitome
Procopiana
historia.*

** Theodosij.*

** Idem qui
supra Cabades.*

** per Abasgorum.*

** Carthagoque.*

manos acie instructa processerit; utque Stozas ille & Gontharis, & si partium Romanorum fuissent, tyranni tamen iam facti ingērium calamitatum & seditionū Libys causam præbuere. nec prius sedata sint mala, quam viri isti deperderentur. Ciuilē præterea scribit Byzantiū aduersus imperatorem seditionē exortam, maximum processisse in malum, & dāno Rempubl. affecisse, factāsque per Hunnos incursionēs, qui ea tempestate Histrum flumē transfressi Romanum imperiū acerbissime deuastarint, Illyrios, Thefalōsque, & Europæ alia pleraq; depulati, & Asiæ partem nonnullā, in Hellepontum transferint: Surorūq; urbē in Syria Berrhœaque, & ad Orontem fluiuium Antiochiā hostiliter fuisse a Costroe Persarū rege deletās, Edessāque ciuitatem obsessā, a qua postmodū depulsus abscesserit. Poterunt igitur ex Procopij scriptis, non solum hæc noscitari: sed Æthiopū Homeritarūq; acies peruideri, & causa simul, quæ utræque hæc gentes ad inimicitias venerint. Quam multa ille de morbo pestilentissimo dissevit, qui tūc temporis in genus humanum irrepserat, & quam absurda cum eo simul inuaserint. Poterit deinceps ex eodem ipso Procopio colligi, quemadmodū multa & Arenuē

* *Laſorum.* Romanus exercitus circa * Alazorum castella, & Petræ præsidium aduersus Chorianē, & Mermroem, Persarūque multitudinem gesserit. Porrō transfessus ad Occidentis plagā, haud quaquam præterit, Theodericum Gothorum regē excessisse ē vita, cuiusque * filium Aminundā per Theodatum quendam * occisum, vnde & Gothicum bellū eruperit. Nec planē omisit Vittigem quempiā, qui post Theodatum Gothorū potitus imperio est, per Belisarium præfectū post multa certamina bello fuisse deuictum, Byzantiūque demum ad imperatorem trāsmisum; Siciliāque, & Romā, & vniuersam Italianam

* *filium A
malasuntā.
* occisam.*

Italiam barbaris peregrinis eiectis, iteratò patrium & pristinum decus recuperasse; Narsetémque eunuchum liberæ mox potestatis præfectum, aduersus Totilam Gothorum imperatorem creatù egregie bella gefisse. Post hunc * Phredigerni Teiam, * *Fredigerni filium Teiam.* Gothorum suscepto imperio, fuisse haud lôge post interfectum. Hæc omnia ad annum vsque vigesimum sextum imperij Iustiniani sunt gelta. Denique Procopius Rhetor in his finem historix fecit. Ipse verò ad ea, quæ ex his ipsis dependent, & subsecuta postmodum sunt, explicanda accedâ, hincque mihi initium historix sumam.

AGATHIÆ HISTORIA
RVM LIBER I.

3

EIAS post Totilam Gothorum dux factus, in vnum contractis iâ exercitibus, aduersus Narsetém Romanosque vniuersis viribus bellù parauit, in eoque ad interneconè deuictus præliâs cadit. Qui verò ex prælio & si non multi, superfuere; Romanis instantibus, nec fugæ spacium permittentibus, crebris tamen oppressi incurfionibus, vbi in loca aridiora se coëgissent, à Narsete has pacis acceperè conditiones, vt suas terras liberè & sine formidine regerent, Romanorum tamen Imperatori obedienter tributa dependerent. Quù itaque hisce in locis res prosperè cederent, visum est omnibus belli finem Italiam de cætero habituram: quum id alioquin alterius belli principium esset, atque adeo vt planè autumem, nunquam nostrum id seculum mala huiusmodi relictura, sed permanfura perpetuò, & in maius hæc semper

Teia Gothorum regis clades.

Pacis conditiones Gothis data.

*Bella perpe-
tua in mun-
do.*

*Bellorum
continuorū
caussa.*

*Deus nō est
causa neque
author pec-
catorū qua
in bellis com-
mittuntur.
Hæc causa
cupiditatib.
praus homi-
num tribu-
da est.*

*Gothorum
nouū motus.
Violenta in-
genia quie-
tem fugiūt.*

auctum iri, quoad humana hæc natura perſtiterit; quãdoquidem vel à principio, vt ita dixerim, cum vita ſimul mortalium inuecta ſint prælia: & ſanè poëtica omnis, & quæuis hiſtoria bellorū ſunt plena, nec aliud es in his comperturus vberius proditū. Cuius rei cauſam haudquaquã, vt volūt pleriq; aſtorum eſſe decuſus, vel fatū, vel abſurdas quaſdam neceſſitates crediderim. Nã ſi fortuna in omnibus ſuperaret, demereturque & mortalibus arbitrarī, & velle, proſectō inſtructiones omnes, & artes diſciplinãque vanas, & planè inutiles iudicaretur, deperdereturque & euaneſceret, infructuoſaque foret ſpes rectè viuentium. Haud tamen ita ſe habet. non enim deum, qui mihi cognitionis ſit cauſa, præliorum ducem eſſe & cadium conuenit, cum namque, qui & ſumma ſit bonitatis, & malorum ab actor, homicidam eſſe, & prælijs delectari, nec affirmanti quidẽ fidem ſum præbiturus. Sed in cupiditates & iniuſtitias animi hominum ſponte labuntur, diſcordiſque & perturbatiōibus omnia complent. Hinc nimirum perniciēs aſſatim occurrit, nationeſque diripiuntur mortalium, & mortes infinite exoriuntur. Hunc igitur in modum ea tempeſtate & Gothi, iſtis cū Romanis fœderibus, diuerſi mox abiere. Siquidem qui infra Padum loca incole rent, in Thuſciã Liguriãque, quocunq; animus ferret, vel fortè ſinguli inſueuiſſet, mox abſceſſere. Alij verò Pado traiecto circa Venetiã per caſtella & oppida diſpergebantur, in quibus antea permanſiſſent. Quū igitur Gothorum hoc ſtatu res eſſent, perdecuiſſet hos haud dubie re ipſa & factis vt cõfirmarent, quæ iureiurando fanxiſſent, ſuãque ſecurius iam poſſidenteſ à diurnis periculis vindicaret, vt aliquando tandem à malis reſpirarent præteritis. At contrã hi quū ſe ad breue continuiffent, res nouandi percupidi, vel denuò aggredi bellum parabant. ſuis tamen hi viribus parum confiſſi, quum ſe

quum se pares Romanis minus existimarent, confestim ad Francos se contulerunt, longè melius presentia processura sibi hoc pacto rati, vtilitatèque ex eo esse ad omnia suffecturã, si cum finitimis propinquisque ciuitatibus belli societatem inirent, sic fore vt hostes ocyus debellarent.

4 EST autem Francorũ hæc natio Italiae proxima, & terminis iuncta. Veteres tamè hos esse Germanos dixere, quod vtiq; ex eo sat liquet, nam circa Rhenum hi habitant, & huic propinquas incolunt terras, Galliarumque maximam possidēt partem, non propriam, sed vi & in posterum occupatã. Habent præterea Massiliam urbem, Ionum olim coloniam. Hanc enim Phocenses quondam per Medos sedibus suis abacti incoluere, Dario Hystaspis filio rege Persarum regnante: nunc verò Græca ex vrbe, reddita iam barbara est. Nam patrio illo reiecto & prisco viuendi modo, imperantium vtitur institutis: tametsi hoc tempore videatur non admodum pristina dignitate defecior: nimirum quũ Germani haudquaquam sint, vt plurimi barbarorum, pastores: sed Romanorum politia & aliis institutis, & multis vtuntur, hisdèmq; legibus viuunt, & cæteris item, vt in conuentibus faciendis, & nuptiis, medelisque eadem statuunt. Sunt quippe omnes hi Christiani, & rectissimæ inter cæteros omnium opinionis. Habent præterea per ciuitates antistites, sacerdotèsq; festos insuper haud secus ac ipsi nos peragunt dies. Et sanè hi mihi, & si cætera barbari, moribus tamè videntur quàm optimis præditi, & maximum in modum ciuiles, nec quicquam habere, quod à nobis hos faciat alienos, præter vestitus barbariem, & vocis innotæ sonum linguæque: quos equidem cum ob eorum virtutes, tum ob in cæteros æquitatem, inter seque concordiam, mirum in modum admiratione ac laudibus profe-

*De Francis,
qui & Ger-
mani.*

*Massilia, Io-
num colo-
nia.*

*Francorum
mores lau-
dati.*

*Populi Or-
thodoxi.*

Pj.

Ciuiles.

*Iustitia &
concordia
cultores.*

*Belli civilis
aduersarij.*

*Francorum
contentiones
quomodo
pacantur.*

*Pacem dili-
genter obser-
uant.*

*Felix populo-
rum condi-
tio, qua sit.*

quor & magnifacio. Nam & si ante hac sæpè, & no-
stris hi quidem temporibus, in principes tres plu-
resve eorum sit partitum imperium, nunquam ta-
men in inuicem bella suscepisse hos constat, nec ci-
uili patriam sanguine inquinasse. Quum alioquin
vbi magni esse videntur, & non impares, aut dubij
potentatus, ibidem & necessarium sit omnino &
multis de causis inflatiores animos fieri, honorum-
que exoriri & primatus cupiditates, & infinitos a-
lios animorum affectus, vt perturbationis ita & sedi-
tionum plenissimos. Apud hos ramen, & si diuisa
imperia sint, nil profus effertur huiusmodi. Sed si
qua forte de re inter principes oriatur contentio,
cæteri omnes ad bellum se parant, vt armis decer-
taturi, & ita instructi simul procedunt. quib. conspe-
ctis, vtrinq; dissidentium principum copiæ, depo-
sitis euefligio odii, in gratiam redeunt, iussisq; pa-
rent, vt iure potius ea, de quibus ambigitur, quam
armis decernant: alias vero si pergant, suo se malo
scirent decertaturos, perinde haudquaquam par-
foret, nec patria id sineret consuetudo, vt pro pri-
uatis inimicitis detrimentum Respublica ruinam-
ve patiat. His moniti phalangas mox soluunt, &
arma deponunt. hoc pacto pace conciliata placan-
tur, ex tutoque accessus & mutuo fiunt, vnaq; ver-
santur, & odia abscessere. Sic fit, vt inferiores &
subditi iustitiam simul ac patriam colant; Principes
vero, vbi opportunum est, & benignos se præbeant,
& facile obsequantur. Vnde & vires quum ha-
beant hi firmiores, & legibus hisdem vrantur, nulla
rerum suarum facta iactura, quam multa sibi & se-
dulo vendicant. Iustitia nanque & charitas vbi-
cunque inter mortales fouentur, felicem procul-
dubio Rempubicam reddunt, stabilemque atque
adeo diu mansuram efficiunt, nec facile iniuriæ op-
portunam, vt capi ab hostibus queat.

5 FRANCI igitur quum optimum degant id
 vitæ genus, seipfos imprimis, & proximos quosque
 peruncunt, & ex parentibus filij regna suscipiunt.
 His verò per id temporis, quo ad se Gothi orato-
 res misissent, reges tres erant. Sed haudquaquam
 ab re fore existimauerim, si istorum genus paulo al-
 tius reperendo, & breuiter enarrando quæ his an-
 tea contigissent, in eos sit transgressio nostra hæc
 desitura, qui nam ea Gothorum tempestate im-
 perio potirentur. Constat sanè Childebertū, Clo-
 tharium, Clodamirum, ac Theodericum germanos
 fratres fuisse. Hi itaq; patre defuncto, in partes qua-
 tuor partiti imperium, quantum cognitione capere
 potui, æquam singuli partem ciuitatum & gentium
 acceperunt. Clodamirus verò haud longè post aduer-
 sus Burgundiones, qui & Gothica sunt nationis,
 ductauit exercitum: qui quum suapte natura & in-
 solenter esset ad res bellicas promptior, pectus telo
 transuerberatus occiditur: eo cadente mox Burgū-
 diones coma animaduersa profusiore, quæ illi ad
 tergū proeendebatur, sensere hostium ducem se oc-
 cidisse. Neque enim fas erat Francorum imperato-
 ribus comam rondere, sed à pueris intonsi manent,
 atque adeo, vt à tergo his defluant crines, nam à
 fratre discriminati vtrinq; feruntur. Nec sanè Tur-
 corū more, barbarorūque, impexi & squalidi for-
 didioresque capilli his sunt, vel alias calamistrati, &
 indecenter perplexi; sed varia his superinfundunt
 vnguenta, & diligenter, pectendo expoliunt. Idq;
 perinde præcipuum & regium decus constitutum
 est, solis vt regibus permittatur. nam subditi circū-
 tonsi sunt omnes, nec prolixior his coma concedi-
 tur. Burgundiones igitur Clodamiri præcisum mox
 caput hostium exercitibus ostendunt: vnde despe-
 rare hi de summa rerum iam coeperūt, & ignauiter
 adeo eorum diffracti sunt animi, in eamq; trepida-

*Regni Fran-
 ciæ guberna-
 tio.*

*Francorum
 tres Reges,
 Iustitiani
 seculo.*

*Clodamirus
 à Burgun-
 diombus oc-
 ciditur.*

*Cæsaries ve-
 gum Fran-
 corum.*

*Regium de-
 cui.*

*Amisso du-
ce exercitus
animo fran-
gitur.*

*Frates fra-
tri sine libe-
ris mortuo
succedunt.
Theodiber-
ti elogium.*

*Theodiberti
consilium.
Nihil ambi-
tiosæ & tur-
bulentis ar-
duum.*

*Tituli, qui-
bus Iustinia-
nus reoba-
tur. Nimia
principum
sactiones
inuidiam
pariunt.*

tionem iam venerunt, ut de cætero inire prælium recusarent. Quo factum est, ut victores, uti his visum est, datis conditionibus, & pro arbitrio pacti, bello se liberarint. Francorû copiar, quia incolumes & integri omnes dimitterentur, volentes ad suos se receperunt. Sic itaque Clodamiro occiso, quia nondum liberos suscepisset, eius statim imperium inter se partiti sunt fratres. Theodericus verò haud multo post tempore morbo correptus interiit, Theodiberto filio inter cætera bona præfecturæ etiam dignitate relicta; qui paterno suscepro iam regno, & Alemannos bello prostravit, & gentes alias viciniores perucit, nam & audacissimus erat, & turbulentissimus, ac præter modum cupidius discrimen omne adibat. Vnde in ipso belli ardore, quod aduersus Totilam Gothorum ducem Romani susceperant, id Theodibertus animo agitabat, & curabat enixius, ut dum interea Narfes in Italia & Romani simul exercitus labore & sollicitudine tenerentur, ipse quam maximis posset, fortissimisque & bellicosissimis copiis in vnum coactis, ad Thraciæ regionem ductaret, ibique omnibus deuastatis, Byzantium regiam urbem bellum transferret: atque adeo id consilij re ipsa & factis exequeretur, apparatusque superbiorem & præpotentem insuper factitabat, ut vel ad Gepedas, Longobardosque, & finitimas alias nationes quosdam legarit, ut secum hi omnes bellum susciperent. non enim ferendum esse existimabat, Iustinianum Imperatorem suis & imperatoriis præscriptionibus, titulisque Latine, Alemannice, Gepedicæque, & Longobardice, & eiusmodi nuncupationibus prædicasse, se gentes has omnes & nationes subactas habere, & quemadmodum ipse hanc grauiter ferret iniuriam, ita & cæteros ut molestius tolerarēt orabat, ut secum vna contumeliâ passos. Ipse verò si expeditionē hanc ille

Ille fecisset, non in bonum audaciam sibi cessuram crediderim. nam siue in Thraciam, siue in Illyrios ille ductasset, quandoquidem vtrouique omnino & necessitatio erat futurum, vt Romanas incideret copias, cum ignominia haud dubie erat delendus. Quod si hæc ille animo demandasset, deinde id voluisset, aut optasset, vniuersaque & pro voris de se perfecisset, expediebat tamen sese vt audaciæ & temeritatis argueret, qui furorem atque dementiã fortitudinẽ duceret. Nam si haudquaquam eius vitæ finis rem quam animo destinarat mox præuenisset, iter fortè aggressus foret. Sed quum interea venatum is isset, miræ magnitudinis taurus porrectis in altum cornibus, ei obuiam venit. erat autem is non ex pusillis hisce, qui terram aratro scindunt, sed syluestris, montanus, ferusque & cornupeta, & magna corporis mole. vnde quodcumque obuium habet, obterendo occidit. istiusmodi multi in his terris aluntur, vmbrosæ nanque ibi sunt syluæ, dẽi montes, locaque ipsa frigidiora: his omnibus suapte natura animal id delectatur. Hunc namque taurum Theodibertus quum è loco superiore in se ruentem vidisset, mox constitit, vt venabulum obiecturus: tum ille vbi in proximo fuit, cursu delatus, impetu & arborem, haud sanè magnam, fronte & cornibus impetit, quæ statim omnis concussa procubuit, simulque ex ea ingens diffractus ramus, & solo violenter impactus, Theodiberti caput afflixit. tum ille, quum letifera esset & incurabili plaga affectus, supinus mox cecidit, & vix dum domum delatus, die eadem è vita excessit. Theodobaldus itaque filius regnum suscepit, quem & si iuuenis admodum esset, & sub pedagogo adhuc nutriretur, lex tamen patria ad paternum regnũ vocabatur.

6 Eo igitur tempore, quo Teias suo perfunctus est fato, & Gothicis rebus peregrina erant pernece-

*Venatio
Theodiberti.*

Tauri syluestris.

*Robustus he-
minum ve-
nator mo-
mento ca-
dit.*

*Bella adiu-
cti populi,
quales Go-
thi fuerunt, ad-
gentes belli-
cosas cupidè
confugiunt.*

faria auxilia, apud Fracos Theodobaldus, & is quidem adolescentulus, Childeberrusque & Clotharius reges, Theodobaldi coiunctissima, iuxta leges Romanas, cognatione patrum erant: ad hos tamen, quia longius aberant, haudquaquam eundem Gothi existimarunt, non tamen ex vniuersa gentis consensu, sed eorum, qui iuxta Padum tunc habitarent. nam cæteris Gothis haud dubie erat rerum hæc innouatio voluptati, & status firmioris turbatio. percelebantur tamen futuri prænotione, & fortunæ inæquabilitatem extimescebant: siquidem suspensis hi animis, & dubiis essent, expectando & rogitando quæ interea fierent, quum alioquin eius sententiæ essent, victoribus in ditionem ut cederent. Gothorum itaque oratores ubi regi in conspectum venerat, & magistratibus cæteris coram adstitere, ne se despicerent, precabantur, a Romanis oppressos; sed secum vna aduersus hos certamen susciperent, gentemque ut finitimam, ita & beneuolentia coniunctissimam subleuarent, quæ ne euerteretur in discrimine esset. Monebant præterea, nõ minus & illis permaxime id profuturum, si Romanis nil cesserint, ad tam magnas vires euectis, sed enixe nunc, ne ultra prouerentur, coercerent. nam si Gothorum genus omne procul abegerint, haud longe post vel aduersus Francos venturos hos esse asseuerabant, instauraturisque pristina bella; nec fore, ut honestior aliqua causa ad

*Gothorum
ad Francos
oratio, pro
auxilio &
subsidio im-
petrando
aduersus Iu-
stinianum.*

*Perculum
immensum
surgunt, ut
Francos a-
crius exci-
tant ad opem
ferendam.*

auariciæ prouocationem his delit, *quin potius iure hi videbuntur & vos attulisse, dii Marcos, & Camillos, & Cesarium plerosque commemorabunt, ut qui bella quondam præscis Germanis intulerint, & trans Rhenum occupauerint vniuersa, hac via, non vim intulisse hi videbuntur, sed iure exercitus immisisse, ut nil alienum repetituri possessionem nec absimilem quidem, contra nos aliis quondam adinuenta occasione, perinde Theodericus, qui Gothis*

his post vndeigesimum regem tunc imperabat, & no-
 uas his sedes pararat, indecenter Italiam occupasset, no-
 stra omnia diripere, ac nostræ gentis maiori parte occisa,
 felicium tunc hominum & primorum uxores liberisque
 indecentius abduxere: tametsi non vi Theodericus cepis-
 set Italiam, sed Zenonis eorum imperatoris permissu
 suæ fecisset hanc ditionis, quum nil prorsus ademisset
 Romanis, quippe qui Italia priuati iam essent, quin
 potius Odoacro, aduentitio & peregrino, strenue de-
 bellato tyranno, belli iure, quæ illius fuerant, obti-
 nuit. At hi vbi vim inferre iam poterant, nihil ex
 aquo mox agere, sed Theodato primùm Amalaf-
 sunthæ ob gratiam infestiores esse, idque belli
 principium & causam facere, atque adeo vt ne vel
 ad id tempestatis bellum id intermiserint, sed vio-
 lenter omnia agunt & rapiunt. Isti ergo sapientes
 haberi volunt, & acerrimi deorum cultores, vt qui
 soli in terris iuste se viuere iactent. Ne itaque nos,
 qui ista nunc patimur, negligentia demum & nil
 opportunè pœniteat, vel erit ab hostibus his præ-
 cauendum, nec præsens id tempus intermitten-
 dum, quo minus exercitum in hos bellicosum mox
 immitamus, atque adeo è vestris imperatoribus
 quempiam belli peritum, qui prælio aduersus Ro-
 manos optimè gesto, hinc eos confestim propellat,
 & quam celeberrimè saluas nobis terras has faciat,
 Si ita egeritis, & Gothica genti rem gratam factu-
 ri estis, vt quibus salutis eritis autores propulsato-
 resque malorum: & vestra simul in tuto constitue-
 tis, vel si nobis aliud nihil, qui Romanis infensissi-
 mi sumus, ex vestra propinquitate vtilitatis acce-
 deret. Ad hæc autem & pecuniæ nobis innume-
 ræ non modò Romanorum res populantibus,
 sed aliæ per nos dependentur. Vbi verò legati di-
 cendi finem fecere, Theodobaldus vt erar adoles-
 centulus, abiectior quidem & planè imbellis, ac

Græcos su-
 perbia infir-
 mus. ar.

Petitio.

Subsidij v-
 tilitas.

Cum puero
 principe
 rem gerere
 difficile.

iam morbidus factus, vt qui corpore eſſet inualido, legatis haud multū fauebat; nec fermè dignum exiſtimabat, pro alienis calamitatibus proprios vt ſibi labores inſumeret. Leutharis tamen, Bultinūſque, & ſi res ea regi minus placeret, cum his fœdera inierunt. erāt hi duo germani fratres, genere Alemanni, ſed apud Francos vires quammaximas confequuti, ita vt ſuæ genti Theodobaldi permiſſu præſent.

*Aleman-
ni, reſte A-
gathia, ex
variis popu-
lis conſtati.*

*A Gothis,
quibus tri-
butarij ſue-
rant, reli-
ſti.*

*Francis
ſubditi.*

7. ALEMANNI autem, ſi Aſinio Quadrato viro Italicienſi fides præſtanda eſt, qui res Germanorum diligenter perſcripſit, aduentitij ſunt, & ex varia hominum colluione, quod ſane eorum cognomēto præfertur. hos nimirum Theodericus, olim Gothorum rex, quum totius Italiae potiretur imperio, tributarios fecerat, & gentem hanc ſubegerat vniuerſam. Vbi verò is humanis exceſſit, & Iuſtinianus Romanorum Imperator, & Gothi bella inter ſe vel acerrima gererent; Gothi ipſi, quum Francis interea adulando gererent morem, & enixe quauiſ arte machinarentur, vt amicos hos ſibi, & beneuolos conciliarent, quammaximè vel ex aliis pluribus ſuis eiecti ſunt locis, iamque Alemannorum gentem reliquerant. nam vndequaue cogendas ſibi tunc vires eſſe exiſtimabant, & ſubditos omnes, quos ſuperuacaneos ducerent, & nil opportunos, mox omittendos; perinde haudquaquam iam de imperio & gloria decertaturi, próque ipſa Italia, ne ad internecionem deperderentur, propulſaturi diſcrimen. vnde quum futuri temporis periculum animo percepſſent, voluntariam fecerant neceſſitatem. Sic itaque Alemanorum gētem, per Gothos dimiſſam, Theodibertus in ditionem accepit: quo mortuo, (vt ſuprà iam diximus) ad Theodobaldum filium cum cæteris & hi ſimul in poteſtatem ceſſere. Huic genti legitima quædam & patria ſunt inſti-

instituta, siquidem in Rebus publicis administrandis, & magistratibus, Francorum politiam sectantur, & leges; in his tamen, quæ ad religionem ac deum spectant, ab his longè dissentiunt: nimirum qui arbores quasdam adorent propicièntque, nec secus & fluminum aquas, collèctque & saltus: quibus perinde, religiose id agant, equos & boues, & infinita huiusmodi pecora defectis ceruicibus immolant. Sed cum Francis assidua conuersatio maximum his in modum conducit, & ornamenti plurimum affert, ad seque quotidie trahit, qui sui compotes sint; & spero fore, vt non longo post temporis intervallo istorum peruicicia sit peruicaciam. Nam & prauæ opinionis absurditas ipsa arque vefania vel vrentibus ipsis innotescant quandoque, & facile vanitatis coarguentur, restringique haud magna vi poterunt, ni fortè omnino dementiant & efferrantur. Sed hi profecto misericordia potius sunt, quam odio digni, vt omnes veniam assequantur, quocumque à vero aberrant. non enim hi vel capiantur, vel labuntur volentes, sed boni forsità ducti cupiditate; & si alioquin iudicio falsi, conceptis opinionibus, qualescunque sint, pertinacius hæret. Ipse verò huic sacrificiorum immanitati, & infeliciorum cultui, haudquaquam intelligo, vtrum meri verbis quis possit, siue in syluis hæc peragantur & lucis, vt apud barbaros, siue legitimis fiant prisceorum diis, vt apud Græcos, & quondam gentiles. Sed nil equidem aris inesse reor, quod iocundius sit, sanguine inquinatis, & violentissima bestiarum pernicie. Quin potius ad istiusmodi quodcumque concesserit, nec bonum omnino futurum est, nec mansuetum, sed ferum magis, & furibundum, qualem Pauorem Timorèmq; fingunt poetæ, Bellonamque quandam, iacturam insuper, ac indefessam vt perhibent isti contentionem, adde si velis

Horum politiam sectantur, religionē minime.

Francorum religio peruenit Alemannorum idolomaniam,

*Superstitio-
nis gentiliis,
ex humano
affectu, &
per comparationem
excusatio.*

*Occurrit eo
vires obie-
Etiam qui
digestiones
istat, histo-
ria nauos
totidem esse
putant.*

vel apud Persas Anininem quempiam vocitatum,
& ex inferis phantasmatibus, quæcunque malefica
sint ac sanguinaria, Sed hæc forsitan videri cui-
quam poterunt non admodum nostræ historiæ con-
uenire, quin potius superuacanea esse, & ab his a-
liena, ad quæ ipsi contendimus. Me verò suauiter in
medium cuncta producere, quæ cognita sunt, &
quæ rectora fuerint, collaudare; apertiusque im-
probare quæ non istiusmodi sint, & perinde inuti-
lia coarguere. Nam si haud ita se haberet historiæ,
vt hoc pacto diuariatæ meliores delectabilioresque
efficerentur, & vitæ magis conducerent, sed sola
fieret rerum gestarum simplex & diligens quædã
narratio, in discrimen hæc fortè apud nonnullos ve-
nirent, si dictum id sit nõ admodum graue, ne haud
multum viderentur præstantiores, ac decantatæ in
opere muliebri sint fabulæ. Verum de his, vt lubet,
sentiat quisque; mihi verò ad ea quæ cœperã, pro-
grediendum.

*Duces armo-
rum cupidi,
ambitiosi,
vana spe de-
cepti, bellũ
dulce putãt.*

8 LEVTHARIS itaque, Bultinúsque, vbi se
primùm aduersus Romanos ductare exercitus im-
petus cœpit, inflati ac spei pleni, nec sua forte con-
tenti, Narsetem Romanorum præfectum, nec pri-
mam quidem incursionem laturum existimabant;
sibi verò Italiam omnè in possessionem cessuram,
& se simul in potestatem Siciliam redacturos; mi-
rarique se Gothos iactabant, qui homuncionè cu-
bili assuetum, & vmbrae deliciis deditum, & planè
effemmatum reformidarent. Hi itaque dum ita
sentirent, fremendo & acies magnificando suas, ex
Alemannis Germanisq; exercitu ad duo & septua-
ginta milia fortiorum virorum coacto, sese ad bel-
lum parabant, vt iamiam Italiam inuasuri. Narsetes
verò Romanorum præfectus, & si ea, quæ apud
hos gererentur, haud satis calleret; prouidentia
tamen fretus maxima, vt qui mallet semper hostiũ
impetus

*Sapientis
præfecti con-
silium, inge-
nium & elo-
gium.*

imperus præuenire, intellexit castella quædam in Thufcia per Gothos iam occupata, summa vi communiri. Is sanè vir nec victoria præter modum vel indecenter efferebatur, nec post labores ad delicias declinabat & luxum, vt alij solent plerique, sed cõfestim exercitu moto ad Cumas ductabat. est autem oppidum id in colle situm, aditu difficili præruptoque, & in Tyrrheni maris prospectum: & quoniam supra littus sic imminet collis, vt ad inferiorem partem ingenti cum strepitu diffracti fluctus illidunt, & loco superiore validis circumcingitur muris, turribus & propugnaculis firmiter elaboratis, idcirco eo in oppido, perinde tutissimo, per Totilam Teiámque, qui inter Gothos priores regnant, quæcunque vel preciosa, vel admiranda his erant, recondebantur. Eodem igitur Narses ubi ventum iam est, quammaximi faciebat, vt celerius oppido & pecuniis potiretur; ne de cætero Gothi locum haberent, vnde insultus turò & pro arbitrio factitarent, & ipse tandem victoriæ finem enixè satagendo & operando assequeretur. Fuerat Aligerus Teiæ Gothorum ducis germanus frater. is intra oppidum erat, exercitumque circa se, quoad licuit, maiorem coegerat, nec pacificum quicquam animo agitabat; tum quia Teias in bello ceciderat, tum etiam quia Gothorum res iam declinassent, & dissolutum has iri pro indubitato acceperat. sed alioquin nec animo angebatur, nec allatam & præsentem fortunam extimescebat, sed loco confusus, & rerum necessariorum vbertati & copiæ, audentior erat, & ea animi magnitudine, vt in hos videretur, qui se vtcunque aggredierentur, vindicaturus. Tunc Narses iubendo copias statim oppido applicauit. Romani verò vbi non paruo labore in collem proximum euasere, tela mox cominus in hostes iaculabantur, qui

*Cumarum
situm, & ibi-
dem thesauri
regius.*

*Cumarum
obsidio, ne-
cessariis do-
causis ca-
pta.*

*Aligerus
Teia fra-
ter.*

*Locum munitum
& rerum
necessariorum
copiam propu-
gnatorum
alio auda-
ciam.*

in propugnaculis comparebant; & crebra sagittarum emissionē stridorem arcus edebant, fundisque lapides sublimes deferebantur, admovebanturque & bellica cætera instrumenta, quæcunque ad murorum oppugnationem parari solent. Contra verò,

*Cumarum
oppugnatio
& propugna-
tio valida.*

*Aligerni
peritia sa-
gittadi, pra-
digioso ro-
bori iuncta.*

qui circa Aligernum milites erant, è turribus coëntes haud segnius iaculando, sagittasque emitendo præliabantur, è murisque magnæ molis saxa manibus protoluebant, sudes securisque demittebant in subeuntes, armorumque genus omne, quod ab ea videretur necessitate non alienum; hostesque oppugnando seque tuendo, tormentis & machinis utebantur; ita ut nihil omnino sit intermissum, quod ad se tuendos valeret. Sed imprimis Aligerni ducis sagittationes Romanis præcipue nosciturabantur, Nam & stridore multo per hunc emissæ sagittæ, & velocitate non segni deferebantur; atque adeo, ut si in lapidem incidissent, siue aliud quippiam durius, præ velocitate & imperus violentia mox prorsus illisæ perfingerentur. Vnde Palladium, qui apud Narsetem non inter segnes locum tunc obtineret, sed copiis præesset Romanis, & inter primores præfectus esset, vbi Aligernus ferro & thorace armatum, animoque ingenti & celeritate nimia inuadentem aduertit, sagitta in eum ex prominenti immissa cum thorace simul & scuto transfodit; tantopere viribus multos hic anteibat, & tam illi validæ erant, dum arcum inflesteret, manus. Sic multis deinceps diebus pugnatum leuibus præliis, neutrisque ex spe votoque res procedebat. Romanis quidem turpis discessio videbatur, nisi prius in potestatem oppidum redegissent, & Gothos iam satis constabat obsidioni nil concessuros.

*Exigui oppi-
di longæ ob-
sidiones, ex-
ercitum pau-
latim labef-
actant.*

9 NARSES verò præfectus fluctuanti animo angebatur quammaximè, ægerrimèque ferebat, si
tempus

tempus esset longius in expugnando tam perexiguo oppidulo conterendum. Versanti hæc animo, ac singula meditati, visum est tandem hoc pacto præsidium experiri. Sub ea collis & superimpositi præsidij parte, quæ ad orientem solè vergebat, spelunca erat vtrinque patentior & profunda, penitissimisque & amplissimis penetralibus; voraginibusque immensis in abruptum descenderat. hanc ferunt Sibyllam Italicensem illam & magnam incoluisse, quæ Phœbo capta, & spiritu diuino instituta, petentibus futura prædiceret. Siquidè Æneæ, Anchisæ filio, tradunt se ad eum omnia prædixisse, quæ illi essent in posterum occursura. Ei speluncæ castelli pars quædam innitebatur, quam vt dirueret Narfes, secum tacitus versando præcogitarat, & hunc in modum peregit. Magnam vim hominum in speluncæ concavitate immisit, iussitque vt dolabra & instrumenta eiusmodi cætera ad lapides excindendos, murosque demoliendos accommodata, secum deferrent, sensumque speluncæ fastigium ea ex parte præciderent, qua præsidij fundamenta obfirmarentur. Quo factum est, vt eotenus excindendo, ædificij hi basem purgarent, vt prima ipsa fundamenta denudarentur: quibus nudatis, erecta ex ordine rigna subiiciunt, quibus muri innixa moles sustinebatur, ne statim rueret, vel compages ipsa dissolueretur; vel Gothi, quæ gererentur, celerius præsentirent. nam alias principio statim sarcita iactura suis mox rebus opem tulissent, de cæteroque firmissimis custodiis omnia asservassent. ne itaque omnino, quæ fierent, his innotescerent; nève deciforum & cadentium lapidum fragor exaudiretur; ex altera superiore castelli parte, quam maximè licuit, Romanus inferebatur exercitus, ita vt conclamantibus vniuersis & ex adhortatione mutua perstreptentibus, perturbatio quidem iniecta hostibus

Antrua
Sibyllæ.

Narfesii
strategema.

Ille belli
furta pul-
cherrimam
laudem ha-
bent, per
qua hostes
maximè de-
cipiuntur, &
amici pluri-
mum iniuati-
tur.

*Cuniculi
Narfes in ius
su confecti
exigua vri
lita.*

fit, & obsidio horridior reddita. Verùm vbi iam mizu-
rus eo spacio, quo supra specum porrigebatur, pen-
dulus totus & sublimis est factus, ita vt lignis dun-
taxat incumberet, quæ erecta ex ordine solo collo-
cabantur, aridiorè & vndequeque collecta materia
ac tignis supposita, igne iniecto confestim ipsi specu
ex infimo prodire. Flamma igitur non longe post
excitata, sustentacula statim igne correpta per-
fringeantur, & imposito ponderi concessere: præ-
sidij autem pars omnis, quæ tignis subleuata de-
tinebatur, in vacuum collabendo subsedit; turrés-
que ea è regione & propugnacula celerrimè à com-
page diuulsa, in decliue deferebantur. Fores præ-
terea portis arctissimè inhaerentes, quæ vt in ho-
stium conspectu sitæ claustris per custodes obser-
uata validius occludebantur; cum vectibus ipsis
obicibusque, vadosum in lietus & saxa extantia ex-
cutiuntur. His gestis Romani aditu facilè oppi-
dum iam fore rebantur, & hostes de cætero con-
temnendos. Sed falsa hi spe ducebantur. siquidem
abruptæ iam foueæ, & infra collem ipsum præci-
pitia & patentia loca, vt subsidente iam solo fiunt,
eum locum nil minus præruptum & ascensu difficil-
lem ostendebant. Sed Narfes iteratò præsidium op-
pugnando aggreditur, vt celerrimè direpturus: Go-
this tamen in vnum iam coëuntibus, enixèque de-
pugnantibus, re infecta repellitur. Tum Narfes, vbi
nec bello, neque incurfionibus expugnari oppidum
poterat, nec vlla vi capi, statuit non omnibus co-
piis tantum hîc laboris infumere: sed Florentiam
Centumcellasque, parua tunc Thuscæ oppida, se
statim conferre, ibique omnibus pro tempore
constitutis, hostium præuenire aduentum. Iam
enim Leutarim Bultinúmque cum Francorum Aler-
mannorúmque exercitibus infra Padum esse nun-
ciabantur, vnde quàm concitatissimè maximam
exercitus

*Oppugnatio
vrita.*

*Sapiens dux
victa ma-
turè inu-
sili obfi-
dione, ho-
stium præue-
nit aduen-
tum.*

exercitus partem eò ductabat. Interea verò Philimuth sequentium se Erulorum præfectus, non multis antè diebus morbo correptus obierat, vnde quum esset necesse, vt sub altero & sue gentis præfecto hi militarent, Fulcarem mox eis præfexit, Phanicei nepotem; iussitque vt cum Ioanne F. Vitaliani, Valerianoque, & Artabane, & aliis nonnullis præfectis ac ducibus, & exercitus maiori & bellicosissima parte, Alpium monte, qui Thuscix Æmyliæque intermedius prominet, circumito, circa Padum se flumen reciperet, ibique belligerando, & loca præoccupando munitiora, hostium propulsaret insultus & coërceret ea conditione, vt si abigere prorsus hos quiret, gratias haberet fortunæ. In verò præ multitudine vim pateretur, idque exequi nequeat, illorum saltè vt iter moretur, indicit; nec sinat, vt fidenter & intrepidè progrediantur, sed quammaxime illos perterrendo & insultando quam longissimè abigat, quoad ipse in proximo omnia, quemadmodum geri velit, constituat. Tum illi sic moniti abiere. Narses verò ad Cumarum oppidum, quod oppugnare occoepat, exercitum nõ contemnendum reliquit, vt sedendo & cohibendo hostes contra oppidum contineret, & longa obsidione hoc denique potiretur. vnde fossa Romani circumducta exitus asseruabant, si quem fortè pabularum euntem comprehenderent, rebatur nanque, si per annum obsiderentur, omnia his defutura. Narses autem ciuitates aggrediendo maiorè in partem nullo labore in potestatem recipiebat. Florentini nanque obuiam illi & pacificè prodeundo, fide accepta, ne quid hostile paterentur, sponte sese suæque omnia tradiderunt. Centumcellenses deinceps id ipsum fecere, Volaterranæque item hos subsecuti, nec secus Francenses Pisanique.

10 Hoc pacto Narseti prosperè & ex voto omnia

BB. iij.

*Et bellicosos
tribunos præ
ratos qui rē
strenuè ge-
rant.*

*Obsidione
propterea
non relin-
quit.*

*Verbes Nar-
seti dedita.*

*Lucensium,
Francos ex-
pectantium,
cunctatio.*

proceedebant, atque adeo, vt vel iter agendo proxima quæque reciperet: soli Lucenses ciuitatis deditio-
 nem differre tentabant, nec illi se permittebant, tametsi pactionibus factis, & obsidibus datis iure iurando id confirmassent, quod si infra dies triginta nemo sibi suppetias miserit, nec auxilia ferat, quibus aperte bello tutari se queant, & non e turribus mœnibusve depugnando, sed pede collato manus conferere; euestigio urbem, seque tradituros. sperabant namque, non longe post Francorum exercitum sibi præsidio affuturum: vnde his illi confisi, huiusmodi cum Narsete fecerant pactiones. Iamque conuentum exierat tempus, Franci vero nondum his opitulata aduenerant. Lucenses itaque cum perinde conuenta & paruifacere, & tenuere vellent, illius Narsetis, vt par erat, quum molestè id ferret, ad expugnanda mœnia se comparabat: quum interea è suis plerique decernerent, à Lucensibus accepti vt obsides necarentur, & hoc pacto ingenti ciues dolore affecti perfidiæ luerent pœnas. Sed Narsetes, qui prudenter omnia facitabat, ne iræ frenos laxaret, haud quaquam ad id crudelitatis euasit, vt eos necaret, qui nulla se iniuria affectissent, præsertim cum alij innoxij essent: sed arte hac usus, obsides quamprimùm produxit in medium, manibus post terga reuinctis, capitèque ad terram demisso, suisque hos ciuibus tam calamitose affectos spectaculum præbuit; comminabaturque se iamiam hos necaturum, ni Lucenses ipsi, quæ iurassent, exquerentur. obsidibus autem à tergo ad collum lignum summittebatur, pannis opertum, ne hostes possent vel è longinquo dolum prospicere. his ubi ne hoc quidem modo productis, ciues parerent; iussit omnes ex ordine capite luere truncarique: tum statim strictis milites gladiis violentissimè feriebāt perinde ceruices his præcisuri, sed illata pla-

Vana spes.

Lucæ obsidio.

De obsidibus consultatio.

*Narsetis e-
 gregium cal-
 lidamque
 facinor. vt
 Lucensium
 præfractos
 animos con-
 sunderet &
 ad deditio-
 nem tandè
 noua pror-
 sus ratione
 (sicuti exi-
 tus ostendit)
 alliceret.*

ga sine illorū perniciē ligno infligebatur: obfides tamen, vt erant instructi, proni in terram vt moribundi prolabebantur, pedibūque identidem calcitrando simulabant se mortē affectos. Tunc vero qui in ciuitate erant, vbi tam atrox facinus prospēctassent, vt sēpe fit, quum minus possent tam longo ex interuallo vera prospicere, comploratione mox facta, calamitosa sibi exultimabant, quæ patrata iam essent, erant nanque obfides illi non vulgares quidam, & sordidi generis, sed insignes & nobiles. Quo factū est, quum suis se Lucenses priuatos putarent, vt exortus mox multiplex stertus circumsonaret, vlulatusque frequens, & flebiliter lamentabiles voces, scēminatūque cōctus percutiēntium pectora laceratis vestibus in propugnaculis vagarentur, siue matres hæ essent, quæ de se natos mortuos crederent, siue sanguine propinquiores, siue alias vt cunq̄ue illis afficeretur. Iamque omnes Narseti apertius ingerere contumelias, insolentiāque exprobrare, & vanitatem; & re quidem hunc violentum esse, & sanguinarium dicere, quum alioquin piū se frustra iactaret, & dei cultorem. Hæc his in clamantibus, Narsetes respōdit; Nō me vos istis exitij causam prebuisstis, quorum nulla apud vos sit habitatio? quandoquidem & hos proditos per vos esse sat constat, ac vobis ipsis videmini nil recte cōsuluisse, qui iurādo, & pēterādo factis cōuentionibus, & sacris contēptis, prodideritis fidem. Verūm si placet iteratō perdiscere, quæ vobis sint profutura, & factis conuenta peragere, nihilo estis à me minora impetraturi. Nam & obfides ipsi ad vitam redibunt, & ciuitatem hanc vestram i. i. offensam tuebor: sin minus, necesse erit omnino, vt malefactis deum indoleatis, nunc verò quid facturi sitis, considerate, ne & vos omnes eadē hæc patiamini. Hæc vbi acceperunt Lucenses, eludere & se irridere præfectum rebantur, quia reuicturos mortuos diceret: & erant proculdubio

Publici In-
stus hypoty-
pofis.

Narsetis ad
obfidos con-
cio.

Clementis
duci lepidū
promissum.

pro eorum captu ludibria, quæ dicebantur, haud tamen eò tendebant. Sed alioquin tunc rursus promptissimè fatebantur, & iuramento asseuerabant, se ipsos Narseti ac ciuitatem, vt pro arbitrio vteretur, mox dedituros; si obsides superstites cernerent, tanquam quum impossibile factu id videretur, ad se demum æquitatem transferrent. Tunc Narfes extemplò omnes simul existere iussit, ac satis spectandos exhibuit, integros quidem, & nil imminutos. Quibus hi visis, vti par erat, spectaculi nouitate obstupere; haud tamen idcirco omnes obseruandum esse iusiurandum censebant, sed erant, qui promissis obsisterent. nam vbi & suos viuere certiores sunt facti, & quod molestum animis fuerat, seque angebat, quammaximè in spem bonã euasit; rursus, vt vulgus solet, ad ingenium redibant, & fraudem; perniãque apud eos superior erat. Demum vbi ad id est dementia ventum, Narfes præfectus magnitudine animi fretus obsides omnes ad suos remisit, nulla in redimendis vel accepta pecunia, vel à ciuitate expressa confessione. Lucensibus itaque stupore affectis, & cuius rei ob gratiam id Narfes egisset, addubitantes: non suæ esse consuetudinis dixit, vana quædam, & spem lubricam aliquam gloriæ ducere: sed vel nullis acceptis obsidibus se omnino facturum, nisi se ocyus dedant, vt his armis (gladios ostentando) in potestatem venirent. Obsides verò, qui dimissi ad suos iã fuerant, ciuibus suis immixti cœtus hominum obeuntes Narsetem laudibus ferre, & identidem memorare, apud eum se comiter & amicè, non hostiliter habitos, perhumanumque Narsetem esse, & popularem, & cum iustitia hunc coniunctam habere animi magnitudinem vbique mustitabatur: vnde futurum erat, vt vulgatus hic sermo maiora esset non longe post effecturus, quam

*Lucensium
dolus.*

*Ad inexpectatum
spectaculum
stupent homines.*

*Narfes Lucensibus
ob se ipsos spontè
reddidit obsides.*

*Vnde existimium
fructum clementiam
sapiantibus
ducit.*

quàm arma; nimirum quum obsides multitudinem contentiosam & inconstantem facile volutarent, & pluribus suaderent, Romanorum vt partes susciperent.

II NARSES verò, quum Lucam adhuc obsideret, vbi alterius exercitus, quem in Æmyliam miserat, acceptum detrimentum intellexit; perturbatione affectus, vt decuit, animi mœrore ingenti capiebatur. Siquidem postquam eò, quò mittebatur exercitus ille, peruenit; consultius omnes omnia factitabant. in hostili nanque, siue in vicos prædatum, siue in oppida eundum erat, compositi omnes admodum procedebant; nec temere agebant prædas, etsi diuersi abissent, non dissipati palantesque vagabantur; sed ordines suos seruabant, custodiis opportunis in locis ad omnem necessitatem locatis, & agmine quadrato incedèdo in medium prædam recipiebant, vt eam firmissimè tuerentur. Sic itaque tum primùm depopulatis hostium agris, paucis post diebus vniuersa, quæ gesserant, euauere. Fulcaris nanque, Herulorum præfectus, etsi cætera strenuus adeo, vt hostile nil quippiam extimesceret, quum audax esset & turbulentus, & nil opportunè vires tum nactus, (imperatoris namque & præfecti non modò phalangem ordine suo disponere peritiâ esse sibi arbitrabatur, sed vbi in aciem iam produxisset, & furibundè medios insiluisset in hostes, rem vt mox bellicam exerceret, hæc ille fremendo iactandòque gloriabatur.) tunc itaque insolentia magnum in modum elatus, incurSIONE in Parmam urbem extemplo fecit (erat autem hæc sub Francorù tunc temporis potestate) quum potius huc decuisset, vt dimissis primò speculatorib⁹, quid sibi hostes vellèt, perdisceret; deinceps ad præcognita se statim offerret. At ille peruicacia duct⁹, imperuosèq; satis & temeraria audacia fidēs, Heru

Dux belli, velut alcer parens exercitus, suorum cladem dolens.

Quid Narseti copia in Æmilia, Italia parte gesserint.

Fortuna bellica nisi prudentiam commitem habeat temeritas præcepta & lethalia sapius auandis.

Temerarij militum est huius facies in Fulcaris.

lorum sine vllō ordine copias in hostem duxit, & prosequentibus Romano ex agmine multis concitatus iter habebat. Hæc vero vbi Bulwinus Francorum princeps accepit, (habebat enim ad amphitheatrum per id temporis stationē haud lōge a ciuitate situm, quod vtique his erat exstructum qui cum bestiis populo inspectante certarent) habito statim eorum defectu, qui ex suo exercitu & audacia plurimum, & bello valerent, hisque in clandestinas insidias collocatis, expectabat simul, & obseruabat benè gerendæ rei occasionem. Sed postquam Fulcaris Herulique in medios hostes sese contulere, dato tunc signo impressionēque facta, Franci omnes vno agmine hos inuadunt segniter & temerè prodeuntes, extemploque qui tam turpiter in manus venissent, subito & inopinato casu perterrefactos, & retibus perinde comprehensos gladiis cædunt. Vix tamen istorum pars maior, vbi tandem, quò calamitatis venissent, non ignorarent; ignobilem & turpissimam maluerunt salutem. nam terga hostibus dantes, celerimè in fugam se coniecere, pristinæ prorsus virtutis oblitæ, & diurnæ in periculis adeuntis solertiæ. Sic itaque deletō exercitu, Fulcaris Herulorū præfectus solus cum satellitibus & beneficiariis suis nonnullis relictis, haudquaquam se dignum existimauit, vt cum cæteris simul fugam capesseret; sed longe melius sibi, & consultius fore, si cum gloria obeat mortem, quàm vitam per ignominiam duceret. vnde & cõstitit, vt licuit tutias, ac proximo munimento tergo innixus, ex hostibus plures bellando occidit; quū nunc hostem inuaderet, nunc facie aduersa se sensim reduceret, & cum ei licuisset, vel facilissima quidem fuga salutē peteret, sui que id vt facerent, horaretur: *Et quoniam pacto, respondit, Narsētis linguam postea tulerim, in te temeritatis insimulantem? Criminationem* iraque,

Bulwini strage ma.

Herulos adoriuntur Franci.

Ignauis fugam morti honoris præferunt.

Fulcaris virtus singularis.

Ducis fortissimi in mortis periculo generosa mens.

itaque, vt videbatur, magis hic veritus alienam, quam gladios, diutius obfistendo haudquaquam pugnam intermittebat, quousque tandem multitudine circumfusa, & multis telorum ictibus pectore iam aperto exceptis, securique capite interciso, vix demum vt moribundus supra scutum procubuit. Super hunc & ceteri ad vnum omnes, quos circa se habuisset, siue sponte, siue inuiti, vt ab hoste coacti, contrucidantur. Præfectus itaque hoc modo occisus, nec diu honoribus fretus, sed breui prospera vsus fortuna, haud secus ac somniantis læticia, celerem habuit præfecturæ & vitæ finem. Id igitur Romanis iacturæ perpeffis, Francorum animi magnum in modum intumescabant, confirmabanturque: & Gothi, qui Emyliam, Liguriam, locaque illa propinquiora incolerent, etsi prius diffimulanter quidem, nec liberè pacem alioquin, & formidine potius quam voluntate cum Romanis societatem inissent; resumptis tamen iam animis, fidentius & apèrte ruptis fœderibus quamprimùm ad barbaros, & sui similes se contulerunt. Romanorù verò exercitus, quem Ioannes Vitaliani vt diximus, & Artabanes præfecti ductabant, Herulorùmque copiarù reliquiæ, quæ fortè fuga integræ iam euaserant, Fauentiam confestim se receperunt. Præfecti nanque haudquaquã eorum referre arbitrabantur, circa Parmã urbem tempus diutius terere, præsertim hostium coëunte iam multitudine, quæ pro rerum successu in deliciis ageret, nec prosperã ferret moderatæ fortunam: siquidem ad eos Gothorum ciuitates affatim iam conuolabant, ita vt validioribus receptis in potestatem præfidiis, satis illos constaret omnibus viribus in se incurfuros: quo metu percussis, quamproximè possunt, Rauennam se recipere statuunt, vt hac via hostes vitarent, quibus se bello haudquaquam pares fore rebatur.

*Præclarus d
vita exitus.*

*Vita huma
na vanitas.*

*Prospera
fortuna a-
busus. Illud
ferè perpe-
tuum est, vt
res secunde
mentem ho-
mini aufe-
rant. Et dis-
ficilis est se-
lices quam
miseros dies
ferre.*

*Fulcaris
laus, unã
viam vitio
coniuncta.*

*Pj ducis i-
mago.*

*De militi-
bus in offi-
cio continen-
tis cogit at
dixit prudẽs.*

*Narfes ad
milites ob
Fulcaris in-
seritum,
metu percul-
sos, hortato
via cõcio, ut
illic in
officio per-
gans, nec a-
nimus de-
spõdeant.*

His rebus Narfeti renuntiatis, acerrimè angeba-
tur, & barbarorum vt insolentiam, ita & Fulcarem
tam subitò interisse molestè ferebat, virum sanè nec
ignobilem quidem, neque obscurum, sed bello egre-
gium, & factis clarum, victoriisque ornatum mul-
tis, & qualem nec bello capi ab hostibus potuisse
crediderim, si coniunctum cum fortitudine consi-
lium habuisset. Ob hæc igitur decora Narfes &
dolore afficiebatur ingenti, & tanti viri interitum
deplorabat; haud tamen, vt quidam in aduersis con-
suevere, perterrebat.

12 INTEREA tamè apud exercitum, qui circa se
erat, pro re subita & clade accepta, animi consler-
natione percussus, qualem esset habiturus orationem,
non ignorabat; vt ad bene sperandum hunc
reuocaret, & formidine captis iam mederetur. Erat
nimirum Narfes sui admodum cõpos, industriæque
pollebat ac factis, & incidenti fortunæ aptare se
percallebat, tametsi nõ magnam haberet literarum
peritiam, nec eloquentiæ studiuisset; sed naturæ
dexteritate in his tam clarus euaserat, vt, vel con-
firmare cum ratione sat posset, quæ in consultatio-
nem venissent, et si apud principes fuisset per delicias
enutritus. Erat autem statura is corporis breui
exilique, sed alioquin eã fuerat strenuitatẽ, & in re-
bus gerendis magnitudinem animi iam consecutus,
vt credi vix posset: vnde sat liquet, cui animus
insit liber ac strenuus, nil prorsus impedimento fore,
quo minus quauis in re plurimum valeat. Nar-
fes igitur vbi in medium prodiit, ad milites verba i-
stiusmodi fecit; *Existimo equidem, qui quotidie hostes
vincere consueverunt, & continenter res prosperas expe-
riri, si quid fortè vel ad breue præter vota acciderit, dem-
pturum extemplo id ei ex re præterita & bene gesta lati-
tiam, & spem omnem hebetaturum. Enimvero decere sa-
pientes nil ambigo, ne cum fortuna simul secundis in rebus
se esse-*

se efferant, sed quemadmodum facile presentia haec immutantur, ita & animum ad varios velim hi praeparent casus, nam his quidem, qui hoc pacto se habent, suavisima apparebit felicitas; non tamen molestum, si qua in re praeter eorum sententiam utcumque fallantur. Nunc verò, o viri, animaduerto vos longe plus angere, quam recens hic exigat casus, & constat id planè non aliundè vos pati, nisi ex nimia gloria & vincendi consuetudine: tum quia in animum induxistis, nulla in re aut falli, aut peccare vos posse, quòd si opinione hac ipsa deposita, rem gesta duntaxat spectabitis, haudquaquam id tam graue videbitur, ac ipsi vos frustra existimatis. Nam si Fulcaris praefectus, ut barbarus, petulanter & temerè in tantas se hostium copias periclitando ingressit; profectò iam habet, que se ut se querentur, par erat: haud tamen vobis iccirco vel presentia negligenda haec sunt, vel imposterum, qua praecognita sunt, differenda. Nam si Gothi vel eorum gente deperdita, qui reliqui sunt, belli socios sibi asciscunt, & maiores excitant nobis labores, nec tamen prorsus in aduersis desperant: turpe proculdubio fuerit, si hac sola de causa victos nos esse duxerimus, quia non ipsi strenuè vicimus, & hoc pacto praeteritarum rerum gloriam negligamus, animi amissa iam promptitudine: quum deceat potius pro re male gesta ut alacritate afficiamur, in ea nanque fuisse reor felicitatis magnitudinem castigatam, nosque hoc pacto inuidiam declinasse, atque adeo ut de cetero liceat animo esse fidentiore, ex ea iactura iterato nos posse & detrimendum sarcire, & certamina vincere. Nam etsi hostes multitudinè iactent, ordine tamen & providentia, si modò sapiamus, superaturi hos sumus, est nanque cum aduenis nobis susceptum certamen, & cum his quidem, qui in aliena necessariis indigent, quum alias ipsi nos omnibus abundemus, quandoquidem & praesidia multa, & ciuitates securitatem nobis si necessitas cogat, praestabunt, quum illis nulla sine vspiam ad receptum loca. Quin etiam omnia nobis veri dei cultoribus pro aequitate, pro patria, pro libe-

Fulcaris
audacia im-
tempestua
panas luis.

Clades acco-
pta cautio-
res & for-
tiores vi-
cos reddet.

Hostes faat-
lò supera-
buntur.

*Et causa va-
lent Romani,
& causam tuenti-
bus armis.*

*Animum
vigilanter
ad omnia
adicit sa-
piens imper-
ator.*

*Nisi milites
ad obedi-
entiam assue-
scent, despe-
rata est e-
xercituum
salus.*

*Stephanus
fidelis servus
effigies.*

*Nocturne
profectionis
belli tempo-
re descri-
ptio.*

vis & propinquis pugnantibus presidio erunt, quum illi aliena depopulentur. Fit itaque ut absurdum videatur, si non vndequaque quamoptimè sperandum duxeritis, ne dicam timore percelli quoquam pacto vos posse. Nunc vero Lucensibus istis ne respirandi quidem locum obsidendo iam demis, ad bellique finem se quisque vestrum emixè & promptius parat. His Narfes ductis & exercitum ad meliora sperandum erexit, & Lucenses acriter obsidione vrgebat. Illis verò, quos emisit iam præfecerat copiis, succensebat; quia locis opportunioribus derelictis Fauentiam paulo ante se recepissent, & res aliten longe procederent, atque ipse procius providentia iniunxisset. Siquidem circa Parmam præsidij & obicis loco statuendas esse copias, illas rebaratur, quæ hostes, ne ultra progredirentur, arctius coercerent, ut ipse paulo post in Thuscia rectè omnibus constitutis aduersus eos confestim duceret.

13. Nunc verò relinquebatur, Romani ut milites, qui circa Narsetem tunc erant, Lucensi ommissa obsidione, & procul ab hostibus abscedendo, omnium primi Francis obuiam irent, vnde quum haud quam ferendum id Narfes censeret, extemplo ad præfectos peridoneum virum legauit, cui Stephanus nomen erat, ex Epidamno ortum, castello Illyrico, ut hos castigando timoris, & fuge infimularet, & planè argueret, deprehensos hos esse Rempublicam prodidisse, ni iterato, quæ dimisissent loca, repperent. Tum Stephanus equitibus ducentis & bellicosissimis secū deductis, apprimèque armis instructis, concitatissime iter aggressus est, sed multo cū labore vigiliisque cautiore illa profectio erat. Franci nimirum cum exercitus parte per proximos campos, ut pabuli, ita & prædæ gratia vagabantur, quam ex agris auerent. Vnde Romani noctu potius, quam interdiu acie instructa progrediebatur.

Exaudie-

Exaudiebatur itaq; agrestium eiulatus, & abactorum mugitus bouum, sonitusque præcisæ materiæ, & fragores huiusmodi aures circumsonabant. ita vt vix tandem Fauentiam ad exercitum equites peruenerint. Legatus verò vbi in conspectu astitit præfectorum; *Quod malum, inquit, vos*

cepit, ô viri? ubi nam rerum quondam gestarum nunc gloria, & tantorum trophæorum commemoratio? Quoniam pacto Lucenses ceperit Narses, & que infra Alpes sunt, omnia est subacturus, si vos hostibus transitum perinde confæderati dederitis, hosque sueritis pro arbitrio, quò velint, abscedere? Sed ipse equidem nil pro-

ferat, quod vos urgeat malum, dicturus in presentia fuerim: erit fortè qui dicat, molliciem rem istam præferre, & eorum ignauiam, qui Rempubicam iuuent. Sed vnum illud vos monitos velim, nisi quam primùm redeundo Parmam vos contuleritis, haud quaquam succensere vobis, nec iniuria desiturus est Narses, pro futurorum euentu vestram inertiam causando, si quid fortè inferatur hostile. cauendum præterea, ne & vos oderit Imperator.

His auditis præfecti non nescij hæc esse mandata, nec quicquam haberent, quò iniustius se in simulari arguerent, argumenta quedam & causas præferebant, vt coacti necessitate discesserint, perinde non potuissent ex circumiectis Parmæ oppidulis tantum commeatus habere, quod satis exercitibus esset. Nec Antiochum sibi eparchum in tempore affuisse, cui ea cura demandabatur. Quinetiam nec pecuniam in stipendium consuetum sibi depensam fuisse. Tum

Stephanus celerrimè Rauennam se conferens; & eparchum ad præfectos perduxit, & ambiguis omnibus, quoad licuit, iam medicatis, his persuasit, vt Parmam repeterent, eodémque vt stationem haberent. His omnibus breui peractis Lucam reuertit, Narsesémque iussit bono animo esse; &

CC. j.

Stephani ad præfectos oratio militaris, qua hortatur vs Narses cõsiliu incõstanter sequantur.

Præfectorum tergiversationes.

Industria Stephani.

*Luca oppu-
gnatio.*

promptiore rem exequi, vt minus verendum, hostes sibi impedimēto fore, sed eorum coerciri iam impetus, Romanis exercitibus his oportune instantibus. Narfes igitur quum haudquaquam ferendum esse iam duceret, quod Lucenses obsessi remissius, tamdiu sibi repugnando obstiterint, mœnibus ipsis admouit exercitum. iamque & machinationes tormentaque ad diruendam urbem muris applicabantur, ad locaque eminētia cum igne emittebantur sagittæ, simulque qui in turribus comparebant, feriebantur; subruebanturque nonnulla in parte & mœnia, atque adeo vt quæuis species mali urbem iam circumfisteret. Tunc qui prius obsides fuerant, oblata occasione, Romanam rem enixè ciuibus optimè consulendo iuuabant, & quantum in eis erat, ciuitas ad ditionē

*Francorum
legati Lu-
censes obfir-
mant.*

mox inclinasset, ni Francorum legati, qui intus constituti ad urbis custodiam fuerant, mox obstiterent, & quam accerrimè alios ad prælium concitassent, armisque propulsassent obsidionem. Vnde extemplo factum, vt apertis & dispatentibus portis eruptione repentiùs facta, impressionem in Romanos hi facerent, hac via existimantes se fore superiores. Sed parum hostibus obsuerunt, sibi verò quam maxime. Nam plerique Lucensium his plane confisi, quæ in vrbe iam gererentur, vltro præliabantur. Verùm vbi sepe iam tentata fortuna spes nulla procederet, sed suorum iacturam maximā facerent, turpiterque & per ignauiam fugam capessere, & intra urbem sæpe reiecti ita coercerentur, vt nulla his esset de cætero in hostem prodeūdi facultas: tunc vniversi, quandoquidem alia nulla iam esset ad salutem via, compulsi ad pacem animum induxerunt. Ita demum à Narfere fide accepta, vt sibi pro præteritis factis nil succenseret, ciuitate tradita libenter exercitum intra mœnia exce-

*Luca dedi-
tio.*

perunt,

perunt, tertium iam mensem obsessi, sic iteratò Lucenses Romanorum in ditionem venerè.

14 NARSES verò post eam Lucæ obsidionem, quandoquidem nec hostile aliquid reliquum esset, ibidem moram vt diutius traheret, necessarium fore nil ratus, tamdiu immorandù censebat, quoad respirare milites à laboribus sineret. Relicto itaque ibi Bono, id illi erat nomen, præfecto ex Myña oriundo ad Histrum flumen apposita, viro sanè qui & mirificè saperet, ac domi forisq; maximum in modum valebat, traditâque ei magna militum copia, qua hos facillè posset, si quam fortè rem innovarent, & vincere, & cohibere; hisque sic constitutis, recta ire Rauennam pergit, ibique exercitum in hibernis dimisit. Nam quum autumni finis adesset, & tempus iam in hyemem vergeret, haudquaquam per id tempestatis belligerandum esse Narseti est visum. Id nanque Francis, quibus æstus infensior est, & molestiæ plurimum affert, quam maximè conduxisset, vt qui haudquaquam volentes per æstatem ineunt pugnam, sed in ipsis algoribus, dum maximè rigent, validissimi fiunt, & labores perlibenter insumunt. Sunt enim frigoribus assueti, vt qui gelidam sint patriam nacti, & algere perinde his ingenitum est. His de causis Narfes rem extrahere nitebatur, & ad Neora oppidum bellum transferre: vnde cum centurionibus tribunisque militum partito exercitu, circa finitima castella & loca sic hibernare iniunxit, vt Veris principio statim Romam omnes aduentando se cogerent, vt inde cum vniuersis copiis ductarentur. His illi iussis in hiberna iam abscessere. Narfes verò se Rauennam recipiens, familiares & satellites priuatos quosdam secum reduxit, & alios nonnullos, qui sibi in magistratu famularètur, nec secus & qui eius

CC. ij.

Narsetis prudentia, circa exercitus leuamen versans.

Francis tempus hibernis ad pugnam idoneum.

Narsetis strategema ad hostium ingenium accommodatum.

dignitatem curæ haberent, ne pro arbitrio se ad-
eundi potestas omnibus fieret. Hunc præterea Zā-
dilas præfectus eorum, qui domi nutriebantur, &
domestici cæteri sunt secuti, eunuchique item cu-
biculares, hoc trecentorum is hominum comitatu

*Aligerni de
futuris con-
sultatio sa-
gax.*

Rauennam peruenit. Interea verò Fridigerni filius
Aligernus, Teiæ germanus frater, cuius & supra in
Cumarum obsidione meminimus, vbi Franci iam
in Italiam aduenissent, Gothique omnes ad eos
transirent; solus visus est nosse, quod sibi in rem
fore existimasset, & contemplatus futura, deque
præsentibus consultando, ad eam peruenit cogni-
tionem, vt satis iam animo præuideret, Francos sub

*Francorum
consilium
subolsacit.*

nominis prætextu decenti quodam, & simulatio-
ne ineundæ cum Gothis societatis, perinde ac si
acciti venissent, & aliud sibi vellent, ac præ se fer-
rent, nec fore omnino vel Romanis deuictis, vt hi
Italia Gothis decedant, sed hos potius, quibus ver-
bo, non re supetias ferre venerint, confestim vt
subigant, & cum imperio simul sublatis prorsus pa-
trius legibus, his ipsis vt Francos præfiant. Hæc
igitur Aligernus quum animo frequenter versar-
ret, obsidionēque simul coerceretur; fore id longe
satius iudicauit, Narseti vt oppidum cum pecuniis
traderet, ac de cætero Romanis vt viueret mori-
bus, ab omniq; discrimine & barbarico cultu pro-
cul abesset. par nanque fore censebat, non amplius
Italia Gothos potiri, sed vereres vt eam habitato-
res & pristini duces recuperarēt, vt terræ assueti &
geniti, & suis non perpetuò rebus fraudarētur. Hæc
ipse de se exequi & priuatim decernit, vt cæteris
sua gentis exemplo foret. Vnde obsidentib. Roma-
nis significauit, se velle, si eorū permissu liceat, præ-
fectum mox conuenire. Permissus ille ad Classis
castellum, & in Rauennate agro situm, vbi Narse-
tem morari dedicerat, venit, ibique vbi coram assi-
tisset,

*Narseti se
dedit.*

tisser, præsidij clauēs illi in manus tradit, pròq; sua
 virili beneuolē ministraturum ei de se omnia, na-
 uaturūque operam pollicetur. Tum Narfes adue-
 nientem benignè suscepit, & maioribus bonis id se
 beneficij compensaturum asseuerabat: deinde eam
 exercitus partem, quæ Cumas obsederat, inire præ-
 sidium iussit, cum eaque simul vt pecuniā omnem
 reciperent, in tutòque omnia conferuarent: quod
 reliquum eius exercitus fuit, secedere in alia ca-
 stella iniunxit, ibidēque hibernare. Sic Narfes
 egregiè rem omnem ad id tempus confecit. Ve-
 rum quum Herulorum iam copiæ iteratò fuissent
 suo duce orbatae, duo quidem inter hos erant viri
 insignes, quorum studio diuersim plebs ipsa deti-
 nebatur; inter scissa tamen sententiis rem in dubiū
 euocabat. nam pars altera Aruth maximi faciebat,
 & omnia sibi processura in melius arbitrabatur, si
 ad hunc esset præfectura delata. Alteri verò place-
 bat Osindual, vt strenuus factisq; clarus. Hunc
 Narfes assentiendo Herulis præfecit, emisitq; v-
 bi commodius hibernaret. Aligernū verò ad Cas-
 sianam urbem ire iussit, monitum vt vbi eò se contu-
 lisset, murū conscenderet, illique sic aperte incum-
 beret, vt quis esset, ab omnibus facile nosciturus.
 Hæc autem illi iccirco mādauerat, vt Franci (nam
 ea erant pertransituri) eum viderent, qui spon-
 te ad se concessisset, desperarentque per Cumas se iter
 facturos, vel pecunias habituros eodem recondi-
 tas, vel fortè vt de summa belli, opportunis iam lo-
 cis omnibus præoccupatis, nihil his esset in poste-
 rù spei. At Aligernus, vbi Francos illac transeun-
 tes ex eminenti vidisset, irridere hos simul & in-
 crepare, frustra se tandem, & tam serò venisse, &
 rebus perfectis, quandoquidem Gothorum opes
 cum ducibus ipsis Romani sibi iam vendicant,
 ita vt si quis inter Gothos compareat imperator,

*Narfes in
 admittenda
 transfuga
 illustris, pru-
 dentia.*

*Difficilis sed
 virilis ele-
 ctio, quum
 videlicet elē-
 gendorum
 virtus eos
 pares effi-
 cit.*

*Strategema
 Narfes, vt
 hostes ad de-
 sperationē
 adigeret.*

*Aligerni s-
 delitas erga
 Narsetem.*

neminem habeat, cui vel cognitus, vel honoratior sit, sed militarem is vt induat vestem sit omnino futurum, & ex habitu ipso priuatus vt viuat. Tum Franci hunc probris afficere, & incessere contumeliis, suæque gentis proditorem identidem nuncupare; vnde factum est, vt pro præsentium rerum conditione in ambiguo his animus versaretur, atque adeo, vt vtrum bellum gerendum esset inter se consultarent. vicit tamen ea sententia, ne cœptæ iâ rei hos pœniteret, sed ad ea quæ aggressi iam essent, progredierentur.

Ad verba descendunt, qui verbera & plagas nequeunt insigere.

Belli feliciter gerendis occasione captat dux sapiens.

Theudibaldi liberalitas.

Prædatores iniusti non diu impuni serunt.

Celeritas in adorandis hostibus prædam agendis necessaria.

IS NARSES verò dum hæc agerentur, Raunenæ quum esset, ibidemque cum manentibus copiis versaretur, suo ex ordine omnibus constitutis, se Ariminum contulit; deducto, quem secum haberat, comitatu. Vacarus interim Burnus genere paulo antè è vita excesserat, vir sanè grauis & bellicosus. Huius Theudibaldus filius, qui cum Burnis suis sequacibus Imperatori Romano statim accessit, Arimini aderat, vt Narsetem iam conuenturus, cuius gratia eò contenderat. itaque auro donatis liberaliter omnibus, firmissimam cum Romanis iniuit societatem. Quum itaque hæc Theudibaldus ageret, Francorum milites ad duo milia pedum equitibus intermixti, qui prædatum in agrum Ariminensem aduenerant, à suis præfectis dimissi, quum ciuitati appropinquaissent, agro depopulato arantium bõum prædam agebant, impudentérque omnia peruastabant. Quæ Narses ubi ex ædificato loco spectasset, vnde in campum erat prospectus, indecorum esse ex malis præsentibus iudicauit, non statim vim & iniuriam vindicare. itaque equo inscens ductu perfacili superbioréque, qui non modò agilius proflire & desultare non indecenter, sed incurfiones insuper facere, & media in acie aptè versari experientia & exercita-

exercitatione perdidicisset, iussisque omnibus, qui non omnino certaminis essent ignari, confestim se sequi, urbem egreditur, in hostesque ducit. tum illi mox equis inscensis (erant enim viri trecenti) ducem vna sequebantur, & cursu citato recta hostes petebant. Tum hi, quum in se iri vidissent, non dispersi, vt prius, populabantur. neque enim hos prædæ duxerim opportunos. equites quippe ac pedites in vnum protinus coiere, & se in phalangem coegerant, haud tamen hanc densiorem. qui enim fieri id poterat, cum prædatum non multi prodissent? sed validam alioquin, quia communi defensione & coeuntibus cornibus ex ordine se tuebantur. Romani verò vbi ad sagittæ iactum ad hostes venissent, cum his tam bene instructis manus conferere & præliari haudquaquam in ré fore duxerunt, sagittando tamen & iaculando, qui primi bellando starent, fallere pertentabant, & à fronte densitatem perrumpere. Sed illi scutis optimè communiti stabiles permanebant, & plane immoti, aciem que tam bene densatam nuspam auellebant, & eo minus, quo & spissiore syluam tunc nacti pro munitione arboribus vtèrentur, iamque telorum iaculatione se tuebantur. Verùm vbi nihil inferri iacturæ his poterat, omnibus Narfes animo agitatiss, beligerandi genus quoddam & barbarum excogitandum machinabatur, Hunnorum gentibus primum tunc adinuentum. Iussit nanque qui circa se essent, vt hostibus terga dando quamprimum retrò se verterent, tanquam timore in fugam actos, & hostes insuper à syluis ad nudos expeditosque campos, quam possent longius, auocarent; sibi verò reliqua curæ fore. Militibus itaque imperia exequendo fugam iam capeissentibus, Franci hac fuga illusi, & veram esse formidinem rati, intrepidè phalæge soluta, & syluis relictis, ad hos insectandos

*Prædatorum
audacia.*

*Bene instructum hostem
cominus aggredi periculosum.*

*Narfes
Hunnorum
strategema.*

*Franci simul
lata Romanorum
fuga decepti,
incantè præcedunt.*

enixè incubuere, ac primi quidem equites cucurrerunt, hos pedites sequebantur, qui & fortissimi essent & perniciosissimi, ita vt fugientibus effuse omnes insisterent, perinde Narsetem ipsum viuum capturi, & exiguo cum labore imposituri bello optatum iam diu finem. Sed hi quidem militaris disciplinae prorsus obliti, effusius & incautè procedebant, alacres & bona spe freti. Romani verò laxatis habentis Ariminum versus deferebantur. Diceres illos certiore captos formidine quadam fugam inisse, adeo hi ad verum quam proximè timorem dissimulant, & vbi nudo in campo erant ià barbari dissipati, & à nemore quam longè diuulsi, tunc Romani Narsetis significatione & iussu, equis conuersis, ex aduersò que sese explicantes, persecutibus hostibus obuiam his in frontem eundo se obtulerunt, & omnes re subita consternatos inclementer vrgebant, ita vt qui fugere videbantur, euestigio hostes insectarentur. Barbarorum igitur equites, vbi instans periculù præsensissent, celerrimo cursu exercitui ad syluam reducto salutè fuere, pedites tamen relictis cædè & passim iam cædebantur, atque adeo, vt torpentes iam redditi ne manus quidem mouerent, erant nimirum ex subita rerum immutatione obstupefacti, & quasi sui nil compotes, vnde pecudum more prostrati per campos iacebant. His itaque supra noningentos iam caesis, cæteri abscessere, & ad suos sic se recepere duces, vt non aliàs se in tuto fore existimarent, quàm cæteris copiis aggregati. Narsetis igitur Rauennâ repetens, omnibus ibi egregiè dispositis rebus, Romam se demum hibernandi causa contulit.

*In cogitatione sua luitur
penam.*

*Peditibus
desideratis.*

AGA-

AGATHIÆ HISTORIA-
RVM LIBER SE-
CVNDVS.

B R E V I A R I V M .

1 *Narfetis de bello cogitantis exercitia. Francorum & Alemannorum contraria studia. Leutharis & Bultini rapacitas atque inconstantia.*

2 *Germanorum cum Leuthari & opima prada patriam repetentium clades. Superstitibus morbis sanissimis opprimuntur. Tristes Leutharis in morbo cruciatus.*

3 *Bultinus ad prelium se accingens castra munit, & suos hortatur. Armorum Germanici exercitus descriptio & usus.*

4 *Narfes Bultino occurrens Germanos à pabulatione arcet. Horum mulieres Fatidica pugnare vetant.*

5 *Iustitia & magnani-*

mitas Narfetis. Aciei eiusdem & Francica dispositio. Heruli duo transfuge pugnam maturant.

6 *Pugna inter Narfetis & Bultini exercitus initium, progressus, eventus Bultino suisque pernitiosus, Narfeti autem gloriosissimus. Huius victoria magnitudo & cum aliis collatio.*

7 *De Francorum clade epigramma repertum. Vulgi post victoriam securordia. Narfetis cogitationes & ad exercitum de hostibus ad internecionem delendis oratio.*

8 *Motus reliquiarum Gothicarum. Ragnarus, fraude Narfetem interficere conatus, lethali vulnere perit. Gothi deditioe recepti ad Iustinianum mis-*

tuntur. Francorum regum discordia.

9 Terre motus gravissimus. Beryti ruina. De terra motibus Aegypti disputatio, & Agathia sententia. Terra motus in Insula Co. Tralles urbs terra motu eversa, ab Augusto instaurata.

10 De bellis Persicis narratio. Lazos à Persis oppressos cur Iustinianus defenderit. Mermeroi Perse in Romanorum capita consilium, eiusdemque solers executio.

11 Martini & aliorum tribunorum Romani que exercitus in tanto tumultu res gesta, tandemque turpis fuga.

12 Victoris Mermeroi prudentia, mors, elogium, & sepultura. Imma-

nis mors Persicus. De gentium institutis Agathia sententia.

13 Flagitiosi Persarum incestus traducti. Setham Manicheorum Perse amplectuntur.

14 Vetusissima regna & eorum successiones. Assyrii, Medi, Persæ, Macedones, Parthi. Regnum Perse recuperant. Magophonia. De Artaxerxis patre lepida narratio.

15 De Chosroe, quem Perse inter omnes admirantur, Agathia iudicium. Quomodo principes laudandi. Insignis impostoris, nomine Vranij, historia. Ad Persas ineptus homo se confert, quem rex stolidus admiratur, aliisque sapientibus anteponeit.

Exercet in armis suos Narses.

* Facies eos in orbē decurrere, & in equis decenter velitari, & in speciem ar-

ERE autem iam ineunte, uti editum per Narsetem antea fuerat, ad urbem Romam magna vis militum se conferebat, & non parvi cogebatur exercitus: quos Narses magnum in modum, ut in bellicis simulacris exercerentur, iniunxit; sic militantium animos assidua exercitatione firmabat. * Nam & decurrere eos cogebat, & in equū agiliter desilire, arma-

armatósque tripudiis agitari, & tuba classicū personante obtundi, ne forte ex longa hibernorum quiete & ocio, belli profus oblii in veris praeliis remolefcerent. Interea barbari dum liberius vagarentur, quæ in promptu erant, populabātur & peruastabant: ab vrbe tamen Roma, & locis vrbi proximè circumiectis iter quālonge hábentes progrediebantur, ita vt ad dexteram Tyrrhenum mare haberent, vtrinque verò Ionici finus littora protendebantur. Sed vbi in agrum Samnitum venire, hinc inde diuisi ab inuicem principes abiere. Bultinus nanque cum maiori copiarum parte per Tyrrhenum litus tendebat, & quam multa Campaniæ loca deprædabatur. Nam & Lucanos transgressus est, & ad Brutios deinde diuertit, ad fretūmque demum peruenit, quod Siciliam insulam & Italiæ dirimit fines. Leuthares verò, quod reliquum erat exercitus ductans, Apuliam & Calabriam petit, & adusque Hydruntem urbem processit, quæ supra littus insidet Adriatici maris: vnde Ionici incipit finus. Eò vbi ventum iam est, Franci omnes, qui locis hisce ante insueuissent, erga sacra pietate & reuerentia vtebantur, vt qui ad potiōres leges tanquam veræ fidei cultores concesserant, vt supra iam diximus, & haud secus ac Romani sacrificarent. Sed Alemanorum exercitus omnis (nam aliter longè his sentiunt) sine vilo delectu & per impietatem templa diripiebant simul & deformabant, sacræque ex auro vasa, & ad peragendam rem diuinam parata, preciosamque cæteram suppellectilem quum sustulissent, in possessionem turpiter vendicabant: quūmque ea patrassent, necdum malefactis exatiati, vel urnas ipsas, quibus templorum structores recondebantur, frangebant, euerbebantque pauimenta, & cruore templa fœdabant, prædæque omnis conspurcatur, quum mortuos

mat a cuiusdam pyrrichæ circumuehi, & con festim tubæ classicum canente ad signa turmatim cogi. * ex Hadriano lino lib. 1. Animadu. cap. 4.

Francorum pietas.

Alemanorum militum impietas.

*Ira diuina
vandem ex
caelis in se
leratos pra
dones reue
latur.*

*Prac larum
in eam rem
Agathia di
sum.*

*Duces pra
donum sibi
astute consu
lunt.*

*Bultinus ap
pud Gothos
constanter
se mansu
rum iurat.*

insepultos disicerent. haud tamen diuina longe
põssit ira, quæ ob tanta hæc scelera inferebatur,
hos poenis affecit; quandoquidem bello partim,
partim morbo interiire, ita vt eorum nemo
quippiam sit ex pristina rapiendi spe consecutus.
Iniustitia nanque, & erga deum impietas, vt fugienda
permaximè sunt, ita & prodesse nil poterunt, & in ipso
presertim bello. Nam patriæ opem ferre, ac patrias leges
tueri, & has deuantibus se minus permittere, sed eni
xius hos impugnare, equum proculdubio fuerit & genero
sum. Qui vero lucri & auaritiæ gratia odiique, nulla ra
tione subnixi, quum nullum criminandi ius habeant, si ve
lint in aliena irumpere, & eos incessere, qui iniuriæ ni
hil intulerint, profecto insolètes hi sunt & planè insanitè,
neque quid ius fasque sit norunt, nec magni id faciunt, si
maleficus sit insensior dens. Quo fit, vt acriora his inferan
tur supplicia, & ad insanabilem calamitatem qui præue
gesserint, recidant; etsi ad breue felices existimentur. Leu
thari itaque Bultinòque istiusmodi euenere. Nã v
bi ea tã scelestè patrarunt, manubiarumque & præ
dæ ingenti se copia obduxere, & iam Veris tempus
& frumenta in proximo erant, vt demeterentur
matura: Leuthares interea ex ducibus alter animo
agitabat se domum recipere, & opibus male partis
ingurgitare: vnde & eius germanum fratrem Bultin
um nuntiis missis ad celerem in patriam reditum
hortabatur, abire in rem malam & bella iubens, &
fortunæ incertitudines. Bultinus verò, quum iure
iurando iam confirmasset aduersus Romanos &
pro Gothis se bella gesturum, hique adulando barba
rum permulcerent, ac suum imperatorem fore se
prædicarent; visum est tandem, manendum apud
hos potius esse, & peragenda conuenta: vnde apud
Gothos is mansit, & ad bellum necessaria cõparabat.
Leuthares itaque cum cæteris circa se copiis præ
dam omnem quamprimum deferre secum accele
rabat,

rabat, & domum contendere: sed maximè is confi-
debat germanum statim ad se transfurum, qui
periclitanti sibi præsidio forent, versi tamen, nec illi
quidem, quæ cogitarat optatum sunt finem sortita-
cum fratri auxilia mittere Bultino nil placuisset.

2 LEUTHARI igitur eadem, qua venerat, via iã
redeunti, ad usque Picenum agrum nihil hostile ob-
uium fuit: vbi autem eò peruentum est, positus circa
Fanum oppidum castris, præmissis extemplo, vt an-
tea consuerat, exploratoribus, ad hominum tria mi-
lia, qui non solum, quæ ante se fierent, specularen-
tur; sed sicunde etiam hostes forsitan comparerent,
eum his bellum capefferent: Artabanes interea &
Vldah Hunnus, qui ad Pisaurum iunctis exerciti-
bus stationem habebant, & saltum infederant, vbi
præuios hostium equites conspexere, in ipso litto-
re Ionici sinus iter habentes, ex oppido mox pro-
deuntes, hostes inuadunt, multosque gladiis cædē-
do obruncant: nonnulli rupe præcipiti superata,
deinde in decliue delati, in mare pronò capite de-
sultantes, vorticibus absorpti moriebantur. Eo nã-
que in loco littus aliquanto erigitur, & tumultum
perinde facit, non vnde quaque sat peruium, nec il-
li, qui ad eius summam peruenerit, facile præ-
bet descensum; lubricum præterea, & id quidẽ abrup-
tum, vt pleraque, in ponti profunditatem deuer-
git. Ex his itaque maiori suorũ parte amissa, qui for-
tè superfuere, nullo ordine in fugam se coniecerunt,
& clamore ingenti & eiularu, in sua castra trepidi ir-
rumpentes, perturbationis & tumultus sic omnia
complant, ac si Romani iamã instando in se adue-
rent. Tum Leuthares ipse ad ineundum prælium
excitatus, vniuersum exercitum mouit, atque ita vt
armati omnes in phalangem instruerentur, & hanc
quidem densissimam & longè protensam. Quum
igitur ita se Franci haberent, & nihil aliud, quod

*Leuthares
domum præ-
perat, vt
præda tu-
rius potire-
tur.*

*Non desunt
iusto iudicij
rationes &
instrumen-
ta, quibus
decretum in
sceleratoris
capita sup-
plicium suo
tempore &
loco exe-
quatur.*

*Prædomum
conueniens
strages.*

*Ducis at-
dacia.*

*Occasionem
captivi au-
dè arripuit.*

*Præfectoriū
sub Narsete
prudensia.*

*Francorum
præda exu-
rorum ad tu-
sa loca rece-
ptus. Vt tibi
qui spoliatus,
tandem spo-
liaberis.*

*Duris fla-
gellis casti-
gantur qui
aliorum fla-
gella ad tē-
pus extite-
runt.*

animos faceret, tempus afferret, captiui, quorum apud hos magna vis erat, quī relictī sine custodiis essent, hostium occupationibus opportunè abusi, quam celerrimè poterat, se in fugam dedere: exuias, quascūque his licuit, e castris direptas in proxima oppida contulerūt. Sed Artabanes Romanorū & Vldah Hunnorum præfecti, quum haudquaquā in hostes educerent copias, nimirum qui nec bello his pares se fore exultimarent; tamen Franci soluta iam acie, vbi in castra se recepere, quanta rerum fuissent iactura affecti, intēlexerunt. Prius itaque, quā damni aliud quippiam paterentur, visum est in bonum his concessurum, si celerrimè educō exercitu vltra progredierentur. Extemplo itaque iter aggressi, relicto à dextera Ionico sinu, & litore omni harenosāque via, iuxta Apennini montis radices iter fecere. Sic itaque in Æmyliam procedentes, vix Pado transmissō, quum ad Venetiæ loca iam peruenissent, Cenedam urbem suæ tunc ditionis incoluere, in ea de cætero, vt in tuto, victuri. Angebantur tamen, & perquā molestè ferebant, quia tāta ex præda haud multum his reliquum esset, visūmq; est frustra tantos subiisse labores. Sed non eotenus processit his infortuniū, nam & paulo post pestilens morbus derepente quum hos inuasisset, multitudinem absumebat, ita vt partim circumiectorum locorum aërem vt noxium causarentur, & eius mali originem fuisse hunc ducerent; partim etiam vitæ incusarent mutationem, quandoquidem ex assidua belli exercitatione, longisque itineribus ad ocium & delicias diuertissent. morbi tamen principium, & calamitatis necessitatem non admodum pernoscebant. Iniustitia nanque, & rebus sacris humanisque legibus illata iniuria, exitij causa his (vt equidem reor) fuisse: cui rei vel princeps ipse argumento sat fuit, quem ex deo ingesta supplicia

supplicia diuexabant, quippe qui demens iam factus in apertam est rabiem versus, ut amentes solent & furibundi. vertigo præterea crebrior quædã eum excepit, eiulatusque edebat horribiles, cernuisque nonnunquam, vel vtrunque in latus se prouendo illis solo volutabatur, abundantique spuma os ipsum proliebatur: tamen oculi horribiles visu inuersique erant, & eò iam miser vesaniæ venerat, ut vel propria membra desquendi gustaret. brachiis siquidem vbi iam mordicus inhæsisset, dentibus carne dilacerata in feræ bestię morem his vescebatur, defluentemque lingeat cruorem. sic demum suo exsatiatus, & paulatim deperditus miserrime ex humanis excessit: cæteri vero passim moriebantur, nil penitus remittente malo, quousque tandem vniuersi interiere. quin etiã vel febre maior pars degrauiata mortem obibat, nonnullos apoplexię moribus acerrimus inuadebat, alij capitis dolore peribant, & mentis excessu quidam. Itaque dum variè omnes afficerentur, in perniciè morbi ipsi cedebat.

3 CUM Leuthare igitur, & cæteris omnibus, qui se sequebantur, sic actum, & hunc ea expeditio habuit finem. Vnde quum Venetiæ se res ita haberet, Bultinus interea alter Francorum præfectus oppidis castellisque omnibus ad Siculum vsque fretum ferè deuastatis, extemplo Capaniã versus, vrbemque Romã redibat. intellexerat nanque Narsete & Imperatoris exercitus eodẽ iã conuenisse. vnde inerat animo, illis in locis nec morã diutius trahere, nec aliàs diuagari; sed cum omnibus copiis acie decertare, & summæ rerũ periculũ facere, quandoquidẽ sui exercitus pars non exigua interiret morbo correpta. iã enim æstas sinierat, & autumnus mox subeunte vineæ fructibus abundabant, quos tamen Narsetis milites, quũ summa rerũ his esset omnium copia, continentissimè iam præripuerant. Bultini

*Leutharis
in morbo a-
mentia, tri-
stis que cru-
ciatus. Pra-
donum prin-
cipem decet
peculiari
quodam sup-
plicio affici.
Discite iusti-
tiam moni-
ti, & non
temnere Nu-
men.*

*Infelix prorsus,
quem nõ faciunt a-
liena proximaque peri-
cula cautũ.*

*Vna salus
varia clade
affrictis,
nullam sperare salutẽ.*

tamen copiarum omnes, direptis visis, & manu compressis, noui se odoris musto ingurgitabant: vnde intumefactus his venter disrumpebatur, atque adeo, vt euestigio interirent nonnulli, quidam verò morbi vim superarent. Sed Bultinus ipse prius,

*Gula plures
occidit quàm
gladius.*

quam omnes hic morbus peruinceret, belligerandum esse percensuit, vt cunque belli futurus esset euentus. Quocirca quum se in Campaniam contulisset, haud lōge à Capua castrametatus est, & in ipsa Calitini fluminis ripa, quod ex Apennino defluens monte, per proximos circumagens se campos in Tyrrhenum mare deferretur. Hic itaque quum

*Bultini ca-
strorum mu-
nitio.*

locasset exercitum, fossaque & vallo firmissimo cōmunisset, ei loco satis fidebar. ab læua namque promunitione esse proximū flumen existimabat, ne quis ea ex parte liberè insultaret: & è curribus rotas, quos secum affatim deduxerat, inuicem iunctas in terram ad axem vsque ita defixit, vt supernè semicirculus duntaxat extaret. his ille & magna stipitum vi exercitu communito, exitum quendam non satis amplum nec vallo obductum reliquit, vt eà facile ire dum vellent sui, in hostem possent in-

*Curruum &
stipitum
claustra.*

cursum recursumque facere. quin etiam ne supra flumen pons sibi incustoditus relinqueretur, nève ex eo iacturam acciperet, hunc statim præoccupat, & lignea turri desuper structa, in ea viros imponit, vt pugnacissimos, ita & armis optime communitos; quum vt è tecto præliarentur, tum vt hostes transitu prohiberent, si transire forsitan pertentassent. His itaque singulis hoc pacto dispositis, visum est

*Bultini se-
curitas.*

opportune se omnia præparasse, ita vt vel dormienti sibi liceret iam bellum inferre, nec quoquam pacto sibi id contrà posset inuito inferri. Quæ autem fratri apud Venetiam accidissent, nondum intellexerat: admiratione tamen capiebatur, cur sibi, vt inter se fortè conuenerant, nondum ille misisset

exer-

exercitum: nec deerat, quin in suspicionem veniret, haud quaquam eum moræ id tamdiu traxisse, nisi aliqua sibi & grauia occurrissent. Sed alioquin vel sine fratris præsidio superaturum se hostes sperabat, vt qui maiores, quàm illi, haberet apud se copias, nimirum quod reliquum sibi exercitus fuit, ad triginta milia virorum fortium accedebat; quum Romanis vix duo de viginti milia essent: vnde quã maximè confidebat, se rem bene gesturum. Itaque vniuersum exercitum pro imperio hortabatur, vt scirent non paruis de rebus præsens id fore certamen. *nam aut Italiam possessuri, inquit, nos sumus, cuius rei huc gratia venimus: vel planè id relinquetur, vt omnes hic per ignauiam moriamur. Quocirca, o viri fortissimi, illud potius, quàm hoc velle debemus, quum satis constet, si bello boni futuri sumus, ea nos consequi posse, que diu optauimus.* Bultinus itaque his multitudinem commonefacere nihil intermittebat. Milites verò, vt spei iam pleni, confirmabantur; & vt cunque visum, arma parabant: siquidem alibi secures acuebantur, hic patria tela, quæ illi anconas dicunt, illic verò fracta refarciebantur eiusmodi cætera. Huic nationi tenuis est & neglectior armatura, & quæ non varia ad ornatum indigeat opificum arte, nisi eorum qui ea vtuntur, si quid forte (vt fit) corrumpatur. non enim thoraces hi, vel ocreas norunt. plerisque in bello detecta sunt capita, per pauci casside operti, armis decernunt, sed pectore nudato, & tergis ad infimos renes amiculo præterea lineo partim, partim è corio succincti & tibias contegunt, equis haudquaquam vtuntur, præter paucos admodum vt qui patrio more pedestri in pugna coaluerunt, itaque exerciti egregie sunt. ensis a scemore leuo, ex latere scutum depêdet. arcus, funda, & tormenta eiusmodi cætera tela saxaque torquætia insueta his sunt, sed dolabra securæ sive

Numerosus exercitus animos addit.

Bultini ad suos concio.

Arma Germanorum id temporis.

Olim pedes ferè omnes.

*Ancona
Germano
rum, nunc
HAK. in d.
da. itaque
scribendum
videretur.
Hacona.*

*Varius vsus
haconarum.*

ancipites gestant, & breuia pro patria cōsuetudine tela, quæ ipsi anconas (vt diximus) vocitāt, & quib. res magnas, quum opus est, gerunt; ac tunc preferunt, quum pede collato decertant, aut in hostē incurrunt. huius teli pars maior ferro obducta est, ita vt ex hasta parum aliquid, præter capulum totum, vix proferatur: in superiori autem parte circa ferri aciem ipsam recuruæ extant vtrinque, tanquā hami, laminulæ quædam coarctuatæ peracutæque, & ad ipsius teli partem inferiorem deuergunt. id teli genus in ipso congressu emittitur, ita vt si altius forte inhæserit corpori, subeat mox (vri par est) & acies ipsa hamata: vnde nec qui vulnus exceperit, nec alius quispiam queat id telum auellere. vrget namque recurua acies illa ceruice latius hæres, dolorisque affert acerbiores, atque adeo, vt si non alias hostis letali sit vulnere ictus, ex eo tamen emoritur: quòd si impactum clypeo telum id fuerit, ex eo mox pendulum hæret & circumfertur, per solūmque trahitur. vnde ea est Francorum consuetudo, vt vbi affixum scuto telum id viderint, impetu facto ac pede capulo conculcato hostis scutum vmbone quassatum perfringant: quo fit, vt & gestantis manu depressa, caput illi nudetur & pectus. hoc pacto hostem nactus nulla parte munitum, siue frontem securi percutiat, siue gulam ferro traiciat, confestim obruncat. Istiusmodi igitur Francis sunt arma, & in prælium ituri hoc se armati communicabant.

*Sapiens dux
inbelli tur-
ba primum
prouidet.
deinde hosti
occurrit.*

4 NARSES verò Romanorū præfectus vbi Francorum in se aduētare exercitum comperit, exemplo omnibus eductis ex vrbe copiis, tam longè ab hostibus castra locat, vt & audire strepitum posset, & vallum prospicere. Sic itaque duo exercitus quū ad inuicem in conspectum venissent, dum interea acies vtrinque instrueretur, & locarentur præsidia, vigiliæque

vigiliaeque frequentes iam fierent, ac duces spectando copias circumirent; spes quidem & timor mutus erat, & affectus huiusmodi ceteri, quibus affici solent, qui magnis de rebus contendunt, vicissim hos inuadebant: nec secus & Italiae oppida vniuersa suspensa quidem & nutantia erant, & ad quos nã accederet, dubia. Franci interea proximos vicos depopulari, necessaria apertius importabant. Quod Narses vbi primùm aduertit, sibi quidẽ, si id pateretur, indecorum fore arbitratur; & alias animo haud satis æquo ferebat, si aduersus onera gestates exeundum iam esset, qui tã liberẽ & quãproximẽ vagaretur, perinde ac in re pacata hostile nihil spectarent. Itaque visum est tandẽ, haudquaquã de cetero tantũ his licentiaẽ permittendũ, sed inhibẽdos enixius esse. Charanges vir quidã Armenius erat, vt corpore validissimus, ita & prudentia mirificẽ præditus, & quum res posceret, adire pericula assuetus, huic itaq; (fuerat nãque in vltimis castris hostibus imminens ex aduerso locatus) iniunxit Narses, vt in eos, qui vehicula duceret, confestim irrumperet, & quamcunque his posset iacturam inferret, ne vltra hi auderet pabula tã licenter inuehere. At Charanges equo inscensũ cum paucis suã turmẽ militib; carpẽta partim hostibus demit, ductores partim obrũcat. Vnũ fortẽ arido & sylue stri onustũ sceno ad turrim, quã Franci supra pontẽ & ligneã fabricarant, quãproximẽ applicat, & igne immisso, flãmãque ingenti ocycus excitata, machina omnis illa cõtabulata corripitur. Tunc barbari, qui in eo fuerant præsidio collocati, quum se ac turrim tueri nil possent, relinquere locũ decernunt, & vix quum se ex alto præcipitassent, ad Francorũ exercitũ fuga se receperunt, & Romani ponte euestigio potiuntur. His igitur ita peractis, Franci quamprimũ (vti par erat) turbati, tumultus & trepidationis

Urbes ad conspectum potentissimorum exercituum nutant.

Narsesis strategema.

Charanges à pabulatione iubetur hostem arce.

Qua ratione Charanges pontem ligneo potitur.

Francorum ingenium.

omnia complent, frementisque, ac ira succensi, & rabidi ad arma capeſſenda procedunt; ita vt animū cōtinere nil poſſent, ſed præter modum omnia au-
derent, & ea confidentia eſſent, vt nec quiſcendū ſibi amplius eſſe cenſerent, nec belli tempus aliud expectandum, ſed die eadem in aciem procedūdum:

*Alemanica
vates pu-
gnare ve-
rant. Spiri-
tus menda-
cis in ſuos
ſeruos mira
efficacia.*

tamenſi his Alemanicæ vates prædixerant, ne eo die bellum ſuſciperent: quod ſi feciſſent, ſcirent ſe omnes ad internecionem interituros. Ipſe verò nil ambigo, ſiue in alteram diem, ſiue in alium item, atque aliū vt cunquē fuiſſet prælio decertatū, eundem euentum hos habituros fuiſſe, qui & tūc fuit. Non enim diei hæc immutatio his ſatis fuiſſet, ne impietatis & ſclerum luerent pœnas. Siue igitur ob eorum facinora id ita euenerit, ſiue pro ſuarum vatum oraculo, prædicentiū vt cunquē futura; haud tamen vel vanum fuiſſe id varicinium, vel nō finem fortitū, vt multis iā viſum fuerat, ſat cōſtat. Nunc verò quemadmodū res geſta hæc ſit, ad verum iam explicemus. Fræci quum eo animi impetu eſſent, & iam arma tractarent, Narſes armari ſuos mox iuſſit, & in eum locum eduxit exercitum, vbi in phalangem erat hic militem inſtructurus.

*Ad pugnam
apparatus.*

*Præ ludia
victoria cer-
tiſſima, iuſti-
tia amor &
ſeuera ob-
ſeruatione.*

§ Dum interea mouetur exercitus, & præfectus equum inſcenderet, interuenit qui nunciaret, Herululum quempiam, ne capud ſuos vulgarem, neque obſcurum, ſed clarum & primarium virum, domeſticum ſeruum & delinquētem miſerrimè occidiſſe. Tunc Narſes inhibito frenis equo, deduci in medium iubet, qui hominem occidiſſet, perinde haud quaquam par eſſet prius in prælium ire, quamabolicum eſſet & expurgatum ſcelus. Eo igitur factū id percōtante, fatebatur barbarus, nec inſicias ibat, & licere dominis aſſerebat, pro arbitrio ſeruos necare, vt eiſmodi fortis & cæteri ſcirent, eadem ſe, ni ſapiant, perpeſſuros. At Narſes vbi hominem
vidit

vidit commissi facinoris nil pœnitere, sed audaciã adhuc præ se & insolentiam ferre, & prudentiam sibi nimium vindicare; lictoribus iubet, in eum iure vt agerent, & necarent, vnde mox illa ense transfossus occubuit. Herulorum tamen turma omnis, vt barbara, id ægrè factum ferebat, & accerrimè angebatur. Tum Narses cædis iam scelere expiato, & Herulorum non magna habita ratione, in acie statim processit, ingenti voce id clamitans; *Quicumque victoria vult se participem fieri, me sequatur.* ea hic erat animi magnitudine, atq; adeo diuino præsidio confidebat, & ad rem procedebat lógè ante præcognitam. Sindual autem Herulorùm præfectus, & turpe simul, nec planè ingenuũ fore rebatur, si in tanta belli mole quum ipse, tum Herulorum exercitus defectionis & perfidiæ arguerentur; & re quidem apparet se hostes reformidare; & alioquin sub prætextu quodam in mortuum benevolentiaẽ conceptam animo formidinem occultarent. Igitur quum non vltra interpositam iam moram tulisset, Narsesi significauit, se vt statim cum exercitu venturum opperiretur; et si aliàs vnquam, nunc tamen quam maxime opem laturum. Tum ille expectandi tempus non esse respõdit, curaturum se tamen, vt & hi ordine suo locentur, si vel paulo serius ad se aduentarint. Heruli itaque armis quamoptimè communiti & instructi sensim progrediebantur. Narses verò vbi ad locum peruenit, quo erat acie decernendum, exercitum ex templo in phalangem intruxit. Equites vtrinque dispositi erant, postremi peltati hastatique, quibus gladios præcutos, & sarissas gestarent. Narses ipse in dextro constitit cornu. Zandalas deinceps, familiae & domesticorum præfectus, non tamen imbellium, hunc sequebatur: è duobus lateribus Valeriani & Artabanis milites erant. his imperatum, in densiorem se syl-

Insolens & praesertim animus, contereus.

Animi vera magnitudo in eo consistit, vt dux exercitus pietatis & iustitia rigidum cultorem, etiam vndique imminenti periculis, se præbeat.

Ex iustitia obseruatione oritur impavidi dux animus, & in periculis oculata prudentia.

ua partem occulerent, & vbi in cōgressionem hostes venissent, de improviso aggredierentur, terroremque illis incuterent. pedites deinde, quicquid erat intermedium loci, tenebant. In frōte præterea principes stabant, quibus ad bellum erat cum Romanis inita societas, thoraces oblongos induti, & solidissimos cassides capitibus gestantes: post hos & alij densiores sibi inuicem incumbebant, sic ad postremos vsque agmen claudebatur. Leuis insuper armaturæ omnes, & sagittatores post hos collocavit, sagittandi tēpus opperientes. Fuerat Herulis locus in phalangis medio scorsumque destinatus, isque adhuc vacuus erat, nondū enim aduenerant.

Heruli duo transsiſſe, Francorum excidium callide mutant.
Transfuga cautē sunt explorandi, præsertim imminente pralio.

Acies Francorum, quæ ingenium nō prorsus barbaricū, sed militare, & ad tempus accommodatum prodit.

Interea ex Herulis duo, vbi iam aduenissent, sua sponte ad hostes se pauloante contulerant, ignari tamen, quid postea Sindual eorum præfecto animi esset, Francosque concitarunt, vt quam celerrimē in Romanos irruerent. fore nanque hi affirmauerant, vt Romanos turbatos territōsque, & sine ordine villo deprenderent, quandoquidem Herulorum exercitus his merito succenseret, negaretque pro his se bellum gesturos, vnde & pro istorū defectione cæteram esse multitudinem territā. Tunc Balthinus his faciliē persuasus, vt qui ita rem fore, quammaximē cupiebat, confestim in hostes copias duxit, rectaque & animi non mediocri cum promptitudine barbari in Romanos prodibāt non quieti neque ex ordine, sed pro Herulorū & transfugarum dictis rapidi & volitantes, barbarico cum viulatu, turbido quidem & petulanti, perinde clamoribus reuolutori quodcunque obuium fieret. Erat autem barbarici agminis species triangularis, & Δ literæ similis: frons ipsa anterior, quæ in acutum claudebatur, frequens quidem & densior erat, quia circumquaque scutis obstruebatur. dixeris sane suis hos caput, ex ea instructi agminis

nis ferie, figurasse. Alæ autem vtrinque per turmas & agmina condensatæ, & quammaximè introrsus protensæ, placidè ad inuicem dirimebantur, in progressuque in vastam terminabantur hæc latitudinem; ita vt in medio vacuus locus relinqueretur, è quo terga nudata ex ordine cõparerent. Nam terga tergis inuicem verterant, vt facie versi in hostem essent, è tutòque & scutis prælatis certarent: posteriora verò opposita erant, vt se acrius tuerentur.

6 NARSETI verò, vt prosperam fortunã iam nato, & his, quæ gerenda essent, quamoptime arte & prudentia præparatis, cuncta in rem successere. nam postquam barbari cum clamore ingenti & ululatu, citatòque cursu vadentes imperũ in Romanos fecere, ex templo qui in fronte principes erant, circa vacuum locum Herulis relictum irruendo mouerunt. mox primi ex barbaris agminum densitate perfracta, & strage haud sanè magna tunc ædita, ad postremam aciem peruaserunt: nonnulli etiã imperu factò hanc præteruecti pertransierunt, vt Romanum prorsus exercitum sublaturi. Tunc Narses inflexo sensim porrectòque cornu, phalange facta, equitibus sagittariis iussit, vtrinque in hostium terga sagittas immitterent. At illi iussa exequebantur. ex equis nanque pedites barbaros distantes dispersòsq; , & ex ædito ferire quãfacillimè poterant, & quum non procul ea ex parte hi ab equitibus essent, qui tunc extrema tenebant, hostes haudquam longè astantes & ea è regione, qua & ipsi bellarèt, sagittis erat minus difficile superare, & qui se ex aduerso offerrèt, ferire. Vnde quaq; igitur Francis terga traiciebantur, quũ interea a dextro cornu Romani ex ea regione hostes vastarent & alios, vt qui vtrinque pugnarent, quo factũ est, vt quum nõ ex ordine Romani, sed alterni in hostes ferrentur, & obuium quodcunque fieret, deperderent, barba-

Mirabilis pugna in 9^a Franci ad interuentionem delati sunt, 80. Romanis tantum deti deratis.

Pugna descriptio.

*Francorum
in acie insti-
tuenda er-
ror.*

*Herulorum
aduentus.*

*Serages hor-
ribilis.*

ros profusus lateret quemadmodum se tuerentur,
nec vnde nam ictus exciperent, satis considerarēt.
nam quum in Romanos versi hi astitissent, & sibi
quisque duntaxat intenderet, cum armis que, qui
in conspectu essent, manus consererent, sagittarios
equites à se profusus auersos instructosque nondum
conspicati, quandoquidem non pectore cederetur,
sed tergo, quò malorū venissent, nosse nil poterant:
tamen multis, vt hoc animo agerent, nec locus
quidem daretur subsequente mox vulnus morte.
Nam primis, qui in fronte præliarentur, affatim ca-
dentibus; alij, qui in interiorē acie erāt, prodibant:
quínque continenter id fieret, cōsumebantur his
copiæ, & magna vis hominum interibat, & ad pau-
citate redigebantur. Interea Sindual Herulique
quum e proximo pugnæ interuenissent, hostibus
obuiam fiunt, qui acie iam excedebāt. cum his sta-
tim vbi ad manus venissent, rem enixè gerebāt: ta-
men illi re subita consternati, insidias veriti, extem-
plo in fugam versi, Herulos transfugas prodicionis
in simulabant. Sindual verò agmine toto in hostem
immissio, temporis nihil intermittendo tamdiu fu-
gentibus institit, quoad partim prostrasset, partim
in fluuium impegisset. His peractis, vbi in acie re-
ducti hi constitissent, locus ille & vacuus in pha-
lange relictus oppletur. Franci itaque perinde reti-
bus inuoluti, vndique cædebantur. nam & ordo ip-
se dissolutus his penitus erat, & se passim & teme-
re consuli inuicem adglomerabant, quum sibi quid
agendum esset, vt in re trepida, nil interno-
scerent. Tum Romani non solum hos sagittis ne-
cabant, sed vnā omnes, qui vel armis contegebantur,
vel lenioris armaturæ milites essent, acrius his
insisterbāt, iaculandóq; & sudes diuerberādo turba-
tos insectabātur, & gladijs obrucabant: haud secus
& equites cornu altero facto in mediū hostes exci-
piēbant,

piebāt, & si qui fortē gladios declinassent, præcipites his insectātib. in flumē deferebātur, & gurgitib. hausti interiebāt. vnde & barbarorū cōinēs eiularus vbique miserrimē morientū audiebatur. demū & Bultinus ipse Francorū præfectus cum vniuerso exercitu ad internecionem occiso occumbit, ita vt Francorū nemo se ad proprios lares receperit, præter homines quinque, qui vtcunq; euaserunt. inter hos & Heruli duo illi & transfugæ ceciderunt. Quo igitur pacto non perspicuum fuerit, luisse hos scelerum pœnas, & maiorē vim aliquam hos affecisse? quandoquidem infinita illa Francorū Alemanorūque multitudo, & cæteri omnes, qui hos consecrati bella gesserunt, sublati funditus sint: Romanorū verò octoginta duntaxat desiderati, qui primam hostiū impresionem susceperant. In hoc prælio egregie se gessere Romani agminis ferè omnes; sed barbarorū, qui simul belligerassent, Aligernus Gothus, qui & pugnæ interfuit, Sindualq; Herulorum præfectus, & hic nomini inferior factus. Narseus tamen omnes laudibus ferre & demirari, quòd eius prudentia fuerint ad gloriam ingentem euecti. Ipse verò victoriam tam clarā & celebrem, non alteri cuiquam antehac duxerim exercitui contigisse: etsi quos fortē quondam comperis non ab similem fuisse cladem perpeffos, quā & Franci hoc prælio tulerint, ob iniusticiam tamen inuenies hos interisse. Datis olim Darij præfectus & satrapes, vbi cum Persarum exercitu Marathonem se contulisset, euerendam Atticam esse censebat, cum hac simul & Græciam vniuersam. Causa eius aduentus quidem nec iusta, sed vti apparet, quum Darium totius Asiæ non caperet magnitudo, molestè ferebat, nisi & Europam insuper occupasset: vnde per Miliadem deuicti cum Dario ipso & principe, & debellati sunt Medi. Fue-

Bultinus ad internecionem cum suis caditur.

Laudata primario duci, Narseus præcipue virtute.

Huius victoria magnitudo.

*Athenien-
sium votū
ante pugnam
Maratho-
niam.*

re nanq; tam multi eo prælio cæsi, vt Athenienses ferant nonnulli, antequam ad bellum inirent, pro interfectis hostibus parem hircorum numerum se Dianæ immolaturos comminatos fuisse, & in eam necessitatem redactos, vt deficientibus hircis, quæ nequirent voti compotes fieri, nec promissa persolvere, vel capras insuper immolarint, nec tamen ad numerum has suffecisse. Xerxes præterea ille & magnus, cum suis mirandis eodem modo deuictus à Græcis est, siue quia insolens esset & nebulosus, & subacturus uenerit qui nil deliquissent, multitudi duntaxat confusus, armorumque apparatibus, rectiore consilio non admodum utebatur. Sed iuste pieque Athenienses fecerunt, qui pro libertate pugnant, & nihil pro viribus omittebant, quæ in rem essent & consultarent & gererent. Lacedæmonij præterea Gylippi aduersus Athenienses trophæa, Niciaque & Demosthenis interuentionem, & mala cætera, quæ apud Syracusas perpeffi hi fuerant, num ob aliam causam facta fuisse cõperturus est quispiam, nisi ex temeritate & iniustitia? Quid enim sibi in aliena Athenienses volebant, qui hostibus omissis, qui pro foribus essent, quam longissime a domo ut ducerent exercitus, & pro Sicilia assequenda iactura afficerentur? Possent quispiam & eiusmodi alias remeritatis & iniustitiæ origines recensere, & quemadmodum hæc auctoribus ipsis offecerint plurimum. Sed de his hætenus.

*Victoriam
comitantur
honor, diu-
tia, lætitia,
triumphi.*

7 Hoc bello peracto, debellatisque Francis, quum tēpus iam esset, vt in patriam se quisque reciperet; Romani suis, qui in bello ceciderant, pro eorum more ritūque sepultis, lectisque ex occisis hostibus spoliis, facto insuper ingenti armorum cumulo, & eorum pecunia omni auersa, direptisque rebus ceteris, ac præda onusti, præana canētes, læti & alacres coronatique ante præfectū ordine incedentes Ro-
man

mā venerunt. Poterat circa Capuam quisque campos spectare cruore ac sanie diutius inūdasse, & proximum flumē excessisse iam ripas; quia vltra quam ferre posset, hostium cadaueribus repletur. Mihi verò ex incolis quidam nonnulla elegia recitauit in vnam insculpta lapideam, sub Casilini fluminis ripaslocatam, quę huiusmodi sunt: *Aquas Casilini fluminis mortuis grauat. as suscepit Tyrreni maris littus, quādo Francorum gentem occidit Ausonius ensis, ubi misero hæc gessit morem Bultino. felix etiam iste fluctus, & erit barbarico pro trophæo diutine eructans sanguinem.* Id epigramma siue in vero lapide fuerit insculptum, siue aliās vtcunque celebre sit, ad me peruenit: haud tamen diffido fuisse hoc modo inscriptum. erat nimirum eorum forē in monumentum, nec sanē ingratum, qui in ea congressione & bello fuerat. Interea Romanis renunciatur, quemadmodum Veneriæ cum Leutharis suisque omnibus actum fuisset: vnde quum ciues ipsi, tum & exercitus triputia passum & panegyricos ludos præ. voluptate agebant, perinde nihil his esset hostile de cætero occursum; sed futurum, vt pacifice in posterum, & per quietem ducerent vitam, quandoquidem vbique deperditis Italiæ inuasoribus, minus putarent alios se de integro inuasuros. & vulgo quidem hoc animo hi agitabant, vt qui vera contemplari haud sat nossent, sed deliciis inuoluri ad voluptatem omnia & pro arbitrio iudicarent. Narsesi verò ex æquo omnia meditati, vt rerum imperiti & planē desipientes hi videbantur, qui non vltra necessarium ducerent, alios sibi subeundos esse labores, sed ad vitæ mollitiem potius relabendum. relinquebatur ergo, vt arbitror, pro vini vt amphora scutum & cassidē darent, adeo hi superua canea & inutilia in posterum arma fore rebantur. Narses tamen, qui decenter cuncta calleret, iteratò

*Epigramma
reperum de
clade Fran-
corum.*

*Vulgi post
victoriæ
socordia.*

*Nescit mens
humana ser-
uare modum
in rebus se-
cundis.*

*Boni ducis
post victoriā
cogitatio-
nes.*

*Boni ducis
post victo-
riam cogita-
tiones.*

fibi cum Francis suscipiendum omnino bellum existimabat. vnde quammaximè verebatur, ne Romanorum ocium iners corrumpere animos ita, vt si rursus esset in aciem prodeundū, segnitie marcentes pericula declinarent, quod sanè haud longe post erat futurum. idcirco statim exercitu conuocato, ad continentiam & fortitudinem militum animos transferendum, insolentiamque immodicam præcidendam, orationem huiusmodi præcipuam habuit & elegantem.

*Marselis ad
milites con-
cio, qua eos
hortatur vt
insolentia
repressâ coi-
nentiam &
fortitudinē
solant.*

Qui temerè & non aliàs quondam felicitatis participarunt, non indecenter hos duxerim ad rerum imperitiam declinare, insuetudinèque pertereri; & tunc maxime, quum de improviso, & præter dignitatem se aliquid offerat. Vos verò, ô viri, quam excusationem aut pretextum opposituri iam estis, si quis vos forsitan inconstantie & leuitatis insularit? num illud dicturi, quia nunc primùm victoriam degustastis, non antehac vincere assueti? Vos tamen Totitam Teiamque præfectos, & vniuersam Gothicam nationem quam longissimè propulsastis: nunc verò supra vires fortunam periclitamini. Quenā enim felicitatis magnitudo cū Romana poterit gloria comparari? Est sanè nobis imatum & patrium, hostes continenter peruincere. Vincite ergo, & non minus, quàm vestra ad vincendum dignitas postulat, nec præter decus, rerum experientiam imminutam præstate. horum nanque vos decorum participes facti iam estis, non ex ocio aut voluptatibus, sed labore continuo, & sudore, & in adeundis periculis studio & exercitatione. Quocirca insistentium his erit, quibus antea insueuistis, nec solum oportet præsentibus delectari, sed futura prospicere, vt vel ea pari felicitate sequantur. Ista verò haudquaquam considerantibus, nec firmior erit rerum prosperitas, sed fortuna in contrarium versa, vt sepe alius contigit, mox immutabitur. Et Franci ipsi ex his, quæ sunt recens perpesti, vobis sint documento, quibus demittis non inimia vos gloriamini. Hi namque, eorum rebus rectè agentibus,

*De futuro
anim decet,
esse sollicitos.*

agentibus, in insolentiam versi, bellum aduersum nos susceperunt, quum nil prouiderent, quam falli spes solet. sunt enim sua potius temeritate, quam nostris armis deperditi.

Indecorum igitur vos viros Romanos his ipsis affici malis, quibus & barbari; & non magis sapientia hos superare, quam robore. Non enim quis vestrum existimet, nihil impoſterum hostile nos inuasurum, uniuersis iam hostibus trucidatis. Quod sane etsi ita se habeat, haud tamen idcirco mores sunt immutandi, nec decus pristinum omitendum. accedit etiam, quod vestrae opinionioni praesentium rerum naturam conuenire posse comperturus est nemo. Francorum namque id genus, & vi hominum ingenti abundat, & late diffunditur, in rebusque bellicis est probe exercitatum: istorum pars quaedam, & paucula, quos vicinus, sunt; adeo ut illorum iactura non istos perterreat, sed in iram potius concitarit: unde haudquaquam futurum est, ut quiescant, vel acceptam iniuriam et tacitam ferant; sed maiores in nos ducturi sunt copias, et bellum haud longe post illaturi. Nunc itaque, si id fore videtur, reiecta securdia ad bella gerenda acrius longe, quam antehac, animos reuocate; & eo magis, quo longe maiora, quam praeterita fuerint, futura sunt expectanda. vobis namque ita agentibus, si illi quamprimum irruerint, paratos aggredientur, & eo in statu, ut ad cogitandum, quae in rem sunt, nulla mora indigeatis, quod si forte cessauerint, (nam dictum esse utrumque velim) nostra sunt tamen in tuto mansura, & quamoptime videbimini vobis rebusque vestris consulsisse. His Narses Romanos commonefecit. cepit mox omnem exercitum pudor, furoris pristini poenitentem: quo factum est, ut negligentia prorsus eiecta, & depullis, quae praeue iam senserant, ad patriae consuetudinis decus redierint.

8 GOTHORVM autem agmen ad hominum millia septem bellicosorum, qui plerisque in locis Francos bello adiuuerant, quum Romanos crederent haudquaquam se missos facturos, sed non

Indecorum est in rebus prosperis non sapere, & partum decus amittere.

Timendi sunt haec ingeniosi, manu prompti, & cupidius vindicta.

Pericula futura animo prouidenda.

Eloquentis veritatis efficacia.

Gothi, qui Francos in Italia pertraxerant, nouas mouerunt turbas. Inquirerorum ingeniorum typum.

longe post incurfuros, confestim in Capfum oppidum se receperunt. Erat sane validus hic & munitissimus locus, vt in ædito & præcipiti situs, præcisissiq; vndique & exantibus faxis protenditur, ita vt hostibus sit haud facile peruius. huc Gothi quâ se recepissent, in tuto se fore rebantur, non enim his quoquam pacto animo inerat Romanis se dedere, sed totis virib; impugnare, si qui forte contra se irent. & hos quidem vir barbarus concitabat eorû dux factus, Regnares huic nomen, haud tamen Gothicæ gentis, nimirum qui Brito esset, (Hunnica natio Britones sunt) sed alioquin vir acer is erat & vafer: & vtcunque vires iam nactus agmini præerat. renouandi aduersus Romanos hunc bellû cupido inceserat, vt ex eo ceber fieret. Exemplo itaque Narses cum vniuerso exercitu ad hos oppugnandum processit: quumque minime posset castello ex incurfu appropinquare, & loco nollet difficili bellum is gerere, in obsidionem mox circumfedit, dispositis circumquaque custodiis, ne quid inueheretur, neve quò libitum esset, illi abscederet. Ex his tamen haud magno afficiebantur barbari detrimento, quum in oppidum necessaria omnia & magnam vim pecudum iam antea importassent: sed alioquin moleste ferebât Romanorum obsidionem, inde corumq; fore rebantur, si moram ibi hi diutius traherent, & ipsi in mediocri præsidio coërcerentur. eruptiones tamen crebras hi factitabant, si inde posset Romanos propellere, sed nihil memoratu dignû gessere. Interea transacta iâ hieme, & vere incipiente, barbarorum præfectus colloquendum de præsentibus reb; cû Narsete necessariû duxit. permissum itaque, vt cum paucis ad destinatum colloquio locum veniret. vbi eò conuentû, plerisque de rebus disceptatione iam facta, vbi Narses iactari iâ & inolescere barbarum vidit, & magnificis verbis

nimum

*Britones
Hunnica
natio.*

*In opprimē-
dis nouis
turbis Nar-
setis pruden-
tia.*

*Colloquia cû
perfidis ho-
minibus pe-
viculosa.*

nimum sua efferre, conuentum mox soluit, de cæteroque ne se adiret prohibuit, illumque ad suos re infecta dimisit, in sua & priori conditione mansurū. Tum barbarus ubi in collem euasit, nec longè ab oppidi muris abesset, grauiiter ferens quòd nihil sibi pro spe successisset, sensum & clam arcum intendit, & in hostem versus sagittam in Narsetem immisit: qua aliò spem præter delata, & neminè offeudente, consecuta est statim barbari hominis nequitiam pœna. Siquidem qui circa Narsetem tunc temporis erant satellites, illi ob audaciam ira succensi, emisissis sagittis letali vulnere miserū affecere, quo enim pacto non erat id perpeffurus, qui tam audax facinus, & tam nequiter admisisset? Vix itaque ille in castellum per suos relatus, & biduo uiuens inglorius è vita excessit, & hunc barbarus habuit temeritatis & perfidiæ exitum. Hoc mortuo Gothi, (non enim de cætero se obsidionem laturòs existimabant) Narsetem precibus fatigarunt, vt fide data incolumes se abire permitteret: qua re iureiurando firmata, seipfos & oppidum tradidere. Tunc Narses integros omnes seruauit, & quia facturum se ita iurauerat, nec æquum fore decerneret, victos crudelius trucidari, ne tamen iteratò res innouarent, Byzantium omnes ad Imperatorem transmisit. Dum hæc agerentur, Theodobaldus adolescens, qui Francis Italiæ proximis imperitabat, vt supra diximus, miserrime iam ex humanis excesserat: morbo, quo afficiebatur, confectus: Childebertum uerò, Clothariumque, vt generis propinquitate quamproximos, ad hæreditatem leges vocabant. hos inter rãm grauis contentio nata, vt non multum abesset, quin tota natio deleteretur. Childebertus grandis iam natu erat, senioque & ægritudine tenebatur, atque adeo, vt emaceratum haberet & tabidum corpus: liberos mares nullos susceperat,

*Ragnares
fraude Nar
setem trasi
cere nititur.*

*Fraus in ca
pit per fidi
conuertitur.*

*Gothi se de
dunt.*

*Egregius
dux stat
promissis.*

*Francorum
fratrum dis
cordia. Om
nis potestas
impariens
est conser
tis.*

qui sibi essent in imperio successuri, sed ad filias rediisset hæreditas. Clotharius verò adhuc validior erat, & non multum ætate propectus, sed rugare tamen primùm ei facies cœperat, iuvenes huic filij erāt, & ad omne facinus promptiores, & qui rē aggredi iam incepissent, apertiùsque inter se consultarent, patrique identidem dicerent, haudquamquam Theodobaldi bona esse per se omittēda, præsertim quum vel Childeberti ipsius imperiū, quia exactæ ætatis iam sit, ad se suosq; liberos esset haud longe post recasurum. Haud tamen spes eos fefellit. nam senex ille sua sponte his regno cessit. verebatur nimirum, vt arbitror, alterius vires, & declinare inimicitias cupiebat, ipse tamen paulopost vita excessit. vnde Francorum imperium ad Clotharium integrè statim peruenit. Itatorum itaque Francorūque res ita se tunc habuere,

*Deus si
sistentat, pa-
tiens si non,
iustus esse
creditur.*

*Beryti rui-
na.*

*Berytus,
schola iuris
civilis Rom.*

9 TEMPESTATE hac ipsa, maturis iam frugibus Byzantiæ & aliis plerisque in locis terra vehementius mouit, atque adeo, vt ciuitates quammultæ tam insulares, quam continentis derepente quassatæ euerterentur, habitatorēsque funditus interierint. vnde Berytus ciuitas illa pulcherrima, Phœniciæ maximum ornamentum, prorsus deonestata prostratur, & inclyta illa & celeberrima mira varietate antehac ædificia corruere, ita vt præter pauimenta nihil serè sit reliquum factum. multi mortales vt incolæ, ita & peregrini ruentium ædificiorum mole oppressi occubere: haud secus & iuvenes alienigenæ quidam, & sanè ingenui, & quamoptimè eruditi, qui perdiscendarum legum de causa Romanarum ea in vrbe commorabantur, cui id patrium erat, & perinde munus præcipuum, legum apud se vt haberet studia constituta. Hac ciuitate deleta, qui leges docebant & cladi superfuere, Sidonem propinquam vrbem se transtulerunt,

lerunt, quousque Berytus exædificata iterato iam
 starec. inlaurata tamen haudquaquam prioris spe-
 cimen præbet, tamen si recognosci sat queat; pristinam
 illam hanc esse Berytum. Per id temporis & in vasta illa
 Alexandria vrbe, quæ ad Nilum flumen est sita, sensus quidam eius turbinis fuit, bre-
 uis tamen & pauculus, nec omnibus cognitus: vnde incolæ omnes, & præcipuè iam ætate prouectio-
 res, pro ingenti miraculo quod contigit habuere, quum ibi antehac nunquam terræ motus fuerit: præ
 formidine tamen omnes re mira subita consternati, in publicum se effundebant: & me simul,
 qui ibi tunc legum & eruditionis gratia aderam, etsi parui motus terror inuasit, & eo magis, quia mecum
 tacitus cogitarem, Alexandria ædificia nec firmiora esse, nec satis ampla, nec posse vel ad breue cõ-
 mora subsistere, nimirum quum extenuata hæc sint, & sub vno lapidum contextu extructa: qui timor
 haud sanè superuacaneus videbatur, quum vel viri literatissimi eodem pauore, non præteritæ ad-
 eo concussionis de causa, quàm futuræ detinebantur. hi namque exhalationes quasdam esse asseuerabant,
 inflatiores quidem & siccas, infra terræ concavitate coercitas; & quia non facile euaporarēt, in
 interiorem terræ has partē violentius conuolutas vniuersa
 superstantia commouere, quosque tandē impetu violento cõpressionis in apertum ferantur.
 Hi præterea, qui pro rerum natura ista edisserunt, Egypti terram affirmant suapte natura nil posse, ve
 humilem quidē & planam, nec confragosam, inflari spiritibus, eosdēmq; præ eius fragilitate crebrius
 eructare, si hos fortè admiserit. Sed quum opinatio ista, etsi non fortè iniquior esse deprehenderetur,
 arguebatur tamen haud satis iam firmitatis: vnde non iniuria cæteri verebantur, ne in contrarium,
 vt aiunt, his cederet titulus, & in discrimine foret;

Supra naturam quælibet agit natura author.

Alexandrina legum Academia.

Literatorum de terra motu sententia.

De terra motibus Aegypti dispositio.

*Agathia de
causis terra
motuum
sententia.*

*Terramotu
in insula
Co.*

*Mari effu-
sio.*

vt non solum Ægiochum Iouem experirentur, sed & terram quatientem Neptunum. Sed si forte Ægypti pars quatatur, profecto non deerunt, qui eius motus & causam satis percalleant, nec alia de futuræ sint rationes, quibus quæ de terræ vaporibus hi senserint, confirmantur. Mihi verò videntur, quantum homini spectare licet, argumentis fretis, vt recondita intenoscat, non omnino à verisimili decentique hi aberrare, à verò tamen quammaximè. Qui enim ad verum nouerit quispiam, quæ minus videntur, & superna esse fat constet? Nos verò contenti erimus, si cognitione eousque prouehimur, vt non ignoremus, diuino quodam & potiori consilio fuisse omnia instituta, sed naturæ principia simul & motus, & singulorum quæ sunt, causas contemplari, & ratione quadam scrutari, & si nõ omnino inutile, haud tamen ingratum fore existimandum est. At opinari, & pro indubitato habere, quemadmodum attingi, quæ vera sunt, possint; vereor vt insolentia ea res sit, & rudior longe, quam duplex sit ignorantia. Sed de his satis: & iam redeat vnde digressa paululum oratio est. Eodem igitur tempore & Coi insulæ in Ægæi maris terminis sitæ, terræ motu concussæ, pars minima quedam seruata est, cætera solo prostrata. variis nanque & fidè fere excedentibus affecta est malis. mare siquidem in immensum euectum, proxima littori ædificia merisit prostravitque, cum hominibus ipsis, & rebus: tum magnitudo ebullientiũ fluctuum, hisque in altum euectis, vbi redire in se non poterant vortrices, vniuersa protinus diruendo sternebat; ciues verò & incolæ omnes, siue in templis hi confugissent, siue domi manerent, siue alibi in vnum coissent, seruatis paucis, interiire. Mihi nanque ex Alexandria Byzantium tunc temporis nauiganti, in eam insulam fortè delato (est nanque in eo transmissu

missu sita) miserum id spectaculum fuit, atque adeo
 vt verbis explicari haud sat possit. nam ciuitas o-
 mnis in terræ cumulum & sanè immensum reda-
 cta iam erat, lapides dispersi passim iacebant, itém-
 que columnæ diffractæ, tignaque præcisa, & pulue-
 ris vis tâta supernè deferebatur, vt aërem sic obscu-
 raret, vt ne vel publica loca & viæ internosci facile
 possent. domus tamen perpaucæ integræ stabant,
 non calce. & lapide, vel eiusmodi materia structæ;
 sed crudo, puróque, & argillaceo latere fabricatæ:
 perrari homines comparebant, & hi mœrorem præ-
 se ferentes, & summissis in terram capitibus, vt qui
 de vitâ iam desperassent: & quod ad cætera mala
 accesserat, dulces & potabiles aquæ sua & puriore
 natura priuatæ, falsiores iam redditæ erant & im-
 potabiles. cætera verò ita solo prostrata, vt ciui-
 tati ad ornamentum nil reliquum esset, præter
 indicium illud Asclepiadum nomen, & quod
 de Hippocrate incolæ gloriantur. Ista igitur
 commiserari, non alienum ab humana natura vide-
 tur: mirari verò atque adeo perterriti, hominum fo-
 ret, vetera haud satis callentium, & qui nec planè
 intelligant loca ista inferiora suapte natura varia in
 se mala continenter suscipere, quandoquidem &
 sæpe aliàs quondam sic terræmotu ciuitates deletæ
 penitus sint, vt veteribus colonis amissis, per alios
 fuerint habitatores denique restitutæ. Tralles ciui-
 tatis olim in Asia, quæ Chora nunc dicitur, iuxta
 flumen Mæandrum sita, Paphlagonum quondam
 colonia fuit. hæc Augusti Cæsaris tempore terræ-
 motu quassata euersâque funditus est, ita vt ei nil
 integrum relinqueretur. Hoc modo calamitosius
 ciuitate iacente, hominem quempiam ferunt ex
 his, qui suo labore terram excolunt, Chære-
 mon illi erat nomen, magnum in modum eius
 ex casu mœrore affectum, quum non diutius illius

*Agathiam
 restu ocula-
 tus specta-
 culis miser-
 rimi.*

*Iudiciorum
 Dei esse-
 Aus.*

*Asculapi-
 darũ in Co-
 familia.*

*Hortum iu-
 dicatorum
 Dei conside-
 ratio.*

*Tralles g-
 uersa ter-
 ramotus.*

*Chæremon
 pro patria
 longum iter
 suscipit.*

ruinam tulisset, rem sanè miseram & incredibilem peregisse; quandoquidem nec longitudine viæ, nec rei magnitudine, quam esset à principe petiturus, nec periculis subeundis absteritus, (præsertim quum esset pro incerta fortuna, domestica relicturus) à cæptis hic desistit, vel aliud quicquam, vt homines solent, animo agitabat, quo sententiam immutaret, quum illi non iam Romam eundem tunc esset, sed Cantabrorum circa mare Oceanum perenda loca, (eò nanque Augustus contenderat, gentes alias debellaturus) vt illi, quæ iam contigissent, renunciaret: vnde imperatoris animum dicunt ita persuadendo cepisse, vt prorinus septem delectis ex vrbe consularibus & primoribus viris, iussisque cum magna vi hominum in Coloniam ire terræmòru excussam, tradita his ingenti pecunia, urbem iteratò extruxerit, ita vt vel ad id temporis exædificatæ forma seruetur. Nunc itaque eius vr-
Augustus
Tralles in
flaurat.
Romanorū
colonia.
Trallium
antiquita-
tes.
 tis ciues haudquaquam Pelasgi, vt olim, de cætero sunt; sed Romani potius nuncupandi, tamen si vocis sonus in Græcum sit, & hunc Articum, versus, qui enim aliter fieri id poterat, quum finitimi Ionū sint? Hæc autem ita se habuisse, argumento sunt ciuitatis annales, nec secus & titulus, quem ipse equidem, quum eò forè me contulissem, perlegi; & in agello quodam vrbi propinquo, vnde oriundus erat Chæremon, Sidirus est loco nomen, ara erat & vetustissima collocata, in qua olim (vti apparet) Chæremonis statua insidebat, nunc tamen in ea nil prorsus videtur inpositum. Erat præterea elegion aræ adhuc his verbis insculptum; *Fraçta ter-remotu iam patria, Cantabriam Chæremon mox aduolauit, aduolutus pedibus gloriosam excitauit Trallim, olim sic vocitatum, pro quibus hanc illi statuam fecere propinqui, vt ere merito astructam hanc referant gratiam.* Trallianorum res hoc pacto habuisse se creditur.

Haud

Haud secus & alias in Asia ciuitates, vt Ionicas, ira & Æolidas per id temporis quàm multa fuisse ex terræ concussione perpeffas, sat constat.

IO SED ea mihi nunc omittenda, & prosequenda quæ dicere cœperamus, ad Persarumque prælia cum Romanis in Lazico agro eodem hoc tempore gesta transeundum. Nam inter Romanos & Persas iampridem maxima sunt bella iniça, ita vt crebris incurfionibus alternis agros popularentur & deuastarent, nunc repentinos machinando insultus, nunc copioso exercitu in aciem apertius prodeundo, ita vt etfi paulo antè fecisse inducias viderentur, hæud tamen omnino pacifici erant, neque vbi que bella cessabant, nisi Orientem versus, & circa Armeniæ fines, vbi vtrisque sancita pax erat firmior; circa Colchos verò prælia gerebantur. Lazi quondam Colchi dicebantur, & hos illos esse perspicuum est, de que his ambigit nemo, qui Phasidè fluium & Caucasum montem aduertat, & accollas effuse his circumiectos. Ferunt autem Colchos Ægyptiorum fuisse coloniam, siquidem longe prius, quàm Iasonis & eorum eò nauigatio fieret, & antequam Assyrij potirentur imperio, antè que Nini & Semiramidis, Sesostrim quempiam tradunt Ægyptiorum regem, ingenti suorum coactò exercitu, vniuersam Asiam peruagatum: vbi eam euerit, ad id loci venisse, eodèmq; reliquisse agminum partem, vnde Colchorum id genus deriuet. id ipsum Diodorus Siculus asserit, & alij multi, qui res gestas veterum conscripserunt. Higitur siue Lazi, siue Colchij, siue Ægyptij in aliena locati, nostra ætate bellis vndique diuexantur, & multa ipsi iniere certamina, eorumque de causa oppida nonnulla solo æquata sunt. Chosroinque Persarum regi opportunioribus quibusdam ea e regione Colchorum locis præoccupatis,

E E. iij.

Quemadmodum certantibus vtriuque mare concutitur: sic regibus sibi aduersantibus populis vexantur.

Lazi quondam Colchi.

Colchi Ægyptiorum colonia

Mutationes varia in populorum conditionibus.

Persicus rex Lazorum loca quædam occupat.

*Cur Lozes
Iustinianus
defenderit.*

*Victoris po-
tentis pro-
sperritas a-
lius princi-
pibus est
formidabi-
lis.*

*Initium sue
historia un-
de sumat
Agarbias.*

Telesis.

haudquaquam est visum semel armis parta relin-
quere, sed potius Colchidis quæ reliqua essent, sur-
ripere animo inerat. Iustinianus autem Romano-
rum tunc Imperator Gobazem Lazorum regem,
gentemque omnem, vt sibi obedientem atque bene-
uolam, ita & de deo secum eadem sentientem,
vt volenti cuique diripiendam iam proderet, nec
ferendum quidem, nec æquum fore censebat; sed
longe magis enitebatur, vniuersis vt viribus hostes
inde propelleret. Ac illud animo agitabat, atque a-
deo verebatur, ne si bello forte vincerent Persæ,
regionemque omnem suæ facerent ditionis, nihil
his foret impedimento, quo minus in Euxinum
pontum intrepidè nauigent, interioraque omnia
imperij Romani percurrant: vnde ingentes & bel-
licosissimas copias circa Colchos constituit, hisque
& duces præfecit quamoptimos. Bessas nimirum
Martinusque, & Buzes eas ductabant, viri vt sum-
mi, ita & bello exercitatissimi, cum his & Iustinum
Germani filium iuuenem admodum misit, sed rei
bellicæ non imperitum. Nunc verò quæ Merme-
roës Perfarum præfectus antehac gesserit, quum
de his ad id vsque loci Procopius rhetor satis per-
scripserit, prætereunda videntur. Sed quum præ-
sentis historiæ hinc mihi initium sim desumptu-
rus, decentius erunt, quæ subsequuntur, his coap-
tanda. Muchirisim itaque præfectus Perfarum
Mermeroës & Coaraisim oppida petit, ea mente,
vt locorum difficultate superata, se infra Phasi-
dem amnem reciperet, vt re subita Romanis per-
terrefactis, tentaret si qua posset castella in pote-
statem redigere, quod tamen quum palam incederet,
& in hostem veniret, fieri non poterat. Martinus
nanque præfectus cum suo exercitu ad Telesiam
stationem habebat, (est autem Telesis oppidum
validum quidè & munitissimū) ibique saltus diligē-
tissimè

tissime asseruabat. Erat præterea locus ille aditu difficilis, & qui è proximo peti non posset. nam & præruptæ illi sunt rupes, & saxa vnde quaque præcisa, inuicemque in seipsa vergentia, ita vt angustissimam subiectam semitam redderent, aliundè que oppidum, nisi hæc, adiri non poterat. nã & circũiecti campi palustres nimium sunt & limosi, ex altera parte densiores sylvæ arbuſtæque extantia, vt vel expedito nulli hæc pateat iter, nedum armatis agminibus. Romani verò quã laboris nil intermitterent, sicubi fortè locum iam unitum & peruium inuenissent, stipitibus & faxis reficiebant, & enixè huic operi insudabant. Interea Mermero ès meditantundus & dubius hisce in rebus, quid opus factonã esset, quã diu secũ versaret; subit animum cogitatio, quòd si vtcunque Romanorum præsidium folderet, & sensim propelleret, non omnino esse se perfecturũ, quæ ad demoliendum clausum iter parasset. nã hostibus saltus continentissime infidelibus fieri non posse existimabat, vt hos superaret, & illos peruinceret: sed si fortè abscefferint, id solũ relinqui, vt locorum iniquitatibus mederetur, & difficile itinerum aditus vt peruios redderet, quòd vtique non impossibile factũ fore rebatur. Sperabat nanque, nauante multitudine operam, & præcisa materia, repurgatisque saltibus, & excussis sublatisque demum obicibus, non difficulter se transiturũ. Verũ vt iam perficeret, quæ animo agitarat, hæc excogitauit fallaciam. graui & insanabili morbo se teneri dissimulauit, cuius vt impotens mox lecto decubuit, & perinde grauiter ferens hũc casum, flebiliter querebatur. Huius rei fama totũ per sua sit exercitũ, præfectum grauiter ægrotare, atque adeò, vt in proximo illi sit moriendũ. Id tamen, vt in re erat, haudquaquam his creditum est, qui quæstui haberet suorum prodicionem, & hostibus oc-

Locus sepe non minus prodest quã virtus.

Mermerois Perse consilium.

Facinorum militarium ea esse minoris momenti censetur qua pro palam & per vim patrantur, his qua prudenter, & ex occasione.

Mermerois morbum simulat.

culæ omnia aperirent, quæ gererentur. Sed præfectus, quid sibi vellet, pertinacissime occultabat, atque adeo, ut ne ad amicissimos quosque illud adveniret, nam qui Romanis id rei significarunt, ædita & sola in vulgus fama facile falsebantur, & Romani ipsi facilius his fidem præstabant, neque adeo nunciis movebantur, quam quia sic fore peruellēt. unde remissa fortiore illa & diligenti cura, seignius custodias faciebāt. paucis post diebus Mermeroem

Astutē admodum de morte sua famam spargi curat.

obfisse mortem his nunciatur. Nam interea in domicilio quodam sic delituerat, ut vel apud familiarissimos, qui rei dissimulatiæ essent nil conscij, mortis suæ opinio vicerit. Tum demum Romanis superuacaneum fore est visum, ad saltus tutandos multum de cætero vigilare, vel labores suscipere: unde relictis quos iam obstruxerant locis, & simul in his insudatis operibus, omnem solertiam in seignitiam commutarunt; quandoquidem noctibus somnus æquando, locis immorando amœnioribus, nec exploratores præmitterent, nec quæ in rem essent exequerentur: nimirum quia Persas existimarent, ut antehac rei bellicæ imperitos, in se nunquã ituros; sed ab se procul potius abituros. His omnibus

Turpissimū in bello, dicere, non putabam.

Mermeroës reuivisset, non ut delitiis vacaret sed ut prudenti celeritate hostes interciperet & euerteret.

Mermeroës cognitis, rem aliquandiu dissimulatam præter spem omnium patefacit, ac Persis visendum se talem præbet, qualis antehac fuerat, confestimque copiis omnibus quanta potuit celeritate motis, itinerum difficultatibus (ut antea cogitarat) perquam bene dispositis, oppido appropinquavit: & iam proximus erat, Romanis pro rei miraculo animo consternatis, nimirum quum de improviso oppressi tutari se minime possent.

Martini fugæ. Ignavia pendium.

II Tunc igitur Martinus deserere prius locum decreuit, quàm ad se Mermeroës penitus peruassisset, & ingenti malo, quos deprehendisset, Romanos afficeret. Quo enim hi pacto, quum perpauci essent,

tantam

tantam hostium multitudinem sustigissent, & nō statim obruti potius deperissent? Hac itaque arte deuicti à barbaris turpiter discessione facta Romani ad suos se receperunt, qui cum Bessa & Iulino tunc essent haud longè à Telesē positis in campo castris, nam inde septen: stadiis aberant, quo in loco præter venales ollas nihil operis exercetur, è quibus & loco est inditum nomen, nam Ollaria dicunt Latini, nos Chytropolia. Sed quum ad exercitus quam multi fuga prærepta. Martinum iam præuenissent, denunciassentque hostium celere & futurum aduentum, seque in tuto iam recepissent; præfecti omnes communi consilio decreuerunt, hostes expectandos ibidem esse, instruendâsque acies, & his strenuè obistendum, si progredi pergant. Erat inter duces exercitus vir sanè clarissimus Theodorus, qui Zanus genere, sed apud Romanos nutritus, barbaricos mores, quos è patria ceperat, iam planè depositos, dexteritate quadam ornauerat. Is igitur suo cum agmine (non enim minori numero, quam hominum quingentorum, & suæ gentis hūc milites sequebantur) circa Telesim stationem habebat, per Martinum iam iussus, ne prius inde abscederet, quam hostes vidisset iâ irrupisse, & quoad fieri posset, numerum imaginando completeretur; ac demum cognosceret, quid nam his viriū, quidve animi esset. Tum ille, vt ad omnia audax & industrius erat: iussâ exequabatur, & hostium copias infra præsidium adesse iam conspicatus, satis gnarus non eotenus staturum hostem, sed bellandi percupidum fore, confestim loco abcessit. in ipso itinere quum Romanos non paucos deprehendisset, non rectâ ad Chytropolia contendentes, vti erat iniunctum, sed in Lazorum domicilia impetu facto, hordeum & alia id genus diripientes, vt eos abduceret, nitebatur; & in eorum temeritati

Necesse est ad fugam parati sint qui duces suum de sperare sentiunt.

Magna fruetur gloria qui in statione commissa peruerans exercitus clade auertit.

Præda cupidi milites periculum imminens aut neglectum aut nescitum unde paulo

obuiam iret, qui planè nescirent, quibusnam in malis tunc essent. Itaque qui gulæ erant nõ admodum dediti, nec omnino deperditi homines, vbi potiora moniti didicissent; Theodorũ mox sequebatur, & sensim se referebãt. Interea Persæ de improviso superuenerunt, & Romanorum nonnullos militum ex insperato obruncant, cæteri cursu citato in fugam versũ abibant, derepentẽque in suorũ castra cum trepidatione & eiulatu irrumpunt; atque adeo, vt omnes re subita pauefacti, & præformidine tumultuati præter modum, sic trepidi confluxerint, vt vno agmine castris excederẽt. Tunc præfecti (nondum enim instruxerant copias) veriti ne sibi & imparatis insisterent barbari; spreta priori sententia, (non enim in re trepida, quid acturi iam essent, offerebatur; quandoquidem de presentibus consultare nec tempus ipsum permetteret, præsertim omnibus animo consternatis) motis confestim e campo castris, coactisque in vnũ iã copiis, instrenuè, incõpositique ac pro arbitrio ferebatur, & à cõtinente cursu nõ prius hi destitire, quã ad insulã peruenissent. abest autem hæc à Telese insula quinque; summũ parasanges. nam tantũ viæ perstreui illi vna die emensi sunt & fuga celerrima. Parasanges autẽ, vt Herodoro & Xenophonti videtur, triginta stadia sunt: iuxta Iudæos verò & Persas, vno & viginti stadiis terminatur. Et ipsum id sentiunt Lazi, & iure, vt arbitror. nam & apud hos baiuli, vbi singulos parasanges pertrãsiere; & onera, quæ gestant, deponũt; & ipsi parũper quiescunt, aliis in ferendo vicissim onere succedẽtibus: idque quoties facitãt, eodem spatio itinera metiuntur & interrumpunt. Vt cunque rum parasanges dicãtur, stadiis centum & quinquaginta disiungitur hæc ab oppido insula. Est autem huius insulæ locus placide munitus & peruius, amniũmque aquis fluentibus

*Romanorũ
surpas fuga.*

*Degeneres
animos ti-
mor arguit.*

*Parasanga
quantum
habeat spa-
rij.*

*Quantum
quisque ti-
met, tantum
fugis.*

bus circumactus: siquidem Phasis & Deconus flumina è Caucaſo monte diſunctim fluentia, & à principio magno diſtancia interuallo, locorum cogentè ſicu, ſenſim próxima fiunt adeo, vt abinuicem non longè ferantur. In ea intercapedine molientibus foſſari Romanis, & Phafidis aquis in Deconi alueum demum transfuſis, ex ea inſulæ parte, quæ in Orientem vergit, amnes vtrique in vnũ coeunt, & locum cingunt. Proin rurfum quum vario diuerſoque curſu ſe inſinuando inſlectunt, haud ſanè parua terrarum ſpatia complectuntur. Descendendo verò ad occidentem ſolem, & prolabendo ſponte conueniunt & commiſcentur, ita vt omne, quod ab his intercipitur, inſula fiat. Hic igitur coeuntes Romani immorabantur.

12. MERMEROES verò, vbi ad Ollaria tandem peruenit, abſentium hoſtium cum obiectis etiam contumeliis irriſa diu ignauiam, ſtatuit non vltra ſibi progrediendum, nec inuadendam inſulam eſſe; quandoquidè in hoſtili nec tantis exercitibus ſubminiſtrare neceſſaria poſſet, nec alias obſidionem parare: vnde retrò ad Teleſim, & eas locorum iniquitates redeũdum haudquaquam cèſebat. Itaque paruis nauigiis ad id ipſum paratis, cratibus pluriſque ſuperimpoſitis Phafidis ripas conſternit iungitque, & ponte perinde factò, intrepide & nemine obſiſtente exercitum traicit. & Perſas quidè, quos in Onogori locauerat oppido, quod ipſe in loco Archæopoli circumiecto aduerſus Romanos vt propugnaculum ſtruxerat, magno vt animo eſſent hortatur, & aliud huic præſidium addit, omnibùſque ibi, quoad fieri potuit, communitis; retrò ſe ad Cotaſim & Muchiriſim caſtella recepit. tum derepente morbo correptus grauiſſimo, maiori exercitus parte & validiſſima ſuis ibi rebus relicta præſidio, ſe in hiberna tranſtulit, ad

Fugaces & ignauios i-gnomina deſiſſioque ſequitur.

Mermereo Phafidem ponte ſungit.

Vita humana vanitas.

*Nuka est
autforti aut
ambocillo le
vhi fuga.*

*Eiusdem
virtus.*

*Et elogium
summo duci
conuenient.*

*Sepultura
Persica.*

*De hominū
moribus, in
morte apud
Persas iudi-
cium.*

urbemque Mischitam (id urbi nomen) vix tandem delatus, quum vim morbi pati non posset, ibidem tunc demum Mermeroë obijt mortem; vir sanè apud Persas, vt præstantissimus, ira & honoris apud suos plurimum consequutus. valebat nanque maximum in modum consilio, rei que bellicæ peritissimus erat, & animi præstabat is magnitudine. nimirum & si effretæ ætatis iam esset, & iam pridè duobus pedibus captus, nec vehi equo iam posset, in lahoribus tamen haud secus ac robustissimus iuuenis versabatur. neque hos quidem refugiebat, sed impetu facto prodibat in aciem, ita vt hostes turbaret, suosque vt fortiter facerent, admoneret; hortando iubendoque, quæ in rem essent quamoptimè disponebat, referebatque laudis plurimum hostes vincendo: vnde perspicitur potest, non magis corporis robore, quam consilio & prudentia bella geri. Tum demum Mermeroë demortuum corpus qui circa se erant elatum, & extra urbem destinato in loco depositum, solum nudumque reliquerunt, canibus simul, & auibus, vel eiusmodi cæteris obscœnis & carniuoris animantibus laniandum & absuendum. Hunc ex lege seruant Persæ sepulturæ ritum, nudata vt carnibus ossa per campos dispersa iaceant, velint, apud hos nanque in arcâ vrnâmve mortuos condere, vel terra obruere, haudquaquam fas est. Cadauer verò, ad quod non statim dilacerandum aduolent aues, aut canes accedant, hominis fuisse affirmant, qui inquinatis moribus fuerit, iniquiorisque animi, & dignus planè, qui in barathrum detrudatur, in præuicque dæmonis ditio- nem vt veniat. & propinqui mortuum tunc maximè desent, vt cui nihil parent spei reliquum esse, nec fati melioris participes fore. Quòd si quamcelerrimè mortuus deuoretur, beatum hunc & felicem dicunt, huiusque animam & demiran-

tur

tur quammaximè, & deo similè faciunt, & dignam omnino, quæ in campos Elyfios deferatur. Accedit etiam, quòd si obfcurores quidam & infimæ fortis interea, dum rem militarem exercent, grauiffimo morbo acrius vrgeantur, vt vel spirantes adhuc & sobrios efferant, & quodam de politis loco panis frustum & aquam baculumque iuxta apponant, vt quamdiu cibum poterunt deguftare, & virium aliquid his relinquatur, eo fe baculo à beluis tueantur, & conuiuas hoc abigant ad fe venientes. Sin verò vel spirantes adhuc vis morbi peruicerit, atque adeo, vt manus mouerè nil queant; tum miseros illos & femimortuos, incipientesque animam exhilare, aues canesque deuorât, & vitæ spem demunt, fi qua tunc fortè fuiffet. qui verò ea ex ægritudine conualefcunt, & fe domum receperint, haud fecus vifi alijs sunt, vt in Tragedicis fit tabernaculis, ac fi tenebrarum è foribus prodiiffent, & extenuati prorfus orisque colore alienato, obuijs timorem incuterent: vnde vniuerfi hos auerfantur, & perinde omnium fccleratiffimos confeflim defugiunt, & tanquam apud inferos adhuc fortè agentes declinant, nec priftinis & confuetis ad vitam muneribus frui prius hos finunt, quàm per Magos admiffa in fe inquinatio expurgetur, quam perinde ex mortuis expectatione contraxerant, & quafi vt viuere poffint, poteflatem recipiant. Liquec fanè homines, & fingulas nationes eas leges fanctiores cæteris ducere, & potiores; quibus diu infucuerunt, atque adeo, vt fi quid præter illarum instituta geratur, fugiendum his effe & planè ridiculum videatur, & eiuſmodi demum, vt prorfus nil fidei faciat. Adiuuentæ ſunt ramen mortalibus diuerſæ quidem pro legibus ſuis tutandis rationes & cauſæ, partim forſitan verioreſ, partim quæ ad perſuadendum ſic valeant comparatæ. Vnde nec mirum

*Immanis
mos Perſicus.*

*Militum a-
grorantium
apud Perſas
miſera condi-
ditio. Hunc
morem ve-
rò inſtituiſſe
illi viden-
tur, vt à te-
neris ſuos
ad labores
perferendos
aſſueſcace-
rent.*

*Sui quibus-
que populis
moreſ pro-
bantur.*

*Varij vario-
rum populorum
mores.*

arbitror fore; si Persæ suorum morum & vitæ consuetudinis redditis rationibus, suos admittantur arguere præstare cæteris ritus. Et sane admiratione ingenti afficior, verustissimos eius terræ habitatores, siue Assyrij, siue Chaldæi, siue Medi hi fuerint, non eadem cum Persis istis sensisse: siquidem circa Ninium urbem Babylonixque terras, & Mediam tumuli extant, arcæque adhuc permanent obfirmatæ quibus præsci illi & mortui reconduntur; ita ut non alienos, sed nostros videantur ritus seruare.

*Persicorum
morum cen-
sura.*

*Flagitiosus
Persarum
incestus.*

*Dinus ma-
trem ob in-
cestus appe-
ritum occi-
dit.*

13. Quid siue cadauera, siue cineres Græcorum more exustos illa contineant, haud tamen cum his aliquid habent, quæ Persæ hi facitant, similitudinis: nec solum in sepulturis & mortuis, sed ne & nuptiarum quidem, & rebus Veneris flagitiosissimis ritibus, pro quibus præsentis & huius temporis Persæ sceleratius ac deperdite luxuriantur, qui non solum cum sororibus suis & consobrinis impudenter congregiuntur; sed cum filiabus vel genitores (proh scelus) miscetur, & quod omnium est impiissimum (ô natura, ô leges) cum matribus filij. Persis autem fuisse nuper id sceleris adinuentum, ex eo, quod narraturi mox sumus, nosse quis poterit. Ferunt quondam magnam Semiramidem illam & Assyriam fuisse eò temeritatis euectâ, ut cum Nino filio habere congressum voluerit, iuuenemque perterritasse; huncque reuientem concubitum, remque permolestè ferentem, pergentem ad facinus matrè protinus occidisse, patrarèque id maluisse, quam scelus committere. Non enim si id lege permittebatur, Ninum duxerim ad id crudelitatis venisse. Sed quid est opus nimium vetusta repetere? Pauloante, quam Macedones tantas res gererent, & Persæ destruerentur, Artaxerxem Darij ferunt Parisatidem matrem, quem eodem malo afficeretur, quo

quo & Semiramis, & secum re habere percuperet, haudquaquam necasse; sed eiecisse iracundius, & propulsasse, quia nec pius, nec esset, nec patrium, nec in vita hominum consuetum. Sed huius temporis Persæ priscos mores omnes ferè omiserè, & perinde iam euerterunt, alienis que legibus tanquam adulterinis vtuntur, ex Zoroastri desumptis Orimas dei disciplinis. Is autem Zoroaster siue Zarades, nam duplici vocitatur cognomine, quo tempore in principatu floruerit, & tulerit leges, satis clare internosci non potest. Persæ nanque nostræ huius ætatis * Idaspis temporibus, simpliciter tamen hunc fuisse affirmant; ita vt in ambiguo sit, nec plane satis dignosci queat, vtum Darij pater, an alius quispiam is fuerit * Idaspes. Sed quouis ille floruerit tempore, magister tamen & Persis fuit, & magici sceleris adiuuentor, qui prisco sacrorum ritu mutato, promiscuas quasdam & varias opiniones induxit. Siquidem vetustiores illi Iouem, Saturnum, & huiusmodi cæteros, apud Græcos quondam percelebres, vt deos venerabantur, quum alioquin cognomenta minus seruarent: nam Iouem Belum dicebant, Herculem Sandem, Anaitida Venerem, & alios item aliter vocitabant, quemadmodum Berofus Babylonius, & Athenocles Symmachus, qui Assyriorum Medorumque res antiquissimas conscripserunt, historia produnt. Nunc verò maiorem in partem cū Manichæis Persæ conueniunt, & in eo præcipuè, quod duo illi & prima inducunt principia, alterum quidem vt bonum, ita & optima quæque parturiens, alterum quod penitus vtrisque his aduersetur: nomina verò istis imponunt & barbara, & pro eorum lingua composita. bonum nanque siue deum, siue creatorem, Hornusdaim dicunt: Arimanes pernicioso ac pessimo dæmoni est apud hos nomen. Festum autem omnium

*Artaxerxes
ab incestu
abherruit.*

*Zoroaster
princeps
Persarum.*

** Hyaspis.*

** Hyaspes.*

Magia inuētor.

*Veteres Persæ
idololatra.*

*Recetiores,
Manicheorum
secta imbuti.*

*Huius secta
prima-
rium caput.*

*Festus dies
celeberrimi.*

Aqua cultu.

Idolomania.

*Sacrificia.
Purgationes.*

*Oracula.
Pyrolatria.*

*Vnde tot
arvorum se-
ces Persa
hauerint.*

*Vetustissi-
ma regna,
& eorum
successiones.
Assyrij.*

apud se celeberrimū, quod vitiorum vocant interi-
tū, peragunt, in quo & serpētium pleraque, & quo-
rumvis animantiū, quæ fera & solitaria sunt, inter-
ficiunt, & magicis offerunt, perinde infigne aliquid
pietatis argumentū. hac via se arbitrantur ei, quod
bonum dicunt, gratiā operam infudare; molestiā ve-
rò, & perniciem Arimani illi inferre. Venerātur au-
tem quammaximē aquā, atque adeo, vt ne hac qui-
dem faciē abluant, nec eam quoquam pacto atrin-
gant, siue potandi gratiā, siue arbores irrigandi, siue
vt aliaseunque. Quin etiam deos alios plerōsque hi
nuncupant, & Græco ritu propitiāntur. Vtuntur
præterea sacrificiis, purgationibus, oraculisque &
his quidem Græcorū more. Porrò ignis his precio-
sus videtur, & planē sanctissimus. vnde in ædiculis
quibusdā, vt sacris semotisque, ignē hunc Magi pe-
rennem seruant, eundēque dū intenti custodiunt
arcana peragunt sacra; & de futuris interrogant.
Hæc autem instituta siue à Chaldæo, siue à quouis
hominum genere cœperint (non enim multis hæc
congruunt) ita tamen hi sentiunt, & pertinacius
hanc tenent opinionem, e plurimis nationibus hau-
itam: quo fit, vt quamuariē composita sit. Et sane id
mihi non abre factum videtur, nondum enim aliam
Rempubliam vidi in species varias formāsque mu-
tatam, quæ diu confisteret, sed quoniam multarum
gentium dominatum hi admiserunt, idcirco & vna
specie legum cognitionem nunc seruant.

14 PRIMOS omnium Syrios ferunt vniuersam
Asiam occupasse, præter Indos, qui supra Gangem
siti sunt fluiuium. Nam Ninus videtur tunc primū
hîc imperium obfirmasse, post hunc Semiramis illa:
& huius deinceps posteritas omnis ad vsque Belū,
Decortari cognomento, in quo Semiramidis & reg-
num habuit finem; & genus: Belitaras deinde
quidam sic vocitatus, plantarū quondam insertor,
& regio-

& regionum hortorum magister, mirum sibi in modum imperium vendicauit, ad suosque bene plantatum transiisit, quemadmodum Bion & Alexander scripsere, ita ut ad usque Sardanapalum, ut iidem affirmant, successio ista peruenerit: sub quo hebescente iam principatu, Arbaces Medus, & Belesus Babylonius ab Assyriis rege deperdito sublatum ad Medos transtulerunt imperium, quum anni mille, sexque & trecenti, aut paulo plusculum pertransissent, ex eo tempore, quo Ninus tunc primus eas res tenuit. Sic enim Ctesias Gnidius, cui & Diodorus Siculus assentitur, de his temporibus scripsit. Medi deinde sic rursus hoc potiti imperio sunt, ut omnia pro horum legibus statueretur: deinde per annos ccc. his in principatu agentibus, Cyrus Cambysis Astiage deuictus, ad Persas traduxit imperium, qui enim non id erat facturus cum Persa is esset, & Persarum insuetus, pro gestoque cum Astiage bello oderit Medos? Vbi verò & Persici reges per annos ducentos additis octo & viginti regnassent, vel istorum denique regnum defluxit peregrino exercitu, & à rege alienigena dissolutum, siquidem per Alexandrum Philippi Dario Arsami iam interfecto, vniuersaque Perside in potestate redacta, ad Macedonicos mores res transiere. Nam adeo rebus quam maximis gestis hic valuit, ut vel eius post mortem Macedones viri alienam & peregrinam diu tenerint, & ad multum prouecti virum sint. & sanè crediderim, vi quadam perceptæ apud homines de Alexandro opinionis, vel ad id temporis fuisse hos regnatos, nisi inter se inuicem dissidendo, atque ut in seipsum, ita & in Romanos exercitus comparando, plura habendi ducti cupiditate, suas ipsimet vires soluissent: quo factum est, ut non de cetero capi non posse sint finitimis visis, tamen non minori hi tempore, vel summum annis septem minus, quam

Omnia sub Sole mutationi obnoxia.

Finis Assyrii regni.

Medorum regnum.

Persicum regnum.

Imperium Macedonicum.

Socij est comes discordia regni. Discordia autem res maxima colabuntur.

*Parthorum
regnum.*

Medi, regnauerint. Vnde his tamdiu potitis imperio, Parthorum gens alterius ditionis iamdiu facta, nec olim admodum celebris, Macedones regno priuarunt, ipsique Asiæ totius, præter Ægyptum, imperium susceperunt; Arsacem tum primum defectionis autore, vnde eius vel posteri Arsacide dicti. Inter Arsacem & Artabanum regem anni ducēti intercessere. Eodem autem tempore, quo res Græcorum per Alexandrum * Mammeam adolescentem administrabantur, & Chosrois apud nos cæpit genus regnare: ex quo præfecto instituta & mores, qui apud Persas ad id temporis obseruatur, ortum

* *Mammea
filium.*

*Summus re
rum arbiter
quos vult
attollit &
deprimis.*

*Persa regnū
recuperant.*

*Magorum
cædes.*

cæpere perinde prima stabalimenta. siquidem Artaxerxes quidam vir Persa, inglorius imprimis & obsecurissimus, alias tamē factis sat potens, & sanē industrius peridoneusque posse constituta mouere, & obturbare pacata, coniuratorum manu mox facta, Artabanum regem obrūcat, & tiara, regio insigni sibi imposita, Parthorumque viribus debilitatis, denuō Persis pristinum regnum restituit. Erat is sanē ex magica arte sacrorum peritus, de seque arcana confecit: vnde & Maiorum gens omnis ex eo validior facta & insolens, iam pridem id nominis seruat. haud dum tamē ad id honoris fastigium, in quo nunc sunt, venerant; neque eo licentiæ prouehebantur, sed plerunquē principibus contēptui erant. quod utique ex eo apertius liquet. Non enim Persæ, qui circa Dariū erant, Smerde quodam & Mago post Cambysem Cyri imperium subtrahente, id factum calamitatis loco duxissent, Smerdemque obruncassent, & alios tanti facinoris conscios, quia haudquaquam fas esse existimassent, Magos homines regiæ insidentes sella ornari, vnde his obruncatis tantopere eam cædem nullius momenti facere, atque adeo nec scelus ex ea se admisisse rebantur, sed dignum potius

memoratu

memoratu patrassè se facinus, ut eius seditionis ob gratiam patrataeque cædis memoriam, festos quosdam & celebres statuerint dies, quos Magophonios nuncuparunt, & sacrificia fecerint ob victoriam diis. Nunc verò Magos huius temporis Persæ & honorant quammaximè, & venerantur, ut quorum consilio publica omnia & prædictionibus administrantur, seorsumque quid quisque præmij pro re bene gesta promereatur, quidve supplicij, qui flagitium fecerit, præsidendo & cognoscendo decernunt. nec sanè Persis vel legitimum aliquid fore, vel æquum videbitur, quod Magorum non sit sententia confirmatum. Ferunt quondam Artaxerxis matrem Paueco cuidam nupsisse, infimæ sortis viro, & coriariâ exercenti, qui tamen siderum decursus calleret, & sciētissimus esset per quam facile posset futura prospicere. apud hunc semel Sannum quempiam militem per Cadusiorum agrum iter habentem, in tugiuriū diuertisse, tunc & Pauecū perinde vatem, utcunque hospitis semen & maximum fore & celeberrimum prævidentem, & euasurum quandoque ad summam felicitatem, affectum primò mæore fuisse, ac flebiliter questum, quod sibi nec filia esset, nec soror, nec fœmineum denique aliquid, quod se propinquitatè contingeret, ut cum Sanno illo & hospite necessitudine iungeretur. Sic demum illi & noctu vxore apposita toro cessisse, sperata perstrenuè verscundia, & breui cum nora futura, & oprima commutata fortuna: quo ex nocturno congressu Artaxerxem natum, sub Pauecoque educatum, ad iuuenilèsq; annos prouectum fortissimè sibi imperium comparasse, vnde inter Sannū Pauecūque ortam fuisse contentionem, dum eorum quisque iam vellet puerū ex se filium dici, & vix tandem in id conuenisse, ut puer Paueci filius diceretur, sed alioquin ex Sanni semine ortus. Hoc pacto

Magophonios.

*Artaxerxis
Stemma.*

*Sannus
Artaxerxis
pater, lenocinio
Paueci.*

*Contentio
inter Artaxerxis
pater.*

*Agathia
confisium.*

*Persarum
reges.*

*Summa hi-
storia Persi-
ca.*

*Adulatores
Agathia,
& imperiosos
historicos
paras.*

dum Artaxerxis genealogiam repetunt Persæ, vera fuisse, quæ de eo traduntur, affirmant; ut in regû suorum annalibus literis prodita. Nos verò posterorum omnium nomina, qui post hunc in imperio successerunt, paulo post explicabimus, nec secus & quamdiu eorum quisque regnauerit: quod tamen ad id temporis est ab his intermissum, qui annales conscripserant, nec magni fecerunt ista perquirere. Nam qui de imperatoribus Romanis scripsere, à Romulo, siue quum alius repetunt, ab Ænea Anchisæ filio initium sumunt, & ad Anastasium vsque, Iustinumque senioremem illos recensent. Persarum verò reges, hos ipsos dico, qui post deletos Parthos regnarunt, haud æquè annis sua ferie explicatis peruestigando enumerarunt scriptores, quum fieri sic decuisset. Mihi tamè de regibus istis Persicis, ipsorum ex scriptis certiora omnia & vera collecta accuratius sunt, & reor equidem præsentis historiæ plurimum conuenire, istorum omnium meminisse. Itaque quò opus fore existimauerim, hæc suo loco commemorabo, tametsi istorum nomina varia sint, & ea quidem barbarica recensenda, & quorundam pleraque, qui memoratu dignum nil gesserint. Sed illud in præsentia, ut res apertius pateant, & plurimum conferant, sum dicturus; recentiorum & vnde viginti annorum, ad annum huc vsque quintum Cosrois imperij, finem adesse, quo & bella in agro Colchico gerebant, & Mermeroes est suo fato defunctus, Iustiniani verò Romanorum imperatoris annos octo & viginti.

IS NUNC autem ubi de Cosroë perpauca explicarim, confestim ad ea me referam, quæ narrare iam cœpi. Non enim huc Persæ solùm ultra, quam decet, laudibus ferunt & demirantur; sed Romanorùm plerique, ut eloquētis studiosum, & qui ad nostræ philosophiæ summam peruenerit notionem, & Græca opere in

ra in Persicâ linguâ nonnulla transtulerit: * Caddûr
tamen & Stagiritem, id est, vini amphoram longè
melius perportasse, quàm rhetor pæranicus olori
perscripserit fabulâ. Inquietiam Platonicis imbutû
dogmatib. tradunt, atque adeo, vt ne Timæus hunc
quidem prætereat, tameris lineari speculatione di-
uarietur, & naturæ rimetur morus. nec Phædon i-
pse, neque Gorgias, vel dialogorû autor alius quis-
quam, vt Parmenides, & cæteri item, quibus varia
sententiarum profunditate sunt multa conscripta.
Ipse verò non egregiè adeo hunc eruditum fuisse
existimauerim, vt summam disciplinarum teneret.
Quî enim fieri id poterat, veram illam & liberam
vt veterum nominum pronunciationem, ita & re-
bus ipsis maximè congruentem, lingua quædam vt
agrestis, & rudior, & à Musis penitus aliena serua-
ret? quò inquam pacto vir regio fastu ex immodicis
adulationibus ab ineunte ætate illectus, ac viuen-
di consuetudinem nactus supra modum barbaricâ,
& qui bella semper & acies animo agitari, exer-
ceri in his poterat disciplinis, ex hisque sibi fructus
aliquid vendicare? Quòd si quis idcirco hunc lau-
det, quia quum rex esset, & Persa, tanta umq; gen-
tium & maximarum rerum curam haberet, vt cun-
que tamen degustare artes literarias voluisset, ex
eâque vt gloriam, ita & animi capere voluptatem,
profecto & ipse hunc laudarem, perinde præ cæte-
ris barbaris admirandum. Sed qui hunc nimium
sapientem appellant, & quasi philosophos cæteros
præstitisset, omniû artium disciplinarumque cau-
sas nosse affirmant, & qualem fortasse peripaterici
maximè eruditum præfiniunt: deprehenderetur is
haud dubiè nihil prorsus ea, quæ vera sunt, perui-
disse; sed vulgi duntaxat famam sectari. Vir quidâ
genere Syrus, Vranius vocitatus, dū Byzantijs ver-
saretur, artem quidem medicam profitebatur, sed

* Quoties
dictum,
quod totum,
Stagiritem
melius deus
rari quàm
olori filium
Pæranensis
orator. Ex
Acriano
Iunio lib.
1. Animad-
uer. cap. 4.

Medica
laus doctri-
na princip-
tribuenda.

Vranij va-
nitas. Illu-
stri nomine
fucum sibi,
deinde alijs

faciunt V. Aristotelicæ disciplinæ profusus ignarus, nil deni-
 rarij successores, nempe
 Politici & ecclesiastici
 scophanta, superbi ri-
 tulu gauden-
 tes.

Rerum diu-
 narum sum-
 ma difficul-
 tas.

Sophistaru,
 sub Vranij
 persona effi-
 gies aduuii
 expressa.

que vera cognitione tenebat; fremebundus tamen
 & insolens quammulta se percallere iactabat: &
 quum forte inter coetus hominum versaretur, vt e-
 rat suapte natura contentiosior, sæpe etiam pro re-
 gis porticibus ipsis astabat, plerunque in librariorū
 tabernis venaliis assidebat, & ad hominū turmas
 se eodem cogentium, verba magnifica perinde mi-
 rabundus & stupidus factitabat, consueta quædam
 de deo, longis verborum ambagibus. his, qui se cir-
 cumfiterent postulantiibus, qualis nam scilicet es-
 set illi natura, quæ nam substantia, vtrum afficia-
 tur, vtrum curæ sit expers, & alia quædam eius-
 modi. qui verò ista profitebatur, ne gramma-
 ticum quidem adiisse vnquam crediderim, nec
 vitam fore rectiorem egisse. Proinde purant hi
 facile aliquid esse & planè promptissimum, aut
 cuique peruium, quod vulgo fertur, pedem por-
 rige, & Theologiam attinge: quum hanc constet
 rem esse & probatam, & inexplicabilem, & longe
 superiorem, quam vt eam assequi cogitatio queat
 imperitorum, qui ignorando hanc demirètur. Sunt
 namque, qui vesperi ex ipsa statim ebrietate & cra-
 pula impediti quammulta deblaterent, deque ex-
 cellentissimis rebus illis, diuinisque quæstionibus
 sermones indecenter inceperent, & in eiusmodi nu-
 gando delirent, & haud secus ac qui aleam ludunt,
 rixentur. Hisce in rebus principatum nactus Vra-
 nius, perinde Homericus ille Therites alios argue-
 bat, extraherèque in longum sermones minimè
 desisteat, & si alias de deo haud satis rectè senti-
 rer: nec sanè disceprationem sinebat iamdiu occo-
 ptam, ordine saltem suo procedere; sed apertiora
 potius confundebat, & quæsitæ rei propulsa-
 bationem. Volebat hic forsitan Platonis Py-
 thonem, Sextumque denique imitari, & eorum
 more

more responsiones vt fierent, vt finis esset nil ob-
 turbari, quia id animo præsumptum iam esset, nihil
 esse penitus constitutum. Sed Platonica ista haud
 satis ille didicerat, ni fortè alicunde venatus per-
 pauca collegisset, quibus posset ineruditos iam fal-
 lere. Et quemadmodum literarum erat is re igna-
 rus, ita & bonorum morum omnium expers, istius-
 modi quum esset Vranus, ad Persas se contulit, per
 Areobindum Persam, & regis tunc oratorem, vt eo
 thurnus & nebulò ductus, nimirum qui ea sibi or-
 namenta stolidè vendicasset, quibus omnino care-
 ret, palliùmque protinus induit, quod disciplinarũ
 magistri gestare apud nos solent. Sic itaque obstipa
 superbâque facie Chosroem adiuit. tum ille inopi-
 nato miraculo percitus, & sacrum aliquid esse ima-
 ginatus, suspicatusque verum hunc esse philoso-
 phum, (nam & ita apud Persas vocitabatur) eun-
 dem hunc & libens vidit, ac benignè suscepit. Ma-
 gos deinde ad se cõuocatos, cum nouo philosopho
 vt sermones conferrent, constituit; deque rerum or-
 tu naturâque vt disceptatio haberetur, iniunxit; &
 vtrum id omne, quod visitur, finem sit habiturum;
 nũmve vnum esse omnium rerum principium pu-
 tandum sit. Tum Vranus, quod ad rem faceret, nil
 opportunè respondens, qui nec responsurum qui-
 dem se à principio cogitabat, sola audacia & dicaci-
 tate, vt in Gorgia Socrates, inter ignaros ignarus
 peruicit. Quo factum est, vt vanus ille & demens
 regem sic deperit, vt non solum pecunia ab eo sit, &
 non parua, donatus; sed regie mensæ admissus, &
 eo honore dignatus, vt rex ipse & prior pateram
 huic prælibarit, quod utique nondum in alios fa-
 ctitasset, & iureiurando dixerit, alias nunquam se
 talem virum vidisse, tametsi antehac summos in
 vero vidisset philosophos, qui hinc ad se concess-
 sissent. nam paulo antè Damascius Syrus, Sympli-

*Horum cha-
 racteres in-
 scitia, & im-
 probitas.*

*Vranus ad
 Chosroem se
 confert, di-
 gnũm patet
 la operulũ.*

*Inter igna-
 ros audax
 ignarus
 triumphat.*

*Ineptum ho-
 minem rex
 ineptus ad-
 miratur.*

*Philosophi
Cosroe mul-
ti adeunt,
propter pa-
gana religio-
nis studium.*

ciusque è Cilicia, & Eulamius Phryx, Prifaniusque Lydus, Hermias præterea, & Diogenes ex Phœnicia, Isidorusque Gazæus in Persiam se ad regem hunc visendum contulerant, qui omnes facile hac nostra ætate omnium erant philosophantiū principes. hi quidem quum minus placerent, quæ de deo Romani rectius sentiunt, & multorum relatu persuasi iam essent, Persarū instituta & mores cæteris longè præstare; in Persiam ad regem, ut in ea victuri, vna concesserunt, & eo libentius, quòd regem in primis iustissimum continentissimumque esse acceperant, & qualem vult Plato, ut philosophia sit cum imperio iuncta: subditos verò pollere virtutib⁹, quandoquidè nec fures apud hos essent, neque prædones, nec denique qui iniustiora cætera facerēt, atque adeo ut preciosissima quæque vel in solitudine quavis relicta qui fortè inuenerit, haud quaquam sit sublaturus, sed relinquenti ut cunquè domino integra omnia ad usque redditum maneat.

*Inconstan-
tia & leui-
tatis se in-
simulant.*

Vbi tamen eò est tandem peruentum, quum omnia aliter longè, ac ipsi acceperant, sese habere iam comperissent, & omnem scelerū apud hos speciem exerceri, ipsique hæc molestissime ferrent, inconstantiæ & leuitatis se statim insimularūt, & mutati loci cœpit hos pœnitere. vnde & si Cosroes eos & benevolentia persequeretur, & ut apud se manerent, precibus fatigasset: confestim tamen ad pristina loca, è quibus excefferant, se receperunt, extimantes longè sibi potius fore, initis mox Romanorum confinibus mortem, si fortè contingat, obire, quàm apud Persas morando, maiora sibi præmia comparare. Sic demum omnes ad pristinas sedes reducti, barbarica detestabatur hospitia. Sed quum interea iter hi facerent, mirandum quiddam his ferunt, & dignum memoria contigisse. nam quum in agrum quendam & Persicum philosophi diuertissent,

*Ex Persia re-
deunt.*

sent, hominis eiectum cadauer viderunt recens demortui inhumatum. tum hi legis barbaricæ prauitatem commiserari, quandoquidem nec par fore existimant, vt vel in partem aliam natura iniuriã pateretur, cadauer illud per seruos elatum terra, vt licuit, obruerunt: noctu verò his quiescentibus, vnus quidam eo ex comitatu, (non enim nomen sat calleo) obuersari sibi speciem vidit hominis senioris, sibi que incogniti, alias tamen grauis & venerãdi, & qui philosophiæ student, vt pallio, ita & barba promissiore nihil esset ab similibus, sibi que perinde iubendo, monendó que, huiusmodi in clamaſſe; Noli inhumatum humare, permitte canibus lacerãdum. Terra vniuersorum mater, matris corruptorem hominem non suscipit. Tum ille quamprimùm præformidine experrectus, aliis somnium statim renũciauit. At illi tum primùm dubij animi erant, quònam esset id somnium euasurum: anſelucano autem tempore surgentes progrediuntur, quò erat iter occẽptum, agrum eundem carpẽdo, cogente ad id loci situ, in quo pridie mortui cadauer suffoderant. Nudum illum iteratò inueniunt, in agri superficie iacentem, tanquam sponte sua in apertum remittente terra, nec tolerante non à bestiis absumptum seruare. illi igitur rei miraculo obstupesciti, iter prose quebantur, omisso humanitatis officio, quòd sibi ex lege iniungebatur: somnium tamen quòd interea sermonibus agitarent, ex eo facile fatebantur, pœnas luere Persas pro impudico & materno concubitu, eoque & insepultos manere, & non iniuria per canes dilacerari. Choroës igitur, & si tantorum philosophorum periculum fecerat, Vranium tamen longè plurimum & mirabatur, & beneuolentia prosequutus est: cuius rei causam inſitam puto humanæ naturæ, qua ducimur omnes, vt nostra nostrique simillima gratiora

Visum quoddam philosophi, qui sepalsuerat incestu pollutum.

Incestuosi cadauer reiectum à terra.

Choroës Vranium sum de amare pergit. Merces eorum qui veritatem in iniuria detinent, est vbi seductoribus patulas præbeant amores.

ducamus & planè omnium maxima reputemus, decessimus (tamen) quod est alienum, & si præstantius sit. Chosrois igitur erga Vranium beneuolentia, argumento literarum sunt & grauissimæ per eum ad hunc post eius ad nos reditum missæ, in quibus Vranium præceptorem appellat. Quo factum est, ut Vranius iste non ultra videretur ferendus, ex regia amicitia iam insolens factus; atque adeo, ut æque in symposiis atque conuentibus his verbis vniuersos obrunderet, quod se honorasset Chosroes, quod apud hunc pleraque disputasset, ita ut sinisterior lōge strenuus ad nos se receperit, quam antea fuerit, perinde ac eius rei duntaxat de causa, tantum itineris sit emensus. Sed alioquin, ut mendacissimus est, & perridiculus, quum sæpe barbarum hunc laudasset, multis tamen quammaximè persuasit, Chosroem esse apertè eruditum. *Et sanè ex usu euenire id solet, ut qui ad omnes accedant, & res miras atque ad eò fortè absurdiores intenti hiantesque audiam, haud difficulter per eò fallantur, qui & sua iactare sit solitus, & ad gratiam aliena perinde ingentia explicare, quum minus intelligitur, qualis nam sit, qui vel suas, vel alienas laudes canat, & quotus sit ille qui laudatur, vel cuius rei gratia laudetur.* Sed in exercitiis comparandis, exornandisque armis, & bellandi exercitatione quadam assidua, iure forsitan Chosroem quis demiretur, ut qui nec præignauia labori succumbat, nec senectutis debilitare: in eloquentia verò, & philosophia, talis erit existimandus; qualis esse non indecenter arguitur, qui & amicus, & auditor Vranij sit.

Vranius à doctrina Chosroem laudas.

Mutum multiscabit.

De Chosroes lepida auctoritas censura.

AGATHIÆ HISTORIA-
RVM LIBER III.

BREVIARIUM.

1 *Prefatio, qua se Agathias, causarum patronus, ob descriptionem inelaboratam excusat. Gubazes Lazorum seu Colchorum rex Iustiniani ducibus sit exosus.*

2 *In Gubazem calumnie & impie fraudes. Tandem Rustici & Martini nefariis artibus vulneratur ac crudeliter interficitur.*

3 *Colchorum dolor ob Gubazis eadem. Romani Onogorim obsident & variis machinis capere conantur.*

4 *Buzis prudens consilium Rusticus oppugnat, unde inclinatio rerum in Romano exercitu, miseramque clades ac turpissima fuga.*

5 *Consultatio Colchorum de Romanis deserendis. In eam rem Aetis artificiosa oratio.*

6 *Ad Aetis concionem, quæ Colchorum mentes subuerterat, Pharaæ accu-*

rata & proluxa responsio: qua defectionem à Romanis dissuadet.

7 *Colchi Pharaæ dicto audientes Gubazis interfectores accusant, qui in exsilium deportantur. Zathes Gubazis fratri succedit. Modus & pompa inaugurationis regis. Sotirus præfectus, violat Misiannorum legatos, ideo cum liberis interficitur, & Misianni ad Persas desciscunt.*

8 *Persarum ingens exercitus mouet contra Romanos. Dilimnite præcursores dum Romanis insidiantur, ruunt in insidias & à Sabiris caduntur. Ne choragani Persarum ducis cum Martino colloquium.*

9 *Romani Phasidem ingressi præsidio muniant aduersum Persarum incursionses.*

10 *Nauim amissam va-*

enam, Romani plenam hostibus recuperant. Quorundam alacritas ex insperato feliciter cedit. Phasidis ob-
sidio.

II Martinus Strategemate usus suos confimat, & hostibus terrorem incutit. Nachoraganis superbia

12 Iustinus, dux Romanus, imprudens rem feliciter gerit. Persæ Phasidem

oppugnant. In tempore Justinianus adest.

13 Persarum error, terror, effusa sædæque fuga. Elephas vulneratus Persis nocet.

14 Dux Persicus fugæ suis auctor. Victores recepti caunt. Calones Persarum errore decepti semet neci offerunt. Nachoragan abscedit, quem Dilumnæ sequuntur.

*Historia Agathiana
utilitas cum
delectatione
coniuncta.*

*Agathias
sepe ob scri-
ptionem in-
elaboratam
excusat.*

*Occupatio-
nes Aga-
thia.*

VAE apud Persas legitima sunt, & varia quædam vitæ & consuetudinis immutatio, & alia quævis, quæ de Chosroe, eiusque gente dicenda esse necessario duximus, & si prolixius fortè sunt explicata, ita ut à superioribus non multum dependeant, haud tamen vel superuacanea videbuntur, vel inutilia, sed ad nostram opinionem delectationem cum utilitate complexa. Ipse verò perquam maxime vellem, si in me foret, & id plurimi facerem, musis (ut aiunt) gratias immiscere, tamen aliò me distrahunt curæ, nec volens quidem vel sequar, vel subeam circumagentem necessitatem. nam & scribendi id munus, opus sanè egregium, ut lyra Bœotica dixit, occupationibus quibusvis excellentius, præter occupatum mihi, detritumque iter exigitur, non enim mihi fas est in his vitam ut ducam, quæ maximum in modum oblectant. siquidem quam maxime opus foret, ut imitationis gratia priscorum illorum & sapientium scripta repererem, & per ocium lecti-

lētārem, vt vniuerſa quæ vbiq̄ue literis prodita ſunt, & in rē facerent, ſcrutata diligentius noſſem, animūmq̄ue his rebus intentum, & ſolum cæteris curis haberem: ipſe verò aliter longe facere cogor. nam in porticibus regiis libellos multos forenſium cauſarum & negociorum repletos à mane ad occidentem ſolem contemplor & verſo, & obſtrepentibus aliis nimium grauior, & angor ruruſum, niſi & obſtrepant, vt qui nequeam ſine labore atque moleſtia neceſſariis ſatis expleri. Sed neque hoc pacto, quod ad me attinet, ſum relicurus, nec planè ab inceſtis deſiſtam, quoad mea hæc me cupiditas duxerit: ni fortè quiſpiam mihi ſuccèſeat perinde maiora, quàm vires ſint, cupienti; & in dolio, vt aiunt, ſigulinam operanti. Quod ſi cui mea ſcripta adulterina in verò & leuia videbuntur, & perinde ex animo prodeuntia in multa diſtracto: me tamen forſitan oblectabo, vt ſolent canentium quidam inſuauiffimi. Veruntamen ne de cætero ad alia item atque alia eundo & tranſgrediendo, in rem videar inèdecoram deſerri, iam mihi reſumenda certamina ſunt, & ad præpoſita redeundum. Tunc igitur, quum Choſroi eſſet renunciatum, mortem obiſſe Mermeroem; dolore (vt decuit) pro accepto iam detrimento affectus, maximè angebatur: vnde ne in Lazico agro exercitus duce orbatu ſine præſide eſſent, Nachoragan protinus præfectum creauit, virum ſanè & eloquentem, & celeberrimum, qui commeatibus præparatis, ad exercitum ſe conferbat. Dū hæc interea agerentur, mira quædam & planè nefanda in agro Colchico obtigere. Nam poſtquam Romani, vt diximus, ignominioſiſſimam fugam inierant, rebus ipſis in partem hoſtibus & in prædam relictis, Gubazes Lazorum tunc imperator, quum minus ferendum acceptum dedecus duſceret, veritus ne in maius delictum res ea prodiret;

*Agathion
cauſarum
patronus,
vnde ſchola
ſicci nomen
habuit.*

*In magnis
& voluiſſe,
ſat eſt.*

*Nachoragæ
Mermeroi
ſuffectus.*

*Cruentæ tra
gædiæ in
ritum. Guba
zes apud
imp. duce
aſſumit.*

Iustiniano mox singula detulit, præfectos maximè
causatus, & eorum demètiæ, quod accidisset, ascri-
bens; Bessam tamen acrius incusauit, post hunc
Martinum, & Rusticum. Ex Galata oriundus is e-
rat, & Græcus; in exercitu verò nec ducis, nec præ-
fecti munere fungebatur, nec miles quidem, quæ-
stor alioquin, & regiæ pecuniæ custos, haud tamen
earû, quæ militibus in stipendiû pendebatur: (nam
alteri erat cura hæc demandata) sed quæ ex Impe-
ratoris ærario ad exercitû his & in præmiû mitte-
bantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessif-
sent: qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens
factus, atque adeò vt arcanorum esset inter cæteros
particeps, ita vt firmitatis rum plurimum & fidei
principum dicta viderentur habere, quum illi pla-
cerent. Iustinianus verò & si Bessæ antea succense-
bat, quia Petram præsidium ante Mermerois ad-
uentum in potestatem redactum amiserat, quum è
regione Hiberiæ fauces omnes fuissent huic ex-
præfecturæ officio obstruendæ, loci præsertim ad-
iuuante natura, & Lazici agri montes inuij barbaris
faciendû; id tamen præ ignauia facere intermisit, sed
tempus incassum terens ciuitates obibat suæ tradi-
tas potestati. Quorum omnium Imperator nihil ob-
litus, & recentibus malefactis facile persuasus, Bes-
sam confestim exautorauit, priuatûmque omni-
bus bonis in Abasgos exterminauit, ibi rãdiu man-
surum, quoad de eo aliud decerneretur. Martino
autem & si erat infensor, permisit tamen præfe-
cturæ primatum; ita vt inter præfectos primus is
esset, & secundum locum Iustinus teneret: post hûc
Buzes, deinceps itè & cæteri sigillatim subsequerè-
tur. Martinus tamè & Rusticus vel antehac Gubazi
erãt infensores, cû eoque inimicitia intercesserant
grauiores, ita tamè, vt adhuc latitarent, ex inuidia
alioquin haud longè antea cœptæ, præq; assidua &
incon-

*Rustici offi-
cium & au-
doritatis.*

*Tandè ma-
li ministri
sua perfidia
& ignauia
dãt penas,
sed vt plu-
rimum le-
ues.*

*Bessas à Iu-
stiniano pro-
scriptus.*

*Inuidia ra-
citiè, sed ho-
stilitè ira-
scitur.*

inconsiderata suspicione maximum in modū ex-
creuerant. vnde quicquid per Gubazem gerebatur,
ex affecti animi libidine scrutabantur: & quum ni-
mium ex odio hi angerētur, reuocatam molestiam
confirmabant. Gubazes igitur illorum in se ani-
maduersa maleuolentia, vicē vt redderet, verbis
incessendo prouectus, ignauia illos & insolentia
sæpe insimularat, vt quibus curæ nil essent, quæ ge-
renda ne cessario viderentur, atque adeo vel in ipsis
symposiis, vel fortē conuentibus odisse hos præ se
tulerat. vnde nec oratores finitimarum gentium,
hos vt adirent, is permittebat. Quæ sane quum hi
minimè ferrent, & ex delatis paulo antè aduersum
se ad Imperatorem criminibus iā satis callerēt, nō
hunc desiturū de cætero se criminari, vt cūq; fortē
deliquerint; mutuo inter se inibant consilia quem-
admodum Gubazem procul ab se propulsarent, &
in præsentī ex eo pœnas exigent, & in futurum
hunc minus formidarent.

2 VBI igitur diu est inter hos cōsultatū, ei stete-
re sententiæ, nō prius Gubazē obtruncare, quàm im-
peratorē tentassent. Mittūt itaq; Byzantiū Ioannē
Rustici fratrem, Imperatori qui nunciaret, Gubazē
Perfarum partes tutari fuisse deprehensum. Ioānes
itaq; seorsum Imperatorē alloquitur & Gubazem
defectionis insimulat, abiturūq; mox dicit ad Per-
sā, seque his paulo post ac sua omnia proditurū, ni-
si ex tēplo coerceretur. Imperator igitur rei absurdi-
tate obstupefactus, nondū tamē ita rē fore omnino
crediderat. Age, inquit, curate ad nos ille vt veniat.
tū Ioanes veritus, ne illo adueniente detegerentur
insidie: quid ergo, subdit, si sponte is veniendum non du-
xerit? num erit cogendus vt veniat? Imperator itaque:
Quum nostra sit is ditionis, respondit, quauis est ar-
te mittendus. Ioannes verò ad ea subiecit; Si
coactus obstiterit, quid deinceps agendum? Quid a-
liud, inquit, nisi vt quæ pati tyranni solent, ea hic

*Similitudo
inter Guba-
zem & duo-
ces.*

*Ducum in
Gubazem
consultatio.*

*Inuidia in-
ter belli du-
ces calum-
niā gignit.*

*Iustiniani
prudens cō-
silio, sed
momenta-
nea.*

*Militaris
Sycophantia
effigies &
crudelis col-
loquium.*

patiatur, & pessimis deperdatur modis? nil ergo, Ioannes ait, ei erit verendum, qui hunc obruncauerit? minime, inquit, si obsistendo & minus obtemperando, ut hostis, dispereat. Hæc ferè eadem Imperator ad præfectos perscriptit. Ioannes verò quum satis hæc fore ad ea, quæ ab imperatore quæsierat, duceret; rursus se ad Colchos cum literis recepit: quibus perle-

Martini & Rustici dum fraudos.

ctis, Martinus & Rusticus instructum decentius dolum comperientes, ad patrandum facinus protinus processerunt. Iustino itaque & Buze ad se conuocatis, consilio occultato, ad Gubazem esse dicunt quam celerrimè contendendum, cum eoque consultandum, quo pacto ad Onogorim Persas inuaderent. Tum illi his præstita fide, vnà iter arripuerunt, sequebatur hos pars non magna exercitus. Gubazes verò, vbi ad se ire præfectos cognouit, hostile nil suspicatus, circa Cobum amnem his obuiam miser, incautus quidem & fidens, procedit cum paucis, & his quidem inermibus, nec ad bellum paratis. quur enim non ita venisset ad amicos & familiares, ac terræ custodes, & qui se ac sua à peregrinis hostibus liberassent? Itaque omnes vbi in vnum conuentum est, equis adhuc insidentes inter se differebant, quemadmodum esset res præfens administranda. Tum Rusticus; Age, inquit, o

Vt nec temeritas semper felix est, si nec prudentia ubique tuta.

Gubazes, cura nobis aduersus Persas euntibus opem simul ut feras, & laborem infumas. Persis nanque Onogorim insidentibus indecorum videtur tam diu ut permittatur, intrepidè ut nostra possideant, præsertim quum pauci sint & imbelles. Tum Gubazes; Vobis, inquit, o strenui, hac erit in re præcipuè contendendum, qui soli eorum, que proximè obtigere, causam præbistis. nam si in rebus gerendis capti non ea desidia fuissetis & animi pusillitate, haudquaquam hoc tempore nostris ceruicibus præsidium id immineret, neque ignobiliter adeo sædè que fugam cepissetis, nec demum eorum aliquid accidisset, que minus decerent.

Myopertis crudelitatem præcedit.

Vix magni & liberi animi pericula imminetia non videt, sed semper remota putat.

decerent. Nunc itaque, o viri optimi, si gloriæ amatores vos esse fatemini, & animo principe non indigno nunc gloriamini, recuperanda sunt vobis, quæ per negligentiam amisistis: ipse verò nec vos antea sequor, nec prius bellum sum initurus, quàm ea vos omnia in integrum faciat, quæ iam deliquistis. Tunc Ioannes perinde quæ responderat Gubazes, satis iam essent ad præmeditatæ defectionis & tyrannidis argumentum, vt fuerat antea malorum prenunciatus, euaginato clam pugione, Gubazi pectus mox ferit, sed non letale illi inflixerat vulnus. tum Gubazes, vt erat eques, & appposito fortè pede equi ceruicibus infidebat, protinus corruit; non adeo, vt reor, ex manu inflicta iam plaga, quam re subita consternatus. Interea dum solo is volutatur, & assurgere nititur, adstitit Rustici iussu satellites, & ense caput diuerberando Gubazem confestim obruncat.

3 IVSTINVS verò & Buzes pro re gesta angebantur quammaximè, & ægerrimè id scelus ferebant: quieti tamen mansere, Imperatorem rati prouidenter eam licentiam repressurum. Lazorum tamen exercitus omnis perturbatione ingenti affectus, acriter adeo ob regem amissum indignabatur, vt neque se intermiscere Romanis in posterum vellet, nec bella gerere: sed mortui interea pro eorum ritu procuratis funeribus, tanquam sine bello futuri, à Romanis secesserant, vt qui graui affectos se contumelia crederent, & patriam amisisse iam dignitatem. Et sanè Lazorum gens maxima est, & natura inflatior. nam & in alios imperium habent, qui pari magnitudine præsent, veterique Colchorum nomine iactabundi supra quàm decens est glorientur, & fortè non temere admodum: siquidem inter gentes, quæ sub alieno imperio sint constitutæ, nusquam equidem nationem aliam viderim in clytam adeo atque felicem, & am-

*Gubazes
vulneratur,
& confestim
interficatur.
Vides quos
stultus ira
& odium fi-
cariosum
excitat!*

*Eorum qui
latrones &
sicarios co-
mittantur,
misera con-
ditio.*

*Lazis inna-
ta quadam
animorum
elatio.*

*Lavorum
opes.*

Maiores.

Mores.

*Dolor ob Ga
baris cadē.*

*Onogorim
Romani re-
cipere conā
tur.*

*Onoguri quo
que dicitur
Hunni.*

plissimis diuitiis, subditorumque multitudine ce-
lebrem, opportunioribus insuper locis, necessariarumque rerum abundantia, & optimorum denique morum ornatu & dexteritate tam nobilem. Istorum maiores Colchi illi & prisca habitatores, prius quidem maritimorum bonorum erant prorsus ignari, vt apud quos non antea fuisset celebre aliquod sanum, quam ad se Argonautæ peruenissent. Sed huius temporis Colchi sedulo nauigant, & mercaturæ referunt lucra: quo fit vt nullo pacto sint barbari, nec sanè barbare viuunt, sed ad cultiorem viuendi modum se transfulerunt, pro Romanorum assidua consuetudine; ita vt si quis æneis pedibus tauros demat, & prodeuntiu è terra gigantum, & alia pleraque portentosa & fidem vix facientia, quæ Æetis cuiusdam poemate iactantur, proculdubio comperiturus præsentia sis longè plurimum prioribus potiora. Istiusmodi itaque Lazi isti quum sint, non iniuria se intoleranda quædam perpeffos arbitrabantur, vt qui suo essent imperatore nulla ratione priuati. Martino interea ad id concitante, confestim Romani vniuersis viribus ducebantur, Persas ad Onogorim præsidium inuasuri. Onogoris verò hic locus ab antiquo id cognomen sortitus est. Hunnorum namque antea fuerat, qui & Onoguri dicebantur: & quia ibi cum Colchis prælio decertassent, deuisitque sint, in eius rei memoriam, & trophæi in signu, id loco inditū nomen: nunc verò apud multos non id nominis tenet, siquidem quum beatissimi Stephani, quem pro optima Christianorum opinione omnium primum ob Christi nomen certamen inisse, & ab aduersariis obrutum lapidibus ferunt, eodem templum inædificatum fuisset, eius ex nomine vocitari & locum instituerunt. nobis verò nil fore impedimento existimauerim, si ad loci cognitionem

tionem vetustissima & sua appellatione vtemur. nam & historię longē magis id nominis conuenit. Romanorum igitur copiæ omnes ad iter se preparabant, vt Onogorim statim contenderent. nam & sceleris autores in id incumbabant, spei iam pleni, diruere se præsidium posse, & hac via fore credebant imperatorem, vel si id rescisceret doli, quem ipsi sceleratius commississent, vt sibi non acrius succenseret. Præfecti igitur omnes cum vniuerso exercitu in Archæopolis campo, castris iam communitis, testudines, vineas, balistâsque & alia tormetorum genera machinabantur. Est autem testudo viminibus inretexta, cōcamerataque, & in tecti speciem facta firmior quidem præ densitate, & ipso curuamine eodem cōtextu latera habet ad solum vsque demissa & protegentia subeūtes, ne à latere feriantur. coria desuper vndequaue superinsecta & obfirmata integunt machinam, vt maiori sint munimento, sagittarūque & iaculorum ictus excutiāt. intus milites sunt in tuto delitescentes, qui machinam trahunt, & quacunq; volunt, deportant; vbi verò vel turri vel mœnibus hæc applicatur, tunc maiori ex parte milites adiacentem terram amoliuntur, qua frequēter aucta fundamēta mox nudant. vectibus deinde & dolabris continenter incussis, ædificium quatunt, & demum demoliūtur. Interea verò per Iustini satellites Persa vir quidā comprehenditur, qui circa præsidium vagabatur. is in castra confestim delatus, quæstione habita cogitur vera profari, & sibi quid vellent hostes, edicere. Tortus itaque, Nachoragam dixit in Hiberiam iam peruenisse, se autem missum, vt qui in præsidio essent, bona spe confirmaret, significarētque & præfectum ocyus affuturū. Referebat præterea & Persas, qui ad Muchirism essent, & Cotaisim collocati, dixisse: non longē post & se suppetias aduentu-

*Onogoris
obsidio.*

*Testudo bel-
lica.*

*Explorator
capitur.*

ros, quum ceteriores essent de Romanorū in se aduentu iam facti.

*Buzi consilium prouidens
& tutissimum.*

4 His verbis quæstione extortis, Romani de rebus præsentibus sedulo consultabant: sed Buzes eius sententiæ erat, vt cum vniuerso exercitu hostibus in se aduentantibus mox obuiam irent: quibus erat necesse propter paucitatem deuictis, vt id sequeretur, vt Persæ qui in præsidio essent, iam destituti quamprimum se dederent: quod si vel fortè obtiterint, paruo hos momento deperdi posse rebaratur. Placebant hæc dicta Villago Herulorū præfecto. vnde is vrsurpatum prouerbium, & si barbarū & parui momenti, vile tamen & alicuius energæ identidem prædicabat, primū abigendas apes esse, deinde & mel subtrahendum. Tum Rusticus, vt audax iam & violentior factus, perindèque ex nefario scelere fremens, & cum Martino per flagitiū inita concordia, Buzem & si optimè consulentem infestius & cōtumeliose coarguebat, vt minus quæ in rem forent animo agitantem: sed longè potius fore asseuerabat, vt superuacaneo labore exercitum minus defatigarent, sed euestigio applicarent præsidio copias, quibus id dirui facile possit, & auxilia aduentantia præuenire, ac paucos his obuiam mittere, qui eos morentur, ne fortè ex improviso in se impetum facerent. Buzis tum vt pro rei natura, ipsa & optima belligerandi arte, longè melius consilium erat, & facta simul cum securitate præbebat. Sed quum omnis multitudo patrati sceleris vt particeps facta, scelesti facinoris autores principes sequeretur; deterior & planè inutilis sententia vicit, vt extemplo hi luere pœnas. In Persas igitur, qui ex Muchirise veniebant, equites sexcēti mittuntur, quos Dabragezas & Vsgardus ductabant barbari genere, Romanorum tamen cohortiū duces: cæteri omnes cum ipsis præfectis præsidium

*Proverbum
barbarum.*

*Rusticus Buzis consilio
repugnat.
Carius sanamente priuatur.*

*Vincit consilium pesus.
Quos iratus
& iustus iudex Deus
trahere ad iustum supplicium con-
stituit, ius mentē pri-*

dium statim operam nouando aggrediuntur. nam machinis & operibus confestim admotis, portas amoliri tentabant, mœniâque celeriter obeundo, vndique tela in hostem iaculabantur. Persæ vero (nam & hi quidem ex propugnaculis excurrentes, vtcunque licebat, sese ex instantibus tuebantur) crebrius sagittando, exteriorâque defendendo. linteos nanque, & culcitrâs ex summo suspenderant, quibus & ictus heberiores reddebant, & vbi primum inflicti essent, inuoluebantur. Summa itaque cum diligentiâ & animi promptitudine bellum vtrinque & inuicem gerebatur, & spectari iam poterat acie magis quàm oblidione de summa rerum decerni. tâtus ex vtraque parte tumultus excitabatur, & in rebus gerendis ardor & ostentatio, his quidem profalure pugnantibus, vt non mediocri instante discrimine; illis enixè iam facientibus, quia indecorum admodum videretur, si re infecta in præsentia abscederent, & iteratò esset ad hos redeundum, vel non statim præsidium caperent, & huius propinquitate Archæopolim liberarent. Persæ interea ad equitû tria milia & bellicosâ, acie instructa, ex Coraisê Mu-chirisêque mouerunt, Onogorim petituri. hi quum incautius fortè progredierentur, perinde hostile nil veriti, in Draugezam & Vfigardum præfectos de repente incidunt, quos hi ex insperato turbatos ex templo in fugam verterunt. Quare Romanis renunciata, audacius ex re bene gesta & mox impetu factò, de præsidio pendentia vela subtrahere, & perinde omnia direpturi, & hostibus in fugam actis, ac nemine repugnante, passim per muros ditii cere. Dum hæc peraguntur, equites illi, qui suis auxilio veniebant, vbi certiores sunt facti, non vniuersum Romanorum exercitum, quod prius crediderant, in se irrupisse; sed per paucos quosdam, tanquam exploratores potius, quam bel-

mum auferre solet, ut satis confidit in repudiatu stultitia suo iussa sequantur.

Oppugnatio nis & propugnatio nis descriptio.

Exercitus incauè iter faciens ad fugam potius quam ad pugnam paratus est.

Ex hac historia liquet quam necessaria sit copiarum hostium numerum nosse.

latores reliquos esse; confestim sese in hostes barbarico & maximo vlularu ex fuga conuertunt, quorum quum impetum & subitam rei immutationem Romani minus tulissent, retrocedere statim coguntur, & magna celeritate fugam capessere, insectantibus quamproximè Persis, atque adeo ut vnà deferrentur, quum hi hostes ut caperent, illi ut fugiendo euaderent nirentur. quo factum est, ut tam insectantes quàm fugientes ad Romanorum alia castra mixti peruenerint; vbi tumultu, uti par

Panicus terror in castris Romanorum.

erat, protinus excitato, Romanorum copiarum omnes contemptam obsidione, & proxima praesidij euerfione nil magnifaceta, cum praefectis ipsis abibant; & praecipites adeo, ut ne tam diu sint fugam morati, quoad saltem resciscerent, quid nam esset, quod gerebatur; quòtve hi forent, a quibus tam turpiter fugarentur; sed irreuersim deferebantur, perinde lymphatici & pauore subito perciti tumultuabantur. Persarum vero audentiores iam facti, acrius Romanos insectabantur. accesserat & praesidiarum militum manus, quae quum ex aedito quae gererentur, spectasset; ex praesidio mox prodeundo suis se immiscuerat. vnde alterna exhortatione hostes in fugam apertius compulere. Quo factum est, ut Romanorum iam equitatus facile extra iactum sagittarum effuso cursu eueheretur: pedites tamen quam multi cadebant, in Cithari fluminis ponte nimium coarctati, vnde transeundum omnino his erat: vbi quum praeloci angustiis euadere non multi possent, concutiendo se inuicem, alternisque compellendo, in vndas partim praecipitabantur, partim quum retro se verterent, ut qua venerant redituri, in manus hostium ventitabant, & erant passim mala malis immixta. Et sanè nil ambigo fuisse ad interfectionem omnes casuros, ni Buzes praefectus vociferantibus & ingemiscensibus suis, cognita periculi magnitudine,

Eorundem turpis fuga & clades.

Buzes suos seruat. Fortis ducis praesentiam deploratam ut cunquere restituit.

dine,

dine, se cum familiaribus copiis conuertisset, ac barbaris obstitendo sensim insectationem intercidisset, quousque sui ponte transgresso in tuto, vbi & cæteri, constitissent. nam & ad alia castra, quæ proximè Archæopolim metati iam fuerant, nemo se nec vnus quidem à fuga recepit, sed præ formidine hæc prætergressi, in intima loca incolumes profugerunt, relictis omnibus, quæ in castra fuerant antea per se inportata, siue victui necessaria, siue alia & cariora maiorisque precij: vnde non solum gloriosam & supertum, sed vberem & lucrosam hostibus victoriam concessere: qui quum campis hominibus vacuos comprissent, solutis munitionibus, & omnibus quæntus essent, in prædam actis, læti & alacres redierant, & prioribus sunt locis potiti. Veruntamen qui non perspicuum fuerit, diuinam iram pro sanguine tam impiè fuso, Romanorum copias fefellist, ne ea, quæ in rem essent, viderent: quum peior sibi consulissent. Siquidem quum ad hominum cinquaginta milia essent, à milibus tribus Persarum fugati tam ignauiter sunt, & cum magna suoruniactura, quum alioquin & hi, qui foedi essent facioris autores, & sanguine se inquinauerint, haudongè post pœnas dederunt, vt in progressu sumis explicaturi.

5 Hymæ igitur iam subeunte, per castella atque præstia vniuersus exercitus dispergebatur, vt cuique er, vbi iam hibernaret, iniunctum. Interea verò Colchorum res in ambiguo erant, & magnitum in modum obturbabantur, quum principes omnes doij animi essent, quorum nam fierent, aut quorsumè verterent: vnde & in quosdam sub Cauaso mote secessus, in occulto gente vniuersa coacta, & Romanis de quibus consultaretur, notiora foitan fierent, in concilio propositum est, vtrum det ad Persas deficiendum, an de cætero

Pœna diuina, propter eadem Gubazjs.

Noua tragædia ex Gubazjs ca de orsa.

De Romanis deserendis & Persis admittendis Colchorum consultatio.

apud Romanos manendum. Tum multa in vtramque partem dici iam cœpta. Aliis itaque atque aliis in diuersa hortantibus, confusis & turbulenter concilium inibat, quum nemo vel proderet nomen, vel quid diceretur, intellegere apertius posset. Tunc verò qui inter hospotentissimi erant, multitudini indicto silentio edierunt, vt qui dicere aliquid vellet, ex ordine confestim prodiret, & agenda quæ viderentur, disereret; quicumque is esset vir. Itaque perfacundis quidam, cui nomen Æetes erat, perquam grauisimè præ cæteris omnibus, quod contigisset fcebat; quum aliàs esset Romanis infensor, & Persis semper accederet: vnde & eo magis causæ æquitate abusus, in maius semper rem gestam extolleret, & præter modum adnitebatur, nec præsentibus in rebus opus consulto fore dictabat, sed ad defectionem extemplo progrediendum. Obstantibus aliis, & affirmantibus, haudquaquam prius esse de tota vita dèberandū, quam sibi maturius consuleretur, quidam sit factu potius visum: Æetes demum vbi in ædium & turbulentius profuissset, tanquam in liberi populū concione, orationem habuit & hanc lucentiam. erat namque suapte natura ad dicendum hioroptior, quàm barbarorum ferat consuetudo, vt qui ex sententiis videretur naturæ dexteritate ex æte loqui.

Quoties diuina iustitia decreuit mutationes in regnum inuenerit, donec quam primum adiuuenit instrumenta, quibus rem institutam faciliè persiciat.

Æetis ad Colchos oratio, qua censet à Romanis ad Persas esse desistendum.

Quia Romani sunt veri hostes.

dicere itaque hoc modo exorsus est. Si vrbis nos qui offendissent Romani, verbis item & nos in eos agendum existimaremus. nunc verò tolerari quo pacto id potest, quum ipsi quibusuis nos & rauissimis malis affecerint? nobis verò id tempor ad reddendam vicem opportunè oblatum, dissemendo & consultando ià defluat, neque enim affirmari id potest, & si hostes hi sunt, haud tamè re ipsa hñtiliter in nos se gessisse istos deprehèdi. nã & cõieura id percipi poterat, si modò vel animo id voluerent: &

sanè

fanè si qui rem gestam velint pro certo iam confirmare, haudquaquam argumenta sunt ei commemoranda, quibus infidiæ latentes pateferent. Gubazes noliter ille & tantus tam miserè nuper deperditus est, ac quiuis posset è turbaneglectior homo deperdi. Evanuit Colchorū vetus dignitas illa, nec de cætero nobis, vt aliis imperemus, est annitendum; sed gratiæ loco habendum, si modò liceat ab his non multum imminui, quos olim in potestate habuimus. Quo igitur pacto non absurdū maxime id videatur, si sedendo nunc de his consultemus, quibus nostra coëreantur, & utrū Romani amici, an inimici habendi sint, iudicemus? Enimvero vos esse non nescios decet, Romanorum audaciam non cœtenus staturam, quod si patratum id crimen nos his relinquamus, haudquaquam à cœptis desituri hi sunt, sed vel quietos impudentius perdent. sunt nanque nescio quo pacto nimium in subditos audētes, & assueri qui ni sibi gesserint morem contemnerent. habent isti & imperatorem nequissimū, & quem plurimum iuuet assidua rerum præsentium commutatio, quo factum est, vt extremo cædis sit scelus admissum, illo quidem superbe iubente, his prò prius iussa administrantibus. Et iam prorsus evertimur, quum nec priores ipsi iniuriam intulerimus, nec aliàs odia intercesserint, sed ea qua prius nitebantur consuetudine, teneri hi ad id tempus videntur. nam omnium scelestissima commiserunt, vt qui tam subito crudelitate, odio, furis sint & eiusmodi cæteris ingurgitati. Haud tamen istiusmodi Persarum sunt mores, sed plurimum differunt. hos nanque, quibus cum amicitiam semel conciliarunt, cōseruare firmitus adnituntur, & irā in hostes tamdiu exercent, quamdiu sunt hostes. Sed vellem equidem pristinas Colchorum Reipublicæ nunc vires adesse, ita vt nec peregrinis & aduēitiis quoquam

*Gubazem
interfecerunt.*

*Colchorum
libertatis im-
minent.*

*Fient beni-
gnitate im-
maniores.*

*Habent im-
peratorem
nequissimū.*

*Sunt scelera-
tissimi.*

*Contra, Per-
sarum fide-
lis amicitia
cognita est.*

*Quam, qui
necesse sit,
amplecti &
retinere o-
portet.*

*Quia Persæ
sunt mode-
sti, erga suos
beneuoli &
promissorū
memores.*

*Huius mu-
tationis uti-
litas. A per-
fidis Colebi
remoti e-
runt.*

*Poterunt Re-
manis resiste-
re.*

pacto præfidiis indigeret, sed in omnes de se rã bello, quam pace sufficeret. Veruntamen ubi vel temporum varietate, vel aduersante fortuna, vel vtrisque simul vrgentibus, ad id tandem impotentia venimus, vt sub aliorum ditione nunc simus; longè potius Persas duxerim adeundos, qui & modestiores videntur, & erga suos se beneuolos exhibent, & firmiter tenent, quod semel sanxerunt. hac via & de hostibus certiore victoriam referemus, quia non omnino impunitum id facinus relinquatur: & in posterum quæ profutura sunt, si comparabimus, vt in tuto confluantur. Nam isti, qui in versutis sunt & subdolis moribus, & falsam præ se ferunt benignitatem, verbisque ex arte delinquentibus credulos fallunt, inutiles proculdubio sunt. His tamen de cætero vti nos minime poterunt, quandoquidem intercedentibus inimicitiiis, nulla nobis cum his futura consuetudo, sed seorsum erimus & palam disuncti. Quod si nos fortè oppugnare tentauerint, vbi omnino cum Persis & Lazis his sit ineundum certamen, & in hostili præsertim, profectò nostrorum nec primum quidem hi impetum ferent. nam & nuper vniuersis eductis in prælium copijs, vbi cum tantula Persarum parte manus conseruissent, in fugã turpissimã versi, & ingenti accepta clade, præcipites abiere; atque adeo, vt vel ad id tempus ex accelerato itinere spiritum trahant, & qui in omnibus sint immixti, sola celeritate se infestantes vicerunt: cuius rei perspicuam & promptissimam causam, eorum ignauiam fuisse quis dixerit, & praua consilia. Istiusmodi dedecora familiaria profectò his sunt & innata, ad quorum naturæ ingenta mala parratum ad recens scelus accessit, & infortunium duplicauit: siquidem à prouidentia illa diuina ob admissum flagitium exciderunt. victoria nanque non armis, adeo ac pietate paratur. non enim

enim reor bonitatis illius summae praesidio frui, prauos quosdam & nefarios viros: vnde nec istorum quidem, si sapimus, habenda ratio est, quibus nec bona mens inest, & plane sit ille infensior, qui vniuersis afferre salutem queat. Quod autem facile nobis res sint processuræ conducturæque plurimum, ac deo sint ipsi acceptiores, ex factis potius liquet, quam verbis: quin potius nec iniuriam videbimur intulisse, nec quoquam pacto perfidiae arguemur. Per sepe nos & si ante hac affecti per Romanos contumelia sumus, in officio tamen permanendum censuimus, fore vanissimum iudicantes, leuiter adeo & quibusuis de causis immutari, vel si forte grauissimæ fuerint, & tolerabiles tamen, & non omnino absurdæ. *At ingentia detrimenta & insanabilia pati, continentérque & sine molestia ferre, reque nulla vel indecenti vel absurdissima commoueri, non sapientis esse asseuerauerim; sed calamitosi & timidi, & eius denique, qui sub imperitiæ nomine desidiám in Rebus publicis velit.* Hoc verò cædis facinore nullum atrocius duxerim vsquam gentium fuisse patratum, neque antehac factum videri posse: vnde nec illud quidem per nos contemendum, quibus omnino futurum ignominia est, si Imperatoris videbimur nil reminisci, vel occisoribus eblandiri. Si enim liceret nunc ei adesse, quibusuis modis nos increparer, & acrius nostram animi incusaret ignauiam: illi verò omnium scelestissimi pro commisso in regem tam atroci facinore, eius in terris nunc immorantur, è quibus pauloantè eiekti sunt. Sed quoniam neque affuturus est ille, neque apud nos verba facturus: vos tamē hunc virum animis vestris versate, ac perinde in hoc nostro conuentu astantem cogitando & imaginando conspiciere, intuemini ostēratē exceptū sub pectore vulnus, & caput, oratēmq; sue gentis homines, de hostibus pœnas vt exigant,

Vt qui nefarios inuare non soleant.

Sed populis inuile op pressu manū auxiliatricē porrigit.

Præterea nō decet viros fortes crudelis seruitutis iugum turpiter surbere.

Sed de principis immanissima cede vindi: Et sã menda est.

*Alioquin
patrati sceleris
rei in-
dicabuntur.*

*In rebus ar-
dens autem
maturè pro-
uidendum
est, ut officio
suo quisque
fungatur.*

*Et horum,
quos ami-
gos opæ for-
tibus gestis
beneuolenti-
a captanda
est.*

*Vulgi noxia
mutabilitas*

Proinde quis vos tolerabiles ducat, aut collaudet dubios tamdiu & consultantes, vtrum par sit à Colchis vt Gubazes id consequatur, vt scilicet sui misereatur? Nobis verò verendū erit, si deo placet, ne defectionis perinde indecentiam dum interea extimescimus, patrati sceleris participes simus, si mortuo sumendas pœnas relinquimus. quin potius vel ex eo perfidix arguemur, si eius duntaxat ex vita nostram erga se meriendo beneuolentiam, illius memoria perfruamur. nam rebus prosperè succedentibus, maioris dementiae fuerit præcognita velle iteratò perdiscere rebus verò aduersa fortuna delatis, inutile duxerim, non protinus se casibus coaptare. est nanque firmitas omnis in his iudicanda, que ratione nitantur. præsentibus verò insistere, haudquaquam semper est laudabile, nisi accedat cum rebus ipsis & sapientia. Quum autem illud contigerit, ea vt nos contemnamus, que opus est meminisse, & minus decentibus inherendum ducamus, qui ad priora accesserit & semel contempta, magis est incusandus, quàm qui se ad alia transferat. Si itaque Persæ his auditis & cognititis, nos iure admittant & tueantur, quum bonitate hi, & animi magnitudine præsent, & peridonei sint finitimorum posse animos contemplari, & in terram hanc nostram tam maximè opportunā, exercitūsque hospifos satis percalleant, quos facile multis pecuniis potiores hi duxerint, & eo magis, quo & volentes in societatem sint admiffuri: quid aliud lubet præter id cogitare, nisi vt quàm primum rem ipsam aggrediamur? & quid diu animo agimus? hoc pacto & laudem consequemur nõ mediocrem, & æquiora quædam sumus facturi, & ad utilitatem inuenta.

6 HÆC VBI Æetes denique perorauit, ex templo multitudo omnis elata, magnis clamoribus concitabatur, ne secus ac die eadē ad defectionē iruri; tametsi nec Persas quidem ea de re certiores fecissent, nec alios

nec alios suis in locis constituisſent, per quos res tanta occuleretur, & prohibeantur Romani, ſi ſe forte oppugnatum venirent, nec futura cætera his erant præmeditata, nec planè præuſum, quò eis eſſet cœptum id opus denique euafurum. vnde conſuſi omnes, & ſine ordine ferebantur. & ſanè *id omni*

multitudini natura inſitum eſt, ut rerum nouitate & immutatione letetur. Colchij tamen acerrimè concitabantur, non ſolum & barbære, ſed quia æquiorẽm ſibi defectionis cauſam oblatam eſſe arbitrabantur. itaque Æetis orationem quàmmaximi faciebant, & mirabantur. His igitur ita tumultuantibus, vir quidam Pharazes nomine, qui apud Colchios & autoritate valebat, & gratia, prudens quidem & popularis, iſtorum impetum retardauit, ardorẽmque fregit, deprecatus ne prius ad facta prodirent, quàm ſe auდიſſent pauca diſſerturum. Vix tandem ſuis ob verecundiam his perſuaſis, & ſuo loco manentibus, Pharazes ipſe in mediũm prodeundo verba iſtiusmodi fecit. Iuſtiora quædam perpeſſi eſtis, ò Colchij, qui vi quadam exultæ & nimium exintumeſcentis orationis eſtis iam animis obturbati. *Eſt ſanè eloquentia ipſa res quedam*

difficilis oppugnata, quippe quæ uniuerſos mortales & capere, & perterrefacere queat, & eos præcipuè, qui haud dum fuerint quid de ſe oratio valeat, periclitati. Sed non omnino prudenti hæc animo, & ex rerum pendenti iudicio non peruincibilis eſt. Nolim igitur vos, quæ per Æetem ſunt explicata, oblectent; conſiderantes ſola temeritate & conſuetudine hæc fidem feciſſe. Sed noſſe vos velim, quòd ſi vel grata hæc vobis admodum videantur, deligi tamen etiam alia poſſe, quæ longè ſint his potiora, & quibus perſuaderi vobis facilius liceat. *Illud verò deceptionis perſpicuum vobis ſit argumentum, quòd qui falſa velit perſuadere, maiori quodam verborum ornatu & varietate is indiget, vnde*

Ingenium.

Miramur & amplectimur quicquid arripit, etiam ſi pernicioſum.

Pharazis ad Colchos oratio, quæ defectionem ad Perſas diſſuadet.

Refellit Æetis conſilium, quòd fraudulentũ eſſe aſſerit.

*Ratio 1.
Quæstionis
politica ge-
nus muta-
uit. Guba-
zis interse-
ctoribus o-
missis, Col-
chos fidei
data inme-
mores esse
subet: quum
potius de
parricida-
rum supplicii
esset agen-
dum.*

*Altera ra-
tio, Quum
id quod fa-
ctum est in-
fectum fieri
nequeat, nõ
de defectio-
ne, & nouo
malo, sed de
vito reme-
dio cogitan-
dum vido-
tur.*

*delinimentis vtatur, quibus desipientes pelliciat: eun-
dem & ipsi in modum Æete deceptiunculas
proponente, etfi aliàs allicibiles quasdam & plane
absurdiores, haudquaquam noitis per vnum
hunc vos seduci & falli. nam etfi aliud nihil, illud
tamen in promptu positum quiuis inuenerit falla-
ciæ argumentum. nam in orationis principio aliud
quiddam exorsus est, longè plurimum ab his alie-
num, quæ in præsentia agimus: siquidem perinde
nobis omnibus, quæ obrigerunt, nil esse grauias asse-
rentibus, nec eam cædem vt iniustam absurdam-
que inculantibus, & illud duntaxat consideranti-
bus, quum deliquissent, qui Gubazem occiderint,
hos quidem criminari iam cæsit, quum alioquin de
his, quæ cognita sunt, quam plurimis egit. Ipse vt a-
bominandos fore hos duxerim & infelices, & quos
lubens viderim morte deperdi omnium atrocissima,
nec percussores solum, & qui illatis manibus
cædem fecerunt, sed & cæteros omnes, qui quum
cohibere hos possent, pro arbitrio tamen agere
permiserunt, & eos insuper quibus sic voluptati
cædes hæc fuit, vt non plurimum indoluerint: haud
tamen, etfi ita afficior, ad Persas ire expediret. ne-
que id eam in partem quis ceperit, perinde par sit
æquitatem ipsam id sibi congruens subsequatur, vt
si alij nequiter egerint, & nobis necesse sit patrias
leges relinquere, & non potius eorundem odisse
perfidiam, sed in similem opinionem concedere.
Nunc verò quâdoquidem quod semel euenit per-
actumque est, quo minus effectum sit, natura haud-
quaquam admiserit; cauendum erit omnino, ne
fortè dum per iram & animo cõceptam molestiam
consultando obliuiscimur nostri, iudicium confun-
damus, omissa potiorum inuentione: sed eotenus
subtrahenda hæc est animi perturbatio, ne videamur
id facinus neglexisse, & rebus ipsis in posterum
ita*

ita prouideamus, vt quamoptimè constituantur. *Atqui desipientium est, malis præteritis continenter indoluisse & angustiantium verò, temerarios fortune casus prænosse, & rerum vicissitudine nil commoueri, nec cùm his simul, quibus priuati iam sumus, vel futurorũ spem omnem amittere.* Sed Æetes iste tam bonus consultor, etsi antehac cum Persis sentiret, ad hosque vos simul transferre cupidior sit, proinde pueros non nititur pauefacere, quum Romanos dixit non his deinceps staturos, quæ iam ausi sint, sed maiora nobis exhibituros negocia, & Imperatorem nouarum esse rerum percupidum, eumque vt Gubazes occideretur, mandasse; vt iampridem id procuratum, decretumque fuerit: & eiusmodi narrans, effert laudibus Persas, & demiratur, persuasurum se ratus, vt insensibilissimis natura hominibus vltro in seruitutem nos concedamus, volèretque ad hos desciscamus. ad id nanque eius omnis contendit oratio, ipsumque id etsi diu parturit, nunc machinatur, eius vt cogitata factis iam ad exitum prouehat: & dum temere, indiscussisque rebus ad ea vos concitat, consultandi ordinem confundit & turbat, ad idque quod inutile est, demum traducit. Cõsultatio namque semper præcedere cõsuevit, obscuraque & ambigua opportunè castigat: vbi verò mox cõsultando, quid sit agendũ, aperitè dignoscitur; sic demũ est vt adsit necesse, & cõsequi velle, & peroptare, quæ placita sunt. Ille verò ex epilogo exordiũ facit, & prius eligit decernitque, quàm rem apertius contempletur. Quid igitur ex consilio sequetur utilitatis, si ea, quæ prius sunt decernenda, postremo constituantur? Vobis itaque, o viri Colchij, præoccupatis re aliqua animis, finemque vnum aliquem iam destinatum considerantibus, ad ea, quæ in rem faciant, & conquirenda, & consulenda prodeundum est. Possunt nanque nescio quo pacto violari rerum euentus, & ad animi vo-

Tertia,

*Æetes Per
sarum fau-
tor periculis
ingentibus
propositis
qua hanc
defectionem
secutura
sunt, reme-
dia lenia
& morbo pe-
riculosiora
proponit: in
quo temera-
rius & ridi-
culus con-
sultor appa-
ret.*

*Resurata
Æetis sen-
tentiæ, suam
proponit
Pharaces.*

lupratem traduci: quum contra vt fieret decentius
 esset, vt eas in res simplex quædam & libera cogi-
 tatio ita immitteretur, vt casus maturius decer-
 nendo, ad ea denique perueniret, quæ profutura om-
 nibus essent. Sic itaque consultantibus nobis
 protinus videretur, neque ex Romanis agminibus,
 neque ex omnium præfectorum consensu, & eo
 minus nec Imperatoris Romani, Gubazi compa-
 ratas fuisse insidias: siquidem apud hos celeberrim-
 um sit, & planè indubitatum, Rusticum & Marti-
 num nostro regi ob eius felicitatem magnopere
 inuidisse, vnde & in voluntariam præcipitasse infe-
 licitatem; quum satis constet, præfectos alios nul-
 lam his opem in nefario scelere attulisse, sed præ se
 potius rem agrè tulisse, quocirca iniquum pariter
 atque inutile duxerim, vt vno quodam, vel altero
 delinquente, in omnes simus & communes leges
 iniuriam illaturi, quas vtique per nos obseruandas
 statuimus, Rempubicamque vniuersam, & con-
 uersationem diuinam & peramicam prodituri
 nunc simus, & demum tam leuiter euersuri, vt eos
 insuper prodidisse coarguamur, qui has terras tuēt-
 ur, discriminâque & multa susceperint, vt ipsi tot
 bonis affecti viuere tutius valeamus; & quod om-
 nium impiissimum foret, vt rectiorem ad dei cul-
 tum opinionem, ita & sacrorum & arcanorum vi-
 deamur venerationem spreuisse, qui enim non id a-
 gere nos videremur, si ad eos, qui deo sunt infensis-
 simi, concesserimus? Quod si prohibitori nos fue-
 rint, ne in nostro hoc cultu de cætero maneamus, in
 suumque fortè auerterint; quid ea re esset grauius
 toleratu, quandoquidem vel viuentibus nobis esset
 mors obeunda? Quid enim ex eo esset emolumentum
 futurum, si Perlidem vniuersam (ira vt dixerim)
 consecuti, animæ iactura afficeremur? Qui si fortè
 vel nostris nos ritibus viuere sint permitturi, haud
 tamen

*Iustitiani
 imperatoris
 iussu Guba-
 zigem non
 fuisse de me-
 diso subla-
 tum.*

*Ideo iniqui
 atque inuti-
 le fore si Col-
 chi à Ro-
 manis desi-
 ciant.*

*Altera ra-
 tio grauis-
 sima. Persi
 Orthodoxæ
 religionis
 quam Colchi
 profitentur
 nullo modo
 adharédum
 est.*

tamen stabili beneuolentia prosequentur, sed falsa & simulata, & necessitati admensa. qui enim varia senserint, versari simul nil possunt: & sanè nec timore intercedente, nec beneficio duce fides in his stabilis manet, nisi fortè eadem & rectius senserint, sic enim nobis & cognatione iungerentur, & fide. sin verò defore hæc viderentur, nominatenus familiaritatē prætenderet, factis verò alienissimos se exhiberēt. Sed qua nam bonorum spe ducti, ad Persas sumus nos transaturi? qui utcunque nobis futuri sunt hostes, nec plus aliquid sumus ab his habituri, quam nunc habemus, nisi quòd eo facilius affici per hos iactura & maiore quadam poterimus, quo ex occulto possit minus caueri, quam ex aperto. Sed concedatur, neque iniquius fore id facinus, nec indecorum, si ad hos desciscamus: fateamur præterea Persarum mores & stabiles esse, & fidos, & qui semper in pactis & conuentionibus perseuerēt; velim etiā nihil sint nobis impedimēto futuri. At virium nobis satis nō erit, quo enim pacto ad alios sumus nos concessuri, Romanis instantibus tanta hominū copia fortissimorum, & tot peritissimis præfectis illas ductantibus? vel quouis modo non poenas denique luituri, quam Perse ipsi, qui nobis opem essent forsitan allaturi, procul hinc in Hiberia commorentur; Romani verò, qui nos affecturi suppliciiis sint, terras has omnes iam occuparint, & nostras inhabitent ciuitates? Porro vir iste perstrenuus, nec nostrum quidem impetum Romanos dixit laturos, cuius rei in argumentū his vitur, quæ paulo ante in bello his obtigerunt. Sed quis nam ignoret belliviciisitudines non certa necessitate accidere, nec eos, qui nunc fortè falluntur, eandem semper sortiri fortunam, sed aliter longè, ut pleraque, euenire: siquidem compertum iam sit, ad victos sæpè redire victoriam, & calamitosos fortunam plerumque inuare. Non igitur vobis est

H. H. j.

Tertia, Etiam si, quod vult Accites, Perse futuri sint fidissimi & beneuoli foederati, tamen Colchis non satis virium erit ad sustinendum Romanorum impetum.

Refutatio inepta obiectionis. Romanos Colchi semel & iterum fugarunt: ergo perpetuo fugabunt.

supraquam deceat, his confidendum, quod Romanis sit consuetum in omnibus certaminibus vinci. nam si ea solum de causa sunt hi superati, quia quæ in rem essent, non rectè satis consulissent, cauendum nobis est potius istorum exemplo, & ex prauis consiliis præcauenda pericula. non enim fatiquet, vtrum hos sitis tam faciliè superaturi. par panque est, qui prius iam deliquere, vt experientia moniti, quæ vitanda his sint, de cætero non ignorant, & olim neglecta futuris in rebus adhibita diligentia sarciant. Quod si his deus infensor est, quia tam prauum adniserint facinus, & iccirco his malis afficiuntur: quid opus & vos deo adesse, & operam simul infumere, perinde haudquaquam de se satis is valeat, quæ æquiora sunt exercere, sed vestra ad id exequendum indigeat ope? Cæteris verò quid relinquatur impietatis, si pietatis apud nos præcipuum bonum non honoratius sit ad Persas deficiendo futurum? quod sanè vel quiescentibus nobis decenter opiulatur. Sed nemo vestrum mortuum producat in medium Gubazem, verbis perinde instrenuè admodum & flebiliter quiritantem, ac suos, dum se cæsum ostentat, orantem vt sui misereantur: quod vtique prauis ignauisque animis potius forsitan congruit. non enim regi & Lazorum præcipue, & Gubazi ipsi deploranda hæc fuerint. nam si nunc ille adesset, profecto vt dei vir amantissimus prudensque, istiusmodi vos velle insimularet, iuberetque bono animo esse, nec adeo emoliri, vt seruitiorum more fugam capefferetis, quin potius Colchia illa & libera resumpta iam animo fortitudine, occurrendum esse calamitatus duceret, neque ad facinus turpius aliquod prodeundum, & patriis indignum legibus, sed præsentibus insistendum rebus, parendumque, & bene sperandum, haud

quaquam

*Retorquet
obiectionem
in caput
Acetis.*

*Aliam ob
Ætionem di
lucit. Deus
infensus est
Romanis.*

*Ergo perse
quendisunt,
fœdere fra
cto. Resp.*

*Deus nefa
rios oppri
met. Inter
ea homini
bus est ser
uanda fides.*

*Tertia obie
ctionis ex
Gubaz. Pro
sopopœcia de
sumpta refu
ratio. Guba
zæ desectio
nem perfidâ
minimè re
quirit. Sed
vias legiti
mas quibus
Sicary repræ
mantur suis
commendas.*

quaquam deum Lazorum gentem parvifactorum. Proinde quo pacto non absurdum id fuerit, ut is, qui violenta morte occubuit, tam decenter hæc censeat, nos verò, qui erga hunc benevolentiam fortè simulamus, aliter longè, ac ipse sentiat, sentiamus? Sed vereor equidem, ne ea & sola de causa, quia hæc animo agrauimus, quàm maxima simus supplicia subituri. nam si dubiis in rebus, spèque ambigua ad Persas defectionem animo versaremus, esset vel id fortè molestius, in rerum tantarum motu a fortuna dependere, sed licuisset forsitan eos, qui ad Persas deficiendum esse prædixerant, intrepidè obiurgare. Verùm quum vndeque aperte id malum esse arguitur, quo pacto non hi digni odio sint, qui in eam vos cogitationem induxerint? Quemadmodum igitur vobis sit ab his desistendum, mediocriter iam explicauimus: nunc verò quæ gesta sunt, ut Imperatori renunciatur, decerno, ut quam iustissime sceleris puniat auctores. Quòd si illi id agere animo inerit, desinent tandem aduersus Romanos nostra iam odia, & cum his rursus & bella gerere, & in expeditionem ire poterimus; ac pristinae consuetudinis participes fieri. Sin minus, erit tunc denuò consultandum, vtrum aliò diuertere conferat. Si ita egeritis, nec mortui regis oblitos nos fuisse constabit, nec petulanter potius, quàm prudenter res nostras gessisse.

7 His dictis Colchi in aliam sunt sententiam versi, ad idque præcipuè ea inducti formidine, ne si ad Persas desciscerent, paterentur simul diuini & optimi cultus iacturam. Postquam igitur Pharaeis sententia vicit, extemplo ex gente priores quidam & nobiles, Iustiniano imperatori, quæ in Cubazem patrata iam essent, renunciarunt, omnemque illi fallaciam aperuere, & sedulo confirmarunt, nec illum cū Persis sensisse, nec deprehensum fuisse ad-

H. H. ij.

*Conclusio: de
defectione
ad Persas
non est cogi-
tandum: sed
Iustinianus
interpellan-
dus ut sceleris
auctores
puniat.*

*Colchi pro-
pter religio-
nem à Per-
sis abhorret.
Magnum
religionis in
animos im-
perium.*

*Martinum
& Rusticum
accusant, a-
liumque
principem
ab imp. pe-
tunt.*

uerfus Romanos aliquid consultasse; sed mortis eã sibi fuisse occasionẽ, quia Martinum & Rusticum, eorũque simul familiares in deliciis potius degentes, quam gerentes bella, & plerisque in rebus per desidiam delinquẽtes, ignauitã coarguisset, nec iniuria his succenseret. vnde & illos eam in Gubazem criminationem non solum commentos fuisse, sed vel innoxium obruncaffe. orabant igitur, vt defuncti iam animã id saltem gratiã fieret, vt tantũ id facinus non impunẽ omitteretur, sibi que nouum regem præficeret, non peregrinum, vel aduenticium quempiam, sed Zatem Cubazis germanum fratrem iuniorẽ, qui tunc forte Byzantij versabatur: demum vt leges his patriã seruarentur, ex regiõque & prisco genere principes. Iustinianus igitur vbi æquiora esse postulata sunt visa, Athanasium protinus iussit, consultissimum virum, & primorem locum in consilio nactum, ad exercitiũ ire, & patrati iam sceleris veritate inspecta, pro Romanis legibus noxios condemnaret. Vbi eo peruentũ est, Rusticum Apfaruntham oppidum confestim transmisit, vbi in carcerem detrusus asseruabatur: Ioanni vero, qui & Imperatorem deceperat, & eãdem patrat, quum se clam subtraxisset, & fuga sibi salutem parere niteretur, ex insperato obuiam fit Metrianus regius miles, qui ad ipsum id mittebatur, vt ea in re Athanasio ministraret, facturus quã is iudicasset. Is itaque Ioannem comprehensum, & ex fuga retractum ad Athanasium duxit, quem ille eundem ad locum deduci Apfaruntham iniunxit, in arctõque & compedibus asseruari, quousq; de vniuersa causa decerneretur. Vere autem incipiente, Nachoragan Muchirism venit, exercitusque diligenter cogebar, & præparabat quã ad bellum fore necessaria duceret. Haud secus & Romani quum ad insulam vndique conueni-

*Rusticus &
Ioannes fra-
tres Apfa-
runtham de-
portantur.
Sceleratos
Sicarios tan-
dem iustus
iudex ad
supplicia ra-
pit.*

conuenirent suis reb. prospiciebāt, ita vt factū prius nihil existimarent, quā vt ordinem bello serua-
rent. Interea tamen de fontibus, vt par erat, decer-
nebatur. Iamque & Zates vnā cum Sotire præfecto
à Byzantio ad castra peruenerat, paterno regno &
simul insignibus ab imperatore, vt erat ex prisca
consuetudine institutum, receptis: quæ utique erāt,
corona aurea preciosis distincta lapidibus, vestis
deaurata oblongaque, rubri calcei, mitrāque itē au-
ro & lapillis diuariata: chlamydem verò porphyreā
haudquaquam fas erat Lazorum regem gestare, sed
albam duntaxat, haud tamen admodum communē
& tritam; in medio tamen auro vtrinque intertex-
tam & splendidam. fimbriæ verò pendulis & pre-
ciosis lapidibus sunt, & alio apparatu insignes. Za-
tem igitur per sua iam incedentem, regia stola or-
natum quamprimum præfecti & Romanus exerci-
tus omnis excipientes efferentēsq; laudibus, ar-
mati ornatiq; & equis inuesti præibāt. Lazi dein-
ceps lætiores iam redditi, vix tandem dolore de-
posito, hunc sequebantur, tubæque clangentes dul-
cem elidebant sonum, signaque erecta deferebātur.
Et erat sanè hæc pompa vt barbara, clara nimis &
elegans, & amplior longè, quā Lazici regni digni-
tas ferret. Zates igitur in regno iam constitutus, sin-
gula suo ordine disponebat, & gentem omnem pro
suo exornabat arbitrio, vtque mos patrii consu-
lebat. Sotiris verò præfectus destinatum mox iter
aggressus, argentum ab imperatore collatum secum
ferebat, quod ex inixæ societatis coniunctione, in-
ter finitimos erat barbaros partiturus, consuetum
iam pridem in annos his singulos tribui. Sequeban-
tur hunc ex filiis duo maiores natu, Philagrius, Ro-
mulusque, vt è domo profecti, labori inuiscendo
decenter instruerentur. nam vtrique iam ad æta-
tis florem peruenerant, ita vt laboris essent non

*Zates rex
Lazorum
fratri succe-
dit.*

*Insignia re-
gni, que re-
gib. imp. tra-
debat pro
inuestitura.*

*Pompa in-
auguratio-
nis regie.*

*Sotiris tra-
gædia do-
cet, pruden-
ter admodū
esse inter
exteros ver-
sandum ei
magna cui
negotia com-
missa sunt.*

impotentes. Ex tribus quos hic susceperat liberis, tertius Estratus relictus Byzantij fuerat, quum puer admodum esset, etsi alias corpore validus. Sotiris itaque in Misanorum agrum peruenit, qui utique sub Colchorum sunt ditio, nec secus atque Ab-silij, et si lingua ab his alieni & legibus, ac magis sub boream siti, & ad orientem solem paululum versi. Hunc ubi eo est ventum, mox cogitatio sub-iiit, praesidium quoddam in Lazorum confinio situm, quod Buchium incolae vocant, Alanis ea ratione ut proderet, ut gentium oratores, quae longius habitarent, eodem convenientes tributa deferrent, nec de caetero foret necesse, ut qui pecunias detulisset, subiectos circumiret Caucaaso monti fines, nec ipse ire ad barbaros cogeretur. Qua re cognita Mifiani, siue his forte suspecta, viros duos e suis Chadium & Thiannem sane facundos, ad praefectum misere: quo iuxta praesidium illud stationem habente conuento, eoque confirmata validius suspicio-ne: Non iuste, inquit, agis, Sotires. nostra nanque vel auferre volentibus aliis, ut id exequi possent, haudquaquam esset per te permittendum, nedum ipse id agere velis. quod si a nostris abstinere non libet, age hinc confestim abscedito, & in alienum agrum hinc abi commoraturus. neque enim tibi defectura sunt necessaria, quippe quae ipsi mox deferemus. hic nullo pacto traxeris moram. non enim ipsi laturo iam sumus te diutius hic immoran-tem, utcumque fueris alia item atque alia causatus. Hos itaque tam licenter dicere aulos, haudquaquam praefectus ferendos ratus, ut Colchorum subditi-cis viris, aduersus Romanos, qui & Colchos in di-tione haberent, & magistratus praecipue, tantum audaciae esset, sequentibus se nonnullis iniungit, ut fustibus, quos forte secum ad eam rem detulif-ferent, Misanorum oratores percuterent. Tum illi ussi intrepidè iaruunt, semineceque illos ad sua dimittunt.

*Inconsultis
liberis popu-
lis magnum
quid, quod
eos spectat,
aggredi, pe-
riculosum.*

*Legatorum
libertas.*

*Sotiris sum-
ma impru-
dentia.*

*Legati fusti-
bus caesi.*

dimittunt. Quibus peractis, Sotiris ab his nihil hostile de cætero veritus, sed domesticorum potius seruitiorum in morem plagis eos affectos fuisse ratus, eodem in loco manfit. Insequenti autem nocte Sotiris intrepidus quidem & sine vigiliis quiescebat, sic item & filij, satellitæque, & familiares cæteri omnes, siue liberi, siue serui, eadem negligentia tenebantur, perinde non in hostili iam constitissent. Misiani interea quum acceptam nil prorsus iniuriam ferrent, armis quamoptimè præmuniti, domicilium confestim inuadunt, vbi præfectus iam obdormierat; extemploque seruis proximè accubantibus obruncatis, & tumultu (vti par erat) iam excitato, malorum iam imminetium sensus ad Sotirè ipsum & cæteros, qui circa se erant, peruenerat. tunc subito excitati è lecto se illi proripere, somno adhuc degranati, nec satis exciti repugnare, nec tamen ab ingruentibus tueri se poterat, quum partim veste oblonga mox præpediti ab incessu coërcerentur, partim ad arma capiendâ prouerēt, vix prælio attentato, quum bellandi speciè potius, quàm præ se bellum tulissent; miserimè errabundi diuagabantur, vt in tenebris dubij & parietes inuadentes, ac prorsus oblitij, vbi nam arma deposuissent: partim verò quum denique caperentur, spe omni amissa nihil in hostes machinabantur, sed exploratione facta vociferabantur enixius, quum nihil haberent quo se tuerentur. Sic itaque obstupefactos quum barbari inuasissent, extemplo Sotirè ipsum obruncant, cum eoque simul & liberos, cæterosque omnes occidunt, ni fortè per portam impetu facto quis euasisset, vel vt aliâscunque delitescendo sibi salutem peperisset. Hæc quum scelesti illi parassent, mortuos spoliabant, direptis simul cum imperatoris pecunia & rebus cæteris, eodem delatis, tanquam veris hostibus, non amicis &

*Tyrannicū
fastum
super
& stultā
credulitas
comitantur.*

*Misiani se
vindiciant.*

*Temeritas
tyrannica
in periculis
constituta
pauore
obstruitur.*

*Sotiris & li
berorum e
ius cades.
Scelus à Mi
sianis quidē
patratum
est, at iusto
quodā Dei
iudicio Soti
res tantum
malum in se
suisque per
traxit.*

ducibus interfectis. Verum vbi peracta est tanta hæc cædes, & animi indignatio iraque cecidit, & exsatiata cupiditas sedari iam cœperat, quum demum intellexissent, quantas iam excitauerint turbas; agitantibus animo, & satis callebant, qualem iactassent iam aleam, & Romanos quamproxime de se poenas sumpturos, nec fore quoquam se pacto vt ferant, aperte demum à Romanis ad Persas desciscunt, ad hosque legatos postulatum miserunt, se vt susciperent, & vt subiectis præsidio essent.

Vindictam paratam maior Nachoraganis potentia retardat.

8 *Q*UARE præfectis renunciata, et si Misanis iam essent infensiores, & rem grauius ferrent; de repente tamen in eos animaduertere, maiori ingruente necessitate, nil poterant. iam enim Nachoragan Persarum præfectus virorum militia sexaginta in Romanos ductauerat, & ad insulam iter habebat, vbi Martinus Iustinusque cum vniuerso coactio exercitu stationem habebant, adiunctis auxiliariis copiis, quarum pars Hunnorum milites erant mercede conducti, pars Sabyri ad hominum militia duo, quos Bamalch Cupillèsque & Lager ducebant, viri sanè apud hos celeberrimi. Sabyri tamen circa Archæopolim, & ea è regione campos Martini iussu castra habebant, vt hostes (nam illac erant pertransituri) quacunque possent, iactura afficeret, difficiliusque his & infestum redderent iter. Nachoragan verò vbi Sabyros ibi ad id constitutos fuisse accepit, ex Dilimnitis auxiliariis hominum tria militia delecta in hos exemplo immisit, iniunxitque, vt erat is insolens atque adeo iactabundus, vt omnes statim delerent; ne forte sibi, quum acie decerneretur, vt in terga hærentes, insidias machinaturi relinquerentur. Dilimnitarum autem maxima omnium natio est, qui infra Pigritum flumen ea incolunt loca, & maximum in modum bellicosissima, sagittandi tamen non satis perita,

Sabyri, Romanorum auxiliarij iubentur Persarum iter molestia afficere.

Dilimnita, Persarum socij, in Sabyros missi.

rita, vt sunt Medorum plerique. lanceas nanque & sarissas hi gestant, ensemque pendentem ab humero, pugionem præterea breuiorem læuo brachio circumligatum: sentibus plerique muniuntur. dixeris sane neque leuis omnino armaturæ hos milites esse, neque armis nimium degrauatos, nec qui pede collato prælia inire queant, quippe qui è longinquo & iaculantur, & e proximo bella manibus gerunt, satis idonei & in acie impetum facere, & impulsione cõdensatos perrumpere cuneos, ad motumque agiles casibus se coaptare, & è loco inferiore in eminentem excurrere. sic loca opportuniora præoccupant, & quàm velocissimè, quum opus est, fugam arripiunt, insistantque acrius hostium tergis, vbi hos in fugam auerterint, vnde dum omnem belli speciem pertractatam excitatamque habent, hostibus maiorem in modum officiunt, vt iam pridem cum Persis bella gerere assueti. haud tamen vt subditi in expeditionem ire coguntur, nimirum qui suis legibus viuant & libertate fruuntur, nec eius naturæ sunt, vt à quouis hominum possint precibus duci. Istorum igitur Dilimnitarum pars quædam quum iam primum aduerseraceret, aduersus Sabyros, vt his erat iniunctum, prodibat; fore satius rati quiescentes inuadere, & eo tempore hos posse facilius cædi. & sanè reor nõ falsa spe ductos fuisse, nisi fortuna incautos se fellisset. His nanque aduersus Sabyros tendentibus, vir quidam & Colchus nocte concubia & subobscura in solitudine obuiam ex insperato offertur, quem statim cõprehensum, vt ad Sabyros duceret, cogunt, tum ille iussa promptius exequendo, hos præcedebat. sed vbi primum densiorem syluam est nactus, sensim subsedit, latitandoque sequentes se subterfugit, & cursu citato ad Sabyros peruenit: quos quum negligentiùs quiescentes stertentèsque depre-

*Horum arma & bel-
landuratio.*

*Egregij bel-
latores.*

*Dilimnita-
rum liber-
tas.*

*Aliis dum
insidantur.*

*Hostis, dum
vix factus,
nisi cautè
deducatur,
suos conser-
uat, & alio-
rum consilia
eludit.*

hendisset, ingenti edita voce; *O miseri, inquit, vobis iam pereundum est.* His demum vix excitatis, & reuocatis ad vigilantiam hostes in propinquo adesse denunciatarum illi tumultuosius surgunt, seque armis circumdant, & extra vallum proripiunt proni, hinc inde diuisi clam in insidias locant, aditu sine custodiis in castra relicto, & casis item desertis syluestri materia structis. Dilimnitæ igitur multos iam calles locorum in scitia emens, vbi sub obscuro adhuc Sabyrorum castra tandem peruenissent, in ea mox audacter & cum suo ingenti malo irrumpunt: ingressi verò vbi nec crepitus quidem, nec vox auditur, perinde hostes eorum aduentum nihil præsensissent, nec experrecti iam forent, in latibula senfim inque tuguria iaculabantur, vt dormientes obtruncaturi, & iam perfecisse rem se omnem arbitrabantur. Sabyri interea ex insidiis vtrinque exiliunt, & impetu facto hos de improviso inuadunt. tum illi re subita consternati, & aliter longè, ac ipsi sperassent, iam circumacti, dum quid agendum his esset haud satis constaret, perturbabantur. neque enim angusto in loco coactis fuga facilis erat, nec hostes sat poterant internosse, vt in bello nocturno & trepidi. Passim ergo per Sabyros cæduntur, quum tentato vix prælio se tuerentur: vnde in castris homines ex his octingenti occubuerunt, cæteri vix euadentes, dispersi tamen & palantes capiebantur, nescij prorsus quò se conferrent; ita vt quum sæpe fugam capessisse sint visi, eodem in loco circumacti inuoluerentur, in hostesque incidebant. Hoc pacto non ea transacta. Quum iam verò dilucularet, [&] apparente iam diei, Dilimnitarum si qui fortè eualerant, per notos calles ad Perfarum castra quamconcitatissimè contendebant, Sabyris semper in terga instantibus. Babas interim Romanorum quorundam præfectus, qui iam pridem in Colchidem fuerant

*Sabyrorum
strasegema.*

*Dilimnitarum
intempes-
tina au-
dacia.*

*Inexpectata
clades.*

*Ex hac histo-
ria collige
quam dubia
& ut pluri-
mè sint inse-
lices istius
modi grassa-
tiones noctur-
nae.*

rant in præsidium collocati, quum per id temporis Archæopoli pernoctasset, & per eam noctem vndequaque circumsonuissent clamoribus aures, vbi primum diluxisset, & sol montium verticibus affulisset, quæ gesta fuerat aperte peruidit, & quum Sabyros spectaret Dilimnitas adhuc infectari, confestim ex oppido suo & præfenti cum agmine decurrit, & non exiguam ex his partem occidit; atque adeo, vt tanta ex multitudine vix mille ad Nachoragan se præfectum receperint. Qui vbi ea, quæ recens tentauerat, aliter euenisse cognouit; exemplo se ad insulam cõtulit, & iuxta Romanos castrametatus, Martinum ad se, in colloquium vt veniret, exiuit. Vbi verò coram astiterunt; *O Martine, inquit, quum tantum ingenio & sapientia valeas, & apud Romanos potētissimus sis, numne iam vis meum ac tuum Imperatorem labore & odio liberare, quum hos sciueris tandem sua mutuo deuastare? Igitur si tibi nunc animo sedet in gratiam nobiscum redire, & fœdera iungere, age Trapezuntium Ponticam urbem traducas exercitum, nos verò hic manebimus Perse, sic fiet, vt per fidos alteriusque internuncios pacem celeriter ineamus. Quod si haud spontè exercitum hinc asportaueris, intelligas te necessitate hinc & vi abiturum, nam certissimam victoriam habeo, & ea haud difficilium, quam re ista abducor, annulum ostendens, quem manu gestabat. Ad hæc Martinus subiecit: *Mihi verò pax & peroptabilis est, & maximi fit, offerentique tibi & confirmanti non deero: sed longè melius facturos ista nos dixerim, si mox in Hiberniam exercitus ipse traduxeris, ego me ad Muchirissim referam, sic sanè rebus his nostris rectè & breuiter consulatur. De his autem, quæ ad victoriam pertinent, liceat tibi, vt lubet, verbis iactari, & insollescere, proque vilibus & partu facillimis ducere: ipse verò assenerim, dei arbitrio expendi victoriam, neque ad insolentissimos quosque illam accedere, sed ad duntaxat,**

Occasione arrepta, præfectus vigilans nam uam fragor hostium audist.

Nachoragan cum Marti no colloquium, in quo Perse factus (pro more barbarorum) apparet.

Martini placida, fortis, & iusta responsio, ut Romanum ducem deiciat.

ad quos conditor ille rerum & moderator ire aduen-
rit. Hæc Martinus quum perfrenuè iustissimèque
respondisset, per osus barbari insolentiam, pace in-
fecta abscessit, seque ad insulam contulit.

*Superbia,
barbarorū
& stolidorū
commune
malum.*

*Phasidis op-
pidi situs.*

*Nachoraga
nis celeri-
tas.*

*Ex hostis ce-
leritate na-
scitur in ca-
stris aduer-
saris trepi-
datio.*

9 NACHORAGAN verò ad exercitum rediit,
& quum eodem non diutius duceret immorandū,
Phasin oppidum repetere animo agitabat, eoque ad
bellum Romanos excire. nam faciliè expugnari id
præsidium posse arbitratur, vt quòd è lignis esset
ædificatum, & subiectos campos exæquatos & pa-
tentiores haberet, ac peridoneos, in quibus ipse ca-
strametari posset. Quemadmodum autem sit Pha-
sis oppidum situm, multis (vt reor) perspicuum est,
vtque ex annè nomen accepit quamproximo per-
fluente, & circa se in Euxinum immittente pontū,
nam extremo in littore, & fluminis exitu positum
id oppidum est, distat autem ab insula ad summum
stadiis centum in occidentem solem. Nachoragan
igitur lembis, quos plaustris & noctu deuexerat, in
flumen extemplo immisis, de improviso defuper
ponte contabulato firmatòque totum exercitum
in scis Romanis traiecit. Huic verò inerat animo
oppidi partem copias ducere, quæ ad austrum ver-
git, vnde fluminis vortices haudquaquam sibi impe-
dimento forent, quin derepente applicare se mœ-
nibus posset. Nam annis pars quædam in arctum
defluit tenditque, pars verò circa orientem confra-
goso ex littore in mare defertur, & insula longo
interuallo relicta in anteriora prouehitur. Romani
itaque vix demum ex abundantè multitudine ho-
stium cognita transicione, trepidi rerum suarum tu-
multuabantur, & maximi faciebant hostes posse ad
oppidum præuenire. euestigiò namque cum tria-
conteris triremes, quæ fortè in portu his aderant,
armatis complement, & secundo fluminis adiu-
uante cursu concitatissimè deferuntur. Iam
verò

verò Nachoragan ad locum, qui circa oppidum & insulam intermedius erat, peruenerat; & vniuersam illam vorticum latitudinem lignis lembisque obstruxerat, retrò elephatorum opposita multitudine, quantum his licuit pro ingenti corporis mole succedere: quod sane classis Romana longius contemplata, confestim remulco cessim abibat, aduersòque fluminis impetu, quoad vires sufficerent, remigando & enitendo reduces omnes se receperunt, duobus tantum amissis nauigijs epibatis vacuis. Nam homines, qui naues has defensuri conuehebantur, in vndas se audacius dedere præcipites, & pro maiore & certo discrimine, quod minus erat, protinus elegerunt, & id subire potius maluerunt, quam fortunæ incertitudinem periclitari: vnde leuissime in aquas desiliendo immersi, & loci plurimum subnatantes, vix demum sunt ad suos delati. Romani itaque Buzæ præfecto in insula cum exercitu suo relicto, curam ei omnium permiserunt, vt dubiis rebus (vt opus foret) succurreret, cæteri verò medio flumine traicièntes per continentem transuerso itinere, ne eadem & ipsi, quâ hostes irerent, progredierentur; ad oppidum Phasidem veniunt, & portas ingressi quamprimum præfecti custodiam inter se mœnium patiuntur. non enim viribus pares Persis fore se arbitrabantur, si pede collato acie decernere niterentur. Primus igitur Iustinus ipse suo cum agmine superiori in parte, & in mare vergente locatur. Paulo longius & Martinus præfectus astabat, & huius copiarum omnes: medium autem Aggilas tenebat, qui Aurisii hastatis peltatisque præerat: Theodorus deinceps, qui Zannos ductabat armatos: post hunc Philomathius, quem Isauri funditores iaculatorésque sequebantur: haud procul ab his Longobardorum Herulorumque portio posita in custodia erat, vtròsque Gibrus ductabat.

Classis Romana in periculo constituta stragem.

Insignis Romanorum fortitudo, & libertatis amor.

Romani Phasidem præsidio ingressi muniant.

Præsidij dispositio.

*Oppidi mun-
itio vali-
da præfida
rios mirum
in modum
confirmat.*

*Classis Ro-
mana dili-
genter in-
structa.*

*Ratio con-
servanda
classis.*

Muri verò pars reliqua orientalibus erat agmini-
bus curæ, sub Valeriano præfecto tunc constitutis.
Hunc in modum in præsidio tutando ex ordine as-
stabat Romanus exercitus, erat autem ex anteriori
oppidi parte lorica validissime facta, ita ut confes-
sionem inde obfistere primis hostium incurfionibus
Romani possent, & propugnaculi loco mœnibus
inhærere, quibus & non iniuria, ut ligno constru-
ctis, haud satis confiderent, & alias præ vetustate
nonnulla in parte labentibus: ipsi deinde fossam la-
tè patentem effodiendo oppido circumducunt &
aquis complent, atque adeo ut supra fossæ labra
excreverent, & his pali occultarentur in ea defixi
& conspissati, nimirum quum paludem, quam pu-
sillum mare vocitant incolæ, & in Euxinum pon-
tum fluxu defertur, in eam fossam hi divertissent,
onerarias præterea miræ magnitudinis naues in i-
psis fluctibus, inque Phasidis fluminis exitu quam-
proxime oppidum ancoris obfirmarunt, ita ut sub-
blatis altè dolonibus suspensas gestarent acates ad
summum vsque mali euectas, quæ utique magno
interuallo turres oppidi superarent subirentque:
desuper milites astabant, & nautæ simul, qui auda-
cia plurimum & bello valebant. his arcus erant, &
fundæ tormentaque, quæ his procul imposita de-
turbarent, iam antea ad id præparata erant & na-
ues his aliæ per flumen dispositæ, & ad vtrunque
aderant latus simili munimento instructæ, ut v-
trinque hostes à peritissimis icti propulsarentur, si
appropinquare munitionibus cuperent. cæterum
ne naues hæ à quouis hostium detrimento affici in
flumine possent, Darrageras vir quidam & Hunnus
Elmigerus, qui primores ordines ducerent, per præ-
fectos iubentur, ut speculatoria nauigia & biproras
decem suis è turmis armatis complerent, flumén-
que vigilantius tuerentur. tunc illi transitus omnes
in medio

in medio nunc fluminis cursu, nunc circa ripas ad nauigando, circumspectabant. Interea ridiculum quidpiam & volupe accidit, vt in bello & acie iam instructa pergratum.

10 IN Romanorū triaconteris supra iā memoratis, hominibus vacuis, & per Persas exceptis, Medierant, & in flumine funibus ad palum deligatis se continebant. primo autem vespere his quiescentibus, præ nimia fluminis rapiditate & naues simul [se] ob grauedinē subtrahente, distractis iam funibus vincula vnus subito disrumpuntur. hęc solutam & liberam vortices statim excipientes, quū neque remigio teneretur, nec gubernaculis aliō inuerti posset, quam celerrimē flumine secundo deuectam ad Romanos, quibus Dabracezes præerat, deferrunt: qui ex insperato oblatam conspicati venationem, volentes quidem & alacres acceperunt, & fortunæ gratulabantur, quòd quum ea navis vacua ab se recessisset, hominibus ad se repleta redisset. Dum hęc agerentur, Nachoragan cū omnibus viribus è castris mouit, & oppido appropinquabat, sagittisq; summa præsidij petere animo inerat, & Romanorū periculū facere, vtrū exire obuia vellent. hac via se appetitissimē cogniturum rebatur, quemadmodum sibi de cætero esset belli ratio in euenda. Persæ itaque vbi ad sagittæ iactum venerunt, vt affolent, quamprimū in hostes sagittas emittunt. vnde cum ex Romanis non pauci vulnerarentur, partim obfistebant bellando, partim bello mox excedebant. Aggilas verò, & Philomathius, & eorum ex cohortibus viri ferè ducenti, tamen per Martinum præfectū antea iussi, quisq; suo vt loco maneret, è tutòq; præliaretur, ex ea porta, quæ his proxima erat, quam celerrimē euolarūt, in hostesq; ferebātur. Theodorus tamen Zannici agminis præfectus repressit quidē primum istorum tunc impe-

*Medorum
incoegit a
Romanis
spem magnā
præbet. Le-
uiora monē
ta in bello
multi ex-
pendi debēt.*

*Præsidia-
rios tentat
Nachoragā.*

Velitatio.

*Rom quorū
dam alacris
tas inspera-
rō prospera.
Audaces
benignitas
Numinia
adimunt.*

tum, & increpita petulantia intercidit. Postquam verò haud satis parebant, & ipse simul, etsi non spontè, cum cæteris ferebatur, ne timoris argueretur; & hoc solo rectoris præ se consilij decorem tulit, quum alioquin haudquaquam placerent, quæ gererentur, eorum tamen se participem fieri utriusque ferebat, que cuius res esset exitum habitura: & sanè in ea congressione ad vnum omnes occubuisserent, nisi rector aliqua ex deo confirmata sententia his saluti fuisset, iam enim & Dilimnitæ, qui ea fortè è regione constiterant, phalange facta, & hostium sprete paucitate hos sensim operiendo suspiciebant: vbi verò iam propius affuere, extemplo hi cornua paulatim insinuantes, vniuersos obducunt, infraque circulum vnum & validissimum cogunt, tunc fermè Romanis vndique circumactis, in hostes quid agerent, nihil de cætero succurrebat. vnum tamen peroptabile his videbatur, sed factu propemodum incredibile, vt per medios hostes euaderent: vnde cuneo facto, in vnumque coeuntes, oppositis telis in hostem impetum faciunt, qui è regione vrbs in acie locum tenebat. tum Persæ vbi Romanos videre ingenti in se impressione, vt desperata salute, deferri; hominibus mortis iam destinatis, & omnia vt in extremo periculo audentibus, euadendi locum dedere. sic itaque cedentibus Persis, Romani vbi iam euassissent, perquam libenter iteratò se infra mœnia receperunt. eò nimirum hi discriminis venerant, quum re alia nulla victoriam retulissent, nisi quia petissent ex fuga salutem. Persæ interea iamdiu gestandis oneribus fatigati fossam impleverunt, atque adeo, vt quod interruptum disiunctumque antea fuerat, exæquatam iam ita & peruium esset; vt milites oppidum oppugnaturi machinas omnes, quibus vrbes delentur, traducere & mœnibus adiuuere iam facile possent.

tamet si

*Dilimnitæ
Romanos au-
daciores in-
cludunt.*

*In periculo
promptum
consilium.*

*Sape despei-
ratio spei
causa fuit.*

*Oppugna-
tiones diffi-
ciles exerci-
tum fran-
gunt.*

eametsi plus temporis in his contriuisent, quam tantam operantium multitudinem decuisset; haud tamen quæ in obsidionem sat forent, sumministrabant, lignorum præsertim non præsentis materia, quam utique è procul distantibus syluis cædere deferreque cogebantur. nam Romani iam pridem agros oppido circumiectos igne immisso incendebant, & cætera simul eà iter habentium diuersoria, siue propinquiora alia domicilia deuastabant, ne ex his hostes in promptu materiam nacti, facilius opera machinarentur. ea igitur die nil aliud gestum memoratu dignum. nocte autem insequenti Nacho ragan cum omnibus copiis se in castra recepit.

II. MARTINVS interea, dum suorum vellet animos confirmare, & hostem terrere, vniuersumque Romanorum coëgisset exercitum, vt de præsentibus aliquid consulurus; superuenit vir quidam (id enim ipse fuerat antea machinatus) haud sat cognitus, puluere circumspersus, ita vt dignosci facile nõ posset, longius iter emensum ad se aduentasse, qui diceret ex Byzantio se statim venisse, literasque ad exercitum ab Imperatore deferre. Præfectus itaque hunc quum humanissime suscepisset literarum vincula vniuerso astante exercitu soluit, easque non tacitus legit, sed voce tam edita, vt audire omnes facile possent. Quæ autem scribebantur, hæc erant. *Misimus ad te exercitum non eo inferiorem, qui apud te est. quod si numero vos hostes excedant, haud tamen tantum vos sunt multitudine superaturi, quantum ipsi hos fortitudine. quo fit, vt omnino id sit occursum, vt vel paucitas ipsa, vel numerositas æquè se habeant. ueruntamen ne hostes multitudine glorientur, alterum hunc exercitum accipe, gloriæ & ostentationis potius gratiam, quam necessario ad te missum. Estote ergo fidenti iam animo, & rebus gerendis incumbite. Nos verò quæ vobis vsui sunt futura neglecturi nil sumus. Nūcius verò quū*

*Romanorū
circumspere-
tio.*

*Strategema
Martini, vt
Persas à
Phasidis op-
pugnatione
remoueret.*

*Ficta à
Martino li-
tere, quo au-
tem fine, sa-
tis apparet.*

mox rogaretur, vbi nam nouus iste exercitus es-
 set, respondit non longius stadiis octoginta abesse,
 séque circa Neognum flumen hunc reliquisse sta-
 tionem habentem. Tamen Martinus iracundiam
 facie præferens simulatam; *Abeant retrò quamceler-
 rimè, inquit, & domum iam redeant, non enim hos un-
 quam permiserim huc ad nos veniant, esset namque id
 permolestum, quum hi viri iamdiu sub me militauerint,
 & maximis sint multos iam annos affecti laboribus, &
 cum hoste sepius acie decertarint, nunc verò haud procul
 sint, ut hostes propulsent, atque adeo ut vltima palma or-
 nentur, alij postmodum, nec necessarij quidem, ut nunc sup-
 petias veniant, & vix dum periculus degustatis parem
 cum meis hisce & veteranis militibus referant gloriam,
 ac demum confecto bello inpositus finis nouis his ascriba-
 tur; & quod omnium iniquus foret, & præmia æqua por-
 tione surripiant. Velim tamen illos eodem ut maneant lo-
 co, quousque ad iter se parent, satis nanque nobis est vi-
 rium, ut quamoptimè finire bellum possimus.* His dictis
 ad multitudinem se statim conuertens; *Num & vo-
 bis, inquit, ò milites, eadem ista videntur?* at illi clamo-
 ribus præfecti sententiam comprobantes, iusta esse
 vociferabantur, quæ ipse in præsentem consulisset.
 Quo factum, vt hi fidentiores sint redditì, perinde
 non alieno indigerent præsidio: hos tamen præci-
 puè prædæ spes mouit, & quòd non longè post cre-
 derent se omnia, vt deleteris iam hostibus, asporra-
 turos; & nil aliud curæ haberent, quàm quo pacto
 prædas inter se partirentur. Martini itaque ex sen-
 tentia id vtcunque euenit, siquidè ea fama in vul-
 gus elapsa, & quaque ià diuagata, vel ad ipsos de-
 mùm Persas peruenit, exercitum alterum Romano-
 rum ad Neognù flumen venisse, in propinquòque fo-
 re, vt alteri se statim exercitui iungat, quòcirca de-
 fixerat Persas cù admiratione pauor, quam maximè
 veritos, ne sibi tam multis attritis laboribus cù re-
 centi

*Spe victo-
 ria & præ-
 da suos ad
 frenue agè-
 dum impel-
 lit dux cal-
 lidus.*

*Esòdò Mar-
 tinus confir-
 mat.*

*Hostes falle-
 re non modo
 iustum, sed
 etiã suauè
 & fructuo-
 sum est.*

centi florentéque hoste dimicádum iam esset. Nachoragan verò nulla interposita mora mediocrem quandam equitum turmam ex agmine vniuerso Persarum ad eum saltum transfudit, vnde rebatur (vt fama deceptris) hostes pertransituros. Equites verò, vbi eò est denum peruentum, studio & vigilantia in re profus superuacanea vtebantur: siquidem locis opportunioribus occupatis, occulti hostium aduentum opperiebantur, qui venturi non erant, & ea mente, vt in eos temerè forsitan progredientes de improviso imperum facerent; vt eorum tandiu interpellarent viæ celeritatem, quoad obsidione hostes in oppido vincerentur: qua ex re haud modicè Persis vires & in cassum decesserant. Nachoragan itaque raptim è castris educto exercitu, eos præuenire iam cupidus, qui assurti nuspia essent, superbe admodum aduersus Romanos processit, apertéque fremens & minabundus sese iurando adegit, eodem die urbem cum hominibus crematurum; oblitus (sicuti apparebat) præ insolentia fanaticus homo, vt rum ad bellum procederet, rem sanè dubiam & incerti euentus, & quòd momenta reciperet in vtramque partem repentina, alternasque vices, & quòd omnium maximè è diuina quadam & superna necessitate penderet, ac nihil esset vel minimum quidè in hac vita mortali, quod eodem semper statu permaneat: sed nationes hominum infinitæ, ciuitatésque multæ, vitæque mortaliùm vniuersa, eodem (vt ita dicam) cursu feruntur & perturbantur, & de summa rerum omnium spes ipsa concutitur. Nachoragã verò eò superbiæ efferebatur, vt vel opera facientibus & ministris, qui per sylvas dispersi lignandi de causa, vel pro bellicis paradis operibus arbores præcidebant, iniunxerit; vt vbi primùm elatù prospicerent fumum, scirèt omnes moenia se inuasisse, positumq; oppido; itaq;

*Perfici ducis
terror.*

*Tirafones
ante pugna,
imminente
periculo cor
amittunt.*

*Superbia
militaris ni-
hil arduum
sibi putat:
quanquam
nihil sit eue-
ntibus belli-
cis incer-
tius.*

*Præcedit in-
gnominiam
superbus &
infallibilis
animus.*

opere protinus, quod in manibus esset, relicto, citato cursu ad se venirent, & faces summitterent, vt omnia igne comprehensa mox conflagrarent. Hæc iactabundè locutus prodibat, vt Phasim oppidum aggredieretur.

*In bello sa-
pius acci-
dit, vt ex oc-
casibus
vel leuibus,
vel priuato
quodam af-
fectu arre-
ptis, insignes
rerum mu-
tationes o-
riantur: te-
sta hac Iu-
stini histo-
ria.*

12 INTEREA VERÒ Iustinū (non enim Nacho-
ragan de improviso affuturum putabat) cogitatio
subiit, & diuinitus quidē, (vt reor) templū quoddā
sanctissimum & apud Christianos haud dubiè per-
magnificum sacrificandi gratia adeundi, haud pro-
cul ab vrbe situm. Delectis itaque ex vniuerso exer-
citu equitum milibus quinque fortissimis & belli-
cosissimis viris, haud secus instructis armatisque,
ac si facie esset mox decerrandū, processit; frequen-
tibus signis, & militari cætero apparatu: & feruē
tunc accidit, vt nec Persæ hos abeuntes præuide-
runt, neque hi illos in se aduantes: sed aliā ducti,
mœnia de improviso aggrediuntur, & in his oppu-
gnandis maiori longè, quàm priore aduentu, sagit-
tarum sunt copia vli; atque adeo, vt Romanis iam
obturbaris quamprimū viderentur oppidum dire-
pturi. nam & sagittæ densiores eminus ferebātur,
& super his crebriores aliæ item atque aliæ, & ita
vt cælum ipsum, quod intermedium erat, sagitta-
rum præ densitate obtegeretur. diceret quispiam
ingēti turbini abundantiq; grandini nimio & vio-
lentissimo immixtæ vento perstreptentique has si-
miles ferri. Persarum interea pars quædam machi-
nationes mœnibus applicabat, sagittas pars alia ar-
dentes euerberabat: testitudinem alij subeuntes,
muros securibus inuadebant, vt qui ex ligno con-
starent, & facile cederent: alij fundamenta subruere
niterebantur, & ad basim infimam peruenire, & eo
pacto euertere ac lacerare, quod cōpactum coag-
mentatūque fuerat. Romani verò in turribus &
propugnaculis stantes, promptissimè oppugnando
hostibus

*Persæ Pha-
sidem oppu-
gnant.*

*Romanorū
propugnatio
fortissima.*

hostibus obstitébāt, vt qui experientia ipsa & factis
præ se tunc ferre maximè vellent, non alia virium
accessione se indigere. Qua in re Martini dissimula-
tio illa & profuisse plurimùm, & valuisse est visa.
tunc enim omnes indefinèter operam insudare, &
ad defensionem nil profusè reliquum facere, telis-
que supernè & ex eminèti dimissis hostes conuul-
nerare, vt quæ in multitudinem, & eam quidè iner-
mem acciderent grauius, nec in cassum ferrentur,
saxaque ingentia in subiectam testudinem è muris
prouoluere, quæ texturam omnem deprimerent:
nec secus & minores alij fundis Perfarū capita scu-
ràque perfringere, atque adeo, vt hostes violentius
deturbando mœnibus appropinquare nil sineret.

Qui verò suspèsis acatibus, vt supra iam diximus,
superstabant; sagittis partim & crebrioribus, vt ex
ædito missis, detrimenti plurimum hostibus infe-
rebant; machinas partim pericissimè contrectabāt.
hastilia præterea pennata quædam, ad id fabricata,
magna cū violentia excussa procul deferebātur, ita
vt barbarorum non paucos iamiam incurfuros, &
adhuc aduentantes cum ipsis equis de improviso
& longo ex interuallo ita transfigerent, vt subitò
prosternerentur. tū clamor ingès efferri, & vtrin-
què classicū tubæ insonare melos, Perseq; itè tympanis
sonitū edere, & vlulatu ingenti territandi ob gratiā
strepere. ad hæc & equorum fremitus accebat,
vmbonū pulsationes, & thoracū fracturæ, quæ om-
nia variū quendam & ferū contexuerant sonitum.
Iustino interea à templo iam redeunti, ex ipso tu-
multu & armorū concussione, quæ gererentur in-
notuere: vnde equitatu statim conuerso, & ordine
suo quodā instructo, iussisquæ antesignanis vt signa
erigerèt, vniuersos operā vt nauarèt hortatus, suos
certiores mox fecit; non sine diuino nutu ex oppi-
do se excessisse, sed hostes vt re subira terribos obfi-

*Strategema
tis præficti
vsum in peri-
culo.*

*Fortium mi-
litum descri-
ptio.*

*Perficum
strategema.*

*In tempore
Iustini ad-
est, & suos
paucis ad rē
strenuè ge-
rendam ani-
mat.*

dione abduceret. Itaque progressi parumper, Persas mœnibus insultare iam conspicati, confestim simul omnes impetu facto, & clamore ingenti edito, in eam hostium partem incurrunt, quæ ad mare ita bat instructa. ex ea namque & ipsi regione aduenerant, sudibus partim sarissisque, enibus alij, quod obuium offerre batur, sternebant; iamque in densiores hostiû acies penetrati, violentiusque impressio facta, vmbonibus hos illôsve impellendo, conspissatum & continentê hostium ordinem perfregerunt.

Audax & felix impressio.

Error & panicus terror facile inuadit homines belli rudes qui exercitus hostiliu statum nolle neglexerunt.

Prudens Aggila & Theodori factum.

Trepidantium in periculo militum descriptio.

13 T V N C Persæ hunc illum esse exercitum suspicati, quem iam intellexerant affuturum, & iccirco tam diu delituisse, vt aperte demum & opporturne in se ventitaret; tumultuati iam, & turbati, & suomet agmine confusius impediti, sensim iam retrocedere, & in fugam moueri iam coeperant. Quibus rebus magno ex intervallo Dilimnitæ animaduersis, (nam ad mediam hi muri partem præliabantur) paucis ibi in speciem relictis, cum vniuersis copiis suis, vt opem & laborantibus ferrent, citatiore cursu tendebant: quorum paucitatem contemplatus Aggila Theodorusque, qui (vt supra iam diximus) inter Romanos, ordines ducebant, cum agmine satis munito ex oppido proruant, aduectique hos partim obtineant, partim insectari non desinunt qui euadendo excefferant. Dilimnitæ verò, qui ad mœnia oppugnanda relictis per suos fuerant, quo statu res essent iam contemplati, tanquam laborantibus Persis & ipsi auxilium allaturi, hærentes & dubij vtram in partem se verterent, quum & obuiam ire Romanis vellent, fore tamen satius rati celerius suis opitulandum; studio quodam diligenti & temerario, cursuque nimio ferebantur, itaque vt turpem fugam inisse potius viderentur, quam velle aliis insultare: quum alias tamen iccirco procurrerent, vt suis præsidio essent, sed trepidationis

tionis plus longè quam iræ his inerat. Persæ verò quum Dilimnitas vidissent trepidantes adeo & sine ordine procedentes, præter fugā nihil aliud esse eius rei causam rati, nimirum quum haudquaquam eos ad tantum dedecus peruenisse putarent, nisi magnum aliquod & incredibile his instaret discrimen, tunc demum & ipsi terga hostibus dare, & ignobiliter dissipari, & præcogitata iam fuga apertius ferri, Persis itaque effuse iam fugientibus, Dilimnita & ipsi fugæ se comites his addidere, & vnà cursum tenebant, vt qui suos iam sefellissent, & ipsi tunc ab his falleretur. His itaque ita peractis, ex oppido magna vis Romanorum mox procedendo, exeritusque extrema carpando semper obtuncando, clariorem longè hostibus discessum fecere: & quum alij aliunde irrumperent, aduersus adhuc resistentes, in vnūque coeuntes, pugnando elaborabant. nam læuum hostium cornu aperte iam inclinauerat, solutūque erat, & proffigatum: in dextero vero ordine suo instructi fortissimè repugnabant, siquidem præsidij loco elephantum opponebantur: qui vbi in medium prorupissent, Romanorum sicubi forte constiterat, aciem obturbabant: & sagittari, qui his vehebantur, magno detrimento afficiebat, qui in se impetum facerent, nimirum qui elati in altitudinem essent, & ex eminenti tela confectius iacerent, ad hoc accedebat, quod equitum turmas decurrendo, facile inuadebant, & peditibus ipsis armis insignibus communis essent inferiores. iam enim ea ex parte Romani in fugam iam inclantes, per eas belluas agebantur. Martini verò fratres quidam, Ognaris illi erat nomen, in angustissimo sic coartatus, vt inde euadere haud liberè possit, vt iam sui desperans, perinde fortunam pœclitatus, elephantorum quendam intrepidè se impetentem in supercilium magna

*Animus
territus ni-
hil nisi cla-
dem prouid-
det.*

*Persarum
fada fuga.*

*Obsessi occa-
sionem obla-
tam non
spernunt.*

*Elephanto-
rum in praeliis
veterum v-
tilitas. &
vis ingens.*

*Vulneratus
elephas Per-
sis nocet.
Atqui nom*

*in marti
harena con-
sulendum
fuit, quid
bellua pro-
pter plagã
furente toti
exercitus a-
gendum fo-
ret.*

vi lancea ferit, spiculúmque illi ita impexit defixit-
que, vt hastæ reliquum quod iam exitisset, à fronte
penderet. tum ille vulnere ipso excepto, tremulô-
que & vibrante circa oculum telo, turbatus in suos
conuersus deferebatur, resiliensque & circumactus,
nunc promuscidem veluti stimulum agitando Per-
sarum quam multos percutiebat, & in altum iacula-
batur, in longúmque hunc porrigendo, asperum
ferúmque stridorem & crepitum edebat, & pectus
superstantes Persas excussos sternere & obri-
tos occidere. quo factúm est, vt Persarúm agmen pios-
sus is fuderit. equos præterea, ad quos proximè ac-
cessisset, terrebat, dentibusque præcidebat, vel hæ-

*Equi ad ele-
phantú bar-
ritum pau-
facti seffores
excitant
& fædam
fugam adau-
gent.*

rabat quod prehensisset. Itaque eiulatu & tumultu
omnia complebantur. equi siquidem ex terro vel-
lucæ insolitôque clamore pauëfacti, habenis conti-
neri nil poterant; sed vngulis altè elatis, quum in pe-
des se erexissent, insidentes decuriebant, mó:que
per medium agmen soluti passim, saltúque dlati,
fremetêsque vagabantur. Sed multi mortales mu-
tua concussione & alterno compulso elisi inuicem,
singulos singulis fuga præcedere contendentibus,
fato defungebantur. Eo igitur vbi iam magnitudi-
nis Persarum euecta trepidatio est, omnes qui ex
oppido hostis gratia insectandi excesserát, & si qui
fortè intus reliqui erant, phalange facta & fronte
ipsa quamualidissimè scutis munita, hostes auadút
adhuc trepidantes. Illi verò vt recens detigati,
quum Romanorum impetum minus tulissent, fu-
gæ se celerius permiserunt, nullo seruato im ordi-
ne, quo vel fugiendo tutari se ab insistentibus pos-
sêts; sed palâtes, vt cuique succedebat, diuè abibãt.

*Hostis trepi-
datis ordine
adoriendus
est, ne ani-
mos in con-
fusione ad-
uersarij e-
xercitus col-
ligat.*

*Opprobrio
tegitur te-
merarius &
iactabundus
præfectus.*

14. NACHORAGAN verò (nam & hnc quidè
rei gestæ miraculo defixerat stupor) cæto cursu
retro ad suos deferebatur, vniuersis flagello, quod
manu gestabat, significans iubensque, vccocitatus
fugerent;

fugerent; quod tamen iam pridem hi & sedulo factitabant. sic illi iactantię malum in contrarium recidit. Romani interim haudquaquam prius ab hoste vel insectando, vel obruncando desistunt; quam Martinus præfectus, ubi satis iam se habere victorię duceret, sub tubę clangore exercitum reuocasset, & ardor iam denique refrixisset. At Persę vix tandem se ad sua castra contulerunt, non minori quàm decem milium bellicosissimorum virorũ in eo bello iactura facta. Romani demum, ubi ab insectandis hostibus in Phasim oppidum se receperunt, testudines omnes & cætera Persarum tormenta, circa muros relicta, protinus incenderunt: vnde ingenti excitata flamma, quum Persę, qui in syluis materiam cæderent, ministri simul & qui onera deportabant, viso longę serpente in altum fumo, in aërâque mobili trepidatione eo in sublime euecto, ex templo miseri ad oppidum concesserunt, ea ducti opinione, vt crederent, quod Nichoragan iactitarent, mœnia conflagrare: vnde effuso cursu deferebatur, veriti (vt equidẽ reor) ne agendę rei tempus præteriret, & omnia prius in cineres collaberetur, quàm eodem se ipsi conferrent. Vbi verò eò est vêtum ad vnum omnes à Romanis comprehensi protinus obruncantur, perinde ac sola de causa aduenissent. Occisa sunt itaque ad hominum milia duo. Tot sanè viris operi faciundo duntaxat intentis, & rei bellicę imperitis, vt qui nunquã in aciem processissent, repentini exitij & temerarij Nachoragan ille causa fuit, qui ea his stolidè imperasset. Vbi igitur hæc obrigere, Romani quidem spei iam pleni posse in posterum se barbaros superare, si fortè hi aliam belli fortunam tentassent, recensito exercitu non vltra homines è suis ducentos hoc bello cecidisse cõperiebant: quos decentissimè humatos deturabantur, & ob animi promptitudinẽ extollebãt.

*Martinus
receptus ca-
nis.*

*Persarum
strages.*

*Calones Per-
sarum erro-
re deceptis
semes neci
offerunt.*

*Stoliditas
ducis, rei
bellicę im-
peritis ho-
minibus re-
pentinum
creat exiti-
um.*

*Opima spo-
lia.*

vt qui viri fortes fuisse arguerentur. spoliis deinde ex prostratis hostibus lectis, armorum aliarumque rerum, quibus illi exornabantur, ingens cunulus fuit, non enim scuta duntaxat, thoracæve, & pharreras eorum, qui ceciderant, quidem gestabāt, sed aureos etiam circa collum torques, & ex auribus pendentia ornamenta, ac eiusmodi cætera effeminatorum varia & superuacanea opera, quibus Medorum primores præcipue decorantur, vt spectatioris cæteris sint, & a vulgaribus aliis ac infimæ fortis hominibus noscitur.

*Nachoragā
abscedit.*

Nachoragan autem quia ei necessaria defecissent, & iam hiems appropinquabat, videbatur quidem adhuc belli percupidus; haud tamen ad id se præparabat, nec factis quod visus est velle, exquebatur: sed Dilimnitarum agmine demum circa Romanorum stationem dimisso, quod fidem perinde faceret, se mox aduenturum, exemplo cum omnibus copiis Cotaisim & Muchirisim versus lentius iter habebat. Itaque quum ad multum viæ iam processissent, tum demum & Dilimnitæ solutis ordinibus leuissimè abscefferunt, quippe qui ad res vacuas semper inanèsq̄e mitterentur, et si alias validiores sint & præceleris. Aberat præterea & Persarum equitum turma, quæ per Nachoragan in saltum ad Neognium flumen (vt diximus) ob Martini dissimulationem iam fuerat destinata. Hi igitur cognita suorum fuga, & Romanorum victoria, istorumque eius loci possessione, occultis mox calibus publicis a viis remotis ad Muchirisim, se receperunt, certaminum quidem expertes, fugæ tamen ignominia participes facti. Nachoragan verò, vbi vniuersus iam exercitus conuenisset, equitatus robore eodem relicto, Ilarchæque, & præfecto Hualsezæ, viro sanè apud Persas clarissimo in Hiberiam cum paucis rediit, ea in regione hibernaturus.

*Dilimnitæ
sequuntur.*

Persa certaminum expertes, fugæ & ignominia participes sunt.

AGATHIÆ HISTORIA-
RVM LIBER IIII.

B R E V I A R I V M.

1 *Questio de cede Gubazis Colchiorum regis. Iustiniani hoc in iudicio constituendo sapientia. Processus iudicij criminalis in Gubazis percussores. Litera Iustiniani de Gubaze recitantur.*

2 *Colchiorum in Rusticum & Ioannem Gubazis percussores accusatio.*

3 *Populi in eosilem animus. Rustici suo & Ioannis nomine proluxa defensio ad iudices.*

4 *Consultatio Athanasii iudicis, & in reos lata sententia. Rusticus & Ioannes capite mutantur. Misiiani, qui Sotirem prefecum interfecerant auxilium petunt, à Nichoragane Persia aduersus Romanos.*

5 *Belli aduersus Misanos initium. Sabororum, qui Persarum erant auxiliary, mores, inconstantia*

& clades.

6 *Rodopolis à Iustino recepta. Misiiani ad deditiōem sollicitati legatos interficiunt. Eorundem extrema amentia.*

7 *Misiianorum obsidio & strages. Erratum militum, Romanorum sine prefecto auctoritate praedito pugnantium, & confusio in eorum exercitu. Ioannes Dagas illis praeficitur.*

8 *Romani noctu hostile praesidium inuadunt, excubitores Misiianorum interficiunt, Domicilia incendunt, & crudeliter seuiunt in infantes.*

9 *Seuitia sua Romani poenas luunt. Misanos supplices factos Ioannes recipit in gratiam.*

10 *Martino, Gubazis ob necē, exautorato, retrū summa Iustino Germani filio defertur. Nachoragā vbius execoriatus, Chosrois insu.*

II De Persicis regibus digressio Artaxerxes, Sapore, Ormisdas, Vraranes, Narses, Misdates, Sapore in matris utero coronatus. De prædictionibus Magorum.

12 Sub Sapore Iouianus imperium facilitate sua deminuit. Artaxerxes succedit Satori, deinde Isdigeres rex clarus & pacificus: post hunc Vraranes, Perozes & Valens.

13 Cabadis, qui Valenti successerat, Lex de Polygamia, auctori suo exitiosa. Aliorum principum eodẽ tempore calamitates.

14 Chosroes Cabadi succedit, & exitum obtinet anteactæ vitæ parum conuenientem. Vnde Persicas historias desumpsit auctor. Pacis condiciones sub Chosroe, inter Romanos & Persas.

Sanguis innocentis principis requiritur, & sceleratos si carios trahit ad supplicium.

VM interea ad hanc Romanis victoriam bellum cum Persis gestum iam euasit, & perinde rebus induciæ essent, armis iã quiescentibus, in quæstionem mox venit audax illud in Gubazê facinus.

Athanasius igitur ad id delegatus altiore throno decenter infedit, veste indutus, qua ciuiũ Romanorũ primores vtur magistratu fugentium: huic aderant viri & scribere velocius docti, & literas cursum perlegere. cũ his simul & administri graues quidã, & seueriores, & scientissimi in foro iudiciali vadredinis circũstabant, & tonanti voce præcones licitorẽsque magistratibus assueti, his permissum, vt ferrea vincula, collarios circulos, cõpedesque, & huiusmodi cætera ad torquendũ homines instrumenta secũ deferrent. Et sanè mihi Iustinianus Imperator ipse videtur nec indecenter, nec temerè, sed sapientissimè contemplatus, quæ vsui mortalibus forent, iudicium hoc pacto procedere ea de causa iniunxisse, vt non solum barbari homines maiori quadam

Quæstio de eade Gubazis, & Athanasii iudicis agẽdi ratio.

Iustiniãni hoc in iudicio constitutio sapientia.

dam dignatione & reuerentia tradita sibi Romanas leges demirarentur, sub ipsisque pati imperium infuſcerent; verumetiam vt ſi Cubazes deſciſcere ad Perſas voluiſſe deprehenderetur, iure poſſet is caſus videri, & Colchij de cætero nil angere, nec perinde rem grauem perpeſſi moleſtè id ferrent. tum & hi, qui cædè paraſſent, ſi falſo Gubazem arguerentur deſectionis inſimulaſſe, ita eſſent afficiendi & condemnandi, vt præcone ſe comitante per hominum cœtus circumacti, exitiali gladio aſtantibus vniuerſis capite pleſcerentur: futurum eſſet, vt rei exitus per barbaros magnifieret, & duplicata ſimul & aucta his viderentur ſupplia. Satis enim imperator callebat, quod ſi ſeorum, & repentiſſe, morèque barbarico Ruſticum Ioannémque interfici iniunxiſſet; Colchios omnino exiſtimaturos fuiſſe, haudquaquam ſufficienter acceptam iniuriam deleri hoc pacto poſſe, nec decentes delicti pœnas hos pependiſſe: ſed iudiciale forum ſi ſuo ex ordine maneat conſtitutum, ita vt vtrinq; contradictione & liribus decertetur, miniſtris iudicialiſ vtrò citroque curſitantibus, reis actoribꝫque coram conſtitutis, ita vt rogati reſpondeant, comparente iudicum maiestate, & grauibꝫ ſententiis auditis, & (quod horribilius eſt) in exitium ſæpe pronuntiatis, proſectò maius aliquid barbaris viſum id iri exiſtimabat, & quòd admiſſi facinoris excederet merita, nimirum quum iudicialia hæc inſtitutio vel ipſos Byzantijs ciues, cœſi continenter in ea exercitatos, perterrefacit, & plerunq; non ſatis ſui compotes reddit, nedum barbaros homines & talium inſuetos. Vnde nil ambigam, Romanas has leges, imò & Atticiſſimas, vel aduſque Caucaſum prodidiſſe. Ruſticus demum Ioannésque producti è carcere, iudici ad leuam, vt rei, aſtabant, vtrinq; accuſatores aderant, Col-

Huius ſapientie partes ab Agathia diligenter expenſas Gubazis, Colchiorum & Sicariorum ipſorum reſpectu.

In iudicijs criminalibus maiestas quaedam conelucere debet.

Proceſſus iudicij criminali in percussores Guazaru.

*Iustiniani e-
pistola de
Gubazæ re-
citari pri-
mum iube-
tur.*

*Calumnia
in Gubazæ.*

*Princeps
malo occur-
rendum esse
censet.*

*Remedij
modus.*

*Audiendus
est accusa-
tus.*

chiorum sapientissimi, Græcæque loqui iam-
pridem instructi, orabant imprimis Imperatoris
epistolam in medium recitari, quam antea Ioan-
nes de his rebus ad præfectos derulerat: quod
vtique & Athanasio iudici placuit, vt ex his
quispiam ad hæc institutis epistolam magna voce
perlegeret, quæ istiusmodi est. *Incredibile quidem &
absurdum videtur, quod nobis renunciatum est, Gubazem
scilicet voluisse patrii ritibus derelictis, & qui secum iam-
pridem de diuinitate unum & sentium & fatemur, Ro-
manis dico & suis duobus destitutis ad insensissimos &
alienissimos velle desciscere, & qui de deo aliter lon-
gè ac ipsi nos sentiunt, præsertim quum nil prorsus mo-
lestius sit à nobis perpeffus. Veruntamen quum satis
intelligamus humana omnia mutabilia & labentia esse,
& cum ipsa rerum incidentium varietate natu-
ram etiam circumferri: non omnino diffidendum e-
tiam renunciatis censuimus, nec committendum,
quo minus quæ huic sunt, aut alteri cuiquam prae-
uè consulta, vel hoc tempore caueamus, ni fortè
curas nobis relinquere superuacuas & cogitatio-
nes velimus ambiguas, quum incertior adhuc rerum
exitus maneat: tametsi alienum quidem & tur-
bulentum maximè sit, quum non omnibus possit fides
firmior adhiberi, suspicione semper & timore re-
pleri, vel ex his quidem qui familiarissimi sunt.
Sed alioquin etsi id in omnibus vincat, sequamur &
ipsi naturam, & relatis nil fidei demus. Sed ne
quid sæuè crudeliterque in Gubazem per nos for-
te agatur, nève non perinde decentius remolle-
scamus, sed euiemus [vt] potius vtrinque futuram
forfitan poenitudinem; rectè consultum nobis est
visum, & quod medium teneat, vt vir ille se ad
nos conferat. Mittite itaque eum siue volentem,
siue inuitum. Quòd si, vbi id velle vos ille cog-
nouerit, obsistat tamen, & vobis se comprehen-
denti-*

dentibus siue trahentibus venturum se neget, quod isti factū erit perfacile: siue propulset, aut obuiam ear, siue utcunque in vos manus extulerit: quandoquidem rei præmeditatæ argumenta nobis hæc forrent, & vos infensissimi hostis loco hunc habetote; & si quis hunc huiusmodi audentem occiderit, merito casum censebimus, erit que id facinus patranti impune nec homicidij punietur, sed perinde erit, ac si tyrannum occiderit, laudandus. Hac igitur imperatoris epistola eiusmodi demādante perlecta, mox Colchij viri, qui ad accusandum parati erant, quandoquidem iudices ita decreuerant, vt priores hi dicerent, ita exorsi sunt.

2 SATIS iam esset scelus id iudices, quod hi ausi sunt, vel nobis tacentibus acerrimis hos suppliciis subdere: sed quoniam nostris legibus visum est oportere de patentibus maximisque criminibus haudquaquā sententiam ferri, nisi prius quæ gesta sunt, sermonibus agitentur; accedimus iā, quæ facta sunt, narraturi, hoc pacto nobis, quod lege cautū est, absoluetur; si ea, quæ dicturi iā sumus, simpliciter & sine arte nunc explicamus: & sanè hæc haudquam talia sunt, quæ sceleris queant magnitudinem perscrutari. Verūm quæ nam hi excusatio relinquetur, qui virum vt vobis amicū, familiarem; & sociū eiusdem vitæ, eorūdem & foederum, ita & deo vobiscū vnā quamoptime sentientē; & omnia, quæ vobis cōsuetissima sunt, assēcurū, impudenter adeo obruncarint, deprehensique sunt; quandoquidē & hostibus pergratā rem fecerint, aduersum vos inimicitias exercuisse? Imperator, o iudices iā interfectus genere non ignobilis erat, sed virtutis studiosissimus, & Romanorū partes lōgē acrius tuebatur, quā parricidæ isti & scelerati. Euerse iā Colchorū res sunt, & penitus defluxere, sed verius Respub. ipsa: etsi pars quædam ipsi nos sumus non perexigua huic subditorum. Et vobis sanè deperit

*Recitato
principis mō
dato oportet
accusato
ribus alteram
autem præbere.*

Hoc autem munere finguntur Colchij prolixæ actione aduersus Ioannem & Rusticum. Primum verò diluunt crimen Apostasie & perduellionis Gubar; obiectum.

Deinde ostendunt quantā damna Colchis & Romanis Gubar; i cadēs attulerit.

nostrarum rerum constans habitus ille, & ad id tēporis inoffensus: ac virium non parum deceffit, vestitque præfens iste viuendi modus non vndequaue integer est, sed paululum imminutus, nec decenter constituisse videtur, sed contrā arguitur ratio nominis cognomentum mentiri, quum sua sit integritate priuatus. Quum istorum delicta res vestitæ ita se habeant, haud tamen oportere affirmant, quod per se patratum iam sit, etsi pergrauē admodum videatur, vt ipsi nunc aduertatis, sed mentem ipsam scrutandam adeundamque esse, quæ gesta res sit, & obscurioribus argumentis nonnullis, id est, satis decentibus vos incendendo, animis vestris vt potius confingatis maximum vobis inde beneficium accessisse, quàm ex iacturæ perspicuitate, quæ vtique re ipsa & factis ostenditur, credere ea malitis. His hi argutiolis priusquam in iudicium venissent iactatis vulgarisque, multos se fallere arbitrabantur. Si igitur, ô iudices, in his certaminibus isti hæc addant, quæ apud eos habentur, qui planè intelligant, haudquaquam par fore tam apertam & expeditam iniuriam prætermittere, & in certis quibusdam potius de causis falli, & his frustra dissimulatis, non enim ferendum id est, vt hi apertè fatendo se hominem occidisse, portentosa nunc narrent, plurimum scilicet vtilitatis vestris publicis rebus fuisse ea ex cæde allatum. Quo nam pacto sibi ipsis contraria sunt nunc isti confirmaturi? vel quæ fieri id queat, vt factum id dum graue absurdumque nuncupamus, mentem ipsam mox laudemus, qua paratum id sit, inde Reipublicæ quæ in rem forent præmeditarum? Enimuerò vtilitas hæc, & iustitia, disiunctæ ab inuicem iam pridem fuere: proin *sanctitia quidem, & æquitas, nec iungi inter se possunt, nec commisceri.* Quod si nuda istorum peruestiganda cogitatio, vel ex ea quidem hi prauæ mentis

*Tertio res
fellitur quod
res præstendebant, cladem illam Romanis fuisse vtilē.*

*Vtilitatis
ab istis conficta accuratior consideratio.*

mentis fuisse, & pessimi ingenij arguerentur, vt qui Persis gratificari voluerint: vnde nec Romani sunt carnifices isti merito nuncupandi, nec vt eiusdem gentis hominibus beneuole cum his ducenda sit vita, neque vt admodum infestissimis, quandoquidem sunt à communi naturæ lege seiuncti, nedum à nostra, & scripta. Aduersarij nimirum & alieni ex opere sunt, non ex loci distantia internoscendi. *Qui enim que hostibus placeant, promptius exsequatur, iure pro hoste habendus est, siue presens is sit, siue vna militiam faciat, siue sue genti fuerit quam proximus.* Sed dicturi forsitan sunt, neque amicum, neque imperatorem se obruncasse; sed hostem potius & tyrannum, & qui Persarum rebus studeret. Eo vesaniæ hi peruenierunt, vt ad Persas defectionis insimulent mortuum: ita nec misero illi relinquitur, vt malis eximi vel mortuus queat. Nunc verò prodicionis sit reus, tamen si vbi victor euaserit, nihil malorum sit de cætero habiturus.

Quæ nam enim siue apud vos, siue apud barbaros lex accusationem collaudarit, quæ post iudicium fiet? Hi namque accusatores, & iudices facti, & hostes, indicta causa omnia simul nil delinquenti supplicia intulerunt, quæ vero tyranno & condemnato subeunda fuissent. Nunc itaque prodeunt se vt defendant, qui interfectum iniuria criminantur: tamen si eos oportuisset, si criminationibus iam satis fidebant, vt priusquam obiecta refellerent, quicquid iuris in hunc habuissent protinus confirmare, & primi in iudicium trahere, non hunc criminando rursus & incusarent. Nam si permissum id omnibus fuerit, cur ipsi carnifices istos non occidamus, si liceat nobis in iudicium forte deductis, vt his fato defunctis, quæ antea deliquissent referre: & hac via eniti, iure nos contra peccasse, quandoquidem priores ipsi pro re nequiter gesta affe-

Quales existimandi sunt Gubaris interfectores.

Quarto, occurrunt obsecrationi falsa, Gubaris defecisse ad Persas.

Respondent accusationem post iudicium haud esse instituendam.

Accusatores pro se iniquos esse demonstrat.

*Sæ verò in
fittia obser-
uantes.*

*Nihil tutius
inter homi-
nes futurum,
si in mortuis
innocentem
atrox accu-
satio sine
defensione
infringatur.*

*Tertia obie-
ctio, nẽpe
Gubazis casus
de socios
reddis conti-
nentiores,
dilatatio.*

Et molestia, non iniuria in hos vindicaturi esse-
mus: hoc pacto altercationes decenter procede-
rent. Sed neque nobis id audendum, nec alteri cui-
quam, si pro patriis fuerit institutis viuendum. A-
gedum si cuique liceat eos, quibus cum inimicitia
intercedant, subito obruncare, id quæ sæpius fa-
ctum vel in infinitum permitteretur quempiam
audere: quonam pacto & vobis liceret intrepidè
sententias ferre, & tutius confirmare, quum pro
arbitrio quos velint interficiant omnes & interfi-
ciantur, & inuicem infidiis vti impunè confidant
vel quomodo adepturi vos quempiam estis, in quæ
supplicia inferre possitis? quin potius gens tora ad
internecionem peribit, prærepturæque est quæ-
stionis & tempus, eorum proculdubio prauitas,
qui sese quotidiana impugnatione deperdant. Sed
cur, inquit, molestum id fuerit, si homine vno
& hoc proditore deperdito, cæteri omnes, quibus
sunt fœderibus societateque iuncti, continentio-
res reddantur? Enimvero ex proditorum interitu,
vel si infiniti dispereant, si nihil aliud interfectori-
bus afferatur utilitatis, istiusmodi tamen vti è me-
dio prorsus tollantur, de se satis ad aliorum com-
modum valent. At si prodicione nulla deprehensa
occidatur temerè vir præcipuus aliquis, & tormen-
tis afficiatur, perinde in eo facinore apertè depre-
hensus: quo pacto socij poterunt continentiores
iam reddi? quo inquam pacto non isti potius con-
uentiones dissoluât, si sceleris participes fuisse vos
duxerint? id sedulo animo agitantes, quòd si er-
ga familiares & coniunctissimos charitatis atque
iustitiæ fueritis prorsus expertes, in alienigenas
& peregrinos serò vos stabiles fore, nec eos nisi
incidente necessitate de cætero cognituros. No-
bis tamen sat constar, nec eius vos consilij par-
ticipasse, neque quod his duntaxat insedit sce-
lus,

ius, in omne Romanorum genus iam pertuasum : neque nostram de vobis conceptam opinionem, quod fideles ex vestra consuetudine constantioresque sitis, æquissimarumque vt sit apud vos legum eximius vsus, istorum est malignitas peruictura. Sed aliter longè sentimus, & vestrum id iudicarium forum pro communi gloria constitutum videmus, vt vniuersi intelligant homines, haudquaquam vestra voluntate id factum, vt tam grauia & violenta Colchi paterentur. Sed nunc fortè in ambiguum multitudinis sententiæ distrahuntur, & in incertum feruntur, quæ sunt cuique visa: ex vestro tamen iudicio, quod ab hoc & vulgari longè plurimum differt, ò iudices, perspicuum fiet, non familiarium proditores vos esse, sed peccantium castigatores. Hi verò etsi verba videntur in sui defensionem fecisse, satis tamen coarguuntur sese inculpasse, & sceleris absurditatem fateri. Siquidem per imperatoris epistolam præfectis iniungitur, Gubazem ad se vt Byzantium mitterent, & primò persuasionibus agerent : proinde si dicto minus parèret, vt cogerent, non tamen prius necarent, quam ad defectionem penitus descendisset, seu in Romanos cœpisset hostiliter agere. Hi verò quum neque præfectorum munere fungerentur, nec alias istis permitteretur, vt licentius & pro arbitrio agerent, confestim miserum obruncarunt, haudquaquam prius vt Byzantium iret, hortati; vel mediocriter vt renitenti vim intulerunt, nec tunc primum hominem periclitari, si quo forsitan modo non iussis obsequi auderet, tamen glorientur quam maximè, & iactare nil desinant, imperatoris mandata sese peregisse, quum illius potius asperneretur sententiam, ausi in primis falso Gubazem in-

*Prudenter
admodum
ad iudices
conuertunt
sermonem,
& tanti sceleris conscios
& fautores
non fuisse affirmant.*

*Quintoloco,
Imperatoris epistolam
(nempe Adrianis caput) diligenter excutit, & in singulos eius articulos ab accusatoribus peccatum fuisse perspicue ostendunt.*

culfare, & de se facere, quæ a rectoribus essent imperatis alienissima: & quod cæteris erat absurdus, nec præfectis ipsis epistolam ostenderunt, ut perceptis, quæ scriberentur, satius facienda decernerent. Quo igitur pacto istorum audaciam nõ quavis pernicie, & quibusvis supplicii longe superiorem quis duxerit? Liqueat sanè nulli hominum inferendam esse iniuriam, id quæ & fugiendum, & vitium iam pridem fuisse; præsertim quum amicus sit, & beneuolus, qui a proximis impugnatur, & iniuriam patitur. Quis enim nostrum pro Perfarum diuitiis sua omnia offerentium erga vos pristinam immutauit beneuolentiam? Quis Chostrois Perfarum regis non est amicitiam aspernatus, & quum ei sat licuisset in omnem felicitatem procedere, erga vos amorem imminuit? Quis, inquam, quum vestra loca per Persas diu opprimerentur, vestris adhuc constantibus auxiliis, a vobis desciuit, & ita ut subito ad Caucaſi montis miranda transiret, & non potius tulerit in belluæ morem vitam hinc ducere, quàm hostium liberalitate admissa, post reditum domi in deliciis vivere? Quis demum erat, qui

Sexto, Gubazes & Colchios aduersus Persas Romano rum amicitiam fideliter coluisse.

Septimo, Si Gubazes de medio rotolondus fuerit, a Romanis & Colchis magistratibus susse relinquentum.

uissima pati? Gubazes nimirum, (ò leges, ò iura) qui ad Persas defecit, qui tyrannidem cœpit, & Romanorum res prodidit, a Rustico & Ioanne, abiectissimis quidem & perditissimis uiris, uir regius est ille occisus. Sed haudquaquam oportuit tam subito hunc per istos disperditum iri, sed per publicos potius Romanorum Colchorumque magistratus maturius condemnatus, per Imperatorem denique, ut cæterorum quauis de causa maximum, ut pœnas promeritas lueret. Verum quum nulla his esset tanti sceleris iusta causa committendi, sed odia potius absurdiora quædam, & ex inuidia nata, ad id hos mali prouexerint; non iniuria rectis consiliis,

filiis, prudentibusque cogitatis, & vtilitatis cognitioni nil temporis reliquere: sola his audacia luórique licentiæ plurimum exhibebant, & quod diu animis agitauerant quum denique parturissent, sic temere sunt executi, vt nec præsentis tēporis obseruarēt necessitatem, nec quoquam pacto conceperint animo, tantò ingruente Romanis bello prudentis viri officium fore, vt vel peregrinas & nondum cognitas nationes beneuolentia sibi & humanitate conciliarent: hi verò vel iam pridem familiarissimos, hostes Romanis vt reddant, quammaximi faciunt, & iam ad id isti perueniant, nam & hostibus cessimus, & aduersus amarissimos olim consilia inibant: terra Persarum erat, & iam patrias leges apertius apud nos euanuisse contigerat, & cætera inerant, quæcunque factionum sunt & distidiorum indicia. Quū itaque hæc omnia sic re ipsa processerint, & peracta iam sint, resque nobis tam prorsus deflauerint, exquisita quædam sunt his supplicia inferēda. nam si nos in Romanos fidem seruauimus, & in hac permanendo stabiles sumus; haud tamen, ô iudices, par esse censemus, vt nostre benignitatis fructum hi referant, vel minorib. pœnis afficiantur, quam facinoris natura deposcit.

3 POST QUAM accusatores istiusmodi criminationibus vsi dicendi finem fecere, Colchorū turmæ audite quidem, quæ dicebantur, haud sat poterant: sed cognitis postea, quæ producta per suos in conciliū fuerant, vel ipsę quidem certo operam animi promptitudine insudare, gestūque corporis ipso & nutibus identidem circumferri, & sic animo affici; vt quid ipsi sentirent, quidue commiserarentur, præ se facile ferrent. Dum interea iudices indictō silentio inuicem consultando tacitō rem incusarent, condēnarentque, atq; adeo grauius ferrent, non statim reos perditū iri, sed alioquin

*Pars accusa-
tionis postre-
mam in qua
demonstratur
Ioannē
& Rusticū
mala mentis
& consilio
crudeli manu
Cuboz
intulisse.*

*Conclusio, i-
stos exquisi-
tis suppli-
cis esse cruci-
andos.*

*Populi in-
crudeles Si-
carios pesti-
mè affecti
animus ex-
pressus.*

*Iudicialis
processus al-
tera pars,
res audire.*

hos hortarentur, in eorum defensionem quæ vel-
lent, vt dicerent, Colchorum multitudo proces-
sit in medium, & apertius clamitando fremebant:
ita vt in apertum voces iam ederentur. Colchi ta-
men, qui ad incusandum destinati astabant, mani-
bus significando, suos tumultuantes cohibuerunt:
vnde silentio facto, in medium Rusticus cū Ioan-
ne germano productus, verba huiusmodi fecit.

*Rustici ad
iudices ora-
tio singulari
artificio con-
scripta.*

*Gubazem se
interfecisse,
sed tyran-
num & pro-
ditorem, pro-
stentur.*

*Causa aper-
ta huius pro-
festiouis, à
contrario,
nempe vt iu-
dicium bene-
uolentiam
captent.*

Sed suauissimum id nobis certamen videret, &
gloriæ plenum, siquidem omnibus hoc modo per-
spicuum fiet, nos solum egregium id facinus pere-
gisse, vt hominem tyrannum & proditorem iccir-
co occideremus, vt imperatoris nostri res integræ
forent; ita vt si vel mors nobis sit obeunda, susce-
pturi vt non ingrati & volentes quidem hanc
simus, ac voluntarium id effecturi, quod angit co-
gitque, & moriemur optimum mortis hunc com-
meatum & lætitiæ habituri, quod satis callemus
Romanos adhuc in Colchos habentes imperium
nos relicturos, & nondum illud ab his fuisse per a-
lienos subtractum. Quod si apud Persas dicenda
nobis causa esset, negaturi omnino essemus, quæ
fecisse arguimur; extimescendæque essent certiora
iudicia, timorêque percussi in ambiguo forsità ver-
saremur, quibus nam verbis vtendum esset apud
iudices præcipue immanissimos, & ægerrime ob
id, quod patratum esset, ferentes, si spe falleren-
tur. Romano vero iudicium gubernante, qua nam
de causa sumus, quod fecimus, negaturi; quid
præterea ea excusaturi, quibus & vos affecti be-
neficio estis, quum tyrannum occidimus? Non
enim inclytum illud & Imperatorium nomen illi

reddendum, qui ex rebus ipsis ab ipso hoc nomine sit alienissimus visus, tamen accusatores isti ingenti voce apud vos proclamant, indignum facinus fuisse nos ausos, qui imperatorem necatumus, non enim ex purpura, seu quouis amiculo, & extrinsecus qua visuntur, alijs ornamentis, id regium nomen est cuiquam tribuendum, sed ei, qui aequitatem exerceat, nec decencia aspernetur, & cupiditates his solum rebus emetiatur, que animi stabilunt sapientiam. Si enim ipsi virum hunc occidendo iniustam rem ausi sumus, æquior futura esset in nos criminatio, meritoque & violenti, & insolentes per Colchos nunc diceremur. Sin vero suis ex moribus procul is à regijs hisce officiis aberat, ita ut nec moderati quicquam, nec peni per eum consuleretur, nisi ut clam in nos Persa deduceret, & his hæc proderet loca: quor non potius his egregie factis imminenti mali tempus erat præueniendum, quam regiam stolam verendo sub hostium ditionem venire? Enimvero qui periculum sibi aliunde præmeditatum prænouerit, quum protinus queat insidias declinare, & præsens utcumque propulsare discrimen, ut imposterum occursum consideratus queat se coaptare: profecto maiori seuitiæ ascribetur, si tum primum tormenta ingresserit, & non potius sua sit potestate contentus, qua contrâ possit, quum velit, malum inferre. At ubi consilia sint ad rem ipsam deducta, & ad opem ferendam nihil sit temporis reliquum, sed

Rationes quibus præbare nituntur Gubaz, & proditorem fuisse.

In Romano Periarum vim clam deducere cogitauit. Id quidem dicunt rei, verum minime probant, sed coniecturis longè positis in genere nituntur.

Obiectiones de atrocitate sceleris eleuare student: & volunt sibi licuisse in Gubazem quod magistratibus in nefarios homines licet.

ri, qui priores eiusmodi causas obtulere, quib, ip^{fi}
per nos rem gestam inuasimus, & facti ex æquitat^e
animi bonitatem pernoscere: quandoquidem plei^f
que in locis per ciuitates vagos quosdam & perditos
homines siue fures spectamus, siue alios, qui gra
uiora quædam admiserunt facinora, hos quidē ca
pite plecti, illis verò pedes præcidi: haud tamen factum
id inculamus, & si sit inhumanissimū visum,
nec præsidibus ipsis, qui ea supplicia inferunt, suc
censemus; nec perinde crudeles, scelestos, ac infelices
hos dicimus: sed priorum illorum scelera animo
agitantes ad memoriam reuocando, pro commissis
pœnas hos luere credimus, perinde ea oblectemur
crudelitate, si modo dicenda crudelitas est.

*Ratio. Fuit
Gubazes
Romanorū
inimicus.*

*Sed ratio
illa petitio
principij di
cenda est.*

*Pro confesso
enim sumit,
quod maxi
mè erat con
trouersum.*

*Alia prin
cipij petitio,
seu inuerti
sam Colchio
rum gētē,
cuius Guba
zes fuit ca
pus.*

Quid ergo commissum sceleris? Hominem nec
auimus nobis infensum: tamen si inimicitiarum accu
satores id nomen aprius pariendo, non ei tantum,
qui longo sit interuallo sepositus, astruant conue
nire; sed cuius hominum, qui & si eiusdem sit na
tionis, quæ hostes faciunt, facere admittitur. Et no
bis item vt optima ac verissima hæc probatur sen
tentia, vt quæ rei ipsius naturā prospexerit. Quum
iraque vtrisque nostrum id placeat, age dū hostem
fuisse Gubazē, & prodito vtamur nunc argumēto,
quandoquidē huic innitendo iure is ex suis videbitur.
Vniuersā hæc nanque barbarica natio, & si Ro
manorū sit ditioi subiecta, animo ab his tamē alic
nissimo quamprocul abest, & legum ordine degra
uata, ad res nouandas tumultusque excitados sua
pte natura defertur, suoque more & libere viuere
his haud dubie perquam suauissimū esset, nec cui
quam subdi, ne improbitatis pœnas subirent: vnde
quum id assequi nequeant, alias tamen hi nationes,
quæ hisdē secum vel ritibus viuunt & quamprox
ime sint, vt sibi adiungant, quam maxime studēt.
Quo vitio & si aperte Gubazes tenebatur, quia
& barba-

& barbarus natus, & communi hoc genti perfidiae morbo tunc laboraret, eo est tadem aduersum nos liuoris euectus, vt non de cætero duceret, quod animo inerat, occultandum; quin potius accelerare, & re ipsa iam odia exequi, prauo fixa iam pridem ingenio ac male dissimulata: siquidem insulantibus nobis & quoduis discriminum attrestantibus, nec permittentibus hosti quippiam ex voto procedere, ipse tamen domi manendum cum suis iam duxerat, & a laboribus procul abesse malebat, quum alioquin & diligentius obseruaret, & percontaretur certaminum motus, quod loci essent; tum si quid Romanis fuisset bello egregie gestum, exque victoria quid certioris fuisset & vera gloriæ partum, confestim is infensissimi animi prodita vanitate, & obrectare adnitebatur, & perinde parui momenti facere ex rebus gestis laudem comparatam, vanum rei principium, ac vanissimum item euentum iactans fore, nec nostra id quidem virtute factum, sed fortunæ temeritate. Quod si forte spem præter aliquid minus prosperè gerebatur, (qui enim id fieri potest, vt res humana non plerumque in contraria aduersaque deuoluantur, vel eodem vt semper statu procedant?) cum is veluti promptior quispiam rerum gestarum censor, fortuna ipsa perinde innoxia statim ommissa, tanquam expers illa vt eius casus fuisset, quod haud satis probè per nos gerebatur, præ animi pusillitate, debilitatè ve manuum, & consultationibus stolidè factis euenisse id decernebat, non fortunæ temeritate vel inconstantia: nec huiusmodi cætera, quorum contumeliosius nos arguebat, hostium ascribebat fortunæ, qua nos superassent. vnde quum nihil tacitum ferret, non solum Persarum exercitiis notiora hæc faciebat, quibus omnem operam insudaret, sed vel in Hiberiam vsque ad Alanos, Suanorūque nationes, & cæteros

*Color huic
rationi ad-
ditus, nem-
pe Romano-
rum prospere
succesibus
Guba-
ren inuidise
& insul-
tasse.*

*Persarum
& aliorum
barbarorum
exercitiis
malam istam
suam men-
tem aperuisse.*

barbaros, qui & ultra Caucasum incolunt loca, vel alios item atque alios, qui ab his longo sunt intervallo, & ultimos habitant terrarum fines, nuncios dimittebat, qui ferme significarent Romanos bello inualidos a barbaris deuictos debellatōsque esse. Et sane huius rei ob gratiam nuncios transmittere nunquam desisset, si modo continenter id facere potuisset. Quod utique studium non solum ad Romanorum in efferendam ignominiam ceperat, & si magnum id erat insensu animi argumentum: sed aliud quiddam, & longè maius elaborando machinabatur, nimirum qui eam famam, quæ de Imperatore Romano apud barbaras gentes peruicit, quod potentissimus sit, trophæisq; & plurimis præditus, in partem dissoluere idcirco animum intendisset, ut barbaras gentes, & si virium Romanarum admiratione simul & formidine captas, audentiores sidentioresque redderet. Num igitur hostis erit & iure, qui ista faciat, nuncupandus, an amicus potius & beneuolus imperator sociusque & fœderib; iunctus, siue ut aliascunq; denominare accusatores hî glorientur? Tamen id nomē utrisque si communiter tribuatur, haud tamen aliter amicus discerni ab hoste queat, nisi ex incidentium rerum euentu, & utrum re-
 fte an aliter affectus animo sit. Si igitur Gubazes nostram victoriam ægrè tulisse arguitur, & iocunditate affectus, si quid ipsi fortè deliquimus, quur aduersus Romanas leges barbari isti inclamant, quibus in hos animaduerrere consueuimus, atq; adeo, ut has fortè sustulerint, quum Reipub. firmitatem in partem obturbant, demoliuntur, & vastant? Sed si viderur, quæ dici decentius possent, nûc omittamus, & rerum duntaxat contemplemur experientiam, quonâ nos illa sit traductura. Tenebatur a Persis præsidium Onogoris ex Archæopolis circumiecto agro adempra: & erat quidem intolerandū id dedecus,

*Iustitiani
 ipseus lau-
 des, poteriã
 & famam
 petulanter
 lacerasse.*

*Conclusio,
 Gubazem
 fuisse tyran-
 num & pro-
 ditorem: me-
 rito itaque
 de medio se-
 blatum.*

*Altera
 pars defen-
 sionis, qua
 Rusticus e-
 mmore co-*

dedesus, hostilem exercitum infra nostrorum locorum conspectum tam validè confedisse. vicerat in præfectorum concilio ea sententia, vt in hos cū viribus vniuersis iretur, euertereturque, siue saltem depelleretur, quod ibi reliquum esset exercitus diu iam collocatum. Erant quidem nobis Colchorum pernecessariæ copix, vt non modo pro sua eorum locorum peritia plus aliquid, quam hi, qui eius regionis sunt imperiti, ad communem vtilitatem excogitarent, sed vt bellantibus nobis aduersus armatos & è munitionibus propugnantes, vel in Persas etiam, qui essent è Muchiride aduenturi, auxilio forent, & simul obuiam irent. Quid tum igitur hisce in rebus præfectis agendum fuisset? Nimirum precario gentis ab duce Lazorum deposcendum auxilium erat, factaque petitionis mox æquitate in belli societatem ea gens asciscenda. Precati sunt itaque, & rei ipsius aperuere necessitatem. Illetum, vt qui pro indubitato Imperatorem se duceret, perinde ac fas sibi iam esset pro arbitrio viuere, nec militare quidem nobiscum volebat, nec ad præsidium expugnandum contendere, atque adeo, vt ne adesse quidem tunc toleraret, nec pertinaciam deprecari suam, nec ad negandum saltem aliquem prætextum moliri creditu facilem: sed præfectorū reuiciebat petitiones grauius lōge & plane acerbius, quam mercenarij & subditi hominis dignitas pateretur. Ad hæc in præfectos odiū accedebat, & hostiliter illis conuiciabatur, perinde strenuè factum id duceret, & Imperatore sat dignum: quin etiam nomine singulos compellando, iamdiu præmeditatus & fidens criminationibus incessebat. Deinde cunctandum fuisset, vel egregium opus diuinius differendum, & castigationes ab eo expectandæ maiores, vel Imperatoris epistola de promenda, cuius hic iussu Byzantium iret, qui tamen in terris

*natur, argu-
mentis, a
præsentium
rerum consi-
deratione
desumptis,
Gubazes
Romanorū
hostem con-
iuratum
fuisse.*

*Nempe au-
xilium, quō
maximè fuit
opus, recusa-
uit.*

*Præfectis hu-
stilitate con-
uiciatus est.*

*Tertia
pars Cur
Gubazes ad
Iustinianum
non est de-*

*Auctus Peri-
culum ingēs-
erat in mo-
ra, tum Ro-
mani exer-
citus, tum
presectoriū
sporum re-
spectu.*

ne perexiguū quidem iter facere nostri gratia vel-
let. Sed qua nam arte ad Imperatorem transmitti
hic poterat homo, qui tantopere nobis esse infen-
sior occēpisset, nisi cum infinitis & turbulētissimis
seditionibus, ac ciuium cæde, & aperta quadam ad
Persas defectione; tū haudquaquam, vt hostis im-
pudentissimus, & vim omnino facturū, dictis ef-
fer obsequuturus: & eius gens omnis ad seditiones
fit promprior, tū quia suapte natura ad res optimē
constitutas, more barbarico cōmouendas & obrur-
bandas feratur, tum etiam quia in proximos habet
qui se tueantur. vnde & nos principe seditionis sub-
lato, tantarum calamitatum materiam tanta facili-
tate sedauimus, vt nunc apertius credi non possit,
quod erat omnino futurum. Non itaque, iudices, hi
nunc epistolam proferant, neq; idcirco nos deprimant,
quia quæ in ea perscriberentur, sectati nil simus.
Id nanque quod haud satis pateret, vt Gubazi
esset Byzantium ad Imperatorem eundem, profes-
sio periclitatio erat & tentatio quædam iure com-
posita, vtrum sponte is iussa subiret. Vbi verò facile
nobis eius animi peruicacia cognita est & cōtentio,
quandoquidem id, quod minus esset, repudiaret:
quo pacto nobis non ad maiora erat progredien-
dum, & non euestigio ad eum finem mox concedendum,
ad quem multis intercedentibus malis ali-
quando tandem peruenimus? Non enim ei, qui
temporis opportunitatem neglexerit, nec se rebus geren-
dis tunc statim accommodet, licebit in posterum, quod om-
missum est, reuocare. Relinquebatur ergo, vt appareret,
& accusatores isti fatentur, vt Gubazem in
iudicium euocarem, & iocularia quædam excita-
rem certamina, & verborum potius vt grauitatem
& elegantiam, quam rerum securitatem deligerem.
Haud tamen permisissent id Persæ, qui præ-
sentes iam essent, & rebus incumberent. Sed post-
quam

*Cur conse-
ctim inter-
sectus sit.*

*Cur in iudi-
cium à Ru-
stico non sit
euocatus.*

quam Gubazes hostis esse, & proditor, vndequa-
que arguebatur, ad spemque erigebatur tyrannicam: quid in re esse Colchi putant, siue per nos, siue per alios sit is obruncatus? Non enim prefectis solum, siue aliis præpotentibus, necesse est ut bona mens innascatur, & plane insideat: sed cuius hominum, qui eius vitæ conditionis, in qua sit constitutus, cursum ut teneat, decorumque cupiat insudare, & quod omnibus conferat, pro viribus exequi. Quamobrem & si vani quidem & conspuendi apud vos iudicamur, summæ tamen erga Imperatorem fidei sumus, & mirifice Romanos nos colimus: vnde & qui parere his insidias vellent, quo minus id facerent, coerceremur. Quod si aliud quippiam id præter dicendum erit, nosse vos velim, ô iudices, pulchrum esse, & in vero æquissimum facinus, quod opportune nos ausi sumus, nec sine Martini voluntate patratum.

4 His peroratis, Athanasius non minus tunc primum Rustici dicta, quam Colchorum, ut simillima veri admisit. Vbi verò bis iam ea est de re consultatum, diligentius omnibus perscrutatis, quum de prodicione & tyrannide factum nullum aperte constaret, quo deliquisse Gubazes deprehenderetur, sed iniuste potius videretur, & iniquiter fuisse comissa cædes, nec per Romanorum opprobriū ad Onogorin cum his simul in expeditionem iturum se Gubazem negauisse comperiretur, sed quia prefectis esset ob militiam admittam infensior, præ delictis nimis & negligentia debilitatis; confestim Athanasius, quod de Martino dixerat Rusticus, quod eius voluntate patratum fuisset id facinus, referendū Imperatori potius, quam in præsentia iudicandū exultimabat. His verò, ut aperte se cædem patrasse fatentibus, ex scripto sententiam intulit, qua interfici iubebatur, & capite plecti. Tunc demū

Tyrannum de medio tollere non modo prefectis & primariis viris, verum etiam priuato cuiquam licet.

Conclusio, Legati Imperatorij auctoritate, Gubazem fuisse interfectum, Athanasii iudicio consultato, obseruatum digna.

Sententia in reos lata causa.

Ioannes & Rusticus capitis damnati.

Rusticus & Ioannes comprehensi, mulis impositi, & publicè circumacti, maximum de se & horribile spectaculum Colchis præbuere. nam obstupefacti astabant, præcone voce ingenti & apertius proclamitante, monentéque, leges vt vererentur, iniustaque cæde vel singuli abstinerent. Vbi verò præcisâ his capita sunt, tû omnes decussa molestia è Gubazis morte concepta in commiserationè sunt versi, & in his certamen omne solutum, proinde Colchi Romanos rursum summa beneuolètia prosequi, & pristinos renouare mores. His ita peractis, Romanorum exercitus per castella præfidiâque hibernabat, vt cuiq; erat iniunctum. Interea viri quidâ Misanorum primores in Hiberiam ad Nachoragan Perfarum præfectum profecti, renunciatis quæ in Sotirem ipsûm egissent, vera profectiois causa occultata querebantur, quòd postquâ Perfarum partes sectandas sibi delegerant, per Romanos & Colchos cõtemnerentur, & inter abiectissimos habiti, denique sibi Romanorum præfectum Sotirem instituisse, & verbis quidem prætere, eorum se oppidum velle vt focis inde aurum impertiret, sed finem fore in suè gentis perniciem: vnde quû in præfenti liceret vel funditus his interire, vel Romanos præueniendo ex audaci facinore apud nonnullos sibi gloriam vendicare, vel hoc saltem pacto imminui, viuere tamen se pro arbitrio malle, & sua vtunque expedite sit visum disponere, delegissèque poriora, & quæ magis humanis inhæreant moribus, aliorum siue conuicia siue criminationes parui se ducere, maximi tamen salutem. Sotirem deinde fateri se obruncasse, vt exactis ex eo pro illata iniuria pœnis ad se & Persas facta hoc pacto erga hos beneuolentiæ fide cum gloria maiori transirent: Romanos tamen non desituros asseuerabant, quum pro re gesta, tum defectionis ob causam ad Persas

*Vicariorum
iustum sup-
plicium, ex
quo oritur
inter Roma-
nos & Col-
chios mu-
tua beneuo-
lentiæ incre-
mentum.*

*Misanorû
ad ducem
Perfarum le-
gatio.*

*Facile est
accusatori-
bus aurem
principis ad
bella procli-
uis demul-
cere.*

Perfas facta, rem molestius ferre, sed se quàm celerime inuasuros; sublaturósque, vbi eò concesserint, vniuersos. Quocirca decentius fore, vt qui se suáque dederent, rex vt benigne susciperet opemque ferret, eorúmque loci prospiceret, vt suá ditionis iam factis, nec per negligentiam gentem nec paruam quidem, neque obscuram & periclitantem iri disperditum sineret, quippe quæ ad eius imperium non parua sit futura utilitatis accessio. nam & peritos se belli esse facile se comperiturum aiebant, seque pro Persis quum opus foret fortissimè pugnuros, suámque regionem quia supra Colchos residet, peridoneam fore, vnde tanquam è munitionibus in hos tutò fieri insultus queant. His Nachoragan auditis, Misanorum oratores perquam lubens excepit, factámque ad se defectionem probauit, fidentésque abire hos iussit, vt in tempore Persica auxilia habituros. Hi itaque, vbi ad suos reditum est, singulis vti acta fuissent renunciatis, spei plenos hos faciunt.

5 VERE autem incipiète, Romani in vnum coactis iam exercitibus, aduersus Misianos ducere statuunt. Bozes verò Iustinúsque, vt in insula manent, constituuntur, eas partes asseruaturi, & curæ vt his cætera forent. ad hominum autem tria milia equitibus pedites intermixti ad bellum sunt missi, inter quos erant clarissimi viri Maxentius Theodorúsque Zanicarum copiarum præfecti, vtri que, vt sæpe iam diximus, bellicosi, & ordinum duces. & hos quidem in expeditionem profectos subsequuturus, haud longè post erat Martinus, vt omnes simul ductaret. Hi tamen interea ne in exercitatu manerent, eius exercitus præfecturam sunt nacti, quoad his esset per agrum pacatum iter, Barazes Armenius, & Pharfantes Colchius; qui nec laborum tolerantia, neque alia dignitate cæteris præstarent

Misiani legati à Nicho ragane petunt auxilium & defensionem aduersus Romanos promissisque onusti repertunt domum.

Sotiris & filiorum eius sanguis de Misianorum manu requisitur. Sanguinarios horrenda manent supplicia.

Varia Romanorum in Misianos agmina.

militibus, sed nonnullis inferiores potius essent. Lazorum præfectus alter militum erat, dux alter Colchici imperatoris familiarium agminum, haud tamen tantum his vel prudentiæ vel audaciæ inerat, ut fidentius iubere præfessetque Romano exercitui possent. Et Romanorum iam copiae in Misianorum agrum peruenerant, & progredi iam cupientibus impedimento fuit Persicum agmen eodem coactum. Persæ namque, quum se Romanos ad bellum parere præcissent, & aduersus Misianos ituros, ex Hiberia motis & e castellis circa Muchirism castris, eodem quo & Romani tendebant, agrum Misianorum ut mox defensuri, ita & allaturi his opem. Quum itaque circa Psilliorum præsidia Romani statione haberent, tempus extrahere nitentur, quoad æstas exiret. Nam velle tunc Persis simul & Misianis obuiam ire, nec commodum fore, & falli se posse rebantur. Sic itaque utrinque exercitus quiescebant, & in neutram partem progrediebantur: sed se inuicem asseruabant, intentique expectabant, si quis prior impetum faceret. Aderant autem Persis Hunni Sabirique auxiliares & mercede conducti. Constat hanc gentem & maximam esse, & hominum copia abundare, bellique studiosissimam, ac rapinis admodum deditam, ac alieni percupidam: sed lucri auiditate, & prædæ spe nunc his, nunc illis sese in belli societatem adiungunt, & simul pericula subeunt, ad alteriusque partis hostes, suos fallendo, sæpe pertranseunt: siquidem cum Romanis plerumque, cum Persis sæpe & mutuo in aciem procedunt, & certamina ineunt, momentoque temporis ad utrosque exercitus alternis versi stipendia faciunt, nam & priore bello aduersus Persas pro Romanis pugnarunt, & Dilimnitarum vim magnam noctu se inuadentem interfecerunt. Quo bello confecto, pro conuenta acceptaque mercede a Romanis alio

Progredi cupientes a potentiori exercitu retardantur.

Obuiam ire variis inimicis simul incommodum est periculo sum.

Auxiliariorum Sabiorum leuitas seculis sequentibus a plerisque reuocata cum infelici successu.

aliò abierunt, ita vt rursus qui paulo antè Romanorum hostes acerrimi extitissent, hi sequerentur, siue iidem illi hi fuerint, siue alij quidam, Sabiros ramen fuisse sat constat, & eorum ex gente, qui Persis auxilio mittebantur. Hoc itaque Sabirorum ex agmine homines ad quingentos sub diuò confederant, & haud longe à cætero Persarum exercitu stationem habebant. Quod vbi Maxentio Theodoróque cognitum fuit, & quod dearmati per negligentiam, & in hostico solutius viuerent, confestim in eos trecentorum equitum turmam duxerunt, vallóque circumfesso (non enim plurimum is eminebat, nisi quantum extrinsecus hominis equo insidentis caput duntaxat compareret) vnde quaque & è propinquo lanceis, saxis, sagittisque, & alio quouis armorum genere, quod manibus occurrisset, barbaros confodiebant. Tum illis plures esse, quam in vero erant, hos suspicantibus, & simul re insperata perterritis, sese tuendi nulla animus cogitatio subiit, ne fugæ quidem locus patebat, vallo muróque circumactis. ibi ergo ad vnum omnes & passim cæduntur, quadraginta & soli, qui hostes mirificè latuissent, vix euasere. Hi nanque è muro, quem reptando inscenderant, in alteram se partem præcipitarunt, in densiorémque & proximam syluam delituere, quos tamen Romani cæteris cæsis infectando peruestigabant. His itaque Persis renunciatis, extemplo duum milium equitum turmam, acie instructa in Romanos miserunt, illi ramen tanta multitudine in tempore declinata, iam factis contenti, citatiore cursu retro in præsidium, vnde profecti erant, se receperunt. Pro re quidem egregie gesta gloria elati mutua gratulatione efferebantur, tamen si Maxentij ducis ob gratiam grauius angerentur. Is nanque vnà cum cæteris dum eos infectaretur, qui se in sylua abdiderat, telo

*Quæ negligē
tius in hosti
co viuunt
& vigilant,
exitio sunt
proximi.*

*Perterriti
& vndiqua
que ab hoste
circumfessi
facile per
eunt.*

traiectus desperantibus omnibus salutem recepit.

*Rhodopolis
à Iustino
recepta.*

6 IUSTINVS interea suis è ducibus quempiam Hunnum genere, Ehninzur huic nomē erat, ex insula cum duobus milibus equitū ad Rhodopolim oppidum misit. Rhodopolis verò Colchiorū quōdam oppidum fuit, à Persis tamen tunc tenebatur, per Mermeroēn ducem antea captum, & valido præsidio obfirmatum. Quemadmodum autē transacta ea res sit, quandoquidem Procopius rhetor de ea satis perscripsit, prætereo. Eo igitur vbi est ventum, prospera quēdam inuit fortuna, excesserat nāque tum fortē ex oppido Persarum præsidium ad breue alibi permanfurum, incolarūque multitudo ipsa diuersim diuagabatur. Opportunitatem igitur nactus Ehninzur, sine vllō labore vrbe potitus, per eam ingressus discurrit, & Persarum quos reliquos esse intus deprehendit, occisione occidit. Ciues verò vbi cognouit externo potius pauore, quā sua perfidia cum Persis sensisse; vt patriam incolerent rursus permisit, & acceptis obsidibus omnia in tuto constituit. Hoc pacto Rhodopolis ad priorem statū redacta patrias leges recepit, & sub Romani Imperatoris denuo ditionem concessit. Sed ea cæitate nil aliud actum memoratu dignum. hyeme verò iā appetente, Persæ quidem sublatis castris ad Cotaifim in Hiberiam se receperunt vt his ipsis in locis hibernaturi, auxilia detestati, quæ Misianis tulissent. non enim id æquum esse censebant, nec patrio more permissum, vt eo tempore anni in tam longinquā expeditionem labore artererentur. Romani verò perinde obsidione iam liberati occæptum iter tenebant. Verum vbi ad Tibelium (id præsidio nomen) iam peruenerunt: (id nanque Misianorum Absiliorūque agrū determinat) superuenit Martinus, qui cæteras copias secū dūctaret & exercitu vniuerso disposito eodē confedit. Sed interea morbo & graui

*Audaces
fortuna in-
uat.*

*Persarum
laniena.*

*Tandē Per-
se deprehen-
dunt quā
male sibi
consulant q̄
qui populi
zumultuan-
tū furores
adiuant.*

tor-

correptus, ademit quidem & intercidit suimet animi promptitudinem. Is siquidem ea hic mēte imorabatur, vt in Colchicum agrum, & eius regionis castella paulopōst rediturus. Qui verò relinquebātur, quū ad Misianos progredierentur, à prioribus præfectis deducti, primò quidem tentandos hos esse duxerunt, si fortè vellent ad bonam mentem redire, ac suis recognitis ducibus commissorum iam denique pœniteret, & redditis simul Sotiri ablatris pecuniis Romanis se dederent. vnde delectos Abfiliorum ex gente facundissimos viros ad Misianos oratores dimittunt. Misiani verò tantum aberant, vt ceptam amitterent crudelitatem, vel futuris officii vt hanc compensarent, hisque perinde ornarent rerum suarum absurditatem; vt tanquam nefarij ac perditii homines ius gentium aspernando, & conculcando, oratores confestim occiderint, viros præsertim Abfilios, eiusdem vitæ, eorundemque morum finitimos, præterea & eorum prorsus expertes, quorum ipsi Romanos & Sotirem incusassent, præsertim quum se amicè beneuolèque, & que in rem essent, cōmonefacerent; nec molestius mandata referrent. eò hi furoris euecti. At tunc primùm impia quædam adorti, præcipites de cæterò eisdem oppressi malis, & maiori cum impietate deferebantur. siquidem cognito Persarum discessu, & desperatis ex conuentione pristina auxiliis, consisi tamen locorum difficultatibus, quòd ea nec se adire, nec transcendere Romanos posse rebantur, deteriora quædam aggrediuntur. Est mons quidam vrbi obiectus non admodum eminens, ascensu tamen accliuj difficilique, abscisus vndique & planè abruptus, in medio breuis quidam & non multum attritus apparet callis, expedito cuiquam vni vix peruius, atque adeo vt si vnus aliquis eius montis summum fastigium armatus insede-

L. I. ij.

Rursus animi Misianorum tentatur.

At isti cadibus assueti legatos occidunt. Vide quòd furor populos sanguine gaudentes impellat.

Locorum munitorum confidentia.

Extrema Misianorum amentia.

rit, hostes omnino sit transitu prohibiturus, vel si eorum infinita sit multitudo, vel leues quidam & agiles sint, quales esse I sauros ferunt. Huic itaque loco confisi, in violentissimam quandam desperationem venerunt.

Patratum in legatos scelus, milites viros ad iram commouet.

7 ROMANI verò, patratum in oratores scelus vbi his primùm renunciatur, ira commouebantur. Sed dum interea barbari cunctarentur, & in monte nondum præsidia collocassent, præueniendo mox hi verticem occupant, & nemine prohibente in plàniora ex altera parte loca, ac late parentes campos descendunt. Misiani verò ea spe destituti, ex omnibus præsidiis rebus auectis, & minus necessariis igne absumptis, in vnum se, quòd munitissimum videbatur, præsidium coegerunt, Zachar ab antiquo denominatum, sed Ferreum deinde illi cognomè est inditum, quia & validissimum esset, & capto minimè opportunum. Dum hæc peragunt,

Zachar castellum, possessa Ferreum.

Equitum 40. Romanorum felix fortitudo.

Romanos quosdam ad equites quadraginta, præstantes tamen, vt qui ordines ducerent, quum seorsum à suis iter haberent, Misiani mixti equitibus pedites viri sexcenti inuadunt, rati se omnes facillè necaturos: quum illi vt belli peritiores, vbi in collem se receperunt, operam se tuendo nauabant. sic diu strenuè & ancipiti Marte pugnatum, Misianis Romanos equites circumuenire nitentibus, illis verò enixè adeo impetum in hos facientibus, vt hostium nunc phalangem irrumperent ac protinus profligarent, nunc rursus cedendo sese in tutum reciperent. Sed quum interea ex edito monte Romanorum alia copia se ostendissent, dolo id agi barbari, & sibi parari insidias suspicati, concitatissimè statim sese in fugam dedere. Romanorum verò exercitus (iam enim inter se vniuersi coierant) hos insectatus, tergis mox hostium insisteret, eorumque maximam partem occidit,

Misianorum strages.

occidit, atque adeo, vt tanta ex multitudine octoginta duntaxat in præsidium se illud receperint. Quod vtrique si eodem impetu inuasissent Romani, trepidantibus adhuc ex his, quæ acciderant, barbaris; cum vniuersis capi tunc potuisse nil ambigo, & die eadem bellum finiri. Sed quum his nullus adesset præfectus, qui vel præstaret prudentia, vel viribus esset & factis clarus, & perinde pares se ducerent omnes, atque adeo, vt nunc se inuicem ignauia incularent, nunc verò alternis iuberent, & huiusmodi alia quæ vel fecisse vel audisse hos dixerit quispiam. nam quidam & planè inglorij istorum fuere conatus. nam quum hi diuersa sentirent, diuersaque item & singuli vellent, & nihil eorum, quod varij cuperent, perageretur; grauius nimirum quisque ferebat, non fieri quod sibi collibuisse, negligenter & segnius ad rem gerendam prodebant, & acceptum infortunium peris que volupe erat, vt & iactare apud proximos possent, & sua extollere, & delicti causam fuisse id præter nil aliud demonstrare, quam quod suis iussis minus fuisset obtemperatum. Quum in his versarentur hi certaminibus, quam procul ab hostibus, vt hos obsessuri, castrametati sunt: vnde nec, vt belli consuetudo deposeit, oriente iam sole è stationibus prodeuntes hostibus insultabant, sed in segnicie inuicem socordiamque relapsi, supertuacaneum fore existimabant, diligenter aliquid & suo tempore exsequi velle, sed præproperè quidem & non opportunè in hostem ire, & celerius se ad stationes recipere. Quibus rebus Martinus ià cognitis, ad hos hominè misit, qui vniuersis præesset, Cappadocem genere, præfecturæ dignitate iam antea nobilem. Ioannes illi fuerat indicum nomen, Dagan aliàs cognomento hunc vocitabant. is fermè pauloante ad Colchos fuerat per imperatorem transmissus, & Rustico suo

*Erratum
militū Rom.
ob inopiam
ducis aucto
ritate præ
diti. Corpus
sine capite
exercitus si
ne duce. Tri
bunorum si
perborum
multitudo
copias alio
quin ad pu
gnā alacres
pessimas.*

*In exercitu
confusio vnde.*

*Ioannes Da
gas opportu
nè exercitus
languente
præficitur.*

illo in munere statim suffectus. Itaque in Misianos ubi demum peruentum est, quum præesse vniuerso exercitui iam occēpisset, omnibus ex templo circa præsidium coactis agminibus, id obfidere adnitebatur; & simul eos inuadere, qui extra præsidium essent, & omnia pro viribus obturbare. Barbarorum autē domicilia nō intra circumactū erant præsidio murum, sed in proximo scopulo quodam & porrectiore sita, circa verō laxa abscessa abruptaque præcipitia & in profundum tendentia, vnde & locus aditu difficilis reddebatur, peregrinisque & insuetis erant planē incognita, quæ eodē sunt, omnia; ita vt vix incolæ ipsi pro locorum peritia ex angustissimo calle quodam & sublatente, ac maximo cum labore vitam tenerent; descendunt tū, & iteratō sursum versus, quum opus fuerit, obrepunt. ad huius autē loci radices in planicie ipsa & loco patentiore fontes potabilis aquæ sponte sua emergunt, quibus potantur, qui arcem incolunt summam: vnde quum interdiu aquari per Romanos barbari prohiberentur, noctu aquam descendendo haustam a sportabant.

*Miles strenuus & audax occasiōnem ad vi-
tōriam felicitate non raro inquiri-
t & aperit.*

Occasiōnem repertā dux prudens auisè captat.

8. VIR igitur Isaurus quidam, Ilius nomine, qui ea fortē è regione custos erat appositus, vbi primum non paruum Misianorū manum longē ex interuallo & nocte intempesta descendentem peruidit, vt aquam deferrent, rem tacitus tulit; abeuntes tamen occultē subsequitur, & simul ascendit, quousque ad montis cacumen perueniens, loci situm, quantum in tenebris licuit, optimē contemplatus est, nec vltra viros decem ad aditum asseruandum fuisse appositos, quibus omnibus cognitis, descendens protinus, præfecto quæ viderat, singula explicauit. Præfectus verō eo ex nuncio gaudium ingēti affectus, nocte insequenti viris centum delectis validis quidem & audentibus, ad aditum illū emisit, vt & locum simul cōtemplarentur, & si res posceret, impetum facerent.

rent. His deinde iniunctum, ut ubi in tuto iam constitissent, buccina signum darent, ut cæteris copiis muros repentius & summa vi inuadentibus, utrinque hostes obturbarentur. Qui verò ad id erant delecti, illum ducem in ascensum sectati, & hortati se mutò euadebant. Vbi verò ad medium est mōtis peruentum, incensum vigilum igne apertissime conspiciantur; ipsos verò quamproximè decumbentes, quorum septem sopiti stertentēsq̄ue iacebant: vnus duntaxat cubito innixus, perinde excitus declinaret. nā & is capi somno iam cœperat, & capite inclinari, nec satis patebat quòd nam euasurus iā esset, quum identidem dormitando excitaretur. Interea Leontius quidam in lubrico quodam cœno-
sòque loco in terrā prolapsus, clypeo diffracto defertur: vnde crepitu, vti par erat, iam edito existunt vigilēs statim, exterritique & cubilibus adhuc insidentes, nudatis gladiis, & capitibus circūactis quoquo versus respiciebant. haud sat tamen imaginari factū id poterant. siquidē accensus & lucidus ignis visum his interceperat, quo minus possent qui in obscuro se continebant, apertius contueri: crepitu præterea, quem dormitantes exceperāt, nec clarius quidem, nec qualis armorum fragorem significaret, ab his poterat internosci. Romani verò apertius omnia intuebantur. nā gradu represso taciti morabatur, haud secus ac terræ hærentes, vocemque adeo continebant, ut ne hiscerent quidem, immotòsque pedes velut terræ impactos eodem tenore seruabant, siue hos sentibus, siue cautibus & saxis imposuissent. quòd si haud ita se habuissent, sensusque aliquis eorum, quæ gererentur, ad vigilēs peruenisset; futurū omnino erat, ut per hos in decliue præuoluta saxorū ingentiū mole hi omnes artereretur, qui præsidium inuasuri eò peruenerāt. Stabat itaq; taciti immotiq; omnes, atq; adeo, ut vel ipsum in-

*Romani non
sui hostile
præsidium
inuadunt.
Nocturna
impresio-
nes, modo à
paucis, is-
que strenuis,
fiant, minus
periculosa.*

*In rebus ar-
duis ex v-
traque par-
te quadam
oboriri solè
qua miram
rerum hu-
manarum
vicissitudi-
nem osten-
dunt.*

*Excubitores
occisi. Aut
vigilandum
est in bello,
aut pereun-
dum.*

*Militum i-
ra mulieri-
bus non par-
est.*

*Presidium
barbarorum
incensum.*

*In infantis
exercita cru-
delitas pror-
sus effera.*

super spiritum continerent silentio pressum. Barbari autem, ubi nil graue esse, quod auribus accidisset, existimarēt; iterato in id, quod his gratius erat, mox relabuntur, libentissimēque decubando redormiunt. Romani itaque in somnum hos iam resolutos confestim inuadunt obruncantque, cū his simul & semisomnem illum perinde illudum & cōpellatum occidunt: demum intrepidē prodeuntes, ubi in frequentiora ædificiis loca diuersi effundebatur, tuba mox classicum cecinere: quod ut primū Misiani auribus exceperunt, rei nouitate obstupefacti, & eorum ignari, quæ tunc gerebantur, surgētes tamen suos mutuo conuenire, coirēque simul, & aliunde alius profilire, Romani verò vel in foribus ipsis obuiam his prodeundo, gladiis que eos excipiendo, ingentem edidere cladem, quum partim è domibus prouentes, partim præsentēs naēi, partim paulopost affuturos contrucidarent; ira ut nullum esset eius mali leuamen, vniuersis iam irruentibus. magna præterea vis foeminarum exploratione facta extra domos sese in publicum effundebant, nec ab his tamē Romani ira incensi, manus denique abstinebant, sed crudelissimē & hæ necabantur: vna tamen & elegantior quædam ardentes faces quū manu gestaret, publicè vagabatur, quæ protinus telo in ventrē icta quam miserimē moribūdā procubuit: cuius manu ubi miles quidam faces extorsit, circumiectis domiciliis ignē subiecit, quæ quum è ligno essent, & eiusmodi leui materia ædificata, euestigio cōstagnarunt, flammæque adeo in sublimē euecta est, ut Absiliorū genti, & aliis, qui longo tunc aberāt intervallo, quæ gererētur, significaret. tum barbari effusius interire, & mortem occubere. quippe qui domi manebant, & cremabantur simul, & ruinis contegebantur: qui verò è domo prouerēt, in prōptu gladiatorū perniciēs inguebat. Pueri præterea

præterea multi flebiliter matres nomine vocitan-
tes, mox rapti saxis partim inclementer illisi discer-
pebantur, partim verò per milites, & ludibundos
quidem, ex alto præcipitabantur, quos postea de lo-
co inferiore subeuntes alij erectis exceptos lanceis
perforabant. Et fortè haudquaquam immeritò Mi-
sianorum genti grauitè adeo succensebant Roma-
ni, tum quia occidissent Sotirem, tum quia & ora-
tores sceleratius violassent: non tamen tantopere
erat in teneros & recens natos ac ea iniuria defæ-
uendum, qui paternæ audaciæ & ignari prorsus, &
expertes fuissent.

9 SED non impunè Romanis id scelus fuit, si-
quidem nocte tota in his malis transacta, quum de-
letum esse oppidum his videretur, debellatique Mi-
siani; viri quingenti & armis admodum communi-
ti, è præsidio prodeuntes, de improviso Romanos
adoriuntur, & quam multis affectos vulneribus vio-
lentius impellendo in fugam vertunt. tamen illi,
vt in præcipiti acti, & abunde conuulnerati, ægerri-
mè se ad exercitum receperunt. nam instantibus
hostibus, relâque ingerentibus quum præcipites
agerentur, in saxa cotésque tibias & crebrius of-
fendendo dilacerabant, atque adeo, vt ad scopulum
repreare nulla de cætero subiret his animum cogi-
tatio: muros tamen ea ex parte, qua expugnari faci-
lius poterant, inuadendos esse, & fossam complen-
dam Romanis visum: vnde & casis, tuguriisque
quamproximè structis, è tuto mœnia iam oppugna-
bant, sagittisque & machinationibus vsi, quibus gra-
uissimam his demum obsidionem & planè intole-
randam efficerent. Barbari verò & si labore ingenti
afficiebantur, & acrius vrgerentur, haud tamè vel
coarctati sese & muros tueri desierant. iam enim
ex his quidam ad alteram Romanorum munitionû
partem testudinem importarant, vt omnia ad terrâ

*Penæ seu-
tiae. Nec e-
nim mundi
iudex eos
probat qui
vocationis
limites fu-
renter exco-
dant.*

*Atræx pu-
gna Misiani
rum & Ro-
manorum.*

*Surrani
dexteritas
felix.*

profternerent: prius tamẽ quàm vallo appropinqua-
rent, vel in teftudine penitus delituiſſent, Surranus
vir quidã Hifter in quempiã hoſtiũ & cõſpectiorem
telum intorſit, letalẽque huic vulnus infixit, eo ca-
dente conſeſtim concuſſa teſtudo ipſa inuertitur, &
aluo circumactõ ſupinõque reſecti omnes nudati-
que ſunt, quos Romani haſtas eiaculati interfece-
runt. Vnus verõ, qui fortẽ euuſerat, quum ad præſi-
dium proximẽ perueniſſet, portulam iamiam ingreſ-
ſurus, ſagitta ictus interiit, cadẽsque in limine ia-
cuit in interiorẽ partem porrectior. Qua re Miſiani

*Tandem
Miſiani,
quauis ſe-
ro, ſapiunt.*

animaduërſa ſiniſtrum id futurorum omen euitan-
dum ſibi quammaximẽ, ac deteſtandum (vt arbi-
tror) rati, deſperatiſque ſuis iam viribus, & Perſici
auxilij ſpe tandem depoſita, cupidi pro vi Romanis
illata metu denique liberari, proprias vires emenſi,
quõd nec bello pares Romani fore ſe ducerent,
nec bellum ſuſtinere diutius poſſent, vix aliquando
tandem reſipiſcentes, ad Ioannem oratores miſe-
runt, precatum, ne ſe perdere ad interneccionem iam
velleret, gentem ab antiquo obedientem, & eadem
ſecum de deo quamoptime ſentientem, & que quia
prius affecta iniuriis ſit, ad id demum deſcenderit.
Barbarica quadam dementia factum, vt Romanis
obſiſterent, haud ramen commiſeratione & venia
indignos omnino fore ſe affirmabant, qui tot mala
perpeſſi, pœniſque tam acerrimis & tam multis af-
fecti iam eſſent, præſertim quum circumiecta præ-
ſidio loca incendio conflagrarint, virorũque non
minus mille & quingentorum iacturam feciſſent, &
pubeſcentium puerorũque item & fœminarum
numeri amplioris, atque adeo, vt haud multum de-
fuerit, quin Miſianorum gens ſit proſus ſublata.
Ioannes verõ animo perquam lubenti, & multis de
cauſis iſtorum preces admittit, tum quia ne diutius
in loco deſerto præalgidõque cum vniuerſo exer-
citu

*Et poſt ſuo-
rum cladẽ
ſiunt ſup-
plices.*

*Prudens
preſeſus in
gratiã ſup-
plices reci-
nit. & prin-
cipu ſui au-
toritati cõ-
modiſque
cauet.*

citu periclitaretur, tū quia satis poenarū iā dederāt, qui in se deliquissent: vnde acceptis obsidibus, & omni pecunia, qua praefectus Sotiris secū detulerat, recuperata; Imperatorisq; sauro in potestaté redactō, quod utique perfectorum proborumque numisma- tum fuit octo & viginī milium, additis octingen- tis, praedāque multa onustus, permisit rursū sua hi vt intrepide possiderent, vitāque innouando, pristino more vt viuerent. Ipse demum in Colchi- cum agrum reuertens; inelytum quidem & gloria superbientem, triginta hominibus duntaxat deside- ratis, reduxit exercitum.

IO POST hęc imperator Iustinianus Martino prorsus exautorato, Iustinum Germani filium copiis vniuersis, quæ apud Colchos & Armeniam erant, liberæ potestatis & solum praefecit. Iampridē enim illi id animo inerat, ne de cætero his impera- ret Martinus, quia in Gubazem insidiarum non mi- nima causā fuisse argueretur. Continuerat tamen antehac animum, & rem planē dissimularat, haud- quaquam per id temporis ratus principes esse vel concitandos, vel loco mouendos, rebus adhuc ea in regione turbatis, & eo minus, quo & is esset exerci- tibus gratus, tum quia bellicæ rei peritissimus erat, tum etiam quod opportunē decenterque bello cū- cta disponderet: cuius rei apprimē gratia incolumem ad id tempus seruatum fuisse nil ambigo. nam aliā- cum Ioanne & Rustico mortem simul obisset. Nūc verō prae trophæorum à se partorum, rectorisque consilij reuerentia, quo in ipso rerum gerendarum discrimine utebatur, depresso paulatim, ereptōque demum permagno illo superbōque imperatorio no- mine, titulum quidem illi permisit, dominari tamē in cæteros vetuit, sed priuatam iniunxit vt duce- ret vitam, poenarum se satis iam ratus ex eo per- ignominiam exegisse, tamen si parati in Gubazem

*Rei hominē
dy, praeipud
in virum et
lustrem ad-
missi. à pu-
blichis fun-
tionibus
remoueri
debent.*

*Princeps ad
tempus dissi-
mulans non
culpandus
est, modo ius-
titia non o-
bluiscatur.*

*Ducis stre-
nus vita
propter res
feliciter ge-
stas paratiū.
In eo autem
errauit Iu-
stinianus, et
enim vitia
indigni sunt
qui illustre
virum mor-
te affecterit.*

sceleris fuisset hic particeps. Quum itaque Persæ quietius agerent, & haud secus res pacificæ essent, ac si factæ induciæ intercederent; tunc demum Iustinianus Martino è præfectura eiecto, Iustinum ut propinquitate sibi & genere coniunctissimum, ita & tunc temporis communi omnium opinione per celebrem, Byzantium ad se euocatum, & copiis vniuersis præfecit, Colchôsque remisit, ut omnibus prospecturum: Quum itaque Iustinus præfectus iâ omnibus esset, nec Persæ ut acie decertaturi se ad bellum pararent, neque in hos Romani ductarent exercitus, sed sua vtrique custodiis tuerentur, & quoad possent consilia inuicem explorarent, & neutra pars bellandi initiû faceret, sed vltro libêrêrque conquireret; Chosroës Persarum rex, vbi primû quæ ad Phasidem contigissent, rescivit, & Nachoragan fuga ex acie excessisse, ex Hiberia protinus euocatum pro patriis legibus sæuum in modum excruciauit. Non enim satis fore destinatâ duxit ignauia pœnam, & simplex aliquod mortis genus vt illi inferret; sed a ceruicibus cutem ad imos pedes detraxit, vniuersamque ita, vt genitalia ipsa inuertentur & comparerent in vtris morem, constatam super scopulum quendam vt suspenderent, suis iniûxit, miserabile visu, & crudelissimû facinus, quod sane Saporem illû, qui Chosroem in regno præcessit, ausum fuisse, & solum existimo. Simillima tamê poëta quidem & Phrygius de Marsia celebriora fecit, qui vbi de arte tibiis canendi cû Apolline cõten disse, victus demum pro eius petulatia victori pœnas has dedit, vt ei detractû suspenderetur arboricorium. sed ista quidem poëtarum miracula sunt, & fabulæ ludicra, quæ vtiq; nec vera esse, nec decencia hi conspiciantur. quòd si tibicinem dicant Apollinem factum, & ex arte decertatorem, atque a deo vt post victoriam sit sic ira euectus, vt indignas quas-

*Martino in
sua, vel po-
tius clemen-
ter, ex aucto-
rato Iusti-
nus succedit.*

*Nachoragã
vnius exco-
riatus iussu
Chosrois. Su-
perbia & i-
gnauia seu-
rum iussim
que suppli-
cium.*

*Marsia fa-
tum reno-
uat Nacho-
ragam.*

quasdam & furibundas victo pœnas intulerit; quo nam pacto ex vetere hunc comparentem tam inhumanum & nefarium facinus oblectauit? Hæc autem tum primum prisce cecinerunt poëtae, & ab his iuniores excepta simul decantant, quos inter & Nonnus ille ex Pano vrbe Ægyptia oriundus, poëta, in opere suo quodam, quod Dionysiaca nuncupauit, pauca quædam de Apolline narras (non enim præcedentium verborum sat memini) ita subsequitur; Eo ex tempore, quo Marsian deum impugnantem tibicinem redarguisti, corum arbori suspensum ventis inflatur. Quod autem Persarum regum postremum id scelus ex prisco & poëtico illo prodierit, quum non antea fuisset mortalibus cognitum, apertiora sunt argumenta, & apud eos sat valida, qui & vetustissima contemplari percallent, nec ad poëtarum figmenta illa reiecerint. Sapores quondam vir iniustissimus fuit & humano sanguine contaminatus. ira is ferme inflammabatur, & in sæuitiâ proruebat, ad parcendum verò dandamque peccantibus veniam segnor erat. Vtrum verò id scelus in alios prius patrauerit, nil habeo, quo affirmare id apertum queâ.

Quod autem Valerianum tunc Romanorum imperatorem is, cui fuerat per hunc bellum illatum, victum ab se, viuumque captum eodem modo excruciauit, testis est omnis historia. Haud secus & priores illi futuri his rebus testimonio sunt, qui post deletos Parthos, Persarum susceperunt imperium. Artaxerxes Saporisque, reges vtrique omnium iniquissimi, siquidem alter proprio domino obruncto, per vim & tyrannidem sibi imperium vendicauit: alter verò, quia à suppliciis grauioribus, odiosaque impiissimis regnandi initium fecit.

II SED quum ex intercedentibus aliis item atque aliis rursus ad Artaxerxē delata oratio sit, offertur in præsentem occasio ea nunc absoluendi, quæ supra

Nonni Dionysiacorum mentio.

Persarum regum immunitas à Turcis reuoluta.

Valerianus imp. excruciat.

Tyrannorum par.

*De Persicis
regibus ex
Εολη λόγος.*

Artaxerxes.

Sapores.

*Saporis felicitas, ab
Odenatho
Palmyreno
repressa.*

Ormisdas.

dicturus nos esse promissimus, & regum, qui subsequuti hos sunt, meminisse. De Artaxerxe vero quibus sit parentibus ortus, qua de causa, quove modo cidarim, insigne regium, sumpserit; supra satis iam explicauimus. illud tamen adiecturi his sumus, Annis octo & triginta ad quingentos post magni Alexandri Macedonis principatum, quaternis post alterius Alexandri Mamei, Artaxerxes Persarum (quemadmodum diximus) suscepit imperium, in quo annos quindecim, mensibus demptis duobus, peregit. Huic in imperium Sapores ille succedit, omnium crudelissimus. vixit hic vnum & triginta integros annos, & ingentibus iacturis Romanos affecit. nimirum qui regem eorum necando, nil denique sibi ad eam rem impedimento fore præcogitarat. Is ferme imperium propagauit. nam & Mesopotamiorum vastauit agrum, deinceps finitimos quosque, Cilices, Syros, Cappadoces vsque peruadens depopulatus est, & incredibilem his intulit cladem; atque adeo, vt abruptas illas & vacuas montium intercapedines anfractūsque cæsorum repleuerit cadaueribus, complanauerit colles, & loca editiora inter se distantia, ac postmodum fertur sic equitasse & peruassisse, ac si montium fastigia in infimo descendissent. Hunc igitur, quum domum redisset, nec mediocriter vteretur, quæ per impietatem parasset, sed immodica elatum iâ insolétia, haud longè post, vt super bire desineret, Odenathus Palmyrenus coëgit, vir quidem tum primùm obscurus & planè incognitus, sed qui ex illatis Sapori calamitatibus, & rebus aduersus hunc gestis ingentè retulit laudem, & plerisque priscis historicis vt dignus memoria nobilitatus est. Mortuo deinde Sapore, huius filius Ormisdas regnū suscepit, vixitq; in eo breui admodū tempore. Post annum siquidem vnū & decimum diem,

diē, fato suo perfunctus is obiit mortē, nulla re ge-
 sta, quę meritō tradi memorię posset. Post hunc V-
 raranes annos tres quū obrinisset imperium, eius
 filius patri non abfimile nomen sortitus, annos se-
 decim in regno permanfit. Deinceps Vraranes ter-
 tius, menses duntaxat quatuor imperiū degustauit.
 Seganesna ei cognomen erat, quod illi inditum non
 ab re fuisse existimarim, nec temerē eum vetusti &
 patrij moris participasse. Persarum siquidem reges
 quum magnam aliquam nationem oppugnando ce-
 pissent, essentque illorū locis potiti, haudquaquam
 de cetero victos necabant, sed subactos dependere
 tributa cogebant, & loca inhabitare, ac captum ar-
 mis agrum excolere, primoribus duntaxat gentis
 miserimē trucidatis: vnde & sepe noui principatus
 & nationis ex nomine liberos vocitabant, memorię
 (vti apparet) pro trophæis iam partis & iactantię
 gratia. Vbi itaque Seganorum gens illa ab Vrarane
 huius patre deuicta est, iure & filius pro regia illa
 consuetudine Seganesna, id est, Seganorum rex nū-
 cupatus est. Hoc confestim deperdito, Narses im-
 perium annos septem & menses nouem tractauit.
 Huius Misdates filius in principatu succedit, patris
 hæres effectus, non solum potentię, sed annorum
 æqualitatis & spatij. Mirerur nanque id quispiam,
 patri filioque annos mensēque imperij exactissi-
 mē fuisse pares ad mensos. Hos Saporex rex sub-
 sequutus; longissimis temporum spatiis potitus
 imperio est, quum tot annos regnasset, quot etiam
 vixerit. Hunc mater adhuc ventre gestabat, &
 regij generis successio ad regnum vocabatur, qui ex
 matre hac nasceretur: erat autem dubius partus, ma-
 rē mne paritura hæc esset, an foeminam. Vnde prin-
 cipes omnes & satrapæ præmia magicis viris ac do-
 na exposuere, vt ea de re futura prædicerent. Gra-
 uidam deinde equam producunt in medium partui
 proximam, iusserūque magos super hac prius pe-

Vraranes.

*Persarum
regum filijs
vnde inde
rētur cogno-
mina.*

*Seganorum
natio.
Seganesna.*

*Saporis au-
ni vna re-
gnique pa-
res.*

*De magorū
prædictioni-
bus.*

riculum facere, vaticinarique quodcumque futurum existimarent. Hoc pacto se paulo post cognituros putabant, quò processuræ istorum essent de equa prædictiones: ex hisque posse se simul imaginari haud secus euasura, quæ de homine & mare futuròque rege prædicerentur. Quid verò magi de equa prænunciarent, nil habeo quod pro certo affirmem: sed alioquin sic omnia euenere, vti prædictum iis fuerat. Quum itaque & cæteri cognouissent, vaticinandi artem magos optimè percallere, præmiserunt reginæ qui explicarent, quæ ipsi non ignorarent futura. Hi itaque, affirmantibus Magis, marem omnino fore, qui partu edendus propediem esset, nulla interposita mora ci darim ventri imponunt, & vix dum conceptum regem pronunciant, & nomine internosci recens formatum his placuit, quod vti que organum eotenus iam suscepisset, vt & palpitaret iam sensim & subsiliret. Sic igitur quod naturæ obscurum est & incertum, pro re certiore indubitataque hi opinando suscipiunt.

Magi regina filij partum prædicunt.

Ventri corova imponitur.

Saporis in regno felicitas.

Iouianus imperium facultate sua deminuit.

12. HAVD ramen spes eos fefellit, sed longè magis ad opinionem succedentibus rebus, quàm opinati iam essent, assequuti sunt quæ sperabant, nascitur nanque non longe post & cū imperio Sapore, in eoque & iuuenilem agit ætatem, & confenescit, nimirum qui septuagesimum annum iam exegisset, vbi ad quartum eius & vigesimum imperij annum Nisibis ciuitas sub Persarū ditionē, quæ Romanorū fuisset, peruenit; Iouiniano hanc imperatore prodeunte, is nanque in ipsis mediterraneis Persarum locis eorundem ditionis & iuris, Iuliano repente perditio, per milites exercitūque & cæterā multitudine imperator mox declaratur: & quoniam nuper sibi delatarum fuisset imperium, perturbatis (vti par erat) iam rebus, & in hostili præcipue, haudquaquam

quaquam in præsentia poterat lætius, vt decuisset,
 res ipsas disponere; præsertim vt inde abscedere
 cupidus, ne in aliena moram parumper diutius tra-
 heret, & ad sua quamprimùm rediret, ignominiosè
 & turpiter cum Persis paciscitur, conuentionesque
 facit, quibus vel ad id temporis iacturam non me-
 diocrem Romana Respub. patitur, & nouis qui-
 busdam terminis Romanum retraxit imperium,
 idque quum porrectius esset, & ultra fuisset antea
 propagatum, stolidè intercidit. Sed quoniam quæ
 per id temporis accidissent, pleriq; ex priscis scri-
 ptoribus literis commendarint: haudquaquam mi-
 hi his immorari ociù est: sed ad ea progrediamur,
 quæ dicere cœpimus. Post Saporem Artaxerxes
 germanus frater, vt regni tum particeps, quatuor
 vbi regnans egisset annos, emoritur. huius filius Sa-
 pores & ipse dictus, annos quinque regnavit; toti-
 dem verò & geminatos, alteròque adiecto Saporis
 filius Varanes, qui & Cermasat à Cerma natione
 quadam, vt dictum est supra, in potestatem reda-
 cta, haud secus dictus, ac Romani aflueuere, qui
 ab Africa Africanum dixerunt, & Germanicum à
 Germania, & ex aliis item alios denominarunt.
 Post hunc Isdigertes filius suscipit principatum,
 qui & magnus apud Romanos habetur, & celeberrimus.
 Arcadius nanque ferme iam moriens quum
 more mortalium sua disponderet, hoc vsum custo-
 de ferunt, Theodosij filij & totius imperij curato-
 re. Is sanè vulgatiore sermo per priscos posteris pro-
 ditus, vel ad hanc tempestatem, vt apud doctos, ita
 & imperitos sedulò circumfertur. haud tamen vs-
 piam literis commendatum comperimus, vel cele-
 bratum, nec apud eos forte, qui de Arcadij morte
 pleraque historiarum tradiderunt, nisi in Procopij rhe-
 toris scriptis. nec sane miror hominem, qui multa
 didicerit, & omnem, vt ita dicā, collegit historiam,

*De Iouiani
 pace cum
 Persis Aga-
 thia cœsura.*

*Artaxer-
 xes.*

*Sapores.
 Varanes.*

*Isdigertes
 rex clarus.*

*Contra Pro-
 copium di-
 sputatio.*

vel id factum commemorasse, alteri cuiquam prius forte elaboratum, me verò, qui minimam in partem hæc nouerim, haudquaquam eius narratio ceperit. Sed illud equidem admiratione dignum existimauerim, quòd quum hæc Procopius narret, haud tamen simpliciter per se cognita explicet, sed Arcadium ipsum laudibus ferat, quòd optimo sit vsus

An & quomodo Arcadius sapuerit, filij suæ tutelam Isidigertis committens.

consilio. ait nanque in cæteris eum haudquaquam satis ingeniosum fuisse, in hoc solo & sapientem & prudentissimum visum. Mihi verò qui id demiretur, apparet nullã habuisse primi & repentini consilij rationem, sed rei euentus. Quo enim pacto par erat homini alieno ac barbaro, & regi nationibus insensissimæ, alienæque opinionis & mentis viro, nec satis iam cognito, vtrum æquitatem & fidem seruaret, quæ charissima sunt, commēdasse? Quòd si nihil ille in infantem deliquit, sed huius imperiũ firmissimè procurante se seruabatur, præsertim quum infans sub mammis adhuc nutrireretur; Isidigertes potius ille benignitatis erit collaudandus, quàm Arcadius facti. De his verò vt senserit quisque, sententiam ferat. Isdigertes igitur quum vn-

Isdigertis pacificum regnum.

num & vigesimum regnasset annos, aduersus Romanos bellum nunquam suscepit, neque vlla hos vnquam affecit molestia; sed benevolus semper erga hos, & pacificus fuit; siue ita tulerit casus, siue quia parceret puero, communibusve liberis procreandis & legibus. Hoc mortuo Vraranes filius

Vraranes.

quum præfisset imperio, in Romanos quidem impetum fecit, quem quum Romanorũ præfecti, qui ad fines vtuendos locati erant, amici & remissius suscepissent; confestim iter auerit, & se ad suos recepit sine vlla vel finitimorum iniuria, vel illata agris iactura. Is quum annos viginti regnasset, ex filiis alteri imperium tradidit, cui deinde quũ in regno annos septemdecim exegisset, & menses qua-

Vrarani filius.

ternos,

ternos, Perozes in regno successit, vir sanè audax *Perozes.*
 admodum & bellicosus, animiq; magnitudine præ
 stans, & si cætera mente & cogitatione haud sat
 constans, & longe plus audacia, quam consilio pol
 lens, in expeditione aduersus Nephthalitas interit,
 nec adeò hostium robore, quam eius temeritate. nã
 quum in hostili vt tutò procederet, huic curãdum
 fuisse, præuidendæque simul & præcauendæ la
 tentes insidiæ essent; horum tamen oblitus, in infi
 dias statim præcipitauit. in scrobes nanque & fossi
 ras cadendo, ingenti per campos spatio in capturã
 paratas, cum vniuerso exercitu perit vigesimo im
 perij anno, vitãque finiuit inglorius, vt ab Hünis
 turpiter debellatus. Nephthalitarum verò gens ipsa
 Hunnica est. Valès huius germanus frater, deinde
 ad regnũ euectus, nihil est visus siue domi siue bel
 lo memoria dignum fecisse, non solum quia mitior
 esset, & placidis moribus, & ad impetus temera
 rios, inimicitiasque obeũdas non admodum prom
 ptus; sed etiam quòd haud diu superstes fuit. siqui
 dem quaterni duntaxat anni huic decursi in impe
 rio fuerant.

*Procopius
Euthaltes
vocat.*

*Valens, seu
Blases, Pro
copio.*

13 INTEREA verò Cabades Perozi, qui Per
 ficis agminibus præerat, quam multa Romanis
 intulit bella, ac sæpe de barbaris sibi finitimis victo
 riam retulit, nihilq; temporis intermitterebat, quin
 turbis se & periculis inuolueret: vnde & in subditos
 sæpe desæuebat, & implacabilis erat, ita vt pertur
 bare res optime constitutas sat posset, & ciuili in
 statu res innouare, ac consuetã peruertere. Ferunt
 præterea hunc legem tulisse, qua viris essent & in
 communi expositæ fœminæ, non tamen iuxta So
 cratis Platonisque instituta, & reconditas eorum
 in dictis commoditates: sed vt cuius ex lege lice
 ret, ad quamuis animus ferret, accedere; priuatiq;
 tori participare, vel si alteri denupserit mulier, & in
 MM. ij.

*Cabades rex
bellicosus.*

*Len. Caba
dis de poly
gamma.*

*Lex ista Ca
badi exitio
fuit.*

*De hoc ca-
stello Proco-
pius & alij.*

*Cabados de
carcere cla-
psus à rege
Euthalita-
rum benigne
excipitur.*

*Eiusdem sit
gener. Mira-
rerum vicif-
situdines in
principum,
ut & in pri-
uatorum
vita.*

alterius esset hæc potestate. vnde id sequebatur, vt iure & crebro ea in re peccare quis posset. Sed primoribus ipsis apertius id molestè ferentibus, nec esse existimantibus id iniuriæ tolerandum, ea lex regi & insidiarum & exitij præcipua causa fuit: siquidè conspiratione facta, insurgentibus vniuersis principatu hic statim deponitur, vndecimo postquam regnare cœperat anno, & in Lethes castellum traditur. Imperium verò ad Zambasem transfertur, & hunc Perozo progenitum, alias tamen humanitate iusticiæque pollere fat visum. Hoc pacto illi rebantur rectè sibi peracta iam omnia, vt de cætero possent faciliter & per delicias viuere. Cabades verò è præsidio breui euadès, siue vt scribit Procopius, vxore ad id doli iuvante, vt quæ viri vitam prætulisset suæ, siue vt aliascūque, ad Nephthalitas se contulit, Imperatoremque supplex adiuit. Tum ille vbi animo agitasset temerarios fortunæ casus, hunc perquam benigne suscepit, hortatus vt bono animo esset, & demeret prorsus in se conceptam molestiam, in primisque eblandiendo & quam optimè admonendo, mensamque opimam, dubiam, & lautioiorem cum charitatis dexteritate quadam apponendo, donec iocundè veste perlucida & ampliore, quæ omnia tunc ad veram hospitalitatem promptissima argumenta, ad meliora denique sperandum confirmat, & paulo post filiam hospiti in vxorem despondit, traditòque ei exercitu ad reditum valido remisit in patriam, vt obuios quosque & resistentes disperderet, ac pristinam recuperaret felicitatem. Verùm vt arguatur longè alios plerumque habere res ipsas euentus, ac sit hominibus visum, id ipsum quemadmodum explicatum est cōtingit: & sanè ad vtrosque & varios fortunæ hos impetus, motusque longo interuallo distantes, Cabadis vita expendebatur, & tēporis spatio mediocri, quandoquidem

doquidē ex pristino illo & imperatorio statu reus sit & captiuus effectus: & vbi e carcere demū euasit fugitiuus, & mutata veste redditus hospes, regisque gener & coniunctissimus, moxq; ad patrios lares descendens sine labore & periculis haud secus regnum recepit, ac nūquam amiserit, vacuūque id, & se perinde opperiens repperit. Zambazes nanque, cui id traditum fuerat, volens quidem regio huic throno concessit, & imperium cēsuit per se relinquendum, in quo quaternos annos cum voluptate vixisset, idq; renuere ex animi magnitudine, & sua cum gloria maluit, & priuatā cum securitate vitam deligere. quo factum est, vt necessitatem ipsam optimū praeueniret consilium. Cabades verō iteratō potitus imperio, ad priores & vndenos iam annos monarchiā in principatū alios triginta permanfit. Sed quæ huic vel antehac, vel in posterum accidissent, priscis & sapientibus in historiā modum elaborata & prodita sunt. Quæ verō vetustiores illi reliquerant, & posteris transmittenda essent, vt cognitu necessaria, vel superiorib. gestis per eum rebus factū optimum ducerem, si adderentur: ceperit tamen nonnullos forsitan admiratio, quod iisdem illis ferē temporibus, tam apud Romanos, quam apud Persas permulta & similia quædam acciderint, tanquam sponte sua in vtraque Republ. aduersus imperatores sinistra tunc quædam fortuna ingrueret. Siquidem paulo ante Zenon ille Isaurus Romanorum imperator, qui & Tharasis Codicus vocitabatur, per Illum, Basilium, Basiliscum & Cononem in insidias præcipitatus enixissimē ad id Verina coadiuuatē, vbi ex imperio excidisset, eiectus exterminatūsq; demum, vix in Isauriam abiens salutē inuenit. Postea verō in imperium restitutus, Basilisco annos duos tyrannidē exercente occiso, dempto illi in primis regio infi-

MM. iij.

Zambazes,
seu Blasies,
imperium
Cabadi lumbēs restituit.

Cabades suo malo edocuius sapit.

Agathias ab alijs relictā narrat.

Similitudo calamitatis in coetaneis principibus.

Zenonis exitum.

*Nepos au-
gusti calami
tati.*

gni, rursum potitus imperio, vniuersaque mode-
rando, non ad multum temporis quum regnasset,
vita excessit. Haud secus & Nepos in occidente
quum imperaret, simillimis quidem est, sed longe
maioribus inuersatus calamitatibus. ab Oreste il-
lusus ex Italia profugit, regiamque vestem, & tra-
beam semel depositam, de cætero nunquam resum-
psit, sed inter priuatos viuens occiditur. Sic ita-
que eo tempore reges & principes temeraria qua-
dam & aduersa fortuna immutabantur. Si qui ve-
rò cur hæc fiant, quæsierint; rerum principia re-
conditarum scrutati, quamcunque (vt lubet) pro-
ferant causam: mihi verò ea sunt repetenda, vnde
primum facta digressio est.

*Chosroes Ca-
badi succe-
dit.*

14 CABADE itaque mortuo, anno Iustianiani
imperij quinto, Chosroes apud nos maximus ille
paternum suscepit imperium, resque eximias gef-
sit, quas rhetor Procopius & prior quidè historiae
demandauit: cætera verò, quæ ille omisit, partim
nobis sunt explicata, partim subsequenter explica-
buntur, quoad temporum continuatio ipsa exactis-
sime obseruetur. Sed illud in præsentia dixerim,
per octo & quadraginta iam annos, quibus potitus
imperio est, quam multas hunc retulisse victorias,
& eò magnitudinis euasisse, vt nullus priorum ap-
ud Persas regum fuisse huic similis comperiat,
vel si cum singulis eum quis conferat, ne Cyrum
dicam Cambysi huic parem facturus sit: sed ne Xer-
xen quidem ipsum, quem mare ferunt contabula-
sse, equitabileque id reddidisse, & nauigabiles
montes. Chosroes itaque & si sua magnitudi-
ne cæteros anteuir, vitæ tamen est exitum vt ca-
lamitosum & inglorium nactus, ita & alienissim-
um à sui temporis principum fine. Is namque
quum interea circa Carduchios montes æstiuo
tempore in Thamanorum vico quodam vitandi
æstus

*Huius pro-
speritas.*

*Chosrois exi-
tus parum
eius antea-
te vita con-
ueniens.*

actus ob gratiam, & ob locorum temperiem fecedendo diuersaretur, Mauritius Pauli per Tyberium Constantini Romanorum imperatorem Orientalibus copiis præesse iussus, in Arxianum agrum incursionem de improviso fecit, qui utique contiguus erat circumiectis vicis, ubi rex erat Persarum, castellis & agris protinus & intrepide deuastatis, Zirna flumine traiecto, in anteriora processit, & proxima quæque depopulatus, igne demum succendit. *Quum* is itaque armis igneque omnia peruastraret, Chosroes ipse (non enim longius aberat, quam ut in altum euectam lateque diffusam flammam intueretur) hostilis perinde incendij insuetus, haudquaquam eius prospectum tulit. vnde pudore simul ac formidine percitus, nec hostibus obuiam iuit, nec quoquam pacto iniuriam vindicauit, sed præter modum ex ea clade dolore ingenti perculsus, ac sui prorsus desperans, morbo statim insanabili quodam corripitur, vnde quam celerime ac per manus elatus, ad Seleuciam Cresiphontem regiam fertur, & in fugæ morem facta discessione non longe post vitam finiuit. Ipse vero haudquaquam satis intelligo, quo nam modo orationis decursus me ceperit, quæ, ut equidem reor, rerum gestarum admiratione & voluptate prouecta eò me petulantia duxit, ut, quæ in medio explicanda fuissent, omisissis, externa quædam & aliena meminerim. Nunc igitur ubi mihi sat constat, quousque peruenerim, & vnde digressus sim; his prætermisissis, ut suis locis postmodum describendis, ad ea me referam, quæ priora illa & subsequi, & cum his contineri facile videbantur. quandoquidem siue Persarum successiones imperatorum, siue annorum numerum, & summam ut dicam, siue quodcunque dicturum me pollicitus sum, ad finem perduxim; nil equidem

MM. iij.

*Mauritius
Chosrois felicitatem contundit.*

Chosroes obiit.

Vnde sumptis has historias Agathias.

*Sergius re-
gis inter-
pres res Per-
sicas impe-
trat Aga-
thia. Erudi-
ti viri alijs
minimè inui-
dent, sed li-
benter com-
municant
quæ ad om-
nium noti-
tiam perue-
nire debere
iudicant.*

*Præstantissi-
mus inter-
pres Ser-
gius.*

*Behi nimia
difficultates
principè su-
perbum co-*

ambigam, vt veriora hæc me confirmasse, & in his
perscrutandis diligenter elaborasse, vt quæ ab ar-
chiuis, & Persicis libris desumpserim. Sergius nan-
que interpres ille, me deprecante, vbi eò ad Persas
se contulit, ab his quibus Persarum annalium fue-
rat custodia demandata, petiit suppliciter, vt de regū
gestis sibi traderent monumenta, & causam protu-
lit, non alterius rei ob gratiam ea se velle, nisi vt a-
pud Romanos etiam literis commendentur, quæ
apud se condita essent, & magni momēti facta. quæ
vtique illi & rectè quidem petenti, mox Sergio tra-
diderunt, rem fore non insuauem rati, sed suis
magis regibus ad gloriam concessuram, si futurum
esset, vt vel apud Romanos non incognitum foret,
quales ipsi, quantique fuissent, vtque apud se ser-
uata gentis series sit. Sergius itaque, vt nominibus,
ita & temporum interuallis, & ex his, quæ per hos
gesta fuissent, opportunioribus quibusque exceptis,
e Persicæque in Græcam linguam ornate tradu-
ctis, ad me omnia, quæ ab se depoposceram, detu-
lit; permisitque vt causam ad verum absoluerem,
ob quam ipse à Persis ea acceperat monumenta,
quæ iam ipsi ad finem perduximus. Erat nimirum
Sergius ille interpres omnium præstantissimus, &
quem Chosroes rex ipse maximi faceret: quia vt in
Græca, ita & Persica lingua, & in ea esset interpre-
tandi arte facile princeps. De Cabade autem rege
si qua fortè Procopius rhetor aliter edidit, nos ta-
men Persarum scripta sequenda potius duximus,
& innitendum quæ in his scriptis produntur. Nunc
itaque vbi tantum laboris ad finem deduximus, a-
ge iam ad continuandam historiam redeamus,
quam de rebus apud Lazos tunc gestis exceptam
iam intercidimus, vt ad hæc veniremus. Nachora-
gan igitur, quum ob morum ignobilitatem, & turpe-
m in Hiberiam fugam, tum ob debellatum per
Roma-

Romanos, quem ipse duxerat, exercitum, crudelissime scrutatus interit, Chosroes quum animo agitasset, haudquaquam se posse in Colchico agro Romanis oblitere, vel mare ipsum tenentibus, quo exercitibus necessaria transuectabantur, & longe aliter ipse vt longis desertisque itineribus, ita & per baiulos homines onerariâque iumenta summa difficultate per pauca cibaria mittere suis copiis cogeretur; decreuit non de cætero sibi cum Romanis bellandum. Vt itaque pax non locis quibusdam, & ad breue perscriberetur, neve non diu esset vt imperfectior permansura & mutilata, sed eodem tenore vbique confirmaretur; ad Iustinianum oratorem Byzantiû mittit Persam virum inter cæteros facundissimum. Zich illi erat nomen. qui vbi ad Imperatorem peruenit, multis vltro citroque dictis, in id denique conuentum est, vt Romani Persæque ea tenerent, quæ in agro Lazorum belli iure cepissent, siue castella, siue præsidia forent, neque de his in posterum certaretur, nisi maius aliquod interueniret rei principium. Zich itaque rebus pro suo & oratoris officio hoc modo peractis, ad sua se contulit. Hæc vbi exercitibus nunciantur, ad multum temporis quieti & sine vllò prorsus bello mansere, & quod sponte ante hac fecerant, ex pactione fuit tunc protinus confirmatum.

*gunt, vt ad pacem animi conue-
tat.*

*Chosroes ad pacem animi adij-
cit.*

*Pacis proba-
ta conditio-
nes.*

AGATHIÆ HISTORIA-
RVM LIBER V.

BREVIARIUM.

I Zanorum, ponti Euxini litus incolentium, cu-

multus compefcere iubetur Theodorus, qui Zanos in Iuftiniani poteftatem redigit.

2 Horrendis terra motibus edificia Byzantina conquaffantur & euertuntur. De Anatolij viri confularis interitu vulgi & Agathie iudicium.

3 Varia prædictiones in vulgus fparfa. Supplicationes populi. Simulate pœnitentiæ fructus. De Arthemio feu Anthemio mathematico.

4 Anthemius machinas componit quibus Zenonem aduerfarium fuum lepide territat. De his Agathie fententia.

5 Iuftinianus collapsa refituit, nominatim S. Sophie hemifphærum. Peflis graffatio diuturna.

6 Humorum in Europam tranfiectio. Horum præfectus per glaciem Romanorum terras inuadit. Cherronefi fitus, caftella, munitio. Zamberganus & Cotrigurorum direptiones, & horrenda fcclera.

7 Exercitus Romani deminutio, ignauia, ftupor.

Iuftiniani imperij dignitas. Vitium fenecta Iuftiniani. Tribunorum fraudes. Difcipline militaris interitus. Humi Byzantium accedunt.

8 Belifarius vltimum patriæ perfoluit. Eiusdem politica & bellica prudentia. Ad milites prolixæ oratio.

9 Vincunt barbaros Belifariani. Egregia fens Belifary virtus. Humi fugientes hoftem sagittis laudunt. Cur Humos non fit persequutus victor. Belifarius in quem fanit inuidia aulica.

10 Romani exercitus cura Germano iuueni nobiliffimo demandatur. Huius præclara tyrocimia. Huius ni classem ex harundinibus conficiunt, cui fuos Germanus opponit.

11 Humorum interitus. Germani iuuenilis ardor, vulnus, & animi conftantia. Captiui pretio redempti. Vulgi ftulta ferocia.

12 Iuftiniani prudens Confilium, & epiftola ad Sandlichum, qui ita perci-

his Cotriguros sua gentis | Inde mutae Humorum
homines adoritur & cædit. | strages & interuiccio.

VM interea hæ nationes numero ac magnitudine sua præstantes, armis ex cõuento depositis, iamdiu conqueuissent, atque adeo, ut nil prorsus in inuicẽ molirentur; Zanorum gens ea, quæ sub Notum

uentum in Euxino mari sub Trapezuntium incolit loca, & si sub Romanorum ditione tunc esset, eius tamen pars quædam maiorum suorum vestigiis sic insisterat, ut incontinenter & perditæ facere haud sat nosset: quidam tamen optimarum rerum constitutione omissa, prædonum in morem uiuebant, excurrendõq; circa Pontum loca, & agros quidem populabantur, viatoresque iactura afficiebant, in Armeniamque transgressi, multa diripiebãt. unde nihil his alienius erat, quam veris cum hostibus bellum inire. Mittitur igitur ad eos Theodorus eiusdem nationis & gentis, qui post Iustinum inter ceteros obtinebat Romanorum præfectos primatum, & eorum locorum scientissimus esset, & vnde nam fieri insultus possent, ubiue stationes firmari, & quemadmodum peruestigandi hostes essent, satis calleret: cuius rei gratia per Imperatorem is & non iniuria iussus aduersus Zanos tendebat. Mortis itaque è Colchico agro castris, cû vniuersis copiis extra Phasidem fluiuium fines transgressus, occidente iam sole in penitissima tunc hostium loca descendit, castrisque inter Theodoriadem urbem & Zizeum locatis, fossaq; exercitui circumducta, Zanorum partem, quæ perstitisset in amicitia, quietiõque mansisset, neque adhuc desciuisset, muneribus ad se reuocando donabat, & his bene consultum fuisse gratulabatur: qui verò iam dese-

In magnis imperiis veluti in vasto mari ingentes fluctus alios impellunt, bella ex bellis oriuntur.

Zanorum tumultus, & populationes.

Theodorus contra Zanos ciues suos mittitur. Qui hostilis prouincia itinera, munitiones, stationes cõmodas nouis magis idoneus est ad bellum prouincialibus inferendum.

*Prædonum,
artes belli
manimè cal-
lentium, des-
criptio.*

*Barbari
pro re fe-
liciter ex
in sperato ge-
sta efferun-
tur.*

*Theodori
strategema.
Dux sapiens
hostes impe-
ritos belli
momento
fundit & fu-
gat.*

cissent, rupissentque impudētius fœdera, pœnis af-
ficere mox debellando parabat. Illi verò nulla in-
terposita mora ad Romanorum munitiones vene-
runt, in proximum collem eminentem, magna homi-
nium coacta iam multitudine, in Romanos & in
dextrum latus iaculabantur, sagittasque immitte-
bant, ita vt ex improuisa illorum repentinæque au-
dacia vniversus perturbaretur exercitus, multi ta-
men e castris in hostes prœtissimè ferebantur, sed
incompositi, & nullo ordine procedentes, nec tam-
diu morati, vt in campi planiciem hostem pellice-
rent, sed versis in barbaros clypeis, & supra caput
elatis, collis dorsum subire adnitebantur. Tunc
Zani ex edito frequenti impulsu lapides prouoluē-
do, excuriendóq; tela facile hos repulere, irruptione-
néq; facta ad homines quadraginta interfecerunt,
& in fugam cæteros mox auertere. Elati itaque bar-
bari pro re feliciter ex in sperato gesta, quam proxime
a Romanorum munitionibus copias applica-
runt, ibique fortiter & diu bellatum: his in castra vt
penetrarant nitentibus, & vniversos vt manu com-
prehensos protinus inuolarent: illis vt indecorū ac
turpius fore existimantibus, nisi euestigiò hostes
propulsent, vel hos funditùs perdant. Sed vtrique
se inuicem compellendo, innitendóque confertis
iam manibus, nihil prorsus pro animi magnitudine
memoria dignum gessere, sed pari morte iam diu
decertabatur, strepitúq; multo, permixto clamore
omnia complebantur, nec cuius partis victória ef-
set, dignoscebatur. Theodorus verò Romanorum
præfectus, vbi primum hostium animaduertit rei
bellicæ imperitiã, quòd iniquo loco, nec satis tu-
tò præliarentur, nec multis ex partibus castris infi-
sterent, sed vnū in locū omnes iã declinassent, iussis
qui circa se erant, vt pro loco manerent, & hostes in
faciem oppugnarēt, e suis quam maximam partem

ex occulto decumanæque porta in barbaros decurfuros emittit: qui clam profecti, vbi his in terga comparuerunt, clamore ingenti simul sublato, tubisque in bellum cientibus confestim elisis, hostem turbarunt. Zani itaque tunc aliud nihil vel circumspicere, vel sibi consultum malle, quam per ignauiam fugam capeffere: quos statim fugiētes infectati Romani, præ formidine amentes iam redditos facillimè obruncabant. Ex his igitur duo milia ceciderunt. qui reliqui fuerant, diuersim palantes deferebantur. Theodorus itaque vniuersa gente in potestatem redacta, Imperatori quæ gesta fuissent significauit, sciscitantique quid de his fieri placeret: vt his tributa imponerentur iniunxit annis singulis in posterum persoluenda, vt ex his intelligerent se subditos fore & vectigales, & sub iugum penitus missos. Vnde recensiti mox omnes descriptique tributi pensione degrauebantur, & eo ex tempore ad hanc nostram ætatem Romanis hi vectigal pendunt. Iustinianum imperatorem ex omnibus rebus, per suos egregie gestis, hæc maximè oblectarunt. Siquidem in lege quadam è suis, & priuatis ex legibus, quas Nouellas nos dicimus, quum alias recenseret iam partas victorias, vel huius generis præcipuè meminit. Hunc igitur habuit Zanorū insolentia exitum, & Theodorus ad Lazorum se loca recepit.

2 PAVLO antequam hæc gererentur, iteratò Byzantij vehementer adeo terra mouit, vt omnis ferè collapsa ciuitas sit. Hunc terræmotum & alter tãtæ magnitudinis insequutus, quantæ (vt reor) nunquã antehac fuerat, nimirum qui sit exæstuantibus aquis salientisque terræ perseuerantia factus: & is sane eo horridior videbatur, quo & pleraque periculosius occurrebant. Exierat nanque autumnus iam tempus, & pro nominibus ex Romana consuetu-

Zani redacti in potestatem Romanorū Sed istis nisi mita dulcia, nouissima autem amari sima.

Novel. 1. in principio.

Terræmotus horridi.

Quo anni tempore exorti sunt.

dine symposia peragebantur. frigus tunc erat, quale per id esse tempus decebat, solq; in occiduum vergens in capricornum deferebatur; quū interea circa mediæ noctis custodiam ciuibus altiore somno detentis, & iam quiescentibus, derepente id malū inuasit, atque adeo vt a fundamentis omnia quaterentur: motusq; ipse & si a principio statim violentissimus fuit, in maius tamen continenter excreuit, ita vt alio atq; alio addito ad id incremento, in imensum euaderet. Demum itaque omnibus excitatis, eiulatus vndeque complorationesque exaudiebantur, & vox item illa, quæ in eiusmodi malis afferri spontè ad deum solet. nam sonitus quidam grauis, ferusque perinde tonantis è terra stridor fragorque remittebantur, remissosque ventorum turbines subsequēbantur, & terrorem ingeminabant pauentibus. siquidem terrestris spiritus quidam fumosa nebula, nescio quo pacto, sursum versus expulsus descēdiebat, vt turbulentior & sonorus: quo territi homines, & pauore correpti, mente quadam torpidiore è domiciliis se prouebant. tum publicæ angustioresque viæ multitudine complebantur, tanquam non domi deperituri, si pereundum iam esset. nam frequentia & continuata, connexaque inuicem eius vrbis ædificia sunt, atque adeo, vt vix locum sub diuo situm apertumque, & omnino non adiacente ædificio altero vacuum reperiat quisquam. Sed alioquin quum ad superiora dirigerent oculos, & vtrunque cælum spectarent, deumque hoc pacto deprecarentur, summi timor animi omnis, & perturbatio denique sensim his videbatur, & perinde leuiter cadente niue irrigabātur, algore iam degrauati. haud tamen vel ita affecti recta iterato subibant, ni fortè sacras ædes inissent nonnulli, eodèmq; prouoluti ex deo opem deposcerent. Videre tunc licuisset

*Qua nocte
horæ.*

*Effectus, ci-
uis in respec-
tu.*

*Hypotyposis
tam metue
di iudicij.*

*Ædificiorū
Byzantiæ ar-
te a spacia.*

*Affectus ci-
uium pauo-
re confertorū.*

fœmina-

fœminarum vim maximam, nec infimæ sortis, sed familiae honoratissimæ cum viris simul deferri, & turbæ immisceri, omnemque ordinem & pudorem confundi, nec cuiusvis conditionis homines præformidine sine vlllo discrimine proculcari. Dominos præterea serui aspernabantur, nec dicto parebant, quum maiore quodam terrore victi se in templa reciperent. haud secus inferiores privatque homines magistratus gerentibus sine vlllo honoris respectu permixti iam aderant, vt ex communi omnibus incidenti periculo, vniuersis existimantibus se non longe post perituros. Frequentiores ea sunt nocte euersæ domus, & præsertim in Regio (vrbis arx Regium est) quam multa præterea & incredibilia contigere. Nam alibi fortè siue lapide recta, siue ligno ædificata, velut renuciata cõpage hiantia abinuicem diuellebantur, ita vt æther inde atraque nil secus ac sub diuo conspicerentur, & mox simul iteratò in pristinam compagem coibant. Alibi verò columnæ è superiori domicilij loco firmitus collocatæ, violentia exæstantis motus depulsæ excutiebantur, superuectæque proximas domos, ad eas quæ longius aderant, veluti fundamissæ euehebantur, & fragore ingenti omnia conterebant. Alibi verò horribiliora acciderant, sed alias sæpe, & superioribus temporibus facta, & vt in posterum fiant necesse est, quoad usque terra hæc persistabit, & humanæ naturæ peccata. tunc tamen in maius omnia occurrerunt, nam è turba magna vis hominum & obscuriorum interiit. Ex his verò, qui Senatorum numero essent ascripti, solus Anatólius periit, vir sanè consularis dignitatis honoratissimus: ad quod accedebat, quòd Imperatoris domus vt curam susceperat, sic & bonorum esset procurationem omnium nactus. Is itaque quum suo & consueto lectulo conquiesceret, marmoris iuxta se

*In rerum
luctuosissi-
ma confusio-
ne, indiscre-
ta etiam ho-
minum con-
geries.*

*Terramoto-
rum mira
vis.*

*Curtol hor-
rendis cas-
bus mundus
affigitur.*

*Anatoli v-
ri consula-
ris inter-
tus.*

*Inutilis in
cubiculo co-
lurna homi-
nem dormie-
tem oppri-
mit.*

frustum in cubiculi ædificio fixum astat, pulchrè ac decenter elaboratum, qualia parietibus solent ad ornatum & ostentationem, non ad necessitatem per eos affigi, qui istiusmodi superuacaneis inhiant rebus, & non admodum necessariis ornamentis. Ea igitur saxi moles præ terræ nimio motu diffracta laxatâque, e pariete pulsa huic in caput concidit dormienti, & planè contriuit. Anatolius verò tanta mole oppressus, ad id modo suffecit, vt grauiiter ex cordeque ingemiscens, eodem tamen in lecto procumberet moribundus. Hæc noctu, die autem comparante perquamlibenter se inuicem ciues contuebantur, quum obuiam offerrentur amantissimi quique & familiarissimi, complorationeque mutua cæteræ se turbæ insinuantes, alternisque singuli pro data redditâque vltro salute, & si sui iam desperantes, voluptate afficiebantur. Interea verò dū Anatolius ad sepulchrū effertur,

*Superstiti-
gestus.*

*Vulgus ad
sinistra de
mortuis iu-
dicia admo-
dum procli-
ue.*

e plebe homines quidam, vt fit, dicitare, non iniuria eum hoc mortis genere fuisse affectum, quippe qui & iniustissimus fuerit, & quam multis multa subtraxerit, & facile confirmare descriptas illas per eum tabellas, suppuniceas vestes hunc sibi demū exitum habuisse, quas sub prætextu in Imperatorē benevolentix in domos felicium frequenter congefserat, & hac via omnia sibi vëdicasset, violafsetque impudentius simul, & fregerit quæ testamēto mortui delegassent, abire in rem malam legibus iussis, quæ liberos velint in paternæ substantiæ hæreditatē succedere. Istiusmodi vulgus submurmurando, tanti casus compertam habere se causam opinabatur: ipse verò quod affirmem nil habeo, quorillud acciderit. Effet nimirū is terræ motus vt peroptabilis, ita & laude dignus, si à probis se cerneret improbos, & hos quidem malè deperderet, illis verò vt bene vellet, & indulgeret. sed concedamus hunc

*Agathias
iudicium
suum interpo-
nit, docens*

huc iniustiore[m] fuisse, at erant & alij in vrbe quā plures huius simillimi, vel fortē longē plurimum nequiores: & alioquin hic derepente abreptus est, illi impunes mansere. Nihil itaque vel satis patere, vel facile esse id cognitu dixerim, quorū Anatolius ex omnibus vnus sic vitā excesserit: siquidem Platonē maximum eos in modum miseros esse & infelices affirmat, qui vbi vitā pessimē duxerint, peccatorum non statim poenas hi luant, siue mortis genere aliquo & violento, siue vt aliascunque excruciat: sed hinc ita abscesserint, quemadmodum ex fligmatibus affecta seruitia commissorum facinororum lioribus maculati, neque hi saltē vt repurgarētur, id retulerint lucri. Quod si cōcedatur, felicior longē futurus ipse erat, qui tunc simul cum cæteris morte afficeretur, quā qui saluus euaserit. Sed hac de re sentiat quisque vt lubet, ipse verō priora illa & intermissa resumpserint.

3 Tunc igitur & deinceps dies quamplurimos terra mouit, breuior tamen, nec qualis tunc primum hic motus inuasit; sed validus alioquin, vt sibi reliqua, quæ Byzantij essent, concuteret. Tum portentā mox quædam & prædictiones absurdæ in vulgus temere diuulgari, & mundi hanc machinam prædicari quam concitatissime collapsuram: nebulones præterea quidam, & deceptores, veluti diuini quidam & vates sponte sua circumire, & sibi visa prædicere, terrorēsque multis incutere, quibus facile poterat, vt antea territis, persuaderi. Hi itaque siue incassum furere, & prauo exagitari dæmone se simularent, grauissima quædam passim iactabant, & tanquam ex adnata sibi prauorum dæmonum specie fuissent futura edocti, deque suis admodum furis iactarentur. Alij præterea altorum decursus figuratque animo agitantes, maiores calamitates, & perinde communem rerū eucr-

*modestiam
in huiusmo-
di censuris
& iudiciorū
diuinarum
consideratio-
ne in primis
esse colendā.*

*Varia præ-
dictiones in
vulgus spar-*

sa.

*Ab imposito
dæmone aggr-
uata.*

*Ab astrorsis
explorato-
ribus.*

*Vanitas i-
stiusmodi
vatum.*

*Dat qualē
cunque intel-
lectum ve-
xatio.*

*Aucti cœ-
tus mona-
chorum ex
trepidatio-
ne supersti-
tiosa.*

*Simulata
penitentia
fructus.*

sionē fore significabant. itaque terrore omnes per-
cellebantur. Et sanè solet hominum istiusmodi &
è turba examen, grauioribus semper in rebus, vt
pauesacti, renasci quodammodo & immurari. Sed
illorum vtrunque id & recte mentitum est varici-
nium. erat nimirum (vt puto) perneccesarium, impi-
etatis reos hos fieri, qui talia somniarent, & nul-
lam deo relinquerent rerum cognitionem. Eorum
tamen nemo, qui affuissent, sibi non admodum for-
midolosus terrore obtupestebat. Vnde & suppli-
cationes publicæ factæ, hymnique supplices vni-
uersis astantibus ad id vnum coactis exaudiebantur:
quinetiam quæ verborentus antea laudassent,
sed factis rarius confirmassent, tunc mira cum ani-
mi promptitudine exequabantur. æquitatem præ-
terea vniuersi in suis commerciis præferebant, ita
vt vel principes ciuitatis lucri cupiditate reiecta,
ex lege causas iudicarent: tum alij item etſi poten-
tes, taciti secum quiescere, iustioraque facere, & à
turpissimis abstinere. nonnulli verò immutato pro-
fus viuendi more, solitariam potius vitam, & in
montibus ducere maluerant, relictis honoribus pe-
cuniisque, & eiusmodi cæteris, quæ suauissima di-
cunt mortales, vel fortè in sacras ædes, sacròsque
viros collatis. noctu præterea primores vrbs pub-
licas circumuecti vias, abundè cibus vestitūque
miseros quosque & calamitosos donabāt, quorum
plerique vt corpore mutilati, in terram projecti,
necessaria tunc fortè emendicabant. Hæc ferme
per tempus aliquod gesta, & quandiu recens ti-
mor incubuit. Postquam verò subleuari parum-
per discrimen est visum, confestim ad pristinam
rediere plerique consuetudinem. Dum enim ne-
cessitas vrget, & formido ingruerit, quæ rectiora
sunt factu, vt cunque & leuiter degustamus. Tunc
demum de ventorum exhalationibus quammulta

vltrò

vltrò citròque disceptari mox cœptum : & in conuentibus ipsiſ Stagirites quidam præcipuus habebatur. Is nanque quum de his pleraque & affatim, ac rectius fortè eloqueretur, nunc terræ motus causas interpretabatur, nunc quod in vero eſſet, minimè peruidebat. Nonnulli verò, vt Stagiritis confirmaturi opinionem, quòd ſpiritus denſior quidam & fumidus ſub terræ concauitatibus coarctatus hos faciat motus, propoſuere occæpto ſermoni, quod * Arthmeſius quidam fuerat emachinatus, cui Tralles ciuitas patria fuit: (ars verò, machinari mutationes) qui linearem contemplationem ad materiam traducendo, imitationes nonnullas & perinde idola rerum exiſtentium operabatur. Is itaque machinationum huiuſmodi peritiſſimus erat, & ad mathematicæ artis ſummum haud ſecus peruenerat, ac eius germanus frater Metrodorus grammaticæ artem tenebat. Ipſe verò beatiorem hanc dixerim matrem, quæ variæ diſciplinæ pleniffimum ſemen ediderit. hæc nanque nõ ſolum hos genuit, ſed Olympium etiam, qui ſe ad legum exercitationem, & fori iudicialis contulit diſciplinam. Poſt hunc Dioſcorum Alexandrùmque, vtroſque artis Medicæ peritiſſimos. Quorum alter & Dioſcorus in patria ſuæ artis conſideratus opera edocendo vixit, alter urbem antiquam honoratiſſimè accitus incoluit. Arthmeſij tamen & Metrodori quum gloria quæque diuageretur, ad ipſum demum Imperatorem peruenit. Vocati igitur, vbi ſe Byzantium contulere, eodémque omni vita peracta, maximum in modum vtrique ſpecimen præ ſe virtutis tuliffent, celebritatem ſibi & gloriam compararunt: quum alter tam magnos iuuenum cœtus & ſanè nobilium erudiret, & his ipſis pulcherrimam doctrinam impartiretur, vt ad eloquentiæ ſtudiũ, deſideriũ vniverſis iniecerit: alter

NN. ij.

*Ariſtotelè
intelligit.*

** Procopius
Anthemiũ
vocandum
docet.*

*Fratres V.
ex vna ma-
tre doctiſſi-
mi. Felix
mater quæ
filios erudi-
tos, ſelicior
quæ pietate
& vera pru-
dentia orna-
tos peperit
& educauit.*

*Metrodorus
& Anthemi-
us Ro-
ma Byzan-
tiũ euocati,
propter erudi-
tionis ſa-
mam.*

verò vt in hac vrbe, ita & aliis multis in locis mira quædam & planè ingentia factitaret. Quæ vtrique etfi silentio prætereantur, huic tamen, quandiu vixerit, ad memorabilem sunt gloriã suffectura, illud vero, cuius ob gratiam huius viri cõmemini, mox explicabitur.

*Lucunda de
Arthemij
machinã in
Zenoni con-
structis nar-
ratio. Cre-
tensis auli-
cus à perito
mathemati-
co deludi-
tur, & alio-
rum ludi-
brio exponi-
tur.*

4 ERAT Byzantij Zenõ quidam & rhetor, aliàs tamè vt clarus, ita & imperatori notissimus. Is Arthemesium quamproximè habitabat, ita vt vtrisque iuncta esse domicilia viderentur, iisdem finibus & canali imò dimensa. Temporis haud longo post interuallo inter hos difficilis altercatio nata, siue alterius & mathematici perspicacia vt antehac inuenta, siue nouo ex ædificio, quod nimis in altum prouheretur, lumini contiguæ domus officeret; siue alia quavis de causa, vt sæpe inter vicinos fit & proximè habitantes, lis necessariò oritur. Arthemesium quum ab aduersario, vt causas procurante, dicendi arte peruinceretur, & minus posset illius eloquentiæ sicubi verborum vel vi vel ornatu obistere, sua ex arte hunc in modum illati mororis vicem Zenoni reddidit. Domum excelsam habebat Zenon, & ampliorem, pulchrãque, & curiosius ac vario quidè ornatu extructam, in quam multos visendi cœnandique causa introducebat, & hos amicissimos, eius domus pars inferior quædam, ad solum Arthemisij erat, ita vt inter medium solarium esset, & de super tectum. In inferiori igitur parte & sua Arthemesium lebetes magnos aqua plenos per domus spacia diuersim disposuit, his è curio fistulas exteriori ex parte circumdedit, & latiores quidem, vt totum lebetum circulum completerentur. Deinde in tubæ speciem illas summisit in altum, ita vt ex proportione sua desinerent, extremãque fortiter ad signa & tabulas offirmauit defixitque, ita vt conceptus his aër libere per

*Machinã
Arthemij in
Zenonem sa-
brica.*

re per eam vacuitatem euaderet, solariumque per-
tingeret nudum, & vt erat necesse, intra fistulas ip-
sas circumferretur, nec quoquam pacto efflue-
ret. His itaque ex occulto sic constitutis, sub le-
berum fundum multum ignis subiecit, ingentem-
que excitat flammam. Tunc demum aqua subili-
ente exæstanteque, vapor multus elatus per fi-
stulas in altum serpebat citus & densior, quum-
que non haberet quò aliò effunderetur, per has re-
uolutus & angustia pressus, violentior sursum ver-
sus impellabatur, ita vt quum ad solarium offen-
disset, iteratò deorsum simili violentia deferretur:
quà reciprocatione sapius facta, sic domus tota
concussa est & commota, vt sensim, hæc tremere
& ligna stridere inciperent: qua ex re, qui apud
Zenonem fortè tunc aderant, obturbari omnes, &
tam graui malo perterriti, diuinam implorantes
opem, & cum ingenti clamore se protinus in pu-
blicum e domo proripuerunt. Vnde factum, vt quum
paulo post ad regiam se Zenon conferret, notos
rogaret, ecquid de terræ motu recens factò senti-
rent? nùmve eorum quispiam extimuisset? Tum
illis meliora vt diceret imperantibus, & respon-
dentibus nec factum esse, nec fieri se cupere, eique
in super succensentibus, qui talia vt fugienda, ira
& sinistra perinde portentâ narraret, nihil habebat
quod ad hæc cogitare, nedum respondere sat pos-
set, nimirum qui nec sibi ipsi diffidere poterat, &
in his præcipue, quæ nuper calleret fuisse omnino
facta, & satis pudebat pertinacius & diu velle cum
tot viris iurgari, ita se incusantibus. Hæc itaque
pluribus repetebant, qui ventorum reflationes,
inflationesque spiritus quatientis terræ originem
dicerent, id sedulo affirmantes. quum enim ma-
chinator ille eius terræ motus causam cognouisset,

NN. iij.

*Conclusio do-
mus miro ar-
tificio facta,
sed fides hu-
ius narratio-
nis penes au-
thorem esto.
Fumos &
vapores
Græculi cu-
iusdam hic
agnosco.*

*Aulicum
ambitionis
fumo ebrius
fumus terræ
tat.*

*A minori
ad maius ar-
gumentum.*

Agathia de
estus Anthemi
machinam
iudiciū

& ipse simile quiddam effecit, arte imitatus naturam. Mihi verò similia veri ista videntur, vel ut-
cunque elegantius adiuuenta; non tamen eorum,
quæ in vero fiebant, certiora signa vel argumenta.
Nec enim quia catelli & minutuli isti & melitæ,
vel læuissimo quodam incessu solaria quatiunt,
eam rem huic quis similem dixerit, vel hoc suffi-
cienti uteretur argumento. Sed illa equidem eius
machinationis ludibria, nec vana omnino, nec in-
suauia putanda sunt. Materie autem defectus quæ-
rendæ simul decenter & causæ sunt. Nec sane id
solum Arthmesius est in Zenonem machinatus,
sed huius præterea domum fulgoribus simul & ton-
nanti fragore repleuit. Is siquidem lapideum orbem
in speculi speciem comparatum, excavatūque
leniter ac Solis oppositum radiis, splendore
complebat, moxque in quos veller inuertens, tan-
tum his intorquebat fulgorem, ut oculorum aciem
hebetaret, & visum præstringeret. Excogitauit
præterea organorum quorundam attritiones colli-
sionésque, ex hisque crepitus sonoros quosdam
& violentos edebat, & planè tonantes, ac tanti fra-
goris, ut sensus hominū pauer faceret; atque adeo,
ut quum Zenon ipse vix intelligeret, vndenam ea
prodirent, ad Imperatoris pedes in conspectu om-
nium prouolutus, vicinum Arthmesium improbi-
tatis & iniustitiæ incusarit, & ea animi cogitatio-
ne, ut ira commotus ioculare quippià eloqueretur,
& poëtica quædam mox decantaret, astantéque se
natu perinde irridens proclamitabat, haudquaquã
se solum & hominem, posse aduersus fulminantem
Iouem, grauitonantemque, ad hæc & terram ipsam
concutientem pugnare. Et sanè sunt non inueni-
sta, quæ ea ex arte ludicra fiunt; haud tamen talia,
ut ex his vel imitari naturam queas, vel huic ea si-
millima reddere. Sed de his quisque pro arbitrio
sentiat.

Aliud An-
themij in
Zenonem fi-
gmentū, ne-
pe speculum
ex Oprices
doctrina pe-
titum.

Ludicra pa-
uidi aulici
& verè Gra-
culi in ma-
thematicū
accusatio.

Observandū
iudicium.

sentiatur. mihi verò ad ea, quæ narrare iam cœperam, redeundum.

5 PER eam itaque hiemem in his malis ciuitas versabatur, adeo vt ad plurimos dies terra visa sit commoueri, etsi minime concuteretur. Infederat

id hominum mentibus & suspicio inerat animi cogitatus obturbans. Imperator interea ædificia ple-
raque, quæ vel putrètia, vel debilia essent, vel for-
se prolapsa instaurare adnitebatur. Sed curæ illi præ-
cipuè fuit dei maximū illud & egregiū templum,
quod antea ipse per populum quondam incensum,
conspicuum & admirandum iteratò extruxerat, &
vt pristina magnitudine excellentius, ita & formæ

decore, & metallorum varietate ornat, contexe-
raturque, cocto ex latere calcæque, ferro plerisque in
locis constrictum & conligatū, line vilo tignorum
vel ruderū vsu, ne de cætero tā facile conflagraret.
Arthemius verò, cuius nuper meminimus, hoc tē-
plum machinabatur & extruebat. erat autem in eo
pars quædam testudinis & intermedia quidē, quæ
cæteras superaret ædificij partes, terræ motu excuf-
sa, quā Imperator lōgè firmitus ex ædificari curauit,

& machinatores alij quidam formā prius inter se
contemplati, & quemadmodū offensa pars ad intre-
grum reliquum se haberet, & quousque offensio i-
psa procederet, eam fastigij portionem, quæ in O-
rientem & Occidentem vergeret, suo in statu con-
sistere permiserunt: quæ verò Arcti Not-ue e re-
gione esset super concameratum ædificiū structa,
intorsus paululum porrexerunt, sensimque sic am-
pliarunt, vt cæteris ædificiis plurimum conueni-
ret, fatereturque se inspectantibus obrotundum la-
terum & æquabilem dimensionem habere, vt via
hac possent vacui vastitatem illam in angustum
cogere, pusillamque oblongi portionem sub-
trahere, quousque vndeque quadraret forma.

NN. iij.

*Imaginatio
facit casum,
aut saltem
fingit.*

*Iustinianus
collapsa re-
stituit. Vide
Procopij li-
bros de Iu-
stiniani ad-
ficijs.*

*Hemisphæ-
rium sanctæ
Sophiæ in-
stauratum,
miro artifi-
cio, Anthe-
mij opera.*

*Procopius
hunc dicit
Spov vocat.*

His proinde ita ædificatis desuper obfirmarunt, quod in medio extat, siue rotundum hemisphærium fuerit, siue utcunque murarij id nuncupent fabri. Hunc itaque in modum extructum est templam, rectius quidem & optime circumactum, & vndique quadrans; angustius tamen & in acutum porrectius, ac denique tale, vt non tantopere spectatores, vt quondam, in sui admirationem conuerterat, sed vt longè tutius ad omnes subsultus euaserit. Sed satis multa de hoc templo sunt per nos explicata, quæ vtique erant cõmemoranda, nam velle quæ in ea sunt admiratione digna, verbis expromere; superuacaneum fore apparet, nec huius operis proprium, quod si quis forsitan velit, qui procul hinc absit, haud secus, ac si præsens contemplaretur, apertius ea pernosce; legat Pauli Flori in hexametris scripta, qui primatum apud imperatorè hoc tempore inter eius terræ præsides tenet, & sicut generis gloria decoratur, ita & à suis maioribus opes est amplissimas nactus: ad quæ tamen accedit & eruditio, & impensa eloquentiæ opera, quibus maxime gloriatur. Scripsit hic & alia plura poemata, memoratù & laude digna: quæ verò de hoc templo præscripsit, labore & arte referra eo magis videntur, quo & mirabiliore cõstat esse materiam. Apud hunc nanque quemuis optimum collocati templi comperturus es ordinem, metallorùmque itè naturas subtilissimè conquistat, vestibulùmque ipsum, decentius quidè & necessarium; magnitudinè præterea altitudinèque & figuras in rectù productas, ac quæuis alia siue circularia, siue pendentia, siue porrectiora. huius ex versib. nosse insuper poteris sanctius illud sacellum argento auròque constare, & in mysteria duntaxat sepositum, preciosissimis rebus & mira varietate ornatum: & si quid aliud in eo templo fuerit cognitione dignum, haud

*Iustinianus
adificijs ex
struendis su
pra modum
delectatus
est.*

*Pauli Flori
de sancta
Sophia stru
ctura liber,
temporum
iniuria sup
pressus.*

haud facius atque hi noueris, qui crebris inambu-
 lationibus omnia spectando rimentur. Eodem an-
 no Vere iam ineunte derepente & iteratò urbem
 pestilens morbus inuasit, & infinitam sustulit mul-
 titudinem. haud tamen prorsus cessauit, ex quo tūc
 primū anno Iustiniani imperio quinto irrepere
 nostram hanc regionem occēpit. Interea verò a-
 liò item atque aliò diuersim ea pestis transgressa,
 locis iam multis mutuo deuastatis, his qui reliqui
 Byzantij fuerant, ad breue quiete data, tanquam
 (vt reor) tunc statim eludens, iteratò eòdem se cō-
 tulit, rara (vt arbitror) citius inde se abscēssisse,
 quam decur. Interibant itaque repentina morte
 quam multi, tanquam apoplexiæ graui morbo cor-
 reпти: qui plurimum resistebant, ad quintum vix diē
 vita defungebantur. Morbi autem recentioris spe-
 cies erat pristinae similis. Febres siquidem ad agri-
 tudinem aliam intumescētem adiecta continē,
 non ad diem durabant, nec mediocriter lassabant;
 sed solo eius interitu, quem forte cepissent, finiebā-
 tur. Nonnulli verò nec febre praeuenti, nec dolore
 vilo affecti, secretum dum facerent, vt domi, ita &
 publicis in locis, sicubi id contigerat, procumbe-
 bant extemplo exanimis facti, perinde mortem in
 promptu haberent. Omnis itaque aetas passim iam
 interibat, & pubescens praecipue & florida, & in his
 mares quam maximè, nam feminae non admodum
 simili morbo affierebantur. Qui vetustissima igitur
 Aegyptiorum dicta, qui vt iuxta Persas, & su-
 pernorum motus quamoptimè callent, temporum
 quorundam reuolutiones, quum infinito mundo
 deferri affirmant, nunc prosperas felicisque, nunc
 aduersas & plane infauitas, esseque praesentem pe-
 riodum sinistrorum numero & pessimorum. Hinc
 nanque vbique videmus constari, & omnia denique
 commisceri. Quidā verò diuinam iram exitij mor-

*Pestis grassa-
 tio diutur-
 nis.*

*Byzantini
 ea grauior
 afflicti.*

*Morbi le-
 thalis descre-
 ptio.*

*Lustuosus
 effectus.*

*De eo diuisi-
 naculorum
 coniectura.*

*Verum in
dicium.*

*Agathia
censura du-
bia.*

talibus esse causam dicunt, quæ non immeritò hu-
mani generis nequitas puniat, & hominum multi-
tudinem mutilando concidat. Mihi verò vtran-
que opinionem inquirere, & veriozem decernere,
haudquaquam est hoc tempore adnitendum, quò
id fortè ignorem: vel si fortè satis intelligam, neces-
sarium tamen haudquaquam id visum præsentibus,
de quibus dicendum est convenire. Nam si
breuiter quæ obtigere commemorari, hoc solo histo-
riæ legi est inferuitum. Super his autem ciuitati &
alia pleraque eodè tempore inciderunt tumultuo-
sa & turbida, & nil minus, quam ea, quæ diximus,
permolesta. Sed qualia fuerint explicaturi mox sum-
mus, si prius & breuiter vetustiora quædam nos
transegerimus.

6 HUNNI quondam circa lacum Mæoridem
loca incolere in Arctum potius versi, vt barbaro-
rum cæteræ nationes, quæ quod infra Imaum mô-
tem Asiam insident, hi omnes & Scythæ & Hunni
v ocitabantur, seorsum tamen & per generationes.
nam partim Cotriguri appellantur, partim Vltizuri,
partim Burgundi, partim aliàs vtcunque pa-
trium illis est gentibus & consuetum denomina-
ri. Hi itaque Hunni longo post tempore in Euro-
pam subito traiecerunt, certo (vti fert fama & in
vero) tunc primum his duce factò, siue aliena qua-
dam vñ fortuna, siue lacus aquæ, quæ in pontù Eu-
xinum deferuntur: defectiores sunt his interea vi-
sæ, vtcunq; tamen res se ipsa habuerit, vbi hi trans-
miserunt, diu per aliena vagati, de improviso incur-
sione facta ingentem iacturam locorum incolis in-
tulerunt; atq; adeo, vt primis illis depulsis habita-
toribus, eas ipsi sedes tenuerint, in quibus erant nò
diu alioquin permanfuri; sed funditis, vt aiunt, per-
dendi. Sed Vltizuri Burgundiq; ad Leonis vsq; tē-
pora Romanorum Imperatoris celebres exitere, &
robore

*Nationes es-
feras procul
remotas ex-
citat mundi
iudex, vt ha-
rum opera
populorum
otio, luxu, e-
picureismo
diffluentium
superbiam
contundat.
Ita Græci
ab Hunnis,
s andem à
Turcis op-
pressi sunt.*

robore præstare sunt visi. Nos verò huius ætatis homines nullam istorum habemus cognitionem, nec habituri in posterum sumus, siue quia profusus obsoleuere & nusquam sunt, siue quia suis exciti sedib. aliò sunt & quamprocul abducti. Eo itaque anno, quo pestilentissimum morbum Byzantiù diximus inuasisse, Hunnorù reliquæ saluabantur, erantque adhuc celebritate & nomine clari. Descendentes itaque Hunni ad notum ventum haud longe ab Histri fluminis ripis, pro eorù arbitrio confidebant. Tunc igitur hieme iam incunte, huius fluminis aquæ, vt aliàs semper nimio præ algore magnam in profunditatè concretæ obstrictæque obduruerant, adeo vt peruiæ tam viris essent, quam equis iam reditæ. Zabergan igitur Cotrigurorum Hunnorum præfectus magna cum hominù equorùque multitudine dum per constrictos fluminis vortices nil secus ac terra iter haberet, facillime in Romanæ ditionis loca pertransit, nimirum quæ deserta iam essent, & prodeunti sibi nihil impedimento fuisset. Quo factù est, vt quamprimù Mœsiam Scythiamque transgressus, in Thraciam demum peruenerit: quò vbi est ventum, exercitus partem in Græciam, vt de improviso sine custodiis loca excurreret & populareretur, dimisit. Et alias deinceps manus in Cherronesum Thraciæ. Cherronesi verò pars quædam, quæ in eorum notumque vergit, ad meridianum vsque centrum circa Hellepontum porrigitur, cuius fretum Cherronesum fere omnè circumfluit, insinuatis littorum flexibus in angustiorum vsque continentis partem exin circumfertur, quadraginta duntaxat stadiis coercetur, ne Cherronesum insulam faciat. In hoc igitur Isthmo porrectior inædificatus est murus, in vtrunque mare productus. Interiore in partè constitutæ sunt ciuitates nonnullæ, Aphrodisias, Sestos, Ciberis. Ab his

*Hunnorum
in Europa
aduentus.*

*Zabergan
Cotrigurus
per glacem
Rom terras
inuasit. Ni-
hil iis ar-
duù quos ve-
lut Carnifi-
ces diuina
iudicia mis-
it, vt alios
sceleratos
plebant.*

*Cherronesi
stus, castel-
la, & muni-
tio.*

quam longissime vt iuxta Isthmum & sinus lit-
reos sita, & apud poetas celeberrima Sestos ciuitas
est, nec alia vt puto de causa, nisi ex illo heroum
cœtu, Leandrique amore & morte. Huic hæud lon-
gè aliud quoddam adiacet castellum, perexiguum
quidem & inuenustum, & nil penitus nactum quod
iuuet. Callipolis est denominatum. vicos tamen

Callipolis.

huic circumiectos agri exornant, promontoria item
& arborum copiosa varietas, aquarumque fluxus,
terra irrigua & planè fecundior, & ad necessaria
omnia abunde admodum suffectura. Tot itaq; Che-
ronesi castella, tantamque agrorum amplitudinem
ita munitiones circumplectuntur, vt adiri per ho-
stes hæudquaquam facile queant. Zambergan igitur
spe bona depastus, id animo agitabat, vt si obie-
ctum hunc caperet murum, & versari in locis in-
terioribus posset, vel quare simul in potestatem se
protinus redacturum: ex eoque somniabat affuturâ
sibi non paruum nauium copiam, quibus in Asiam
esset per angustissimum illud & intermedium fre-
tum, quod nec asperis quidè scindirur vndis, sum-
ma facilitate & mox traiecturus, Abydôque capta,

*Zambergan-
is disreptic-
nes.*

*Vanis consi-
liis superbis
insatiansur.*

& portorium simul decimarium illud protinus sub-
laturus. His itaque vanis consiliis concitatus, in
Cheronesum tantum exercitus misit, quantum ad
id negocij satis fore existimabat. Ipse verò cum e-
quitum millibus septem recta ire Constantinopolim
pergit, agros depopulando, tentandoque proxi-
ma quæque castella, ita vt passim omnia pertur-
baret. Sed eius in has partes profectionis causa fuit
barbarica iniusticia quædam, & nimia habendi cu-
pido; dissimulando tamen Cotrigurum præten-
debat & causabatur inimicitias. Siquidem Sandi-
chilus quidam & Hunnus suæ gentis præfectus erat,
vt beneuolentissimus, ita & fœdere Romanis iun-
ctus. Hunc nimirum Romanus Imperator colebat,

bene-

*Cotriguri ex
amulatione
quadam ad
hoc facinus
impulsi. Se-
culorum o-
mnium la-
bes perpe-
tua sociis
inuiders.*

beneuolentiâque & honore prosequeretur, & multis simul muneribus condonabat. Corriguri igitur, quum nihil huiusmodi essent rerum participes facti, sed omnino despicerentur, & apertioribus afficerentur potius contumeliis; hunc comparandû esse exercitum censuerunt; ut & ipsi terrori cæteris essent, & sibi perinde illatam iniuriam vindicarent, & digni iam viderentur, de quibus haberi ratio posset. Quum itaque prodeuntibus iis nemo obuiâ iret, incurfiones libere facitabant, & agros depopulari ingentem auertebant prædam, magna vi captiuorum coacta, quos inter & feminæ quammultæ: ut nobiles, ita & continentissimæ crudelius trahantur: quæ utique infeliciores eo maxime erant, quo & barbarorum ministrare profusæ libidini cogebantur. quinetiam barbari homines plerisque vel e sacrario abductis vim inferebant, quæ a puero iâ- pridem nuptiis renunciaffent, & seculi voluptatibus, ac castam vitam ut degerent, in remoto aliquo domicilio recondentur, deo ad supplicandum idoneo, & id magnificerent, ut semotæ omnino & liberæ a quouis hominum contubernio quam procul abessent, quietique se solum permitterent. Erant præterea, quæ quum barbarorum repudiarent concubitus, vel partui proximæ, si quæ forte istiusmodi esse tunc contigisset, ita distrahebantur, ut si necessitas ipsa pariendi ingrueret, in ipso itinere in propatulo særum mox æderent, nec verecundos possent partus dolores obtegere, vel hos urgentes significare: unde vel ædici plerunque infantes canibus discerpendi, & auibus in solitudine relinquerentur, perinde iccirco essent in lucem producti, & frustra, quod nati fuerant, hi degustassent. rem sane calamitosam, ut eò tandem res Romanorum redactæ iam essent, ut vel in circumiectis regiæ vrbis locis à barbaris, et si per paucis quidè, malâ hæc infer-

*Corrigurorū
supra, &
desertandi
raptus vir-
ginum.*

*Barbarorū
immanitas
fæda.*

*Atqui tan-
dem in tam
execrandos
furores san-
ctus & ius-
tus Deus se-
uerè ani-
maduertit.*

rentur. quibus tamen non eotenus audacia finiebat, sed vrbē versus progrediendo, ad longos (quos nuncupant) muros se facile contulerunt, & præfidiis, quæ infra hos essent, appropinquabant. iam enim præ verustate & negligentia maioris castelli dissolutum ceciderat ædificium.

7 TUM barbari ipsi vel stantes in partem aliquā muros haud secus ac sua intrepidè disturbabant, nec aliquid erat, quod hos coerceret, quom nullum eodem esset militare præsidium collocatum, nec vlla ad defensionem tormenta, nec demum, si forsitan affuissent, qui ea tractare satis cesserent, non canum latratus audiebatur, non hominum fremitus, & si non id dictū ridiculum sit, tanquam porcorum in claustris Romanis exercitus interclusi manebant, tamen vel eo numero essent, quo tunc primum & veterum Imperatorum tempore recensentur, & non in minimam partem redacti, haudquaquam sint tamen Imperij magnitudini suffecturi. nam quum ad quinque & quadringenta millia sexcentaque bellicosissimorum virorū, vires omnes apud Romanos tunc temporis cogerentur, vix ad centum quinquaginta nunc millia rediguntur, quæ partim in Italia, partim in Libya, partim in Hiberia, partim apud Colchos, partim Alexandrino in agro, & circa Theben Ægypti erant. Pauculi præterea quidam in Oriente circa Persarū terminos stationem habebant pro iunctis fœderibus & affirmatis induitiis. Non enim multis hisce in locis opus erat. Sic itaque ad perexiguam partem redactæ tot hominum copix sunt, & principum negligentia interscissæ. Imperator nanque vbi Italiam omnem in potestatem redegerat, & Libyam cepit, totque & tam maxima confecit bella, primūque (vt dixerim ita.) Romanorum omnium, qui Byzantiij imperium tenuere, vt nomine ita & re ipsa liberæ

*Gracorum
ignavia Hū
mis viam
ad aliquid
amplius au
dendum a
perit.*

*Inclinatio
maxima re
rum in ma
gno impe
rio.*

*Inflans
imperij di
gnitas, nem
pe dum pie
tati & iusti
tia princeps
vacante.*

beræ potestatis esse Imperator arguitur, & alia ple-
 raque in ipsa iuuenta, & corporis robore gessit: cir-
 ca ipsum denique & postremum vitæ decursum
 (iam enim senuerat) renunciaſſe laborat, vt inter ſe
 hoſtes armis decernerent. Vnde & donis nonnul-
 los mulcebat, vel ea arte, vtcunq; poterat, re-
 pellebat: vel fortè efficiebat, vt ſibi confiderent plu-
 rimum, vel ſuo ipſi discrimine bella gerent: quo
 factum eſt, vt exercitus ipſos [etſi] deſidia & bel-
 landi deſuetudine diuturna corruptos, perinde non
 in poſterum neceſſarios, negligeret. Vnde vel eo-
 dem tempore capti, qui ſecundum in principatu lo-
 cum tenerent, & exercitus regerent, a ſubditis ve-
 ſtigal exigendi curam ſuſceperant, ex eoque exer-
 citibus neceſſaria impartiri, partim ſuperbius ſti-
 pendium fraudare, partim tardius longè, quàm o-
 pus eſſet, illud dependere, vel eo vtcunq; depen-
 ſo, computationem fraudulenter & turpiter exer-
 cere, ſcribis inſtando vel perſoluta ſtipendia reuo-
 cando, impudentius agere, idque præmij & digni-
 tatis militibus ſoluere, criminationeſque alias itè
 atque alias & sæpè inferre, cibariorum partem ſub-
 trahere, & haud ſecus atque in aquarū deſluxu re-
 fluxūque, neſcio quo pacto vel ſtipēdij partē, quam
 fortè agminibus dependiſſent, retrò ad ſe, vnde de-
 fluxerat, reuocarent. Hoc modo ars omnis bellige-
 randi, vel acie decernendi negligebatur, ita vt par-
 tim cibi oppreſſi carentia, certamina ipſa relinque-
 rent, in quibus diutiſſimè coaluiſſent; partim aliò
 ſe conferrent, vt ad vitā aliā tranſituri. vnde in ſcor-
 ta, aurigæſque, & homines eiufmodi effeminatos ac
 deliciis deditos, ciuileſque in ſeditiones duntaxat
 intentos & corporum curam, contentioſos, furen-
 tes, audaces, & in alia demum minoris longè mo-
 menti, militare ſtipendium inſumebatur. quo factū
 eſt, vt non ſolum Thracia, ſed vel proxima regio

*Vitium ſeme-
 ſta. Inſinia
 ni deſidia, ni
 mia indulgē-
 tia, populū
 contemptus,
 &c.*

*Duces mili-
 tum ſtipen-
 dia fraudu-
 lenter inter-
 cipiant. Ma-
 nimarum cō-
 fuſionum ini-
 tia.*

*Militaris
 diſciplinæ
 interitus.
 Tunc nihil
 ſupererit,
 præſertim ſi
 hoſtes non
 procul ab-
 ſunt.*

*Audaciæ
 & aſtutia
 militum parit
 in prouincijs
 ſolitudinē.*

vrbi loca, deserta iam adeo essent, & sine vllis custo-
diis derelicta; vt barbaris peruia fierent, & ad in-
cursiones nimium opportuna. nam illi eò euaserant
insolentiæ, vt vel ad Melantidem vicum castra po-
suerint, quæ à Byzãtio ne centum quidem & qua-
draginta stadiis abest, quem vicum Atyras circum-
fuit annis, qui ferme exiguo progrediens spacio,
in austrum ventum sensim declinans, in Proponti-
dem fluxum eructat, ad cuius ripam ipso in exitu
promontorium habet porrectius, cuius appellationem
& flumen id retulit. Hostibus itaque tam pro-
ximè vrbem stationem habentibus, cuium multi-
tudo & timere tū primùm, & pauore percelli, & im-
minentia mala non solum qualia essent, sed longè
maiora animo agitare; somniarèque obsidionem,
incendia, futurā necessariorū carentiam, mœniūm-
que diruptiones. Itaque in ciuitatem, in publicas
vias fugæ subito multitudinis factæ, impulsione sq;
mutuæ, & pauores, vt quidem prætrepidi, ita & tem-
erarij, perinde iam barbari in se impetum fece-
rint, in forūmque ex portarū violento impulsu cre-
pitus ingens iam edebatur, atque adeo vt non mo-
do plebeios & obscurè sortis homines timor inua-
deret, sed magistratus omnes & Imperator hau-
parui, quæ acciderant, faceret. Dehonestabantur
itaque Imperatoris ipsius permissu sacra omnia tē-
pla extra vrbem locata, Europæque è regione lit-
torique adiacentia loca; quæ vtique è Blachernis
(id locò nomen) initium sumunt, & in pontum vs-
que Euxinum porrecta sunt, & Bosporum desinūt.
Ex his itaque omnib. locis, quæ preciosiora essent
oblationum, cum cætero apparatu his necessario,
partim plaustris deferentes intra vrhem deposue-
runt. partim inuecta nauigijs, & intermedio traiecto
freto in aduersum littus in continenter mox de-
uehunt. videres tunc sacras nudatas ædes, suo

*Hunnorum
ad urbem
accessum
fernis mili-
tum impe-
rij dissolutio.*

*Oppidanorū
perterritorū
descri-
ptio.*

*Pauoris ef-
fectus.*

Blacherna.

splen-

splendore sic & ornatu priuatas, perinde antea nūquam dicatas, nec religionis quicquam aut sanctitatis fortitas, sed vt nuper fundata. adeo autem terribilia erant, & ingentia illa discrimina, & tantopere vt occursura omnino animis ipsis concepta, vt vel in Syces mœnia, Chifcāmque portam, primores quidam, præfectique, & armatorum vis magna infederint, hostes oppugnaturi, si se forte inuaderent.

8 DVM interea ciuitas omnis tumultuando maximum in modum perturbaretur, & barbari haudquaquam proxima quæque depopulari intermississent, Belifarius clarissimus olim præfectus, et si præsenectute in curuitatem iam declinasset, mittitur tamen per imperatorem in hostes eo armorum habitu circumactus, quibus à pueritia iam insueuerat: vnde & rerum per se quondam gestarum recordatio succurrebat, & ipse quidem de se mira animi promptitudine, iuuenis munera exequebatur. id nanque vltimum illi in vita certamen fuit, nec sanè minorem ex eo retulit gloriam, quam ex Vandalis olim, Gothisque deuictis. Siquidem malorum præteritorum & futurorum iam desperatio, vt conatus hosce maiores fore superbioresque arguebant, ita & victoriam periocundam. Belifarius itaque haud procul ab vrbe progressus, ad Cherumefum (id loco nomen) positis castris, summam præ se rei militaris peritiam tulit, & maiora ausus est, quam eius canticies ferret. erat nimirum iam effictæ ætatis, debilitatæque (vti par erat) non mediocri detinebatur; haud tamen adeo videbatur laboribus concessisse, nec aliàs vitæ percupidus. Hunc viri trecenti, vel eo amplius numero sequebantur, præliandi omnes periti, & qui secum vnà nonnullis certaminibus antea & strenuè insudarant: cæteri turba erat inermis, & planè imbellis, & qui sola in experientia pro suauissimis pericula ducerent, quippe qui vi-

*Pericula
crescunt, ubi
obfessi timore
corripuntur.*

*Prudentia
viribus corporis
longè
est præstantior.*

*Pro patria
seni prudèti
& optimo
dulce periculum.*

*Supra vires
audet dux
optimus.*

*Fortes viri
ducem senè
& strenuum
alacriter
sequuntur.*

*Belisarij
prudentia.*

*Strategie-
ma.*

*Ducis ad-
uersarij pru-
dentia ho-
stes terri-
sat.*

*Proprie vir-
tuti strenui
milites, du-
ce sapientis,
confidunt.*

*Insigni con-
sideratio.*

*Belisarij ad
milites con-
cio. qua eos
hortatur ad
strenuè &
prudenter
pugnandum.*

fendi gratia potius, quàm rei gerendæ in expeditio-
nem iussent. His præsidio erat è proximis vicis a-
gressium copia, qui per barbaros deualtatis iam a-
gris quum se quò alio verterent nihil haberent, ad
Belisarium agmine facto se mox conculerunt. Tum
ille in tempore aggressi multitudinem fretus, patentiori
fossa se suosq; circuegit, & exploratores crebrius
emittebat, hostium vires spectatum; ita quoad po-
terat fieri, vel illorù exercitum recenserent, ac demù
referrent, quæ ex his percepissent. Hunc ille in mo-
dum omnia secum versando, ex sententia exseque-
batur. quum autem iam serum diei esset, & nox ad-
uentasset; per campos ignes passim incendi iussit, vt
vbi hos hostes spectassent, maiorè esse exercitù cre-
derent, quàm hùc ex ignibus metirentur. Et sanè ita
esse sibi iam barbari persuaferant, vnde & formidine
capti, taciti considerabant. Haud tamen hisce fallaciis,
tanquam rei militaris prorsus ignari conquie-
runt. iam enim intellexerant, Romanorum adesse
perexiguas manus, & sibi non bello pares. Belisarij
tamen milites mira animi promptitudine teneban-
tur, hostesque iam aspernati, vel si infiniti in se im-
petum facerent, propriè virtuti quamproximè confi-
debant; vt qui & Romani essent, & in magnis peri-
culis suas vires periclitati, rei bellicæ studuissent.
Quorù virorù Belisarius quàm vt animi magnitudi-
nè, ira & iactantiâ percepisset, & quòd acrius longè,
quàm oporteret, instantibus periculis tam multum
infremeret; veritus, ne dum in ipso vitæ discrimine
versaretur, & pede collato cù hoste manus confere-
rent, defecturi forsitan sint, vel in nimium spei euecti
effuse subirent, & pro arbitrio quò vellent ferren-
tur, quum faciles quidem & placidi rerum his vi-
derentur euentus; & ne hæc euenirent, cauendum
ratus, coacto mox in vnum exercitum, vt iam immi-
nente certamine progressus in medium orationem
huiusmodi

huiusmodi habuit. Non equidem, viri, vt à timore ad confidentiã vos erecturus, quod fieri ante certamen inritum solet, huc ad vos venio pro consuetudine verba facturus, si quo forsitan modo Romanos milites semper in bello versatos, & qui (ita vt dixerim,) magnarum gentium Respublicas euerterunt, nunc verò aduersus barbaros bella gesturos, vagos hos quidem, & Hunnos Cotriguros, perinde formidiné adempturus commonefaciã. Sed quum in vobis vt animi inesse multum perspexi, ita & audacia plurimum, & vltra quàm decet, vos demum afferri, non superuacaneum fore existimaui, veteris vestræ modestiæ & vos meminisse. *siquidem quod modum excedit, ubique cauendum est sapientibus: vel si in laude fore id sit concessum, eotenus his tamen gloriandum, qui pro rebus olim egregie gestis forsitan esseruntur, quoad credulitas ipsa & confidentia, quæ & spes est posse vos semper similia consequi, ex animo propulsare prudentiam nequeant, vel se ad insolentiam prorsus euehere. Erimuerò qui ad id prouecti dementia sunt, vt nec moderati quippiam audire, nec pensi queant, profecto vel ad deum ipsum oppugnandum sunt euasuri. Ad hæc considerandum, quòd si barbari nostris sint viribus longè inferiores, sed alioquin multitudine superent; vel si id, quòd vtrinque abundat; scrutando nos expendimus, in æquum id, quo exceditur, redigatur necessarium sit. Cur non indecorum fuerit, vos propinquo ex apparatu, ad id petulantia & incontinentia peruenisse, vt nec tempus quidem, nec ordinem, nec temerarios fortunæ casus magni nunc faciatis? Non enim reor corporis viribus potius, quàm recto iudicio, & prouida cogitatione posse hostes pervinci. Quo enim pacto & ipse, qui ad id senectutis peruenierim, & belligerandi iã tempus excessi, in acie versari nunc & periculis possem, nisi consiliis vt cunq̃ue probis confiderem? Si igitur & senectutis infirmitatē, mēs quidem*

Audaces, veteris etiã modestiæ meminisse decet.

Naturam enim & Deus oppugnant qui temeritate nimia in periculo seruntur.

Deinde hostium numerus & apparatus non est contemnendus.

validior, ac decentium rerum percipida fortiorem
proculdubio reddit, ad eaque excitat, & peragenda
confirmat, providentiã quadam supplendo ætatis
defectus; quomodo non potius longe adiuverit, si
iuuenili huic vestræ ætati, & corporis robori sit hæc

*Prudentie
præstantissi-
mus usus.*

*Prudentia
est virtus
quæ in
rebus
prudens
cogitatio
est, quæ
quædam
rebus
prudens
cogitatio
est, quæ
quædam
rebus
prudens
cogitatio
est, quæ*

affuturã nam minus prosperos rerum euentus, qui vel for-
tuna sunt, vel manuum debilitate atque ignavia, tutior
fortè & prudens aliqua cogitatio, & quæ coaptare se casi-
bus noverit, in ea transferre, quæ expediant, poterit, & si
quid peccatum est, confestim sarcire. verum ubi mens la-
bat, & facile fallitur, ne eas, quæ in rem sint, intromiscat, si
eorum, quæ inconsultius fiunt, quicquid acciderit, unde nã
tibi desumpseris, quod sit saluti futurum, & præsens re-
nuocare periculum queat, si fortè præcipuum illud, quod hæc
omnia pariat, avertatur? Sed subibit quempiam ad-

*Occurrit
obstructioni.*

*Quam de-
xtrè diluit.*

miratio, nouum inè quoddam commonefaciendi
milites genus per id tempus adinuenisse, quã longè
prius erigenda in vobis confidentia esset, & ani-
mi promptitudo. At contra, hæc quidem ipse nunc
subleuo, moneoque, & in dubios quosdam cogita-
tus immitto, & segnes moras, ac spem ambiguam
facio. Sed alioquin id mihi pericundum videtur, &
ad sperandum quamoptimè ducit, si cum huius-

*Audaciam
temperan-
dam esse
docens.*

*Vires item
sine pruden-
tia noxias.*

cemodi viris in bellum concessero, quibus si id quæ
persuadere, vt sibi audaciæ paululum demant, satis
eloquens videar. Velim autem certiores vos factos,
haudquaquam fore validioribus viribus, quæ prudentia
careant, optimos ascribendos esse conatus, & præclara
facinoras, sed inconsulte potius audaciæ ac petulantia, &
bene constitutæ consuetudinis euersioni. Animi itaque
promptitudo apud vos maneat velim, & maxi-
mum in modum vt floreat, si modo à mence casti-

*Fortitudinẽ
belliscam re-
quirit, sed
sollertia
admixtam.*

gata quadam & continenti, rebusque decentio-
ribus pendeat, & audaciæ quod nimium est, &
in temeritatem vos ferat, intercidatur. Non e-
nim socordiam timoremve insert, cogitatione versare,
quem-

quemadmodum presentibus rebus utendum sit; sed gratiam et audentiam. Si enim ubi demum, quæ profutura sunt, innotuerint; illud sequetur omnino, ut iure audere omnia queas, tanquam non in ancipitem fortunam euectus. Sed vestrum quis dixerit, haudquam posse generosam naturam, quæ non iniuria commouetur, & labori quammaximè optet continenter insistere, tam subito cogi, violentèrque ad quietem & remissionem traduci, & ultra quam necessitas postulet, moras protrahere, vel tempore intermittere opportuna consilia; præsertim quæ eadem ipsa natura ea molestius ferat, quibus in nos barbari debacchantur, qui omnia impudenter & agunt & vastant, ita ut vel ad regiam ipsam irruptiones audeant factitare. Sed habeant ita se ista, & experientia confirmetur, ut merito hostibus succenseatis, qui abusi vestra patientia sint. Sed facile equidem fore sapientibus duxerim, animi iracundiam & perturbationes frenare, continerèque in obuios quosque temerarios impetus, & salva duntaxat ut dignitate, ita & animi magnitudine atque constantia aduersantibus quibusque obsistere. Nam ex hisce animi motibus quicunque rerum sint delectum aliquem nacti, his fuerit entius inhe-
rendum, qui purè verique ac decentiores denique sunt. Qui vero seorsum & in contrarium euentum deuoluti seruntur, haudquamquam semper utendum est, nisi quandiu in commodum cesserint. Sapientiam igitur puriorem rem esse, probamque, nec vlla ex parte adulteratam, nemo non vestrum fatebitur: ex iracundia verò, quod strenuè sit, & quidem gloria dignum, nimia tamen audacia surripienda est, nec prorsus conducit. Quocirca ex ea ipsa, quæ potiora sunt, deligendo; & rebus bene gerendis intermiscendo prudentiam; imus sic audacter in hostes, ut re nulla & necessaria paruis facta, id solum intelligamus, esse nobis aduersus barbaros decertandum, qui prædonum quidem in morem excursionses fa-

*Alia obie-
ctio. Genero-
sos homines
tanta mo-
destia præ-
ditos esse, pa-
rum necesse
videri.*

*Responsio.
Prudentes
generositate
cum animi
modestia
coniungunt.*

*Deinde, im-
petus iracundia
est
violenti
sunt, non ta-
men satis
oculati aus-
ces.*

*Concludit,
miscendam
esse in pralio
cum animi
promptitudi-
ne pruden-
tiam & mo-
destiam.*

cere assueti, nec satis grauius in acie decertare, vel in praeliis ipsis diutius perdurare profus indocti, ubi primum statarium & se inuadentem in aciem militem viderint, ac suo ordine ductum extra munitiones, & non infra mœnia se oppugnantem, profecto mox sunt pristinam eorum deposituri consuetudinem. cogentur vt se nobis immisceant, ac pede collato armis nobiscum decernant, necessitate ipsa ad id instruente. Nobis verò modestia fretis, patrij ritus ex vsu ad rem gerendam consultius prodeuntibus, experientia ipsa intelligent, diurnam exercitationem & animi promptitudinem fore cuique potioem, quam repentini sint & inuita conatus.

*Sapiens ora-
tio ducis, mi-
litaris ia-
stantia le-
ues auræ
dissipat.*

9 VBI hæc Belisarius perorauit, milites, quæ vsui forent, iteratò edocti, eth suo & pristino corporis vigore & viribus tenerentur, plus tamen his modestiæ inerat, quam antea iactantiæ fuerat: & sanè his animis hisdémque institutis plenos Lacedæmonios autumè, (vt maiora minoribus comparent) quos circa Leonidam fuisse ad Thermopylas ferunt, Xerxi iam se inuadere. Sed illi ad interneccionem omnes interiere, hoc solum strenuè ac probe fecisse comperiti, quod non turpiter & per ignauiam mortem occubuere, quippe qui Persarum quam multos antea occidissent. At Romani, qui tunc sub Belisario militabant, Laconica proculdubio vsi sunt audacia, nam & hostes in fugam primo congressu penitus verterunt, magna illis illata clade, quum ab his ipsi minime sint vel molestiæ, vel magni momenti rei quippiam passi. Barbarorum nanque ad duum milium equitum turma, quum tumultuosius, & ingenti cum vlulatu, aduersus Romanos iam aduèraret, & facile hostes se comprehensuros rati: de cubito eorum aduentu Belisarius per speculatores certior factus, copias omnes his obuiam suas extèplo educit, occultans (quoad poterat fieri) suorum paucitatem, & delectis

*Belisariani
barbaros
vincunt.*

*Strategema
ducis impe-
rium hostilè
eludentis.*

delectis equitibus ducentis, scuratis omnibus, hastatisque, vtrinque intra proximum nemus in insidias locat, qua hostes in se facturos incurSIONEM existimabat; præmonitos, vt vbi iubendo his signum dedisset, existerent omnes, barbarorum phalangem hastas in hos iaculando inuaderēt, vt aliunde pressi & ipsi reprimerentur, quibus futura erat inutilis multitudo, quum in angusto acies extendi non posset, sed in seipsa conuolueretur. tum Belisarius agrestibus iussis, hostes vt altius inclamando, deterendoque, iter consequerentur, inter suos medius constitit, vt ex aperto hostium exciperet imperus. Barbaris itaque hoc pacto progredientibus, in insidiarum loca quum eorum maxima pars peruenisset; suis protinus his obuiam Belisarius ipse eductis, vbi in conspectum venit, imperu facto fortissime hostes inuasit. subsecuti agrestes, & imbellis cætera multitudo ex hominum varia colluione conflata, cum ingenti clamore, fustibusque ad id secum delatis, quorum ex mutua collisione sonoro crepitu facto, bellantibus suis animos faciebant. tunc demum dato insidiatoribus signo, & hi ex insidiis de improviso existunt, & transuersam induunt aciem. Itaque vtrinque feriunt Romani hostes in medium actos, vlulatusque plurimus, & strepitus pariter maior longè, quam pro belli magnitudine factus. Tunc Barbari, quum vndique iaculis ferirentur (id nanque Belisarius ita fore præcogitabat) in se ipsos adglomerati pedem iam referbant, & coangustati, compressique, tueri se bellando minime poterant, quum nec sagittandi locus iis esset, neque obequitando liceret excursiones crebrius facere, nec cornua ipsa quoquam pacto extendere. nam orbe facto contineri haud secus circulo videbantur, ac magno essent exercitu circumuenti. porrò qui à tergo iam incubuerant, ingen-

*Agrestium
in prælio
quali ope-
ra.*

*Impetus ex
improviso
hostem im-
bellum per-
terret &
turbat.*

*Hunnorum
trepidatio
& modus
pugnandi
incomodus.*

*Strategie-
ma.*

ti cum clamore & crepitu his terrorem incusserant. pulvis præterea in sublime elatus, haudquam his permittebat eorum numerum, qui secum certarent, latis nosse. Primus omnium Belisarius ipse eorum, quos obuios habet, quam multos obtruncat, depulsosque suo è latere hostes in fugam compellit. proinde aliis item atque aliis sibi iam insistentibus, barbari terga vertunt, & incompoliti palantesque feruntur, nullis post se custodiis positis, sed ut cuique visum, fugam capeflunt. Romani verò acie instructa hos insectati, carpendo postremos quosque, qui in manus offerebantur, obtruncant. cædes magna in barbaros facta effuse iam fugientes. nam & equis habenas profusus laxauerant, ad hæc & flagella equos vrgentia accedebant, atque adeo, ut cursu & concitatione equorum celeritatem præuerrere viderentur. Defecerat præterea barbaros præ timore ars illa, quam exequi pro eorum consuetudine quam maxime solent, ut fugiendo acrius longè se insectantes oppugnent, dum ex equis in hostem mox versi sagittas immittunt, quas utique tunc violentius, in quem destinarint, insigunt: quòd sanè eo facilius fit, quo illi in persequentes recta & ex aduerso maximo impetu deferuntur, & insectatores ipsi effuso cursu in arcus prouendo sagittis se induunt, & vulnera acriora excipiunt, dum his obuiam eunt. Tunc tamen Hunnis arma iam omnia obtorpuerant, & intractabilia videbantur, nec attentare quidem illam repugnandi artem mens erat. Barbarorum igitur quadringenti fere è prælio cecidere, Romanorum nemo desideratus, pauci vulnerati. Zambergan Hunnorum præfectus vix tandem cum paucis è fuga se, & libes quidem, in castra recepit. nam Romani equis ab insectando cohibitis, maxima his causa salutis fuit: nimirum qui si paulo acrius inittissent, occidione

Belisarij senis egregia virtus. Nihil non au det patria amor eximius.

Hunnorum strages & fuga.

Qui fugientes hostem sagittis laedere solebant, industria sua exuti videntur.

Dux eorum ag, è castra repetit.

cidione proculdubio hostes, vt metu percussos, in-
 terfecturi fuissent. sed barbari tam tumultuose, ac
 trepidè se in munitiones receperant; vt & care-
 ros, qui his in custodiam relictì erant, maximè ob-
 turbarint, ratos iam iam & se perditum iri. vlula-
 tus & barbaricus protentior quidem exaudieba-
 tur. nam & defectas cultris facies lacerabant, com-
 ploratione more patrio facta. tum & Romani cum
 Belisario sua mox repetunt, rebus spe potioribus
 gestis, & dignis quidem præfecti prudentia. Barbari
 demum ea iactura affecti, sublatis extemplo è Me-
 lancide castris, retrorsum, qua venerant, trepidi fe-
 rebantur. Belisarius itaque, etsi vti ars bellica po-
 poscisset, abeuntes iam barbaros tergis insectando,
 & postremos vt metu percussos carpando, maiori
 cæde afficere potuisset, præsertim quum in fugæ
 modum discessionem fecissent; ad urbem se ramen
 cum victore exercitu non libens, sed imperatoris
 iussu recepit: quem populus vniuersus ex fama re-
 rum tam egregiè & recens gestarum effusus ob-
 uiam, quum urbem ineuntem spectassent, diuer-
 sim & per conuentus laudibus efferebant, vt qui
 salutem his peperisset, sed magistratus plerosque,
 & principes ciuitatis ea pompa offendit, inuidia &
 luore captos, vitiis (vt sic) quæ potiora sunt, obtre-
 ctantibus. Belisarium siquidem superbix incusa-
 bant, vt gloria elatum, etsi iam defluentem, populis
 que fauore & beneuolentia perinde maiora quædã
 sperantem; quorum de causa quam celerrime re-
 diisset, atque adeo, vt iuxta se non integram retu-
 lerit gloriam, nec pro defudatis laboribus debitis
 sit honoribus fretus; sed defluxisse iam illi victoriæ
 pompas iactabant, vanaque omnia reddita, & silen-
 tio pressa. Et sanè hoc pacto maximorum plerun-
 que animorum vis heberatur, quum nec honoribus
 hi extolluntur, nec digna factis recipiunt præmia.

*Fugientium
mos.*

*Barbarorum
lugentium
mos.*

*Cur hostem
non sit per-
sequutus
Belisarius.*

*Virtutis in-
uidia co-
mes.*

*Inuidia in
virtutem
spuita.*

*Pramia in
Rebus sub
solicite di-
gnis reddenda.*

sic fermè Respublica pro sapientum predictionibus deseciores redduntur, in quibus ea sit & exercita consuetudo, ut nulli dignis deferantur honores, siue litterarum in disciplinis præstitierint quidam, siue istiusmodi opportunius aliquid, vel per necessarium, laudabiliter gesserint.

Fugiens hostis animos sumit in itinere tuto.

IO HVNNI verò quum insectaturos se fore Romanos suspicarentur, tum multo uolusque logos (quos nuncupant) muros iam excessissent; ubi Belisarium reuocatum fuisse intellexerunt, neque alius quisquã his insultaret, lentius iter habebant. Interea pars altera illa exercitus, quæ Cherronesum obsidebat, crebrius iam factò in muros insultu, admotisque scalis, & machinationibus aliis, quibus vrbes deleri solent, quam sæpissime à Romanis repellebantur; quibus

Iuuenis ducis fortitudo.

Germanus Dorothei filius, iuuenis admodum, præerat, & tunc primùm pubescens, qui non minus peritia militari præstabat, quam animi magnitudine. patria illi erat Illyrica ciuitas Bederina uetusto nomine dicta, deinde Iustiniiana denominata. Iustinianus nanque, quia ibi primùm editus in lucem fuisset, mirifice eam ornauit, & ex obscura prius, nobilem postea felicemque fecit, ac suum illi impartitus est nomen. Ea ex vrbe Germanus quum originem duceret, non iniuria miro quodam illius studio tenebatur. Ex ea nanque octauum & decimum annum natus ad regiam urbem se contulit, ubi perquam diligentissime cultus cum literatorum hominum disciplinis sedulò versabatur, & ad literarios ludos quum sæpius iret, latinæ etiam eruditio nis partem consecutus est aliquam. verùm ubi ad pubescentis ætatis finem peruenit, missus in Cherronesum est, ut exercitui, qui ibi tunc erat, præesset & eodem iuuentutis acumen illud & animi promptitudo, appetitusque gloriæ, decentioribus rebus & necessariis expleretur, ne ad temerarios motus vulgarésque impetus quàmprimùm vel discurreret,

vel

Germani, cuius hic mentio, elogium.

Etiusdè præclara tyrocinia.

vel profliret, vel equorū colorib⁹ distincta certamina, in quibus iuuenes, si non aliis his se potiorib. applicant, vt plurimū exercentur, facile humi serpant necesse est, & obturbentur. Ad Cherronesū itaque assidentibus Hunnis, & molestos se exhibentibus, interciedere eorū insultus indefinenter Germanus, & in sui defensionē excogitare quascūque posset in hostē insidias, erat nimirū de se & suapte natura sic prudentissimus, vt quę in rē essent, facile nosset, et si aliās ætate prouectioribus, quę facienda essent momentibus, facillime obsequeretur, fidēque his adhibebat, qui antea multis laboribus diligentique cura hostium certamina aduertissent. Quum itaque barbaris nihil omnino relinqueretur, quod exequi possent, nec vt de cætero mœnia vel obsiderent, vel expugnarent; destinant animis rem aliam, vt audacem ita & generosam, & quę non minus se in discrimē deduceret, pertētare, eaque uia vel Cherronesum protinus occupare, vel demum deserere, ac cōquiescere, ad suosque se recipere lates. Harundinū longitudinis æque ac crassitudinis non mediocris vi magna coacta, hisque inuicem intertextis, restēque & vimine colligatis, cratibus perinde compluribus factis, perticis que oblongis tanquam transitris superiniectis, media cratium extremaque circumplexi, hæcque maioribus uinculis colligando, inuicem omnem eam materiam committebant, cōstrictam validius compressamque, ita vt crates tres ad summūque quatuor nauiculam vnā conficerent, latitudine satis ampla, quę homines quaternos exciperet, & tanti fundi, vt inuecta pondera firmiter & tuto deueheret, ne sui leuitate demergeretur. Istiusmodi nauigia centum & quinquaginta breui sic fabricant, vt ad nauigandum agiliores his essent. quorum formam sic construunt. partem ipsam anteriorem in prora speciem leuius por-

vt, tutes imperatores seu exercitus duci conuenientes.

Hunni classem ex harundinibus conficiunt.

Centū quinquaginta nauigia.

rexere & recurarunt, è lateribus verò vtrinque remigationem machinati sic sunt, vt agi facilliter nauicula quæque lex palmulis posset. Hunc itaque in modum, vt licuit, in tuto omnibus constitutis, classem hanc omnem & harundineam e regione Occidentalis littoris, ex eoque, qui supra urbem circumagitur, sinu, occulte immittunt. Hæc nauigia homines sexcenti ingressi, palearum ingentem mox copiam in harundinum commissuras intrudunt, & rudi remigio in altum a terra longius prouehuntur, optimis armis muniti ad operam nauandam instabant, hoc pacto rati mare retrorsus euectos, facile se sinum adnauigando superaturos, qui in infimam muri partem porrigitur, & intrepide demum inicturos se penitissima loca, quæ nullis essent munitionibus, nisi freto Hellespontico circumacta. Quibus de rebus per exploratores certior factus Germanus, fat callens, haud longius processuram harundineam classem, hostium irridebat temeritatem, vel potius ea oblectabatur, vt quam sibi vsui fore sperabat. extemplo actuarias viginti multiplici remigio naues, & ipsas amphiproras, armatis compler, clypeos & arcus gestantibus recurasque lanceas, remigibus nauclerisque intromissis, muri interiorum in angulum, veluti in insidias, sic in recondito collocauit, vt haudquaquam longius comparerent. Barbari autem anteriore postremaque muri parte, & in littore prominente iam superata, in interiora declinauerunt, ingentique animo, & maiore audacia deferebantur; quum ex improviso Romanorum actuaris (quas diximus) naues comparuerunt, obuiam his venientes, vel aquarum secundo defluxu has adiuuante, obiectisque proris iam descendentes, violentius harundineas naues inuadunt, quæ primo statim ictu immersæ supinatæque exarsuante salo ita inuoluebantur; vt in tuto nul-

*Classis Hun-
nica dispositio
& ad
Byzantium
appulsus.*

*Consilium
Hunorum.*

*Germanus
hostili classi
suos oppo-
nit.*

*Hunorum
impetus.*

*Romanorum
valida pro-
pugnatio.*

la consistendi superstantibus potestas fieret, sed partim in fluctibus præcipitati mergeretur, partim in nauibus residerent, quid nam sibi agendum subdubij: partim vel stantes quidem, etsi non multum intumescantibus fluctibus obturbabantur, qui utique etsi perexigui essent, ad nauium lemborūque motum, harundinibus tamen, vt vacuis, profecto grauissimi. nam & sublimes frequenter euehebantur, & incursantibus subleuata gurginibus referebantur retrorsum. quo factum est, vt ne tentare quidem bellum barbari possent, vt quibus curæ quidem vel studij nil aliud esset, quam vt consistere pedibus possent, & obfirmari. His itaque tantopere obturbatis & hæsitantibus, Romani quocumque res posceret, agiler occurrando, hæd secus impulsionibus nitebantur, ac si pede collato dimicaretur. hac arte quam multos mox suppressunt, quippe qui firmitus in actuariis nauibus inniterentur, & plerisque gladio ferientes obtruncant. in barbarorum verò nauigia, quæ procul abessent, neque ad se propius peruenissent, tela confestim immittunt, recuruatis præfixa spiculis, quibus iunceas præscindendo restes dissolunt. Tunc demum lassatis ab iniicem harundinibus, & dispersim aquis desuper fluitantibus, hinc inde pro pellebantur.

II HVNNI itaque, vbi se iam defecisset, quo sisterent gradum; euestigio in profundum demergebantur, vt mortem mox obituri, insueta potione ingurgitati. hoc pacto ad internecionem ad vnum omnes disperiere, nec quisquam eorum superstes in continentem euasit. Romani vero lectis extemplo hostium spoliis, quæcunque per aquas delabebantur, ad sua & priora loca reductis ingenti cum læticia nauibus, sūma iocunditate & voluptate animi incredibili ouantes ipsi & alacres vniuersum e-

Naualis certamen, in quo harundinea classis submergitur.

Prudens Romanorum fortitudo.

Qui temere mari se committunt, insueta potione obruti sulticie sue panas hauriunt.

*Temporis
opportunita
te, præclara
victoriâ a
depta, ven
dum.*

*Germani iu
uenilis ar
dor, vulne
re repressus,
non oppres
sus.*

*Vulneratus
enim, acie
non excedit,
ductis enim
presentia
aliorum o
mnium in
stær est.*

*Animus
anceps ap
paret corâ
qui nauali
et terrêtrâ
prælio fra
cti sunt.*

xercitū impleuerunt. vnde in vnum coacti omnes, vtendum esse temporis opportunitate rebatur, ex re bene gesta vel impropterū profutura. Itaque paucis post diebus armis quam optimè communiti de improviso e muro in hostes eruptione facta, reliquā inuadunt barbarorum se obsistentium multitudinē, adhuc pro recenti accepta calamitate moerentem & territam. & prior ipse Germanus, vt qui pro iuuenili nimium ac pubescenti ætate haud dumquiret naturæ impetum coercere, sed gloria cupiditate, effrenatâque audacia plus longè euectus, quam prudentia in his necessaria, & cōtinentia postularēt; intrepide hostibus insistendo præliabatur, non periti præfecti in morē incumbendo, iubendoque, sed militis potius, acie in media versabatur: vnde & in femore sagittæ sic ictū ex cepit, vt non multum abfuerit, quin curandum esset, vt à pugna abscederet. necessitas tamen incumbentiū rerum, & magnitudo ipsa incepti cōnatus dolorē vicit, ita vt non prius operam de se nauando hortandoque suos deserit, quam ingentem iacturâ hostibus intulisset, multosque obtruncasset. Vbi verò pugna finis est factus, intra munitiones Romani se receperunt, nihil ignari, nec tutū sibi, nec recte consultum fore; si cum hostibus, qui multitudine præstitissent, bella cominus gererent. Barbari verò & naufragio facti, & Romanorū in se eruptione excepta, animo ancipitierant, vtrum eadem diē & Cherronesi cāpis excederent, & ad Zabergan præfectum, & eius agmina, vt ad deuictos, iam victi se statim conferant, quandoquidem nec illi in Græciam prius immissi memoratu dignum quippiam effecissent, nec secum vnâ Isthmum oppugnatum venissent, nec a principio pertransissent Thermopylas, ob impositum ei loco Romanorum præsidium, nam eâ hi erant è Græcia in Thraciâ pertransituri vt vbi se cū

Thraci-

Thracibus coniunxissent; tutius se inde ad sua omnes recipere. Interea verò qui circa Zabergan erant, non prius è Græcia se recessuros iactabant, quam quemadmodum Cotriguræ nationes illæ, & barbaræ, & ipsi item magnam pecuniarum vim acceperunt, & quos iure belli cepissent, necessarii quamprimum redimerent. aliâ enim obtruncatos se hos ad vnum omnes comminabantur. Sed Imperator his tantum auri misit, quantum ad redimendos captiuos satis fore existimabat, ac ea de causa, vt pacifici & sine maleficio suis ex terris abscederent. Barbari verò inter captiuos & Sergium præfectum restituere, quem paulo ante, vt aduersa fortuna vsus, cepissent. Sed barbari demum accepta pecunia à præda vix abstinendo, vt domum iam abituri, per Romanorum agrum iter habebant, receptis paulo post & aliis copiis è Græcia ad se aduentantibus. Cæterum vrbs regie ciuibus conuenta per Imperatorem cum barbaris facta, perinde ignominiosa & planè seruilis videbantur, nec planè existimabant id quoque pacto ferendum, quòd barbari homines vbi tam proximè urbem venissent, vt denique illufuri, non ad internecionem fuissent deperditi: sed post tot illatas sibi iacturas, vel aurum dono tulisse, tanquam priores ipsi affecti iniuria sint.

12 IMPERATORIS tamen sententia alia quædã & longè maiora conspicabatur, vt non longe post ex voto denique euasura: siquidem qui prius se incussissent, sic ciuibus persuasit, vt sui prudentiam simul & ingenium mirarentur. Decreuerat nanque quauis hic arte barbaricas gentes inter se ipsas discordes efficere, & intestinis seditionibus debellare. Vt autem, quòd animo agitarat, mox eueniret; dum interea Zabergan præfectus suo cum agmine iter lentius faceret; ad Sandichlû alterû bar-

*Barbarorû
Stulta confidentia &
postulatio.*

*Iustiniani
senis, occasio
nem amittit,
timiditas in
speciem, sed
filio testa,
vt sequens
lectio docet.
Vulgi stulta
ferocia.*

*Iustiniani
prudens con
siliu, in eo
quod intesti
nis dissidiis
Hunnes con
ficere cogi
tat & perficit.
Prudentia bellis
armis longè
validior est.*

*Iustiniani
ad Sandi
chlii episto-
la, qua Bar-
barum ad
vindictam
solliter sol-
licitat.*

*Vindicta
stimulus acu-
tissimus si-
pendij iactu
ra.*

*Noni præ-
mij pollicita-
tio validis-
simum ad
auxilias cien-
das obiectū.*

barorum præfectum, qui sibi non solum esset & foedere & benevolentia iunctus, sed mercede con ductus, in hanc sententiam litteras misit. Si non te fugit, quod nuper Cotriguri aduersus nos animo agitarit, & volens quiescere, non iniuria ut tuam perfidiam, ita & nos ipsos magnopere miramur, qui tuum erga nos animum haud recte perspeximus, & nostrum de te iudicium [non] frustra habuimus. quod si nondum illud perdidicisti, etsi uenia non indignus uidebere, ipsum id tamen sic præ te tuleris ignorasse, si de cetero haudquaquam neglexeris, Cotriguri huc se contulerunt, non ea mente ac studio, ut perinde frustra suscepto itinere non nostra depopulanda censerent; sed re ipsa significantes longe nos falli, qui potioribus prætermisissis tibi magis consilere maluerimus. non enim ferendum esse id arbitrantur, si quis Cotriguris pares se dixerit, vel hos mediocriter anteire: sed uix tamen laturi sunt, uel si maximo fateatur excellere hos interuallo. Et sane non antea uagari per Thraciam desiere, quam omne id, auri, quod tibi singulis annis mercedis gratia elargiri soliti sumus, ipsi mox tulerint: tametsi nobis perquam facile fuerit funditus omnes, si modo id libuisset, deperdere; uel saltem uacuos propulsare. sed id utcumque omisimus, tue uoluntatis fa- cili periculum. quod si in uero fortitudine ac sapientia uales, & te talem præstiteris, ut haudquaquam permit- tas, ut tua sibi hi uendicent; nil minus a nobis es imposte- rum habiturus. nam ut hostes nunc ulciscaris, opportu- nitas adest, & de his relata uictoria propriam ut merce- dem recipias, tanquam per Cotriguros istos delatam: sin minus, & tanta ab his affectus iniuria quiescere malis, timore (ut puto) percussus, & turpissimam in segnitiam labi; tu quidem, o Strenue, prinatus premio eris, & illi per nos donabuntur. Relinque igitur, si uidetur, superbia, & disce potioribus subigi. Non enim ignoras fœ- dera nobis esse ad hos transferenda, que antehac tecum, tuaque cum gente coniunxeramus. Stultum quippe &

superua-

superuacaneum fuerit, cum victis sentire, ubi conciliari vi-
ctores possunt. His Sandichlus litteris per interpre-
tem recitatis, rem grauitur tulit, & plane fure-
bat, frenareque iram vix poterat: sed eadem mox
die a Cotriguris, quod in se adeo insanissent, pœ-
nas exacturus processit. Quo enim pacto non ipsis
ex litteris perturbaretur ingenio barbarus, & de se
insolens, ac lucri indefinenter percupidus? Suo
is igitur moto exercitu, primùm quidem de impro-
uiso hostium loca inuadit, & re subita, qui in his
resides fuerant, perterrefactis; seminarum vim
magnam & puerorum captiuam abduxit, deinde
Cotriguris e Thracia redeuntibus, & paulo ante Hi-
strum flumen transgressis ex insperato se obuiam
offert, multisque cæsis pecunias simul, quas ab Im-
peratore acceperant, & cæteram prædam his adim-
it. qui verò ex his euasere, quum ad suos se vix
recepissent, cum aliis coeundo, & exercitu compa-
rato aduersus hostes in aciem prodeunt: vnde fa-
ctum, vt eo ex tempore in intuicem versi, validius
confirmatis inimicitiis, nunc quidem insultus mu-
tuo facerent, nunc agerent prædas, nunc tandiu
acie de certarent, quousque vtrinque solutis debi-
litatisque viribus, sic suis prorsus exciti sedibus
sint, vt vel patrium illud & vnicum cognomentum
amiserint, & eò est calamitatis Hunnorum gens om-
nis redacta, vt vel eorum pars aliqua & dispersa
aliis in seruitutem concesserit, & vt in dominorum
nomen suum denique commutarint. tantopere
præteritæ impietatis & scelerum pœnæ hos affe-
re. Sed vtriusque gentis impotenter subsequuta in-
ternecio est, atque adeo, vt generationem hi pro-
fus amiserint. Barbarorum itaque adhuc gliscete se-
ditione Byzantij renunciata, fateri tunc omnes, &
apertissime peruidere, per Imperatorem fuisse
prouisum quamoptimè, & perquam bene con-

PP. j.

*Sandichlus
in sua gentis
homines in-
citatus ruit.*

*Cotriguri à
Sandichlo
casi, vt præ-
da quam
auferabant
potiretur.
Quid non
mortalia pe-
lora cogit
pecunie a-
mor?*

*Pœna impie-
tatis & sce-
lerum gentis
Hunnica.*

sultrum; quandoquidem se inuicem deperdentibus barbaris, sine vlllo armorum motu in vtrunque belli euentum sua ipse fretus spe poritus victoria sit, nimirum quum quotidie barbari laboribus insudantes, & domesticis malis intenti, haudquaquam de cætero aduersus Romanos ire animo agitabant. Nunc verò vbi nam gentium sunt, plerisque incognitum est.

HISTORIARVM AGATHIÆ

S MYRNAEI FINIS.

